

S 631-A 14

A N N A L E S

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

1828 — 1829.

231A7A

S. 641.

~~SECRET~~

180-100

ANNALS

OF THE

ROYAL SOCIETY OF LONDON

FOR THE YEAR 1881

BY

JOHN STUART MILL

LONDON: W. & A. CLAY AND COMPANY, BUNGAY, SUFFOLK.

PRINTED BY W. & A. CLAY AND COMPANY, BUNGAY, SUFFOLK.

ANNALS

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

a. d. VIII Februarii MDCCCXXVIII ad d. VIII Februarii MDCCCXXIX.

RECTORE MAGNIFICO

J A N O B A K E,

ACADEMIAE ACTUARIO

GERARDO WTTEWAALL.

LUGDUNI BATAVORUM,

APUD S. ET J. LUCHTMANS,

ACADEMIAE TYPOGRAPHOS,

MDCCCXXX.

1875

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1875

1875

1875

1875

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1875

1875

(2)
N O M I N A P R O F E S S O R U M ;

Q U I .

inde a d. Februarii MDCCCXXVIII, ad d. Februarii MDCCCXXIX.

I N A C A D E M I A L U G D U N O - B A T A V A

D O C E N D I M U N U S O B I E R U N T .

RECTOR MAGNIFICUS,

J A N U S B A K E .

ACADEMIAE ACTUARIUS;

GERARDUS W T T E W A A L L .

**PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
PROFESSORES.**

J. BAKE.

J. H. VAN DER PALM.

M. SIEGENBEEK.

S. J. VAN DE WYNPERSSÉ; propter infirmam valetudinem rude donatus.

J. NIEUWENHUIS.

H. A. HAMAKER, Legati Warneriani interpret.

P. HOFMAN PEERLKAMP.

C. J. C. REUVENS.

J. GEEL, Professor Honorarius.

M E D I C I .

M. S. DU PUI; propter aetatem septuagenariam rude donatus;

G. SANDIFORT.

J. C. B. BERNARD, rei medico-militaris in Regno Belgico Inspector;

M. J. MACQUELYN.

J. C. BROERS.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN;

JURIDICI.

N. SMALLENBURG.

H. G. TYDEMAN.

C. J. VAN ASSEN.

H. COCK.

THEOLOGICA.

J. VAN VOORST, propter aetatem septuagenariam rude donatus.

J. CLARISSE.

L. SURINGAR.

W. A. VAN HENGEL.

N. C. KIST.

*DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHY-
SICARUM.*

S. SPEYERT VAN DER EYK.

G. WTTWAALL.

C. G. C. REINWARDT.

J. DE GELDER.

J. VAN DER HOEVEN; Professor extraordinarius.

P. J. UYLENBROEK, Professor extraordinarius.

LECTORES.

N. G. VAN KAMPEN, Literarum Germanicarum.

A. H. VAN DER BOON MESCH, Disciplinarum Mathematicarum et
Physicarum.

MAGISTER ACADEMICUS.

G. KNIPPENBERG, Artis Gladiatoriae.

M. J. M. COUILLY, Professor in Regno Belgico.

J. G. B. BRYARD, Professor in Regno Belgico.

C. H. VAN DER HOEVEN, Professor in Regno Belgico.

SERIES LECTIONUM,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

habendarum à die 16 Septembris 1828:

RECTORE MAGNIFICO

I A N O B A K E.

FACULTAS PHILOS. THEOR. ET LITERARUM HUMANIORUM.

J. BAKE interpretabitur cum HERODOTI lib. VI et VII, tum SOPHOCLEIS *Antigonam*, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora X.

Explicabit CICERONIS libros III. *de Oratore*, iisdem diebus, hora IX.

Historiam Veterum Literarum, diebus Lunae et Mercurii, hora I.

Exercitia Philologica et Paedagogica moderabitur, die Martis, hora V et VI.

J. H. VAN DER PALM, Grammaticam Hebraeam docebit, diebus Lunae Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Antiquitates Hebraeas enarrabit, iisdem diebus, hora IX.

I Samuelis librum cursoria lectione explicabit, die Veneris, hora I.

Coranicis lectionibus vacabit, die Martis, hora V et VI.

Discipulis, qui superiori anno scholis in Canticum Canticorum operam dederunt, de hujus libelli forma et argumento, ut et de locis difficilioribus animadversiones dictabit, die Martis, hora I.

M. SIEGENBEEK Patriae Historiam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

- Stili Belgici praecepta tradet iisdem diebus, hora XII.
- Eloquentiam Belgicam docebit, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora I.
- Eloquentiae exterioris exercitiis vacabit, die Veneris, hora XII.
- J. NIEUWENHUIS Philosophiam Theoreticam, in primis Metaphysicam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.
- Psychologiam et Logicam tradet, die Jovis, hora XII et Veneris, hora X.
- Historiam Philosophiae Antiquae enarrabit, die Mercurii, hora XII et die Veneris, hora XI.
- Doctrinam educationis et institutionis theoreticam, diebus horisque Auditoribus sibi commoda.
- II. A. HAMAKER Jeremiam Philologicæ et Criticæ interpretari perget, initio facto à Cap. XX. vs. 7, adhibitisque ROSENMULLERI in hunc scriptorem Commentariis, diebus Martis et Jovis, hora I.
- Arabicae, item Chaldaicae et Syriacae linguae praecepta tradet, diebus Lunae et Mercurii, hora I.
- Wakidæi libellum à se editum, nec non Hamasam cum Tebrizii scholiis interpretabitur, diebus Martis et Jovis, hora IV.
- Bar-Hebraei Chronicon Syriacum explicabit privatissime, die Jovis, hora V—VII.
- P. HOFMAN PEERLKAMP explicabit Historiam humanitatis Antiquorum Populorum, adjecta rerum gestarum brevissima commemoratione, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XI.
- Exercitationes Latine scribendi et loquendi instituet, die Veneris, hora ipsi et auditoribus commoda.
- C. J. C. REUVENS Antiquitatem Romanam explicabit secundum Compendium RUSSELLI V. C., diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora XII et die Veneris, hora XI et XII.
- Scholas de Historiâ Artium habebit, die Saturni, hora I.
- J. BAKE et P. HOFMAN PEERLKAMP præerunt Disputandi exercitiis publicis, die Martis, hora III.

FACULTAS MEDICA.

- M. S. DU PUI Selecta Capita Theoretico-Practica Chirurgiae dabit, diebus Lunae et Mercurii, hora I.

Anatomiam Chirurgicam, hiberno tempore docebit, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora V.

Lectiones Theoretico-Practicas, quae Scientiam atque Artem Obstetriciam spectant, habebit, die Veneris, hora XI et XII.

Medicinam Legalem explicabit semel septimanâ quâvis, per sesqui horam, postmodum indicandam, et a scholis Juridicis, et Medicis vacuam.

Disputationibus Publicis, Medicinae ambitum spectantibus, lubenter vacabit, horâ dein indicandâ.

G. SANDIFORT Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X.

Physiologiam, Anatomie comparatâ illustratam, iisdem diebus, hora IX.

Methodum Secandi Cadavera, quotidie, hiberno tempore, ab horâ III ad V.

M. J. MACQUELYN Pharmaciam, ad Pharmacopaeam Belgicam applicatam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Therapeiam Generalem ordine nosologico explicabit, simulque vires et usum Remediorum docebit et hasce Institutiones ad Exercitationes clinicas in Nosocomio Académico applicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora IX et die Veneris, hora X.

Item disputationes publicas, de variis Medicinae partibus habendas, moderabitur diebus et horis, auditoribus commodis.

J. C. BROERS, Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, ejusdemque Praxin in Nosocomio Académico singulis diebus, hora XII.

Operationes Chirurgicas, hiberno tempore, horis dein indicandis.

Artem Obstetriciam Theoreticam et Practicam, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora X.

Medicinam Forensem, diebus et horis, auditoribus commodis, dein indicandis.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN; Pathologiam docebit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris, hora I et die Veneris, hora VIII.

Medicinam Practicam cum exercitatione in Nosocomio Académico singulis diebus, hora XI.

Historiam Medicinae tradet, diebus Lunae et Mercurii, hora IV.

FACULTAS JURIDICA.

- N. SMALLENBURG**, Pandectas, secundum **WESTENBERGIUM**, tractabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X.
 Institutiones, iisdem diebus, hora XI.
 Primas Lineas Juris Civilis Belgici, à se editas, explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XII.
- H. G. TYDEMAN**, Encyclopaediam Juris (sive Introductionem ad studium Jurisprudentiae universae et singularum illius partium) tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XII.
 Statisticam Patriae describet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora I.
 Oeconomiae Politicae principia, ad librum ex Anglico sua cura conversum, diebus Martis et Jovis, hora XI.
 Historiam Politicam recentiorem, duce **HEERENIO**, enarrabit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris, hora XI et die Veneris, hora XII.
- C. J. VAN ASSEN**, illustrabit Historiam Jurisprudentiae Romanae, duce **J. A. BACHIO**, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora X.
 Docbit **JUSTINIANI** Institutiones, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora X.
 Explanare perget **GAJI** Institutionum Commentarios, die Jovis, hora X.
 Interpretabitur Digestorum Libros, duce **WESTENBERGIO**, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.
 Tractabit separatim locum de Delictis et Poenis, interpretando Digestorum Libros XLVII et XLVIII, et Codicis Librum X, die Jovis, hora IX.
 Tradet Elementa Juris Civilis Attici, die Veneris, hora VIII.
- H. COCK**, Jus Naturale tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora I.
 Jus Criminale, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora IX.
 Jus Publicum et Gentium, diebus Jovis, Veneris et Saturni, hora IX.

FACULTAS THEOLOGICA.

- J. VAN VOORST, quantum per aetatem et valetudinem licebit, praecepta Hermeneutices et Critices Novi Testamenti tradet, diebus Lunae et Jovis, hora XII.
- J. CLARISSE, Theologiam Dogmaticam et Apologeticam docebit, diebus Lunae, Mercurii, Jovis et Veneris, hora IX.
- Theologiam Moralem, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.
- Encyclopaediam Theologicam, diebus Veneris et Saturni, hora VIII.
- Exercitia Orationiae Sacrae moderabitur, die Lunae, hora I.
- L. SURINGAR Theologiam Dogmaticam docebit, diebus Lunae, Martis et Jovis, hora X, et Jovis, hora XI.
- Theologiam Naturalem, diebus Lunae et Martis, hora XI.
- Orationiae Sacrae exercitiis praecrit, die Mercurii, hora I.
- J. CLARISSE et L. SURINGAR moderari pergunt exercitia de quaestionibus argumenti Theologici disputandi, die Veneris, hora IV.
- W. A. VAN HENGEL Epistolae PAULI ad Romanos Dogmaticam, quae dicitur, partem (Cap. I.—XI.) interpretabitur, die Martis, hora IX, et diebus Mercurii et Veneris, hora X.
- Doctrinae Christianae ad normam *Catechismi Heidelbergensis* auditoribus tradendae rationem commonstrabit diebus Mercurii et Veneris, hora XI.
- Theologiae studiosos proveciores, tum ad *curam pastoraalem* habendam, tum sigillatim ad *dicendum, pro concione populi, colloquutione familiari* instituet, die Veneris, hora V, et VI.
- Orationibus Sacris praecrit, die Jovis, hora I.
- N. C. KIST, Historiam Ecclesiae in primis antiquam enarrabit die Martis, Mercurii et Veneris, hora XII, et Saturni, hora IX.
- Historiae Ecclesiasticae veteris monumenta quaedam, in primis *GENAII* epistolas, explicabit, die Lunae, hora XI.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

- S. SPEYERT VAN DER EYK Mathesin Sublimiorem docebit, diebus Lunae et Mercurii, hora I.
 Physicam, experimentis illustratam, tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XII.
- G. WTTEWAALL Oeconomiae Ruralis principia tradet, diebus Martis, Jovis et Veneris, hora I.
 In usum studiosae juventutis, quae Jurisprudentiae, in primis Oeconomiae Politicae operam dat, Oeconomiae Ruralis capita selecta interpretabitur diebus Veneris et Saturni, hora VIII et IX.
 Culturam et Usum Plantarum tradet, horis deinceps indicandis.
- C. G. C. REINWARDT Chemiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XI.
 Rei Herbariae fundamenta tradet, diebus Lunae et Mercurii, hora I.
 Plantarum Historiam illustrabit verno et aestivo tempore matutino, hora VII.
 Historiae Naturalis quaedam capita exponet, horis postea indicandis.
- J. DE GELDER, tradet elementa Geometriae, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.
 Trigonometriam rectilineam et sphaericam, ejusque usum in Astronomia et Arte navigandi aliisque disciplinis, provecioribus discipulis explicabit, diebus Lunae, Martis et Veneris, hora I.
 Calculum Differentialem et Integrale, diebus Lunae et Mercurii, hora IX.
 Mechanicam analyticam, diebus Martis et Jovis, hora IX.
 Theoriam probabilitatis, quam vocant, et insignem ejus usum in vita civili tradet, quarum lectionum horas in commodum Auditorum constituet.
- Phil. Theor. et Literarum Candidatis, Geometriam et Arithmetica Universalem initiis repetitis, explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XI.
- Partem Theoreticam et Practicam Paedagogices ad disciplinas Mathematicas relatae, futuros Gymnasiorum praeceptores docebit, horis deinceps indicandis.

J. VAN DER HOEVEN, Prof. Extraordin. Historiae Naturalis elementa exponet, diebus Lunae et Mercurii, hora XII.

[[Zoologiam tradere perget in usum provectorum discipulorum, diebus Martis et Jovis, hora I.

Osteologiam comparatam docebit, die Veneris, hora XI—I.

P. J. UYLENBROEK, Prof. Extraord. Physicam docebit, secundum compendium a Cl. BIOT editum, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Physicam et Astronomiam Mathematicam, tradet iisdem diebus, hora XII.

Astronomiae elementa exponet, diebus iisdem, hora X.

Arithmetica Universalem explicabit, diebus Martis, Mercurii et Jovis, hora I.

N. G. VAN KAMPEN, Litt. Germ. Lector, excerpta et auctoribus classicis Germanicae prosae orationis explicabit, Florilegium suum secutus, cui titulus: *Handboek der Hoogduitsche Letterkunde*, Vol. II. (mox edendum); die Jovis post meridiem, hora V—VII.

Grammaticam Germanicam H. BAUER (*Vollständige Grammatik der neu-ipp hochdeutschen Sprache*) exponet die Veneris, post meridiem, hora IV—31

A. H. VAN DER BOON MESCH, Chymiae Technicae Lector, Chymiae doctrinam ejusque in artibus usum latine exponet, diebus Lunae, Mercurii et Veneris, hora III.

Chymiam Medicinalem et Pharmacia[m] docebit, diebus Martis et Jovis, hora VIII.

G. KNIPPENBERG, Academicus Artis Gladiatoriæ Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

A C T A E T G E S T A I N S E N A T U

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE.

1828. Die 7 Martii. Lectae sunt litterae Ill. Curatorum, quibus Rectorem et Senatum certiores faciunt, ex Regis decreto Virum Doctissimum JACOBUM GEELIUM Bibliothecarium secundi ordinis, constitutum esse Professorem-Honorarium.

Die 11. Octobris. Vir Cl. JOANNES VAN VOORST in Auditorio Majori sacri muneris semi-secularia celebravit solenni Oratione *In memoriam beneficiorum Dei decem lustra in se collatorum.*

1829. Die 16 Januarii. Ex lege confectus est catalogus Virorum Cl., qui ad gerendum, in sequentem annum, summum Academiae Magistratum, Regi Augustissimo Candidati proponendi sunt.

Nominati quoque sunt quatuor ex quibus unus e Lege Regia eligendus esset in annum sequentem Actuarius.

Prior Catalogus per Litteras latino sermone scriptas cum Rege, uterque autem cum Ill. Academiae Curatoribus communicatus est.

Die 24 Januarii. Lectae sunt litterae Ill. Acad. Curatorum, quibus communicatur Regium decretum, quo Facultati Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum Professor extraordinarius adjungitur Vir Doctiss. A. H. VAN DER BOON MESCH, hactenus Chymiae Technicae Lector.

1829. Die 5 Februarii. Recitatum est Regis Augustissimi decretum, quo Rector Magnificus in annum sequentem designatur Vir Cl. MICHAEL JACOBUS MACQUELYN. Designato Rectori Assessores adjuncti sunt:

Viri Clarissimi H. G. TYDEMAN,

J. SERINGAR,

G. WTEWAALL,

C. J. C. REUVENS.

Die 9. Februarii. Rector Magnificus cum Senatu communicavit, in concessu Curatorum, Rectoris et Assessorum designatum esse Actuarium Virum Cl. JANUM BAKE, qui Rectoris Magnifici munus depositurus in Auditorio Majori solennem habuit Orationem, *de praecipuo consilio quo Veteres Literae colendae sunt.*

Cetera ex more antiquo et legibus regis hoc die praestanda, feliciter peracta sunt.

S E R I E S

DISSERTATIONUM INAUGURALIUM,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

PUBLICAE DEFENSARUM,

à die VIII Februarii MDCCCXXVIII ad diem IX Februarii MDCCCXXIX.

1828.

- d. 11 Februarii. *Dissertatio Juridica, de Causis, quae tollunt Delicti Imputationem*, cum laude defensa, a Diderico Henrico Wicherlink; Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 16 Februarii. *Specimen Juridicum, de Obligationibus quae quasi ex contractu nascuntur*, cum laude defensum, a Jano Guilielmo van Hoogstraten, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 21 Martii. *Specimen Juridicum, de Jurejurando Suppletorio*, defensum a Ludovico Adolpho Noiset, Charoloregiano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 26 Martii. *Dissertatio Statistico-Juridica, de Venatione et Jure Venationis in Provinciis nostri Regni Septentrionalibus*, cum laude defensa, in Auditorio Majori,

ab

ab Hermanno Cornelio Jacobo Hoog, Dordraco-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

1828.

d. 17 Aprilis. *Dissertatio Juridica, de Excusationibus Tutorum, secundum Juris Hodierni principia*, cum laude defensa, a Martino Adriano Hartman, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d. 26 Aprilis. *Disputatio Juridica, de Tabellionis (Notarii) officiis, quatenus in Novo Codice Civili Belgico exponuntur, cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Siboldo Schmolck, Haga-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 9 Maji. *Dissertatio Juridica, ad Articulos 421 et 422 Codicis Poenalis Gallici, cum laude defensa, a Hugone Repelaer, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 14 Maji. *Disputatio Juridica, de Judaeorum sub Caesari-
bus conditione, et de legibus eos spectantibus, cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Davide Henrico Levyssohn, Roterodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 4 Junii. *Dissertatio Juridica, de Hugonis Grotii in Jure Criminali meritis, cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Joanne van Riet Jun., Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 5 Junii. *Disputatio Juridica, de Conditione Resolutoria, quae tacite contractibus bilateralibus inest, defensa in Auditorio Majori, a Cornelio Themmen, Ommelando-Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

1828.

- d. 19 Junii. *Dissertatio Zoologica, de Tardigradis, cum laude* defensa, in Auditorio Majori, ab Antonio Brants, Amstelaedamensi, pro Matheseos Magisterio et Philosophiae Naturalis Doctoratu.
- d. 20 Junii. *Disputatio Academica, de Amoso, magna cum laude* defensa, in Auditorio Majori, a Theodoro Guiljelmo Johanne Juynboll, Roterodamensi, pro Doctoratu Theologiae.
- Eodem die. *Disputatio, de Libri Apocalypseos argumento, sententia et auctore, magna cum laude* defensa, in Auditorio Majori, ab Henrico Engelino Weyers, Hollando ex pago Winkel, pro Doctoratu Theologiae.
- d. 21 Junii. *Dissertatio Juridica, de moderanda Poena, cum laude* defensa, in Auditorio Majori, a Justo Casparo Carolo Henrico van Lynden, Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 25 Junii. *Dissertatio Juridica, de Juribus Peregrinorum in Belgio, cum laude* defensa, a Philippo de Kanter, Zalt-Bommelia-Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 23 Junii. *Specimen Historico-Politicum, de Provinciae Groninganae Regiminis forma antiqua et nova, cum laude* defensum, a Ferdinando Folef von Innhausen und Kniphausen, Mitwolda (ad occidentem) Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 24 Junii. *Dissertatio Theologica, de Judaeco-Christianismo ejusque vi et efficacitate, quam exseruit in rem Christianam seculo primo, magna cum laude* defensa, in Auditorio Majori, a Davide van Heyst, Amstelodamo-Batavo, pro Doctoratu Theologiae.

1828.

d. 24 Junii. *Dissertatio*, de Theodosii Magni in rem Christianam meritis, magna cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Jano Henrico Stuffken, Amstelodamensi, pro Doctoratu Theologiae.

d. 25 Junii. *Dissertatio Juridica*, de Privilegiis Urbium cogensendi mercatores ut mercium vendendarum gratia forum suum adeant, vulgo *Stapelregt*, magna cum laude defensa, in Auditorio Majori, ab Antonio Zacharia Hanlo, Amstelaedamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

Eodem die. *Specimen Juridicum*, exhibens doctrinam Halleri de Fundamento Summi Imperii, cum laude defensum, in Auditorio Majori, a Theodoro Francisco Maria Antonio Gisleno de Pelichy, Brugensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d. 26 Junii. *Dissertatio Juridica, de Testamento Publico*, cum laude defensa, a Carolo Josepho Vercauteren, Brugensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

Eodem die. *Dissertatio Juridica, de Emtione Venditione secundum Codicem Napoleonticum*, cum laude defensa, a Guilielmo Jongejan, Briellensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d. 27 Junii. *Specimen Juridicum, de Injuriis secundum Codicem Poenalem*, cum laude defensum, a Johanne Antonio Roesingh Udink, Enschede-Transisalano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

Eodem die. *Specimen Juridicum, de Termino moto*, cum laude defensum, a Cornelio Petro Wicherlink, Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d.

1828.

d. 28 Junii. *Dissertatio Juridica, ad locum Codicis Civilis de Emtione Venditione, atque speciatim ad art. 1583, cum laude defensa, a Rutgero Jano-toe Laer, Amstelaedamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

Eodem die. *Specimen Juridicum, continens quaestiones aliquot ex Jure Romano et Hodierno, cum laude defensum, a Bernardo Gutberletho Snethlage, Hengeloa-Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

Eodem die. *Specimen Juridicum, de Magistratuum delictis, qui potestate sua abusi sunt, e principiis Juris Hodierni, cum laude defensum a Gerardo Abrahamo Salomoni Huygens, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

Eodem die. *Dissertatio Juridica, exhibens Quaestiones e Jure Romano et Hodierno, cum laude defensa, a Cornelio Wiersma, Franquera-Frisio, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 30 Junii. *Specimen Juridicum, exhibens Quaestiones aliquot ex Jure Romano et Hodierno, defensum, a Joanne Henrico Daniele Schenkenberg van Mierop, Roterodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

Eodem die. *Dissertatio Historico-Juridica, de Collegio quod in Rhelandia viarum et aggerum supremam curam gerit (Hoogheemraadschap van Rijnland), cum laude defensa, a Jacobo Jano van Halteren, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 1 Julii. *Dissertatio Medica, de Signis Morborum, quae petuntur ex Oculo, cum laude defensa, a Johanne Cornelio van der Burcht van Lichtenberg, ex pago Prinsen-Hagen, pro Doctoratu Medicinae.*

d.

1828.

- d. 4 Julii. *Dissertatio Pathologico-Chirurgica, de Cura Aneurysmatum ope arteriarum ligaturae*, cum laude defensa, a Jacobo Baert, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Medicinæ.
- d. 22 Septembris. *Specimen Academicum, de Sanctitate Legatorum*, cum laude defensum, a Petro Six, Amstelaedamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- Eodem die. *Dissertatio Juridica, de Crimine Stellionatus*, cum laude defensa, ab Alberto Jongkindt, Meppeliensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 4 Octobris. *Specimen Academicum; exhibens Commentarium Geographicum in Arrianum de Expeditione Alexandri*, magna cum laude defensum in Auditorio Majori, a Petro Ottone van der Chys, Delphensi, pro Doctoratu Philosophiæ Theoreticæ et Literarum Humaniorum.
- d. 21 Octobris. *Specimen Juridicum, de Auctoribus et Sociis Delictorum*, cum laude defensum, a Guilielmo Adolpho Wernero van Haersolte, Transisalano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 1 Novembris. *Specimen Juridicum, de Sigillis imponendis ac tollendis*, magna cum laude defensum, a Samuele Hartogh Heys, Delphensi pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 17 Novembris. *Dissertatio Juridica, de Quasi Delictis*, defensa a Georgio Guilielmo Frederico Suringar, e pago Beetsterzwaag Frisiae, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 28 Novembris. *Specimen Juridicum, de Conjugum in Bona Dotalia Juribus*, cum laude defensum, a Samuele Schuurbeque Boeije, Zirizea-Zelando, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

1828.

d. 10 Decembris. *Dissertatio Medica, de Homine interno et externo, cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Jano Rudolpho Heller, Steenbergensi, pro Doctoratu Medicinæ.*

d. 12 Decembris. *Dissertatio Juridica, ad Juris locum de Cessione Bonorum, magna cum laude defensa, in Auditorio Majori, ab Arnaldo Jacobo Theodoro de Bor-des, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

Eodem die. *Specimen Academicum, de Jacobo Catsio Jcto, magna cum laude defensum, in Auditorio Majori, ab A. G. C. Alsche, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 13 Decembris. *Dissertatio Historica et Literaria, de Athenarum conditione sub imperio Triginta Tyrannorum, magna cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Daniele Tieboel Siegenbeek, pro Doctoratu Philosophiæ Theoreticæ et Literarum Humaniorum.*

Eodem die. *Dissertatio Juridica, ad Titulum Pandectarum de Fideicommissariis Libertatibus, magna cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Daniele Tieboel Siegenbeek, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d. 15 Decembris. *Dissertatio Medica, de Febre hydrocephalica, defensa a Georgio Frederico Collier, ex provincia Staffordiensi Anglo, pro Doctoratu Medicinæ.*

Eodem die. *Dissertatio Juridica, continens Tituli de Hypothecis secundum novum Jus Belgicum expositionem, cum laude defensa, a Joanne Versfelt, Sylva-Ducensi Brabanto, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.*

d.

1828.

- d. 15 Decembris. *Dissertatio Juridica, de effectibus justarum Nuptiarum ratione conjugum*, defensa a Constantio Eduardo Josepho de Brouwer, Mechliniensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 19 Decembris. *Specimen Juridicum, de jure Repraesentationis, secundum principia Juris Hodierni*, magna cum laude defensum ab Henrico Abrahamo Certon, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

Eodem die. *Dissertatio Juridica, de Patria Potestate, secundum novi Codicis Belgici principia*, magna cum laude defensa, a Francisco Laurentio Certon, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d. 20 Decembris. *Specimen Juridicum, de Praescriptione Juris Criminalis*, defensum a Guilielmo Maria Huygens, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d. 22 Decembris. *Dissertatio Juridica, de Transactione secundum Jus Hodiernum*, magna cum laude defensa, a Jano Henrico Telders, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

1829.

d. 7 Januarii. *Dissertatio Juridica, de Procuratoribus Judicialibus*, cum laude defensa, in Auditorio Majori, a Petro Mabé Jun., Harlemensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

d. 10 Januarii. *Dissertatio Historico-Critica, de Aristide, ejusque in Rempublicam Atheniensium meritis*, magna cum laude

1829.

defensa; a Petro Epkema, Enchusa-Westfrisio; pro Doctoratu Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum.

d. 5o Januarii. *Dissertatio Obstetrico-Medica, de Convulsionibus Parturientium*, cum laude defensa, a Cornelio Josepho Crielaers, Walovico-Brabanto, pro Doctoratu Medicinae.

JUDICIA FACULTATUM DE CONSCRIPTIS HOC
ANNO COMMENTATIONIBUS,

AB ACTUARIO PRAELECTA

D. IX FEBRUARII MDCCCXXIX.

I.

ORDO PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITE-
RARUM HUMANIORUM

Unum responsum accepit ad quaestionem philosophicam anno superiori propositam, cujus hoc argumentum est:

» Ita explicentur diversae Adsensûs formae, quae dicuntur *Scientia*, *Fides*, *Opinio*, ut inquiratur primum in cujusque naturam, rationem et potestatem; deinde quare certa collocanda sit stabilisque fiducia in Rationis humanae auctoritate; denique, quam late pateat haec Rationis auctoritas cum *constitutiva*, tum *normativa*??

De responso sic judicarunt omnes Ordinis socii, nonnulla quidem in eo reprehendenda videri. In prima scilicet dissertationis parte desiderari accuratiorem diversarum adsensûs formarum investigationem; non quidem ex historia philosophiae, sed ex ipsa hominis natura petendam, ad modum celeberrimi KRUGII, aliorumque recentiorum, qui de hoc argumento scripserunt, philosophorum; deinceps ad tertiam hujus commentationis partem non ita responsum esse, ut recte intelligatur, quid sit auctoritas rationis constitutiva et normativa, et quam late pateat haec ipsa facultas duplici hoc sensu explicata. Verumtamen magnam in hac dissertatione cerni diligentiam, erudi-

tionem philosophicam haud vulgarem, orationem Latinam satis correctam, et argumenti explicationem subtilem atque perspicuam. Omnium igitur consensu visum est, hujus disputationis auctori praemium tribui posse. Aperta scheda insignita lemmate: *Prudentum victrix ratio*, prodiit nomen PETRI JOSEPHI LEMOINE, Leodiensis et in Academia Leodiensi Studiosi.

II.

JUDICIUM ORDINIS MEDICORUM.

Ad quaestionem:

Quaenam sanior est Humorum Pathologia, nostris temporibus admittenda?,

Hoc anno iterum ab Ordine Medicorum propositam, tres datae sunt Responsiones, quarum prior hoc lemmate erat inscripta: *In sanguine fons est vitae*, etc. DURETUS.

Alterae TULLII ornata sententia: *Opinionum commenta delet dies* etc.

Tertiae denique subscripta erant sequentia PLINII verba: *Res ardua vetustis novitatem dare*, etc.

Quarum prior parvo labore, et brevi, ut videtur, temporis spatio conscripta, nec lucidum ordinem habet, nec accuratam doctrinam, neque eam rationationis vim atque firmitatem, quae in hac praesertim quaestione solvenda requirantur.

Alterius auctor industriae magis quam judicii laude commendabilis, plurima colligit ad rem parum vel nihil facientia, neque ex iis, quae ad ipsam pertinerent efficit, quae tandem sanior sit humorum pathologia nostris temporibus admittenda.

Tertia denique, etsi multis dotibus duabus prioribus antecellit, tum accurata magis doctrina, tum ordine rerum propositarum, tum ingenii potissimum sagacioris indiciis, quam plurima tamen habet vituperio digna. Etenim displicet manca admodum pathologiae scientia, displicet impudentia auctoris, qui obscoenam foedamque experientiam referre non veritus est.

Dis-

Displicet maxime temeraria ista, et polemica scribendi ratio, qua non ea, quae juvenem imprimis decet, modestia viros doctos, sententiae suae adversarios, aggressus est.

Universi scriptores commentationum perperam judicasse videntur; nos *apologiam* voluisse Pathologiae Humoralis, qui unius veritatis spectavimus investigationem, minime vero hujus illiusve doctrinae defensionem; id quod perspicue satis ipsius quaestionis verbis declaratum arbitramur.

Quapropter Medicorum Ordo nulli harum Commentationum Auctori palmam dandam esse existimavit.

I I I.

JUDICIUM ORDINIS JURECONSULTORUM:

Ad propositam quaestionem:

» Instituatur disputatio de HEINECCII meritis in restitutionem Legis Pae-
» piae Poppaeae et de novis juris fontibus, quibus doctrina de hac am-
» plissima Lege illustrari possit?»,

Tres Ordini oblatae sunt commentationes.

Prima his erat inscripta verbis:

— — — *Fluitem dubiae spe pendulus horae:*

HORAT. Epist. Lib. I. Epist. XVIII. vs. 110.

Hujus scriptionis auctor varia Legis capita ab HEINECCIO restituta referre potius, quam de hujus meritis in restitutionem Legis, deque novis, quibus illustrari possit, Juris fontibus disputare visus est. Accedit oratio neque pura neque perspicua.

In altera dissertatione, cui haec adjecta erat tessera: *Legi Juliae et Pippiae Poppaeae tam multa Jctorum responsa, tot Patrum sententiae, tot Veterum fragmenta implicata sunt*; caet. Ordo laudat accuratam totius argumenti tractationem, industriam plane singularem et magnam doctrinae copiam, bonorum scriptorum usu comparatam, sed minus ei pla-

cuerunt operis distributio non satis idonea, tum dicendi genus nec bonitate nec simplicitate commendabile. Doluit sane Ordo, quod auctor ipse professus est, ob adversam ejus valetudinem, ultimam operi manum apponi non potuisse. Quod si auctori facere licuisset, sique tota scriptio limatiore cura castigata fuisset, forte praemium tulisset. Ordo tamen eum evocandum esse judicavit, qui publice laudis testimonium acciperet, sed nullum adhuc ab eo responsum tulit.

Tertia commentatio his erat signata verbis: τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐπιχειρήματα ἀρχὴν ἐνδίδωσιν οἰκείαν caet. Ea, duabus prioribus justo locorum ordine et argumentorum dispositione, haud dubie antecellens, in simplici et modesto sermone adferebat diligentiam et rerum expositionem claram et perspicuam. Imprimis autem exercitioris stili color et judicii magis firmati vigor placuit. Huic igitur disputationi praemium assignandum Ordo censuit. Aperta autem schedula et instituto examine auctor ejus repertus est: ANNE MAURITIUS CORNELIUS VAN HALL, Juris Candidatus, in Athenaeo Amstelacdamensi.

I V.

JUDICIUM FACULTATIS THEOLOGICAE.

Ad propositam antecedenti anno de loco *ad Rom. VIII Cap. 22.* quaestionem, quinque Facultati oblatae sunt responsiones, his symbolis notatae:

- I^a. *Efferendus sensus e S. Libris, non aliunde inferendus.* ERNESTI;
- II^a. *Humanitatis est vel non facere quae non optime possis, vel facere quae non pessime facias.* CICERO.
- III^a. *Omnes in ultimum diem spectant.* SENECA;
- IV^a. *Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.*
- V^a. *Spes bona dat vires.*

Judicavit Facultas, in singulis quidem harum commentationum auctoribus laudandam esse, quam in interpretando huncce locum praestiterunt, industriam; *tertiam* tamen commentationem scriptorem prodere in arte inter-

terpretandi et in linguae latinae usu haud satis exercitatum; *secundae* vero et *primae* inprimis commentationis auctores majorem longe exhibuisse cum interpretandi tum latine scribendi facultatem, sed, in exponendis maxime et dijudicandis variis interpretum sententiis, ultra id quod postulaverat quaestionis ratio, operam collocasse.

Caret hisce vitiis, quae *quarto loco* commemorata est responsio, his insignita verbis: *Magnus ab integro* caet. cujus auctor et propter concinnam et elegantem cum loci tractationem, tum argumenti dispositionem, eximie est laudandus.

Ad accuratiorem vero quod attinet hujus loci explicationem et desideratam interpretandi simplicitatem, ceteris omnibus palmam praeripuisse visus est auctor *quintae* commentationis, pro nomine suo hoc lemmate utens: *Spes bona dat vires*. Huic itaque praemium decernere Facultas haud dubitavit. Rescrata est schedula et nomen prodiit

JANI REGNERI WERNINCK, Theologiae Studiosi in Academia Lugduno-Batava.

Quartae autem commentationis auctorem; quem utpote victori proximum, testimonio honorifico publice condecorandum censeret Facultas, per Ephemeres invitavit ut nomen suum profiteretur. Cui Facultatis desiderio satisfecit ornatissimus: ALLE MEENDERS CRAMER, Athenaei Illustris, quod Amstelodami floret, et Seminarii Theologici Teleiobaptistarum alumnus.

V.

**JUDICIUM ORDINIS DISCIPLINARUM MATHE-
MATICARUM ET PHYSICARUM.**

Ad quaestionem *Chemicam* unum responsum acceptum est, inscriptum verbis: *Zonder mij enz.*

D

Quae

Quae scriptio cum multa contineat de Minerarum Ferri analysi Chemica et ad ejusdem metalli metallurgicam historiam pertinentia satis accurate conscripta, eo magis dolendum est, auctorem quaestionis propositum neglexisse; ita quidem, ut prior pars quaestionis imperfecte neque accurate sit tractata, nimisque Mineralogiae imperitum arguat auctorem. Neque posterioris partis tractatio Facultati satisfecit, neque denique sermonis puritate haec scriptio commendatur.

Ad quaestionem *Zoologicam*:

- » Systematice enumerentur species indigenae Reptilium ex ordine Batrachiorum, addita unius saltem speciei anatome et praesertim osteographia accurata, non ex aliorum scriptis desumpta, sed ab ipsa natura petita»,

duas accepit Facultas Commentationes, alteram his **BLASII** verbis inscriptam: *Habet Rana quod curiosum fatiget; licet ad spectu vilis ac ciconiarum victima*; alteram hoc lemmate distinctam: *Discens, non docens*; utramque laudibus suis non destitutam, posteriorem tamen festinanter nimis neque satis accurate conscriptam, ita ut in anatomica parte multa eaque gravissima desiderentur. Prior vero responsio et sermonis elegantia se commendavit et Auctoris industriam, studii assiduitatem ingenique felicitatem probavit egregie. Physiologiam quoque anatomicis descriptionibus adjunxit Auctor, et in osteologica parte etiam Osteogenesin perscrutatus est, quemadmodum addito commentationi gyrini sceletio, quod ipse confecerat, Facultati probavit. Has ob causas non dubitavit Facultas egregium hujus responsionis Auctorem praemio condecorare.

Aperta schedula, nomen prodiit **HECTORIS LIVII VAN ALTENA**, Philos. Natur. et Math. Candidati in Athenaeo Franekerano.

Alteram vero scriptionem cum in parte systematica species rectius distinctae et nonnullae, quas omiserat prorsus prioris scriptionis Auctor, enumeratae sint, cumque accurate conscripta sit Osteologia, quam, additis iconibus pluribus, aequè ac Myologiam illustravit Auctor, laudis accessione et honorifico testimonio dignum judicavit Facultas. Auctor hujus commentationis est: **PAULUS JACOBUS LEDEBOER**, in hac Academia Med. Studiosus.

PROGRAMMA

CERTAMINIS LITERARII

RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

D. IX. MENSIS FEBRUARII

A. MDCCCXXIX.

INDICTI.

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae ex Augustissimi Regis Edicto d. 2. mensis Augusti A. MDCCCXV. N°. 14, omnes Academicarum Belgicarum Cives, et Athenaeorum alumnos in annum sequentem ad certamen Literarium invitant et evocant, et propositas a singulis Ordinibus Academicis quaestiones promulgari jubent:

Quaestio ab ORDINE MEDICORUM proposita:

Quid contulerunt Chirurghi Batavi ad doctrinam herniarum augendam, et perficiendam?

ORDO JURECONSULTORUM hanc proponit Quaestionem:

Generalibus Oeconomia politicae super pecunia numerata sive moneta principiis succincte expositis, describatur praesens systema monetarium Regni Belgici, et cum illo quod in Republica Belgii Foederati proxime obtinebat, comparetur.

ORDO THEOLOGORUM quaerit:

Qua ratione *Libertas* Dei distinguenda sit ab ejus *Independencia*? Num de illa Dei proprietate satis constet? An prorsus tolli possit species pugnae, quae illam inter atque internam et absolutam Naturae Divinae necessitatem intercedere judicatur? Et quoniam ex perversis de hoc attributo Divinitatis opinionibus, ut antiquitus, ita et recentiori memoria, prognati sint errores?

ORDO DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET
PHYSICARUM sequentes proponit Quaestiones:

E MATHESI.

Origo integralium singularium explicetur, eorumque usus in theoria curvarum quibusdam exemplis illustretur.

Ex ASTRONOMIA.

Praecipue explicentur et inter se conferantur methodi, quibus altitudo poli, tam terrae, quam mari, accuratissime definiatur.

E PHYSICA.

Exponantur et dijudicentur variae cum observandi, tum computandi rationes, quibus quantum vaporis aequi in atmosphaeram, vel aëre quocumque, contineatur, determinari possit.

E CHEMIA:

Instituatur aquae marinae analysis accurata, et inquiretur quaeenam sint ejus principia constituentia perpetua, quae contra accessoria et minus constantia; tum quibus utrorumque Jodium et Bromium sint accensenda? exponatur denique, qua ratione singula illa principia separentur et depurentur.

E B O T A N I C A :

Exponatur natura et diversitas lignorum fabrilium usitatorum. Inquiratur quibus e causis singula ad certos, alia ad alios usus aptiora sint et magis idonea.

ORDO PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM sequentes ponit Quaestiones :

E P H I L O S O P H I A :

Quum vetustissima Graecorum philosophia poëtarum carminibus contineatur, quaeritur quatenus praecipuae fuerint eorum opiniones, cum de Deorum naturâ et providentiâ, tum de reliqua omni philosophia physica atque morali, inde ab antiquissimis Graecorum theologis, usque ad eos poëtas, qui septem sapientum aetate flourerunt.

E L I T E R I S.

BALTHAZARIS HUYDECOPERI in linguam literasque Belgicas merita explicantur.

Commentationes, Latinâ tantum oratione conficiendae, et aliâ, quam auctorum manu nitide describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mittuntur ad Virum Clarissimum JANUM BAKE, Academiae Actuarium, ita ut nullis ab Academiae parte faciendis expensis detur locus. Lemmate autem omnes inscribendae, iisque adjungendae sunt Schedulae obsignatae, Auctorum nomina et pronomina integris literis continentes, eodemque exteriori parte lemmate insignitae.

Universa vero concertationis ineundae, et dijudicandae ratio cognosci potest ex Edicto Regis, supra dicto, art. 205 — 215.

THE BIBLE

THE HISTORY OF THE BIBLE

The Bible is a collection of sacred texts that have been written and compiled over a long period of time. It is the central religious text for Christians and Jews.

The Bible is divided into two main parts: the Old Testament and the New Testament. The Old Testament contains the laws and prophecies of the Hebrew people, while the New Testament contains the life and teachings of Jesus Christ.

The Bible is a source of spiritual guidance and inspiration for millions of people around the world. It is a book that has shaped the course of human history and continues to do so today.

The Bible is a complex and multi-layered text that has been interpreted in many different ways over the centuries. It is a book that is both timeless and relevant, and it continues to be a source of wisdom and inspiration for people of all ages and cultures.

THE BIBLE

The Bible is a collection of sacred texts that have been written and compiled over a long period of time. It is the central religious text for Christians and Jews.

The Bible is divided into two main parts: the Old Testament and the New Testament. The Old Testament contains the laws and prophecies of the Hebrew people, while the New Testament contains the life and teachings of Jesus Christ.

The Bible is a source of spiritual guidance and inspiration for millions of people around the world. It is a book that has shaped the course of human history and continues to do so today.

The Bible is a complex and multi-layered text that has been interpreted in many different ways over the centuries. It is a book that is both timeless and relevant, and it continues to be a source of wisdom and inspiration for people of all ages and cultures.

The Bible is a collection of sacred texts that have been written and compiled over a long period of time. It is the central religious text for Christians and Jews.

The Bible is divided into two main parts: the Old Testament and the New Testament. The Old Testament contains the laws and prophecies of the Hebrew people, while the New Testament contains the life and teachings of Jesus Christ.

I A N I B A K E

O R A T I O,

PRONUNCIATA D. IX. FEBRUARII ANNI MDCCGXXIX;

QUUM MAGISTRATUM ACADEMICUM DEPONERET.

I A N I B A R K E

O R A T I O

PROFESSOR D. I. J. DE WET

QUUM MAGISTRATUM ACADEMICUM DIGNUSSET

DISCIPULI ORATIONEM AUDIENTES, VIRI PUDICISSIMI

DOCTORES CONSULTI

CONFERENTIAE

AD HOC

**CURATORES ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE, QUIQUE HUIC COL-
LEGIO AB ACTIS ES, VIRI ILLUSTRISSIMI, SPECTATISSIMI!**

**QUI IN HAC REGIONE, ET IN HAC URBE, VEL IURI TUENDO:
VEL CIVIUM NEGOTIIS PUBLICE CURANDIS PRAEESTIS, QUIQUE
HIS COLLEGII AB ACTIS ESTIS, MAGISTRATUS AMPLISSIMI,
VIRI HONORATISSIMI!**

PROFESSORES CELEBERRIMI, COLLEGAE CONIUNCTISSIMI!

LECTORES ERUDITISSIMI!

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES, VIRI PLURIMUM VENERANDI!

ARTIUM AC DISCIPLINARUM QUARUMVIS DOCTORES CONSULTISSIMI!

CIVES ACADEMICI, SANCTA MIHI NECESSITUDINE CONJUNCTISSIMI, LAUDATISSIMI ADOLESCENTES!

AUDITORES QUOCUMQUE ORDINE, LOCO, AUT MUNERE ORNATISSIMI!

PROFESSORES REVERENDI, COLLEGAE CONJUNCTISSIMI!

QUI IN HAC UNIVERSITATE, ET IN HAC URBE, ET IN HAC REGIONE, AD QUICUNQUE SCIENTIARUM BRANCHIAM, MAGISTERIUM, DOCTORATUM, ET SIMILIA, ADQUIRERE VULTIS, ADQUIRERE VULTIS, ADQUIRERE VULTIS!

PROFESSORES REVERENDI, COLLEGAE CONJUNCTISSIMI!

UNIVERSITATIS

DE

A quo tempore qualemcumque industriam mihi in gravi hoc et honorifico erudiendae iuventutis munere explicare concessum est, haud exiguam profecto voluptatem cepi ex illo otio, quod in optimis studiis tum libere colendis, tum apud alios excitandis totum consumere liceret. Sed quum magna me spes teneret, si nec imprudenter, nec segniter nimis ei provinciae praevissem, fore ut sepirem quodam modo et confirmarem laudatissimarum artium existimationem, lateque sparsis quasi quibusdam seminibus omnis virtutis et honestatis, consequerem ita eam auctoritatem, quae et grata mihi, et rei publicae ad decus et famam fructuosa futura esset; hanc spem cogitationum mearum non praeciderunt quidem novissima tempora, sed haud mediocriter conturbarunt, opinionisque fiduciam, tamquam somnianti visum, ingrato strepitu excusserunt. Nondum deficit causam bonorum vox; hodieque sunt, qui honestatis moderationisque validissima fundamenta posita esse censeant in disciplinarum studiis non sordide et averse cauponandis, sed laute liberaliterque ornandis. Nondum evulsa radicitus est ea cogitatio, si munitionibus aggeribusque patriae solum continere, si opificiis et mercaturis civium opes confirmare utile est, eruditionis laudem, quam hand minori partem industria a maioribus traditam accepimus, acriori etiam animorum contentione tuendam esse nobis et propagandam. Nondum debellata est penitus ea sententia, esse quamdam humanitatis excellentiam, quam

sine his literis attingere non liceat. Sed qui clamores auditi sint male sedulorum, neminem latet. Ecquem vestrum non graviter commoverunt contumeliae insigni cum auctorum dedecore iactae in eam studiorum disciplinam, quae una et rei gravitati, et bonorum expectationi, et vero patriae voci satisfaciatur? Ecquem non taedet istius avaritiae dicam, an petulantiae, omnia ad officinae sordes, aut ad tabernae modulum revocantis, in ea re quae stare, nedum vigere, nisi in lautissima et honestissima ingeniorum agitatione non potest? Vestrum studium, Viri Clarissimi, qui mecum hanc Musarum sedem, illustre Batavi nominis ornamentum, pro virili tuemini, nulla, certo scio, vel convicia retardabunt, vel franget indignitas. Sed huius res agitur iuventutis, cuius causa non nunc demum suscipienda est nobis, sed recepta iam pridem est: huius agitur Academiae auctoritas, quae in ipso discrimine condita vindicandae dignitatis, numquam ad tantam famam crevisset, nisi praeceptis institutisque anteponendam utilitati dignitatem esse perpetuo iudicavisset: ipsa denique agitur patria, cuius in maximis opibus nullum tamen maius umquam fuit decus, quam ea bonarum artium disciplina, quae gratuitum excitaret honesti amorem, neque ad turpem ambitionem, aut ad sordidum quaestum abiici cuncta pateret.

Miramini fortasse, A. A., hanc primam ingressionem meam, e tristi, quantumvis iusta, querela petitam potius, quam ex huius diei opportunitate ductam esse. Sed quae tandem oratio potest bene de eventu sperare, praeter eam quae ex intimis animi sensibus proficiscatur? aut quae causa erat cur dolorem meum atque indignationem reprimerem? Quum praesertim viderem primum mihi apud eos sermonem fore, quos eadem molestiae iniuriaque societas coniungeret, ut, si oratio mea futura praecipue esset, sensum ac voluntatem vobiscum communem habiturus essem: tum quod intelligerem posse me conferre dolorem ad eam sententiam explicandam, quam, quum diu in animo infixam, sed involuta quodammodo fuisset, latrando isti magis quam dicendo mirifice excitassent. Neque enim aut huius cathedrae modestia, aut vestri consessus gravitas, aut huius muneris, quod iam mihi deponendum est, amplitudo inanem aurium oblectationem quaerit, multoque minus illam voluptatis effectricem orationem mihi vel natura concessit, vel ingenii mediocritas conciliavit. Sed consideranti mihi multorum

audaciam et arrogantiam, quorum in dies crescere videtur auctoritas, visum est totum conferre me ad eorum studiorum tum rationem vindicandam, tum dignitatem, quae multi vestrum pari mecum animo colitis, quaeque si quisquam contemneret, non ad audiendum me huc venisset. Vestra igitur fretus suffragatione, A. A., ostendere studebo *hoc polliceri praecipuum veterum literarum disciplinam, ut eam qui rite sequatur, ad orationis facultatem excellentem proficiat.* Qua causa suscipienda intelligo, quam in grave discrimen venturus sim. Quippe non satis erit probasse me idoneis argumentis id quod spectavi; quod mihi commune est cum reliquis omnibus, in quacumque disputatione versentur; sed hoc etiam postulabitis, ipse ut exemplo meo ostendam existere illam artem ex his studiis, esseque hanc praecipuam laudem, cuius ea nomine commendentur. Grave profecto onus expectationis vestrae! cui sustinendo ita me imparem esse certe scio, ut paene nunc etiam hanc voluntariam et otiosam loquacitatem deponere satius arbitrer. Verum tamen periclitabor in re difficili ingenii vires; maloque ipse minus disertus videri, quam causam, iustam praesertim et honestam deserere. Tantum vos oro, ut mecum ipsi anquiratis quae recte et subtiliter defendi possint, neque ex patroni infantia de causae estimatione statuatis.

Nulla est doctrina rerum honestarum, nulla ars aut exercitatio, quin, quum humani ingenii perfecta sit calliditate et inventis, magno cum humanitatis colatur emolumento et perpolitioe. Et profecto humanitatis illius praestantia, quo tendere omnes oportet, nisi si quis pecudum more praesentis tantum voluptatis, neque ullo praeterea, fructu movetur, alendis excolendisque continetur iis bonis, quorum praeclarissimo munere divina providentia humanam subornavit naturam. Sed neque simplex ea laus est, neque parem eius sibi vindicant partem omnes disciplinae. Disputari multum solet, unde tandem artes et doctrinae ortum habuerint; utrum inveniendarum causa a necessitate quadam et indigentia repetenda, ut essent quasi ministrae vitae communis et civilis, aut naturae adiutrices, an sponte effluerint e pulchri quodam et venusti insito sensu, quem secuti homines oblectandi potius honestatem, quam vitae praesidia spectaverint. De quo in quamcumque partem statuatur, hoc certe negari non poterit, et nullam esse doctrinam ita necessariam, quin ad mansuetiorem illam magisque otiosam

sam considerandi voluptatem extolli possit, neque ullius artis adeo inanem esse oblectationem, quin arctissime cum primis illis naturae fundamentis et principiis sit coniuncta. Verum aliud est, in quo plurimum distant inter se disciplinae. Earum quippe aliae multarum rerum cognitione continentur, non illa quidem sine insigni industriae et acuminis laude ac perfectione, sed cuius tamen fructus omnis in praesenti potissimum utilitate consumitur: aliae minime quidem scientiae cognitionisque operam negligunt, sed nisi opus quoddam perfecerint, cuius oblectatio ad plures pertineat, posterosque etiam in sui admirationem rapiat, officio suo satisfecisse non existimantur. Unde intelligere possumus, non tantum has cum illis dignitate aequandas esse, sed difficultate etiam superiores. Docti enim nomen facile is tuetur, qui primum ea, quae ante alii invenerunt, complexus est, tum eadem suo quodam invento, quantumvis exiguo, auxit et perfecit: quod quis est qui vel mediocri ingenio attingere non possit? Artifex contra non is laudabitur, qui permulta didicerit, sed qui suo ingenio eiusmodi opus condiderit, quod cum eorum, qui ante fuerunt, perfectissimis monumentis possit de palma contendere. Atque huius postremi generis excellens illa orationis facultas est, cuius disciplinam e veterum literarum studio arcessendam esse dixi.

Sed in primis intelligendum est, sic in praestantissimis illis naturae bonis numerandam esse orationem, ipsamque eius extremam ac perfectissimam laudem ita conferri ad exquisitas humanitatis dotes exornandas et perpoliendas, difficile ut sit discernere, quibus in ea finibus a necessitate segregetur voluptas. Igitur explosum diu est vetus illud, Socratis propagatum auctoritate, quemque satis in eo, quod sciat, esse disertum: similiaque multa, quae feruntur, ab eodem scilicet fonte perfecta, primum perperam intellecta sunt a plerisque, Socratis peculiare consilium ignorantibus, et suavissimae vim ironiae; deinde eorum scriptis ad nostram memoriam tradita, qui, quum haec in praestantis virtutis contemptum et ludibrium explicarent, ipsi divino quodam artificio dicendi usi sunt. Constituuntur sane angusti illi indigentiae fines in iis disciplinis, quae praesentem quaerunt utilitatem, et extrinsecus iudicantur; non utitur minuta illa computatione studium virtutis et ingenii quaedam elaboratio. Nam qui dicere nihil aliud esse putant, praeter sensa mentis explicare, lepidum fortasse aliquid excogitasse sibi videntur, quo exiguam, aut ancipitem certe eius facultatis relinquunt existi-

mationem; quippe, ut concedant recte illud, et sic ut decet, fieri sine aliquo studio non posse, opificii tamen eam artem similem esse quodam modo, quod aut tractare, aut deponere liceat, nullo prudentiae, nedum humanitatis incommodo. Hi, videtis, in quanto errore versentur. Sicut enim equus et arbor appellantur nominibus definitis, et suum cuique genus et formam adsignantibus, eodem modo sentire ac dicere appellari putant, discreta a se invicem, ac genere diversa: neque intelligunt ita alteram alterius ope confirmari facultatem, ut debilis altera futura sit, et imperfecta, et manca, sine alterius societate. Quid enim? Regi orationem, et gubernari, et exsistere totam dicemus ex intimis animi sensibus: quin parem vim in ipsam mentem habeat oratio, dubitabimus? Non est ita. Nihil est in mente, quod non occultum, et obscurum, et implicatum maneat, donec orationis ope detegatur, illustretur, enodetur, primum tacita commentatione, tum magis etiam intentissima dicenti exercitatione. Tantaque est mentis humanae imbecillitas et inopia, ut non dicam aliorum, sed ne suam quidem vim agnoscat et percipiat, nisi sensibus ipsa se suis subiiciat, inque ea imagine elaboranda quantum fieri potest studii ac diligentiae ponat.

Proferri sic aliquantum istos necessitatis fines videtis, A. A.; sed modum tamen quemdam requiri sunt qui existiment, neque opus esse ut in orationis copia, et ornatu, et elegantia elaboretur; paucis enim verbis, iisque communibus et simplicibus satis patefieri mentem posse; ultra etiam si quis progrediatur, metum esse ne corrumpatur potius intelligentia, quam adiuvetur. Spoliare hoc quidem est naturae opes, non explicare thesauros, neque eius simulacri, quod in animo quisque suo conditum et consecratum tenet, agnoscere praestantiam ac divinitatem. Mathematicis hoc concedatur, ut nihil praeter certas numerorum notas requirant, quippe quae diligentissime id, cuius causa inventae sunt, referunt; sicut in rerum permutatione signato argento utitur vita communis. Non dicam nunc brevitatem illam et simplicitatem insigni constare studio, si quidem simul et perspicua futura est, et explicandae sententiae idonea. Sed longe pleraque et maxima eorum quae mente agitamur non utuntur paucis aut firmis verborum signis: quumque nitantur fere principiis minus evidentibus, et in opinionis inconstantia positis, oratio ipsa quam vaga et fusa atque indefinita sit, apparet. Imitatur profecto mentem nostram oratio: neque imitatur tantum, sed qua-

si venatur, studioseque indagat. Quid igitur est illud sentire et cogitare? Si cui hoc daretur; quale veteres in fabulae imagine comminiscabantur; ut oculorum acie mentem adspiceret, dii boni! quantam hic opinionum turbam cerneret, et seriem et varietatem, quantum affectuum tumultum et perturbationem huc atque illuc rapientium, qualem horum omnium, in partitione quamvis inaequali, concursationem et permixtionem et confusionem, nihil ut, ne minimum quidem, tangere posses, quin reliqua simul permulta moveres; quibus illud nititur, et quodam quasi assiduo comitatu circumfusum est. Huius tu ubertatis et redundantiae imaginem et moderationem tribus verbis comprehendere sperabis? Neque cogitabis non satis esse explicare quid sentias, sed etiam quo modo, singularumque sententiarum innumeras esse quasi figuras et habitus; ut recte appellant rhetores, sed omnes e diversis animi affectibus diversisque modis cogitandi profectos? Non agnosces vel locupletissimae linguae vix tantas esse opes et tam flexibilem compositionem, ut omnia omnino sensa mentis expleat, omnibusque sentiendi amfractibus accommodetur? Ignoras denique mansuram illam turbam, neque ipsi tibi habilem, neque aliis profuturam, nisi orationis delectu, et ordine, et varietate structuræ certam ei formam et speciem induas, occulta elicias, involuta evolvas, obscuris lucem affundas, compescas turbulenta, segnia excites, distinguas confusa, itaque et ex temetipso melior doctiorque evadas, et aliis prosis ac placeas? Sic demum extabit illa tua mens, quae, sublatis iis quae contemnis, aut nulla omnino erit, aut perexigua. Hoc qui negligunt, attenditis fortasse ipsi, quam ridiculi sint in omni vel deliberatione vel disputatione. Quippe audimus nonnumquam, quorum brevia et incondita verba, ut Pythiae illius Delphicae, in versum redigere necesse sit, et in sententiae quamdam speciem; aut qui ita pronuntiant, ut dicas somniasse eos aliquando aliquid, sed non amplius intueri visum, nobisque maximam partem divinandum relinquere. Sint sane multa, quae brevitate verborum absolvantur; adeo ut nutu ipso nonnumquam, et motu et gestu perfecta animi sententia aperiatur. Quid? quod silentio etiam sua et gravis significatio constat. Aiacem apud inferos compellat Ulysses, blandisque verbis offensionem ex armorum iudicio susceptam lenire studet: nihil ille respondet, torvoque vultu inter reliquas mortuorum animas recedit. Dubitamusne tamen, quae sentiat? Utinam nonnullorum
tam:

tam disertâ oratione esset! Sed pingere istud poëta, non tradere existimandus est.

Oratio autem illa, quam diu iam quaerimus, sit profecto mentis quaedam imago, non aliorum tantum causa, sed nostra etiam ipsorum diligentissime elaborata. Videtis enim quo progrediamur, ipsam secuti necessitatem. Pictores solent, ubi aliquam formam aut situm in tabula proponere conantur, non paucis iique meris uti coloribus, sed permultis, quibus permiscendis saepe, et varie temperandis, tum etiam ita collocandis, ut sibi invicem opem ferre videantur, naturae similitudinem imitari student; neque omnia certis definitisque lineamentis absolvere, sed exeuntibus quasi et evanescentibus coloribus formas relinquere magis, quam describere. Non dispar artificium eius est, qui mentis illam imaginem verbis reddere vult. Sed in hoc uno distat; quod illi imitantur ea, quorum exempla certe demonstrat plene et perspicue natura, is contra qui dicit, hac ipsa demum exercitatione eruit illud et intuetur, quod imitandum sumsit, obscuratum ante, et latens in tenebris, ignavum, otiosum, neglectum. Ecce iam, quum imprudenti mihi artificii mentio exciderit, non pugnabo vobiscum de verbo, et in voluptatis migrasse nos fines confitebor: sed cuius, per deum, voluptatis? Nonne eius, sine qua praestantem humanitatis laudem attingi non posse censendum est? Quid postulat aliud Delphicum illud praeceptum? Quodsi enim nosse se quisquam sine tacita commentatione, et consideratione ingenii nemo potest, multo hanc etiam superabit oratio, in gravissimis, quibusque rebus studiosissime excolenda. Non reconditum, non quaesitum est, quod dico. Quid est enim illud, docendo discimus, quod et ore usurpamus quotidie, et re experimur; quid est, inquam, aliud, nisi ut tum melius planiusque scire nobis videamur, quum scientiam verbis enunciare necesse est? Multa sane sunt, quorum disciplina locupletamur et emendamur, quae videmus, quae audimus, quibus perpetuo fere cingimur et obsidemur, denique magistri, qui hoc ipsum profitentur: sed parum ista proficere necesse est, nisi domesticus ille accedat doctor, qui vel insita foveat et eliciat, vel instauret exerceatque aliunde accepta, id est, oratio. Apud Platonem interrogat pusionem quemdam Socrates de rebus, quas numquam ille didicerat; qui tamen gradatim ita respondet ad faciles quaestiones et aptas, ut ea ipsa, quae ignorare videbatur, planissime dicat: quo utitur ar-

gumento vir incomparabilis, quæ discamus meminisse nos e superiori quadam vita. Quanto fecisset melius, si orationi hoc tribuisset, ut ostensis verborum nominumque tamquam signis agnoscat ipsa se mens humana, et e sopore expergiscatur, et quasi vivere incipiat, quum ad ea se applicuerit, quorum facultatem nobis minime otiosam aut lusoriam tribuit natura.

Si nullum omnino modum servari nullosque fines quaeri oportere huius artificii dixerò, A. A.; concurrent undique ad arguendam sententiae audaciam, et odiosum rhetorum genus obiiicient; quorum artem qui sequatur, furere hunc et insanire, non dicere contendent; sobrietatem enim et parsimoniam et sanitatem laudari, non eam orationem quæ tum rerum inanis sit, tum impudenter exsultet. Sed calumniari hoc est; nisi forte, posteaquam philosophi extiterunt qui virtutum officiorumque partitiones invenirent, subtiliterque singula genera, nominibus etiam impositis, persequerentur, ab ipso officio aut virtutis studio abstinendum est. Sordeant sane ista ornamenta, et cincinni; et calamistris inusta oratio, ubi ex illorum magistrorum aemulatione profecta est. Sed nihilo ista minus naturam ipsam attingunt, quam quæ in summa severitate dicuntur. Non commemorabo eorum sermonem, quos nulla tangit artificii suspicio; rusticorum et opificum, plenum illum similitudinum, translationum, figurarum omnis generis, maxime ubi ærius commoventur animi. Vestrum ipsorum testor sensum, numquid in Sophoclis sublimitate, aut in Demosthenis amplitudine offendatis? Nullone ipsi vos agitari sensistis impetu, ut aliorum infantiam ac tenuitatem superaretis, ut conderetis aliquod opus, cuius in præterita etiam et obsoleta utilitate considerandi honestissima voluptas relinqueretur? Aut, si qui humi strati tantum adspicere non poterunt, aliorum conatus suo torpore retardabunt? Tantum concedite, nihil in hoc genere aspernandum esse, quod quidem vel modum non excedat, vel proprium cuiusque sit, neque fictum et aliunde assumptum. Hoc est illud decorum, quod numquam ita appellavissent homines, nisi multa animadvertissent, quæ minus decerent, contraque aut icivna et mutila et obscura et abiecta, aut odiosa, deformia, tetra et foeda essent. Non minus in dictis et in omni literarum artiumque genere, quam in factis et consiliis ea suprema norma est: neque huic officio satisfacit, qui ab omni conatu abstinet, quæque a natura attulerit bona contabescere inertia patiatur; sed is laudatur, qui et subire periculum

audet, et in summo quamvis studio nulla tamen in re offendit, non satietatem, non fastidium movet, contra clamores et illustres illas significationes excitat, eaque condit, quae in summa etiam orationis communiōne similis eventus desperationem afferant cunctis.

Descripsi illam vel laudem, vel exercitationem, vel virtutem et excellentiam, ut mihi videtur, cuius disciplinam dixi a veteribus esse petendam. Quo loco operam dandam esse intelligo, ne ambitiosius quam verius causam defendere videar. Socrates apud Platonem narrat Menexeno, se quum audiret publicam laudationem eorum qui in bello pro patria ceciderant, splendidaque oratione Athenarum praedicari fortunam, mirabiliter abreptum fuisse patriae admiratione, in peregrinos etiam qui adfuissent superbum fuisse, verbo, prorsus de solito more tamquam praestigiis captum deflexisse, vix ut quarto die post resiperet. Talem artem neque ego profiteor, nec, si teneam, uti velim. Sed placandi mihi primum sunt, si qui contemni a me recentiorum literas putant. Superstitionis hoc est, non sani iudicii et recti, unice remotis delectari, nostris et propioribus non commoveri omnino. Verumtamen ut sint haud pauci, qui veterum virtutes feliciter aemulentur; qui cursus ab illis inde temporibus habuit initium, quibus in lucem revocati et propositi veteres sunt; potiolem tamen vetustae aetatis auctoritatem esse contendo, ei quidem qui non in turba latere, sed emergere nomenque ad posteritatem tradere cupiat. Invidiosa profecto est illa veterum cum recentioribus contentio. Neque talem a me exspectate disputationem, quae et apud eos, qui utrosque norunt, otiosa futura, et apud eos, qui alterutros, parum fidei habitura sit: qui autem neutros tenent, quid his faciemus, nisi rogemus ut paullisper hinc facessant? Sed illud constat, unam quamdam et certam laudis illius formam esse, aeternis fundatam prudentiae, ingenii, decori venustatisque principiis. Hanc si oculis adspicere liceret, unus foret omnium ad eam cursus, eademque omnibus spes esset extrema consequendi. Sed, ut reliquarum artium, in quibus humanitatis praestantia expromitur, quae sensibus subiiciuntur exempla, ut de Homeri carmine dixit Horatius, *planius ac melius Chrysippo et Crantore dicunt*, par est conditio eius excellentiae, quae in orationis perfecta specie versatur. Exigua solet esse vel acutissimarum disputationum vis, maxima contra auctoritas eorum quibuscum vivimus. Quorsum haec? nempe ut intelligatis

quibus de causis et veteres multo sint recentiorum exemplis anteponendi; et sine illorum assidua commentatione egregium quid sperari non posse. Nullum fere est literarum genus, quin domesticas afferat notas eorum temporum, in quibus explicatur. Contendite nunc mihi, quaeso, recentiorum conditionem cum veterum illorum, qui florentibus Athenis fuerunt, et cum perpauca de Romanis; neque enim adeo demens sum, ut quidquid quoquo tempore Graece Latineve scriptum sit, eodem nomine commendandum existimem. Nos, quum vix e mediis aevi stupore et inficitis emersissemus, obrui coepti sumus literarum quadam immoderata illuvie: eaque intemperantia ac prope turba incredibile dictu est quantum offecerit paucissimorum virtuti. Nihil poterat aliud exspectari ab illa vitae tum publicae, tum privatae conditione. Utraque quam confusa et implicata, quam prope dicam abiecta et perversa postea fuerit, videtis ipsi, quam immenso intervallo a naturae simplicitate deflexerimus, quantum de singulorum dignitate imminutum sit, quanta labes adhaeserit ex immoderato luxuriae et utilitatis studio. Ne forma quidem rerum publicarum excluditur ex illa consideratione, et civium certis locis ordinibusque descripta conditio: siquidem in prudentissima etiam, quam hodie probare solemus, temperatione civitatis, servantur multa *veteris vestigia ruris*; in quae ingrediendum est omnibus, sive agimus quid, sive cogitamus, sive dicimus, insigni cum iactura eius quod vere simplex et elegans, et rectum habendum est. Quorum omnium tanta vis est, et tam late contagio patet, ut propter exemplorum multitudinem ne recte quidem fieri, quae secus fiunt, existimentur, facinusque audax suscipere videatur, qui his consuetudinis inveteratae claustris et imperio expedire sese, orationisque genus ac formam consecrari intelligitur puram, integram, liberam in primis et hominis praestantia dignam. Quod in praecipua literarum commendatione apud veteres ponebatur, ut extaret urbanitas quaedam, huius laudis locum hodiernis temporibus invasit illud dicendi genus, quod a fonte unde manavit haud inepte aulicum appelles, nostri homines, nominis abusu, civile vocant. Noliti arbitrari, A. A., ullam turpiorem pestem bonarum literarum studio importatam esse. Pariter enim animum atque orationem corrumpit, et ita ad obsequium flectit, abiicitque propemodum ad servitutem, ut nervos ipsos honestatis incidere, nativumque cogitandi dicendique leporem opprimere videatur. Quid disciplinas dicam earum re-

rum,

rum, quae gravissimae habentur? In quibus facile erat ostendere sic omnia ad utilitatem et ad scientiae superbiam referri, eaque infinita cupiditate sic exhauriri vires ingenii, non ut iusta suppellectili instrui videantur plerique, sed ut gemant sub pondere rerum, penitusque exarcescat urbanitatis flos. Philosophia, ut huius utar exemplo, quin acute subtiliterque colatur a multis, quis dubitat? Sed, dii boni, quae deliria propagat! Quam horrido conclusionum comitatu stipata incedit! Quam devium et molestum et spinosum orationis genus consecratur! Hoc tamen philosophandi furore, et quodam vanitatis tactu colorari longe plurimos, quamvis reluctantes, videmus, quorum audiendorum aut etiam legendorum exantlare aerumnam possimus, et excerpere utilitatem; liberalem oblectationem, quae perfundat animum atque intimam caritate devinciat, frustra quaeremus.

Quid contra veteres? Graecorum quidem literae quum ab ipsis ortum et incrementa habuere, tum egregie cum ea societatis conditione conspirant. Non loquor nunc de Homero, cuius divinitatem ut multi proverbii loco in ore habent, ita sentire nemo poterit, nisi qui exuat plane huius aevi consuetudinem, et quasi reveterascat. Sed illa cogitate tempora quibus Sophocles et Thucydides et Plato et Demosthenes fuere. Societatis forma ea erat, qualem decebat esse eorum, qui superata barbarie et excussa tyrannide naturae vigorem ac simplicitatem retinuissent, et, in egregia prudentiae maturitate, nondum in confusum quoddam et perplexum genus ordinandae rei publicae degenerassent. Leges, instituta, mos maiorum, nihil non integrum et incorruptum erat. Iuris summa aequalitas, auctoritas penes omnes, potestas iis concessa, quos ipsi cives delegissent. Splendor omnis in publicis et aedificiis, et caerimoniis consumebatur, privatorum vita in primis civilis, victus vultusque moderatus. In artibus disciplinisque, quae quidem publice probarentur, reconditi nihil; aliunde si quid eius generis esset allatum, velut in aliud solum translatum amittebat fastum et inanem iactantiam, Atticam contra sanitatem et sanguinem adsciscibat. Literarum denique non paucis beatisque patebat aditus, sed nusquam prope praeterquam in luce et in foro, aut in conventibus circulisque celebrabantur. Quum igitur isti non poësin solum excoluissent, sed tamquam adulta aetate solutam quoque orationem, virilem magis et libero homine digniorem ita perfecissent, nihil ut supra cogitari posse videretur, summa tamen constabat

orationis cultae et perpolitae cum naturae veritate consensio; nihil admittatur odiosum, aut putidum, aut quaesitum, aut portentosum. Quid autem nos? Sicut in cultu et vestitu solemus esse attenti, primum ne incomiti e cubiculo foras egrediamur, tum ut illum ipsum apparatus non quidem ad naturae usum dignitatisque rationem componamus, sed ad hodiernae consuetudinis longe inficetissimae obsequium regamus; ita ubi ad dicendum scribendumque accedimus, sprete veritate, contum quoddam, ac civile, et doctum videlicet in oratione consecramur; in quo saepe quales ipsi simus non apparet.

Non ipsa literarum monumenta utriusque aevi contendi inter se, A. A., sed ne in sola fortunae temeritate ac naturae quadam libidine posita videretur illa veterum excellentia, efficere studui. Nihilne igitur tot hominum ingenia qui post extiterunt, nihil paucorum etiam egregia contentio perfecit et absolvit, imperfectum ante, nec elaboratum? Respondebo tum, si mihi aut qui Polyleti signa, aut, ut recentius memorem exemplum, qui Rubensii tabulas potuerit arte aequare indicaveritis. Valeat illa progressio in multarum rerum cognitione et scientia: minus attingit ingenii vim et felicitatem, cuius perfectissima opera, quantumvis aetate remota, intueri oportet eum qui vero ducitur laudis amore. Non desperabit ille, si omnem industriam intra imitandi spem continuerit: superare qui conatur et impune exsultare posse sperat, is demum turpissime labitur vanitatisque poenas dat perridiculas.

Praemunienda haec erant, A. A.; atque anticipanda priusquam explicarem hoc quod initio posui, illius vel artis vel virtutis facultatem praecipuum esse, quod in veterum literarum disciplina spectari oporteat. Meane culpa est, si permulti iique minime contemnendi huius sententiae adversarii exoriuntur, an ipsorum perversitas et inconsideratum studium? Nulla quidem inter nos contentio est utrum abiicienda sit ea disciplina ad inanem iactantiam et speratorum vanitatem, an exornanda ad decus, et ad eum humanitatis fructum, quo uno nomine possit vere gloriari. Sed illustriora quaedam et graviora sibi isti reperisse videntur, quae prae ceteris consecrari deceat. Quum enim necessarium horum studiorum officium cum vero fine ac proposito confundi a multis viderent, circumspicere coeperunt homines acuti et industrii, quo a vulgi invidia studia sua defenderent. Hinc
igi-

igitur magna illa, et tragica propemodum, civilem prudentiam esse extremum illud, e veterum illarum civitatum vicissitudinibus percipiendam; aut totum etiam antiquitatis nomen et perfectam imaginem, quam velut in vitam revocandam esse; aut philosophiam et ingenii humani de gravissimis rebus placita ac somnia; aut naturae vim, ac divini numinis opinionem e fabulis et sacrorum institutis caerimoniisque eruendam. Macti virtute, qui tam praeclara spectatis! Itaque superbiunt isti, et vultu supercilioque freti interclusas illudendi conviciandique vias putant: nobis etiam istis veluti larvis induti terrorem incutere student et de gradu deiicere. Quasi dubium esse posset, quin aut magni illa faciendae sint, aut egregia plane conferant veteres quibus ea illustrentur. Sed eodem modo tamen errare videntur, quoniam nostris diebus libelli inscripti sunt *de Platone medico, et de Ovidio iurisconsulto*. Quid enim perspicuum magis est quam aliarum artium sic effici ministram hanc literarum disciplinam, non ipsius constitui finem? Concedamus igitur historico aut geographo aut antiquario aut philosopho nostrae disciplinae usuram, ut nulla potest sine ullis literis constare scientia: sed ne invadant proprium huius disciplinae nomen et propositum. Duo sunt prae ceteris, quibus verum cuiusque disciplinae finem iudicare solemus. Primum eiusmodi sit necesse est, ut ipsa se contenta esse possit, neque aut aliunde sperandi fiduciam arcessat, aut in alienae artis comitatu ac ministerio delitescat. Videtis autem, spero, in quem angustum locum universae vel historiae, vel philosophiae isti veterum literarum propositum includant. Alterum sine quo recte constitui finis non potest hoc est, ut ex universa disciplina exoriatur, neque alius aliam partem vel contemnat, vel exosculetur. At quid isti? Involabit historicus in Catalogum Navium; sed quid, quaeso, faciet aut dolore Andromachae, aut Nausicaae pudore? Pragmaticus ille Thucydidem tenebit et Demosthenem: Pindarus ubi, et Euripides? Suum appellabit philosophus, parens ille; ut sibi videtur, omnis eruditionis, Platonem, cumque eo fortasse coniunget Appuleium: sed quum illius suavitatem et lumina imaginum omittet, in paucas contractis pagellas quibusdam placitis, tum Herodotum et Sophoclem negliget. Una profecto est orationis virtus et ingenii praestantia aequabiliter per omnia illa veterum monumenta fusa; qua detracta, ista etiam quae graviora multis videntur vix poterunt vim

gravitatenique retinere, contra nuda, exilia, iciuna, arida sint necesse est. Adducamus aliquando, qui isto animo est, ad lautas et instructissimas epulas. Non dubito quin statim convertat se manumque iniiciat aprino capiti, aut acipenseri; ac perscrutetur utriusque ossa ac nervos, praedicans naturae varietatem et fabricam artificiosam, aut etiam prae vel maris indolem unde advecta illa erant. Sed aequi et elegantis conviviae esse dicetis haec aliis curanda relinquere, neque in tanto coqui artificio, aut in hoc convivii apparatu et suavitate, in ipsa etiam confabulandi dulcedine et hilaritate magnopere anquirenda esse. Quid, ubi tabula picta consideranda proponitur? Vestimentorum genus et materiam intuebitur, aut supellectilem et stragula, aut situs ornamenta; negliget lucis et umbrae temperationem, non attendet quo modo naturae affectum et praestantem indolem referre aut gignere artifex potuerit, ad postremum discedet tamquam a picto tabernae cuiusdam insigni, non voluptatem, non salutarem illum e praestantis operis consideratione dolorem domum reportabit. Scilicet paratiora quaedam, et solida, quaeque tamquam manibus contrectari possint, nec facile cuiusquam, ne indoctissimi quidem, curam effugiant, haec igitur venantur, his pascuntur; reliqua, quippe eruditioris observationis, otiosa iis videntur, et nugae, et tenuiora quam quibus magnum videlicet animum moveri oporteat. Quae sententia; nam hoc tertium est quo finis constituendi ratio regenda est; ea igitur sententia ubi latius serpet audacioresque patronos nacta erit, interitum afferet aliquando, non enim reticebo, A. A., gravissimo huic studio veterum literarum. Quid antiquitus, labente vera eruditione et inclinato studio illarum laudum, factum sit, videtis. Neque enim desidia cuiusdam aut ignorantiae facinus fuit, sed eiusdem erroris et arrogantiae, ut altero iam post Christum seculo excerpti et in angustis doctinarum compendia includi coeperint nobilissima quaeque de veterum scriptis; nihil quippe dignum existimabatur hominum cognitione, nihil operae pretium esse, quam quid traderetur scire, quo illud diceretur modo perparum interesse. Ne hodie quidem deesse suspicor quos Herodoti nativa simplicitas haud ita magis quam Ioannis Tzetzae delectet stupor, quique Pontificum Annales Ciceronis Laelio redimere cupiant. Improba sane cupiditas! Ergone hic literarum flos, et ingeniorum proventus, quibus merito
 glo-

gloriatur recentior aetas, veterum quorundam magistratuum descriptioni, aut vectigalium investigationi, aut sacrorum explicationi debentur? *Quo usque tandem Catilina*, et *Arma virumque cano*, haec, inquam, erant quae excitarent e sopore, haec quae ad intermortuam prope humanitatis laudem studiumque revocarent.

Hoc animo vos oportet, ornatissimi adolescentes, Graecae Romanaeque venustatis intueri monumenta, nullamque defugere industriam aut contentionem similis laudis consequendae. Metuitis fortasse, ne quis in hoc studium perficiendae orationis intentus graviora illa, quorum tamen cognitio et laudabilis et fructuosa est, omittat. Vanum timorem! Disciplinarum studia, in tanta singularum amplitudine et in his humanae industriae finibus, fieri potest ut alia aliorum societatem excludant, perpauca ut reperiantur qui plures una complectantur: non utitur his angustiis exercitatio bene, apte, compositaeque dicendi, potiusque cuiusvis scientiae extrema perpolitio est. Haec profecto studia sunt quae latissimum ingenio cursum aperiunt, haec quae ipsum hominem tamquam magis humanum reddant. Quae si nullam aspernantur aetatem pariterque comitari et complere possunt omnem, vobis omnium maxime conveniunt. Minus vestram aetatem, opinor, infecit pravae consuetudinis auctoritas, minus invasit insatiabilis quaedam et avara doctrinae cupiditas, ut hominum sermones admirationesque fugiatis, et consecemini cognoscendi voluptatem umbraticam, putidam, halbutientem denique aut prope mutam. Iacet, mihi credite, et sordet immensa quamvis doctrina hoc studio neglecto, stat contra splendidissimeque nitet ubi oratione culta, copiosa et ornata propagatur, quae vel ignavissimum sua potest vi ad industriam excitare. Haec sunt porro verissima praesidia et copiae quibus defenditur res publica, quae parum opis in bonorum consilio aut nutu habitura est, nisi summo orationis delectu, exquisitissimis verborum sententiarumque luminibus, omni ingenii contentione et artificio oppugnatur malevolentia ac debellatur improbitas. Vos tandem, quorum animus non satiatur hoc praesentis fructu utilitatis, quique praestantis facultatis igniculos mature deprehensos excitare in vobismetipsis audetis, qui mente concepistis perfectissimam artis imaginem, tenete hunc cursum laudis, intuemini illa naturae et ingenii simulacra in veterum monumentis extantia; mortales ipsi

ipsi, ea relinquite, quae immortalitati debeantur; firmate eam stirpem virtutis, ex qua laetissimi gloriae fructus gignantur. Hoc ubi tenebitis, habebit aliquando vos res publica non artium opifices, sed disertos patrii nominis vindices; habebunt literae illustria exempla gratiae et venustatis; habebit haec Academia, in cuius stadiis ad omnem humanitatem erudimini, vos pignora famae; testimonia disciplinae; et adversus invalescentem barbarici insolentiam firmissima propugnacula.

Laudabili sane instituto, A. A. H. H., ab eo qui annua hac potestate abiturus est postulatur, ut Academiae conditionem describat novissimamque historiam pro rei dignitate commemoret. Magna profecto est Academicæ disciplinae vis in gravissimas rei publicae partes, multumque ea, si recte servatur, ad privatorum felicitatem, patriaeque decus valet. Verum ea bona aut non sentiuntur a multis, aut sunt etiam qui volentes scientesque non agnoscant: quos non dedocendos suscipit haec publica rerum Academicarum commemoratio, sed et vobis tribuitur hoc quodcumque est officii, et omnibus qui suam, non alienam, causam agi existimant in bonarum artium studiis, et auctoritate, et praesidiis. Non tamen ambitiose mihi dicendum puto, ut ille apud Athenienses publicus laudator, sed ita ut quum modestiae; tum brevitati consulam.

Nam ut a rebus inanimatis initium ducam, et ab hoc ipso, in quo consideratis, loco, nulla praeter modestissimam orationem argumento conveniet. Amplissimi quippe Academiae Curatores, quum novi splendidiorisque aedificii condendi spe ac facultate decidissent, nihil amplius a Summo Imperante impetrare potuerunt praeter veteris aedificii refectionem et amplificationem. Quod opus aestate superiori, susceptum, haud ita longe jam a perfectione abest. Quale sit, videtis ipsi. Non splendori et ornamentis, sed propemodum commoditati ac necessitati, prospectum est. *Bene est, nihil amplius oro*, ut ait ille: et grati sumus, et illustrium Quinquevirorum studium curamque laudamus. Scilicet servavimus hoc e pristina democratica veteris rei publicae disciplina, facile ut feramus talem parsimoniam et modestiam: et perhonorifice senserunt de Academia nostra Curatores, firmioribus niti radicibus famam nostram, quam laxis sumptuosisque aedibus, et laqueatis tectis, et

columnarum ordinibus, et propylaeorum fastu. Suum quippe locum ac dignitatem tuetur bona mens in corpore quamvis deformi, frustra que virtutis eruditionisque defectum occultat vel pulcherrima corporis membrorumque species. Mancat igitur nobis haec bonorum inaequalitas; et si claudicare necesse est, nostro more non tolerabile tantum, sed invidendum etiam incommodum reddamus: *propria haec nobis munera faxit deus*.

Propius multo studia doctrinae attingunt ea praesidia, quae non indoctis tantum spectaculo et oblectationi, sed vobis, A. A., utilissima instrumenta sunt, et tanquam invitamenta inexhausti studii in gravissimis disciplinis collocandi. In his principem locum tenet *Bibliotheca Publica*, nisi amplitudine et praestantia, certe utilitate quam pariter praestat omnibus. Egregia praestita opera est ut copiae cum latentes explicarentur, tum confusae disponerentur. Quantum ex annuorum subsidiorum mediocritate accesserit, nil attinet memorare. Verum si de vulgaribus et parabilibus copiis palmam concedit nostra exterorum Bibliothecis, haud infimum tenet locum in thesauris, quorum pretium statuitur paucitate eorum qui tenent. Quam partem ita non neglexit Rex noster, ut splendidissima potius liberalitate beaverit. In principibus Arabum historicis numeratur *Ibn Khaldoun*, qui Sec. XIV exeunte, et sequentis initio floruit. Magni operis, quod condiderat, hucusque pars prior tantum innotuerat, cuius exempla feruntur MSS. tum hic, tum in aliis Europae bibliothecis. Erat tamen hoc fragmentum eiusmodi, ut qui harum literarum studio delectantur facile agnoscerent viri eruditionem et prudentiam plane excellentem, neque cum reliquorum Arabum ingenio confundendam. Hamakerus V. Cl., ut primum integri operis consequendi spes facta est, gnaviter ut ea expleretur operam dedit. Nam quum per Humbertum, qui publica legatione in Africae oras Septentrionales profectus erat conquirendis vetustae aetatis monumentis, rescivisset in paucis exemplis Khaldouniani operis unum integerrimum ac splendidissimum esse penes eum ministrum Regni Tunetani, quem istic Mamlouk Bashki appellant, huius coemendi mandatum accepit Humbertus, qui in hoc negotio insignem explicuit tum prudentiam, tum constantiam. Paucis his mensibus perlata ad nos sunt illa 5 volumina, habitu prorsus regio. De argumento nolite a me quidquam exspectare; sed debetis hoc etiam Hamakero, cuius expectationem

vel prima tractatio egregii operis haud parum superavit. Non deerunt nobis, certo scio, tali doctore, qui exquisitas in hoc genere Bibliothecae copias ad communem literarum utilitatem, et ad patriae decus conferant.

Verum ut domestica bona non reticere honestum, sic turpe in primis est alienam negligere liberalitatem. In Warneriano Legato erat Interpretatio Turcica Bibliorum Manuscripta. Hanc iam pridem commodaverat Academia Societati Biblicae Magnae Britanniae; quae edendae eius provinciam primum Dietzio Berolinensi, mox eo mortuo Kieffero commiserat, Professore literarum Turcicarum, eiusque linguae Interpreti apud Regem Christianissimum. Ad finem perductum est opus sanequam difficile, non sine egregia Kiefferi laude: editionisque typis descriptae splendidissima nobis exempla, una cum Codice, remisit Nobilissimus Teignmouthius, Societatis Biblicae praeses. Alia sunt; quae praeter ordinariam amplificandi opportunitatem, nihil tulerunt. Veluti *Nosocomium Academicum* quam fluxis et inconstantibus, et caducis copiis constet, nostis, quae non nisi ex alienis morbis vitisque colliguntur. Non reticenda tamen eruditorum querela, de annuis subsidiis ante biennium imminutis. Nulla quaeritur luxuria, sed iustus aegrorum numerus, et exemplorum copia, unde quaevis praecepta illustrari ipsique adolescentes informari possint, ad diligentem illam naturae observationem, quae magna pars est eius disciplinae. Prisca igitur liberalitas ut redeat, vehementer optandum est.

De *Theatro Anatomico* nihil dicam nisi hoc, indefessam esse Sandifortii nostri V. Cl., industriam. Quod quale sit, norunt periti. Igitur tuetur hic thesaurus locum suum in principibus per omnem Europam.

In praecipuis Academiae nostrae ornamentis *Hortus Botanicus* est, nobile Brugmansiani ingenii monumentum. Huius quum tanta sit elegantia et mundities, ut ignaros etiam advertat, cunctos naturae admiratione percellat; tantae praeterea opes, ut vel remotissimos terrarum orbis angulos sibi tributarios habere videatur, insigniter eae hoc anno cumulatae sunt accessione plantarum rarissimarum, maxime palmarum ex utrisque Indiis allatarum.

Physicorum etiam instrumentorum theatrum crevit haud spernenda accessione: eademque liberalitas si continuatur, habebit aliquando haec disciplina, quo cum ad utilitatem, tum ad rei gravitatem, utatur. Pariterque

consultum est *Oeconomiae Rurali*: cuius causa quum magnus numerus instrumentorum et exemplorum collectus esset, in quavis agriculturae parte notabilium, satis ampla accessione ista hoc anno locupletata sunt.

Museum illud *Historiae Naturalis* opibus studiisque destinatum, quis ignorat? Non continetur eius fama patriae nostrae finibus, sed exterorum etiam iis qui lautissime talia procurant admirationem et invidiam parit. Est haec lactissima Academicarum opum propago, nunc Temminckii, viri in paucis celeberrimi, ingenio et industriae commissa: quo factum, ut hoc etiam anno plurimum aucta et dotata sit. Neque enim deposito naturalis parentis nomine, tamen reipublicae, tamquam adoptivae parentis nomen et familiam splendide sustinet et commendat ditissimus thesaurus.

Aliud est Museum tabularum Chalcographica arte descriptarum, magnam partem ex legato Royeriano, cui praest Humbertus Supervillianus, Vir eruditissimus. Huc accesserunt multa, quibus completur historia illius artis; neque enim ad inanem ostentationem, aut ad indoctorum lusum totum hoc comparatur, sed ad severam indagacionem, a quibus initiis insignis artificum dexteritas tam longe progressa sit.

Museum Antiquarium ingentes nactum est accessiones: quatuor simulacra lapidea Indica: tum artis Etruscae, urnas lapideas fictilesque Georgiorum Volaterranorum: ut iam numerus omnium, quae hic servantur, ad sexaginta excurrat. Splendidissima autem incrementa habuit Classis Aegyptia, primum ex reliqua parte monumentorum Lescluzii Brugensis; postremum in nostro Musco repositum est Museum Anastasii, Consulis mercatorii Sueciae Regis in urbe Alexandriae Aegypti, dignitate proximum à Museo Drovettiano, penes regem Sardiniae, sed praestantius Museo Saltiano, penes Galliae regem. Continentur autem hoc thesauro ultra 5500 monumenta cujusvis magnitudinis, e quibus, exempli causa, haec memoranda sunt partim è granite, partim è basanite, partim è lapide calcaneo: sacellum monolithon, ara magna, sarcophagi quatuor magni; columnae quadratae quatuor; integrum sepulcrum tribus parietibus; stelae 80; tum magnus numerus vasorum ex alabastride; statuae colosseae duae, plures humanae magnitudinis; papyri scriptae ultra centum, graecae, copticae, rituales funebres, scripturae demoticae, aliae insignis momenti: mummiae 25, quorum numerus sic ad 30

crevit; postremum ingens suppellectilis copia. Neque reticendum est, in hac ipsa urbe cœmta fuisse ectypa gypsea viginti anaglypharum columnae Traianae quae Romae est: et ex dono Warringtoni Consulis Mercatorii Britannici apud Tripolitanos, series urnarum vitrearum et plumbearum. Satis, opinor, ex hac vel brevissima commemoratione intelligi poterit, in multis partibus ita crevisse Museum nostrum, ut cum locupletissimis per Europam conferri mereatur. Sed apparebit hoc magis, amplioresque harum divitiarum fructus extabunt, si iustum et vastum aedificium his opibus explicandis conditum erit: idque cum ipsius rei, tum Reuversii nostri causa vehementer optamus.

Absolvi de studiorum praesidiis; quibus publica liberalitas, et doctissimorum virorum industria hanc Academiã ornarunt. Sed nullius essent ista momenti, nisi essent tum qui curarent cuncta ac prudentissime administrarent, tum qui uterentur vel docendo, vel discendo. Et Curatores quidem, Viros Amplissimos partim salvos hic adesse, partim non valetudinis gravitate quodam casu, sed aliis rebus distentos abesse, in primis gaudemus. Pergite, Viri Gravissimi, sic ut facitis, Academiae commodis consulere. Pergite nos vestra cura et benevolentia complecti. E multis, quae sustinetis, reip. muneribus nullum esse arbitror quod lubentius geratis, nullum in quo minus molestiarum exhauriendum sit: quodque praecipuum est dignitatis vestrae ornamentum, sitis nobis perpetuo malorum averrunci, haud minori nobis religione colendi, quam datores bonorum. Incolumes porro vos habeat Academia, habeat patria, plurimis illa nominibus vobis obstricta!

Et vos laetus intueor, Viri Clarissimi, collegae coniunctissimi. Exegimus hunc annum sine clade nostra. Maiores etiam natu salvos ac prope vigentes vel hic cernimus, vel novimus certe non nisi aeris intemperie deterritos hinc abesse; neque abutentes otio ad desidiam, sed conferentes totum ad studiorum commodum et Academiae famam. Puteanum et Palmium, quorum nuper affecta paulo validudo fuit, convalescere novimus, et brevi ad muneris officia redituros vehementer optamus. Voorstium ante hos paucos menses audivimus quinquagenarii muneris sacri et professorii memoriam celebrantem oratione ex hoc ipso loco dicta, qua divinae providentiae beneficia in se collata praedicaret. Quanta consensione tum confluerint propinqui,

familiares, amici, discipuli, omnes denique qui istam dicendi opportunitatem sibi quoque et Academiae laetandi materiam existimarent, nostis. Non excurram in tuas, VOORSTI, laudes: sed meo ore horum omnium, qui adsunt, votum pronuntiabo: faxit Deus ut et tu aetatis bene, et prudenter, et ad multorum utilitatem actae conscientia diu fruaris, et nobis vegetae senectutis tuae suavitas et usura impertiatur quam diutissime!

Non mansit tua domus illaesa, CLARISSI, sed gravissimo casu afflicta est. Quidni enim nostram putemus, quam tu fecisti in filio dilectissimo, Academia Groningana in doctore celeberrimo, iacturam? Foverat Theodorum tuum Leida; excellens doctrinae studium, acre ingenium, incredibilem industriam probarant — quid dico probarant? — stupentes admirati erant magistri; gloriata erat haec alma ingeniorum faulrix et parens praeclaro ad patriae laudem partu, invidere paene coeperat Groninganis tam lactae segetis messem! . . . Nosti cetera: quid enim tuum vulnus exulcerare necesse est? Tantum intelligas, si quod ad luctum minuendum pertineat, nondum eluxisse calamitatem, sed gravi desiderio nunc etiam moveri bonos omnes, qui optimam causam tam firmo praesidio orbatam esse ferunt molestissime.

De BENNETO me dicere minus Academiae causa, quam praeclara viri virtus iubet, et vero quae nobis cum eo intercessit necessitudo. Qui, quum Medicinae disciplinam primum Harderovici, tum hic secutus esset, non sibi in practicorum iactatione et occupationibus diu haerendum putavit, sed incredibile incensus studiorum ardore mox totum se ad naturae investigationem tradidit. Attulerat a natura ingenium excellens, iudicium subtile, sensum etiam quemdam peculiarem, quo acerrime animadverteret quid interesset inter pulcrum ac turpe: fortuna utebatur propitia, nullam ut discendi opportunitatem, vel propter rei familiaris dispendium, vel propter temporis iacturam, vel propter locorum intervalla, recusaret. Quo factum, ut, quamvis unam scientiae voluptatem sequebatur, neque celebritatem aucupabatur, nihilo magis lateret, sed mature iam ad professoriam cathedram expeteretur. Hoc quidem tum detrectavit; sed quum ex nova Academiarum lege, peculiaris disciplina postularetur Oeconomiae Ruralis, nemo visus est cui in hac Academia maiori iure haec provincia decerneretur, praeter BENNETUM. Designatus a. 1815, acceptaque conditione, naturali quadam vel animi modestia, vel,

ut ipse etiam memorare solebat, corporis incommodo impeditis, primum ab Oratione Inaugurali, mox etiam a scholarum habendarum negotio deterritus est; donec repudiaret locum, quem quum egregie ornaturus fuisset, nemo dubitaverat. Reliquum tempus aetatis iam gravescentis transegit quidem in continuis studiis earum rerum, quas toto animo complexus erat; sed intestinum quoddam corporis malum, tum indoles ad melancholiam et terrorem proclivis, multum ex illius otii suavitate et fructu detrahebant. Succubuit tandem doloribus ac morbi violentiae vir egregius die 9 mensis Septembris superioris anni, ipsi quidem suo tempore, bonis artibus immaturo sane, quippe quas ingenti eruditionis thesauro multum ornare potuerat. Qui casus tum ea de causa luctuosus fuit, tum plurimis acerbis, qui in optimi viri prudentia, affabilitate, et insigni quadam urbanitate acquiescere solebant.

Sequitur ut de civibus Academicis videamus. Qui locus mihi duplex erit; primus de veteribus, alter de iis qui nunc sunt. Veteres, dicat quis, quid ad nos? Tantum profecto, quantum ad ipsos haec Academia, unde profecti in ipsam tamquam aciem rerum gerendarum, suam quisque Spartam ornarunt, magno cum universae societatis emolumento. Cuius temporis in doctrinarum scholis traducti recordatio quam gravis, quam iucunda videatur maioribus natu, hoc ipso anno intellectum est, in Hagani conventus celebritate, veteribus commilitonibus gratissimam adolescentiae memoriam instauraturis. Nihil dicam de ipsius consensionis honestate, nihil de numero et amplitudine eorum qui interfuerunt, nihil de Rege nostro, cuius tanta pietas fuit, tanta huius Academiae caritas, ut cuius pridem fuisset alumnus, nunc etiam in civium subselliis ordinibusque sedere voluerit. Vidistis ista vos, qui interfuistis, nec sine exquisita quadam animi voluptate vidistis. Sed quo magis nobis vindicaremus ea, PALMIUS effecit, quem ut suum appellat cuncta patria, ita nos vere nostrum ducimus. Quanto fuit tum omnium studio auditus! quum divini Numinis pie graviterque commemoraret beneficium, et Academiae disciplinae vim ac salubritatem, quanta in singulorum vitam ac mores fuisset, diserte ornateque celebraret. Fuit eius oratio quum ad patriae amorem, tum ad studia eruditionis confirmanda efficacissima: erat omnino ille dies non laetus magis iis qui intererant, quam splendidus et honorificus Academiae Lugduno-Batavae, parenti et altrici tot carissimorum

capitum; qui multiplici laude patriae famam ac dignitatem ornatissime tuentur. Equos interius huius rei commemoratio attingit, quam vos, Ornatissimi Adolescentes, qui nunc earumdem virtutum eodem in loco imbuimini praeceptis et institutis? Sic enim vos alloqui decet, non tamquam pecoris de numero, qui insigniter crevit hoc anno, gloriari. Turpis ratio, nec nisi pragmaticorum quorundam et politicorum, si diis placet, minutis ingeniis concedenda! Cum singulis vestrum mihi sermo est, sive deni estis, sive centeni. Sed incendi vos oportet tam illustri caritatis et grati animi exemplo. Vetus est illud à sapienti viro dictum, beatum esse neminem ante mortem: ne laudatus quidem quisquam antequam satis magnam absolvit eius itineris partem, quod tendit ad verum honorem certamque laudem. In quo cursu quam pauci reperti sunt semper, quos numquam vel gradum retulisse, vel in avia deflexisse constaret! Praeclare iam cum his agitur quorum vitae, tamquam serenitati, rarissime vel inertiae, vel erroris nubes offecerit. Ut enim non unius morbi casu perpetua valetudinis gratia tollitur, ita laudabilitas diuturnitate et ex maiori parte iudicanda est; neque qui semel laudatus erit, satis sibi ad laudem prospexisse putandus est. Sed non aetas tantum vestra, cuius proprium hoc est, ut et libentissime laudemini, et hac una ratione maxime ad laudem excitemini, sed indoles etiam vitaeque modus hoc à me postulat, palam ut vobis hanc voluptatem impertiam. Magnum iam est complures exitisse hoc anno, quorum praeclara industria, editis doctrinae speciminibus, iustam bonorum omnium et intelligentium admirationem excitaverit. Sed maius hoc, magisque ad vos pertinet, multas officii, probitatis, moderationis, et beneficentiae partes egregie à vobis expletas esse. Quarum laudum quum ea natura sit, non ut subito et sponte erumpant, neque agnoscantur à plerisque multoque minus efferantur et venditentur, ego vobis publice earum testis sum et praedicator, quem neque latuerunt, et per huius anni vicissitudines et occupationes haud raro dulcissimo sensu compleverunt. Non integra mansit vestra sodalitas, sed afflicta unius alteriusque amissione. In medio studiorum cursu sublati sunt magis, quam diem obierunt, iuvenes hi, VAN RIETSCHOTEN HAGENS, MACQUELYN, REYNEN, VEERMAN, quos vel aetatis flos commendabat, vel morum honestas ornabat, vel propinquorum spes anxie investigabat, quo tandem evasuri essent. Sit iis terra levis! Vos jus-

ta iis persolvistis, non sine ea cogitatione, ut omnia humana sint fragilia et caduca, suum tamen vitae bene ac moderate actae constare praemium. In primis mementote Batavos esse vos, eiusque nominis gloriam maiorum vestrorum constitisse industria, probitate, modestia, fortitudine, constantia: quae virtutes nisi ornant ingenii felicitatem, aut quamdam sollertiam, nulla erit Batavorum praecipua commendatio, sed in vulgari delitescet ambitione, non quae laudem, sed quae fructum tantum et emolumentum sequatur. Cogitate huius Academiae disciplinam et instructissima praesidia accepta referri oportere Regi nostro, sine cuius prudentia, et voluntate, et studio aut nulla ista, aut perexigua ac dissipata forent. Nam quod civitatis nostrae pacto constituitur, haec ut Regi commissa essent, nihil vult aliud nisi hoc, ut regio consilio, et regia munificentia sustentarentur, neque in populari aut sedulitate, aut avaritia, aut superstitione denique corrumpere penitusque interirent.

Et Regia quidem liberalitas efficit, ut vos mihi potissimum celebrandos commendet hodiernus dies, carissimi iuvenes, qui ex industriae eruditionisque certamine praemia reportastis. Magnum dicerem hoc esse, quod perfecistis, nisi dum verbis extollerem vestram virtutem, re vera frangere ac debilitare vererem modestiam et candorem, sine quibus sordet vel extrema doctrinae perfectio. Gloriosum appellarem praemium hoc, quo ornandi estis, nisi multorum contemnere sic viderer egregiam contentionem, sed qui idem vel secuti, vel consecuti minus sunt. Nolite enim dubitare in frequentissima illa corona, quae vestrae laudis concelebrandae causa huc confluit, cuiusque suffragatio ex ipsa hac assiduitate et studio clarissime intelligitur, complures esse, quibus testes simus excellentis et ingenii et industriae. Probabitur horum virtus, certo scio, aliis locis et temporibus, et vel fugientem consequetur aliquando gloria, neque cuiusquam dimittet pudorem. Quod vos reputare oportet. Non *sat patriae Priamoque datum*, ubi semel enituitis. Fovendus vobis est ille ardor animi, ex quo haec orta contentio est. Alendum porro ingenium multis aliis partibus doctrinae; informandus plane animus ad eam praestantiam humanitatis, quam qui assecuti erunt, poterunt illud Pelei ad Achillem praestare praecceptum, ut sint *oratores verborum, actoresque rerum*. Sed quid in his moror? Quasi non perspectum mihi sit

sit ita sentire vos, et eo quoque decet animo splendidum hoc appetere laudem
 vestrarum theatrum. Jam igitur accedite ad me, ornatissimi iuvenes, ut quis-
 que vestrum suum nomen renuntiari audiet a Viro Cl. qui Senatus Acade-
 mici acta curat. Te rogo, Cl. Wittewaall, ut singularum Facultatum recites
 iudicia, de Commentationibus quae ad te hoc anno perlatae sunt.

Nulli tibi superandi fuerunt competitorès, ornatissime LEMOINE, sed ipsa
 quaestionis, quae ad explicandum posita erat, difficultas. In qua contentione
 si repulsam tulisses, vanitas fuisset arguenda, aut certe notanda stultitia.
 Nunc, ubi victor discedis, quid est quod laudem, nisi philosophiam tuam,
 id est insitum et verum studium sapientiae, non illud latens in solitudine, sed
 disserendo et anquirendo patefactum? Sic decet certare bonos ac prudentes,
 utri alteros vincant candore, veri honestique studio: tuque recte facies, si le-
 vitatis, si calumniae et pravae ambitionis certamen aliis relinques te multum
 inferioribus. Quo magis gratulamur Leodio celeberrimam Academiam, in
 qua non defuerunt tibi egregii horum studiorum auctores. Redi ad tuos hoc
 ornatus praemio; pergas exaedificare illud, quod instituisti opus, neque du-
 bites quin tali studiorum et voluntatum consensione maturandus aliquando
 sit ille fructus, quem communis patriae nomine exspectamus!

Sunt plerisque communia quaedam ad industriam invitamenta, ornatissime
 VAN HALL; sive quis sibi deberi hoc, sive patriae existimet, sive denique ve-
 hementem quamdam cognoscendi sequatur cupiditatem. Tu praecipuum hoc
 habebas, ut parentis tui, viri gravissimi multisque nominibus spectabilis,
 ut universae domus tuae laudi famaeque responderes, tuasque vires in com-
 mune quasi gloriae patrimonium conferres. Sustinuisti arduam tantorum no-
 minum exspectationem: dignum te praestitisti tam illustri agnatione et neces-
 situdine. Hoc est illud vere generosum, quod in familiis et stirpibus praedicari
 solet, ut honestatis omnisque virtutis et officii excellens quaedam tractatio pa-

rentum ac maiorum exemplo propagetur et confirmetur. Tuum porro est consulere, ut praemium hoc non sit tibi desidia latebra, sed initium et incitamentum ad maiora et illustriora.

Salve WERNINCKI; iuvenis ornatissime, et cum salute mea hoc accipe praemium. Quum ad illam quaestionem explicandam te accingeres, non tu quidem hoc, quidquid est, auri cogitasti, neque huius diei solemnitatem, aut huius loci augustam prope sed severam simplicitatem: sed vero tu eruditionis amore, nativo discendi flagrasti ardore. Quod ut de aliis confido, de te vere affirmare possum, cognito mihi, et in paucis probato. Circumfusum te cernis lectissimis aliarum Academiarum alumnis; cui suum decus suumque locum in hoc laudum theatro committeret Leida, digniorem te haud facile reperisset. Nunc meum accipe vale, id est, persevera in hoc pietatis, modestiae omnisque humanitatis cursu: sic efficies ut imprudentem et nec opinantem aliquando te vera gloria consequatur!

Tali victore secundas obtinere, ornatissime CRAMER, neque laudes tuas dedecorat, neque nostrum in te animum infirmit. Habe, industriae tuae testimonium luculentum. Tu ne in his consiste, sed ultra audentior ito.

Non ita effudi verba, ornatissime VAN ALTENA, nulla ut quibus te affarer suppeditarent. Ecquem non disertum redderet laudatissimorum iuvenum adspectus? Aut quae virtus maiorem sui concitat amorem, praeter eam quae iuvenilem ornat aetatem? Aut quo denique animo hanc Academiam recordari putas, quantum Frisiorum ingeniis semper debuerit? Hoc tu praemio ornatus docebis nullum esse tam remotum patriae nostrae angulum, unde non evolare liceat ad doctissimorum virorum celebritatem, et, ut poeta dixit, volitare per ora virum. Sit nobis haec parta victoria tua obses reliquae voluntatis: huiusque diei honorem ita studeas honestare, ut iaceat praesentis deinceps et maioribus laudibus.

Claudis agmen, ornatissime LEDEBOER, sed iuvenum laudatorum, laudatus ipse. Sint hae primitiae honorum, quos si ex ingenio tuo augurari licet, postea duplicabis.

Extremum hoc mihi fuit, deque ceteris, quae muneris imponeret necessitas, longe illud gratissimum. Tibi MACQUELINE, V. Cl., quem mihi Regia auctoritas successorem dedit, trado huius magistratus honores et insignia. Gratulor tibi muneris amplitudinem: certissime auguror, prudentiam tuam, et vigilantiam, et consilii abundantiam, columnen fore Academiae validissimum, cuius nomen ego tibi, quantum per me fieri potuit, illibatum transmitto. Quamobrem suscipe hoc, quidquid est molestiae, alacriter, perfer fortiter, gere moderate, quo animo cognovimus te omnes in plurimis iisque difficillimis, quae gessisti, muneribus. Mihi iam superest ut Academiae Lugduno-Batavae fortunam et conditionem divinae providentiae pie commendem. Huic enim acceptum feremus si in tanta opinionum temeritate et iactantia sanam tuebitur sententiam Rex noster iure dilectissimus: huic item, si bonorum mens non quassabitur nonnullorum vanis dicam, an astutis ratiunculis: huic denique, si ingenia studiaque non opprimuntur, laxata disciplina, et revocata barbarie. Averte à nobis, Deus Optime Maxime, hanc calamitatem, et diutissime tuere hanc bonarum artium sedem, Batavae libertatis monumentum, seminarium sapientiae, firmamentum honestatis! DIXI.

... (mirrored text) ...

... (mirrored text) ...

... (mirrored text) ...

INCREMENTA

MUSEI ANTIQUARIII,

G. W T T E W A A L L, V. Cl. Rectore,

anno 1827 — 1828.

Tantis museum antiquarium divitiis hoc anno locupletatum est, ut temporarium tabernaculum operis lignei ampl. Academiae curatores libenter exstruendum curaverint; in quo nunc demum, ordine aliquo dispositis monumentis reliquis, quibus in altero aedificio spatium non sufficit, judicari potest quantae capacitatis novum justumque museum rerum ipsa copia flagitet.

Quatuor vero potissimum classes sunt monumentorum, quibus museum crevit. *Indica*, *Punica*, *Aegyptiaca* et *Etrusca*: omnes, si Aegyptiacam excipias, praecipua musei nostri, prae omnibus fere aliis vicinarum regionum, ornamenta.

I.) *Indica* classis habet insignem imaginem deae *Durgae*, magnitudinis paullo infra humanam, ex eodem templo Javanico, unde tria alia simulacra biennio abhinc dissertatione peculiari explicare conatus sum; — tum deum Ganesam, mediae magnitudinis; inscriptionem veteris linguae *Javanicae*, quae *Kawi* vocatur etc. omnia lapidea.

II.) *Punica* classis, monumentorum e solo et ditione Carthaginiensi, unica adhuc inter omnia Europae musea, nova inscriptione cum anaglyphe magni ad antiquitatem emolumenti ditata est (*).

III.) Classis *Aegyptia*, aliorum principum museorum nondum aemula, sed par museis secundariis quibusvis, accepit magnam rerum copiam:

In his papyros funebres *undecim*; mumiam humanam duorum loculorum integerrimorum, animalium vero plures; stelas sepulcrales lapidis calcarei 24, tabulas sepulcrales in ligno pictas, vasa *Canopica* ex alabastrite, e lapide calcareo, et fictilia item ad 25.

Idola minora lapidea, fictilia, aenea, maximo numero. In lapideis aeneisque com-

(*) Quam edidit postea cum Punicorum verborum interpretatione Latina HAMAKERUS, Vir Clarissimus, in *Miscellaneis Phoeniciis* T. II, n. 2. a quo dissentientes conjecturas nostras de monumenti significatione brevi tempore proponemus.

complura sunt praestantia, etiam aries lapideus, fere bipedalis longitudinis.

Supellectilem diversissimi generis uberrimam et in his quasdam res rariores.

IV.) Classis *Etrusca* hodie fere unica est cis *Alpes*. Nam museum Britannicum quae ex hoc genere habet, sunt inferiora, et numero et praestantia; caetera musea fere lapideis monumentis carent. Praestantissimo enim coemto *Corattiorum* (*Corazzi*), nobilium Cortonensium, museo privato, complura et celeberrimis, quamvis mediocris molis, monumentis, quibus et artificium, et lingua *Etrusca* novissimo saeculo illustrata sunt, in Lugdunensem nostram sedem migraverunt.

In aeneis simulacris, quae ad 200, et ultra, numerum adsurgunt, eminent puer et puella mirandi operis, duo heroes, omnes altitudinis unius pedis et ultra, tum gryphi duo minores, candelabra duo, quae partim a COLTELLINO, peculiari libello, partim a LANZIO, aliisque viris doctis, sunt illustrata.

In reliquis sunt multae urnae vel lapideae vel fictiles, quae cum aliis aliunde hoc anno comparatis, fere 25 numero aequant. Inscriptiones *Etruscae* plerisque aeneis praestantioribus illis monumentis et urnis sunt additae. Supellex *Etrusca* multa et rarissima.

— Tandem praeter has classes potiores, Graeca et Romana supellex, vel minora monumenta, maxima copia ad museum pervenerunt.

In his silentio praeteriri non debet egregium equitis E. B. VAN DEN BOSCH, praefecti militiae navalis Belgicae, donum monumentorum sepulchralium, juxta Tripolim Syrticae inventorum, in quibus, praeter alia plurima, sunt multae ollae sepulchrales vitreae integerrimae, sesquipedali fere altitudine, et urnae plumbeae, quorum monumentorum quantum sit, a raritate pretium, unusquisque facile intelliget.

G. J. C. REUVENS.

INCREMENTA

MUSEI ANTIQUARIJ,

J. BAK E, V. Cl. Rectori,

anno 1828—1829.

Quae hoc anno museo Academico accesserunt incrementa spectant classem *Indicam* et *Etruscam*, sed longe nobilissima pars est *Aegyptiaca*.
 I.) Classis *Indica* accepit quatuor simulacra lapidea, duo dei Siyae, et duo janitorum templi alicujus: inter quae singula utriusque generis sunt magnitudinis humanae.

II.) In classi *Etrusca* praestanti *Corathorum* museo, anno superiori coemto, accesserunt jam reliquae omnes *Georgiorum*, *Volaterranorum*, urnae lapideae, fictilesque, ita ut harum urnarum numerus jam ad 60 excurrat.

III.) *Aegyptia* classis primum aucta est reliqua parte monumentorum *Lescluzii* Brugensis, quorum ultra partem dimidiatam jam anno 1826 accesserat. Sed praeterea in museo nostro repositum est museum *Anastasioi*, consulis mercatorii Sueciae Regis in urbe *Alexandria* Aegypti, grandi pecunia emtum, quod divitiis et dignitate proximum est a *Drovettiano* museo a Rege Sardiniae emto, et praestantius videtur quam *Saltianum*, emtum a Galliae Rege. Quae copiae cum 5500, et ultra, monumenta cujusvis magnitudinis complectantur, intelligitur facile, nos singularim omnia persequi non posse. Ita et nunc et dehinc perpetuo summaria rerum descriptione defungemur.

Complectitur museum hoc omnes monumentorum, quae in aliis museis comparerent, classes. Inter majora monumenta sunt *sacellum monolithon* e granite, ex *Aegypto* inferiore; ara magna, e granite; sarcophagi quatuor magni e granite, basanite et lapide calcareo; columnae quadratae quatuor; fere integra cella sepulcralis, tribus parietibus, ad humanam magnitudinem, et duabus columnis constans, multa etiam quae enumerari non possunt.

Inter monumenta reliqua sepulcralia stelae sunt octoginta, in quibus duodecim, quinque aut sex pedum altitudine; ita stelarum numerus ad centum et viginti crevit. Huc referri merentur stelae lignae pictae; vasaque ex alabastrite, magno numero, et insigni puritate ac diversitate formarum.

Statuae colosseae calcareae *duae*; humanae magnitudinis aut paullo infra *tredecim*; in his una e basanite viridi, tres e granite, reliquae calcareae; minores, pedis, aut bipedalis magnitudine, complures: inferioris magnitudinis permagnus numerus.

Papyri scriptae, si omnia fragmenta, et lintea quoque scripta mumiarum, (*viginti quinque* fere numero) in censum veniant, sunt *centum et triginta*; in his *undeviginti* papyri Graecae, et inter has, contractus a ΒΟΚΚΗΙΟ editus; papyri rituales funebres ad 40 pedum longitudinem aut paullo infra, quatuor aut quinque; una pedum 57, magnitudine ex omnibus museis secunda; contractus scripturae Demoticae, cum adnotatione τοῦ γραφείου, sive *registro graphico* Graeco, complures; *duae* papyri maximi momenti, quarum altera versionem vocum demotice scripsarum in literas Graecas continet; altera maximam partem Graece scripta est: utraque vero, ut brevi ostendere conabimur, librum rituales Magicum continet.

Ita papyrorum numerus ultra *centum et quadraginta* crevit.

Pauci etiam lapides atramento scripti inveniuntur: e quibus unus carmen Moïsis Graece (Exod. XV.) continet.

Mumiae *viginti quinque* praestantissimae et omnis generis et aetatis, in quibus sunt duorum, trium, et una quatuor loculorum; etiam una e gente Corneliorum Polliorum Thebaica, cum inscriptione Graeca, aetatis Trajani, virginis, cujus frater in museo est *Parisino*, reliqui cognati in *Britannico*, et fortasse *Taurinensi* et *Berolinensi*. Ita harum numerus aliquantum ultra *triginta* crevit. Inter mumias animalium diversissimorum crocodilus est 8 aut 9 pedum longitudine.

Supellectilis omnis generis innumerabilis copia adest. In hac sunt aurea et gemmis instructa ornamenta, mundus muliebris et phylacteria prorsus ditissima: instrumenta agriculturae et officiorum variorum, scripturae, musices, ludorum, et arma varia.

— Denique non obliviscendum est:

1°.) Singulari fortuna in nostra urbe fuisse coemta ectypa gypsea *viginti* anaglypharum columnae *Trajani* quae Romae est.

2°.) Dono WARRINGTONI, consulis mercatorii Britannici apud Tripolitanos, Regi nostro oblato, seriem urnarum vitrearum et plumbearum, quae anno superiore, simili beneficio viri nobilissimi VAN DEN BOSCH, initium sumserat, insigniter locupletatam fuisse.

C. J. C. REUVENS.

JOANNIS VAN VOORST

ORATIO,

IN MEMORIAM BENEFICIORUM DEI, IN MUNERE PUBLICO, CUM ECCLESIASTICO TUM ACADEMICO, DECEM LUSTRA FELICITER GESTO, IN SE COLLATORUM.

HABITA D. XI OCT. MDCCCXXVIII.

THE STATE OF NEW YORK

IN SENATE

JANUARY 1842

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

IN ANSWER TO A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE

ON THE 15TH MARCH 1841

ALBANY: PUBLISHED BY G. B. ZIEGLER, 1842.

Miramini, Auditores; quis me impetus moverit, ut hic loci in publicum prodirem. Miramini, hominem septuagenarium huc adscendentem videre a nemine rogatum, neque iis causis, quae nostri ordinis hominibus publice dicendi occasionem praebere solent, adductum. Saepius ego in hoc Auditorio, nondum, ut hodie conspicitur, pulchre renovato, sed ex hac ipsa tamen cathedra, et vetustate, et eorum, qui antea in illa verba fecerunt, dignitate suspicienda, ex officio locutus sum. Nunc vero hunc occupo locum, singulari, quae ad me ipsum attinet, ratione impulsus et incensus. Occupo, grati erga Deum Opt. Max. animi publice testificandi causa. Occupo, meae quidem infantiae sensu plenus, sed sine magno tamen tremore; quem praesentia virorum, in omni scientiarum genere versatissimorum, et eloquentiae fama cum maxime celebrium semper incutere solebat. Hunc hodie terrorem, pavoremque nescio quomodo imminuat ex pectore loquendi voluntas, de aucupis verborum atque orationis ornamentis, et omnino de legum et consuetudinum in dicendo observantia parum sollicita.

Enimvero est mihi hodiernus dies, si quis unquam alius, singulari modo festus; dies est, celebrandis sacris semisaecularibus dicatus. Et is vester, VIRI CLARISSIMI, COLLEGAE CONJUNCTISSIMI, animus in me benivolus et favor, multos mihi annos, est probatus, ut Vos socios esse velle putaverim sollemnitatis, quam grata beneficiorum, quae Providentia divina de-

cem lustra in me contulit, memoria offert et jubet. Imo vere testes et socii sensus, qui animum meum hoc die perfundit, totoque vultu et sermone conspicitur; Vos omnes esse vultis, AUDITORES CUJUSCUNQUE ORDINIS HUMANISSIMI, qui una cum amicis, consanguineis et affinis, hunc actum solennem praesentia vestra condecorare haud dedignamini. Tu imprimis, honoratissime et plurimum venerande NOORDINK, virorum optime, ab eo inde tempore, quum, ante quinquaginta et amplius annos, in hac Academia familiarissime conversabamur, mihi multis nominibus care et summopere dilecte, atque arctissimis jamdiu affinitatis vinculis adjuncte; Vos quoque, numquid dubitem? disciplinae nostrae vel antea vel adhuc alumni, et quotquot insuper huc confluxistis, Academiae cives, hospites, quos sua quaeque dignitas, ingenium, virtus et doctrina exornant.

Quoties cogito de vitae humanae vicissitudinibus, et variis meae quoque vitae fati, cogito autem saepe et multum, Providentiae divinae in gubernandis rebus humanis sapientiam, et immensam erga humanum genus benignitatem admiror, et quo propius ipse absum ab instanti hujus cursus exitu, tanto magis e re mea esse judico, saepius procurationis divinae, quae in singulis meae quoque vitae partibus regendis conspicua fuit, vestigia etiam atque etiam reputare. Illic dies mihi eo consilio valde memorabilis est. Cum peregrinatore me comparo, qui longo confecto itinere, diversa loca, ubi longius vel brevius pro re nata moratus sit, veteres itineris socios, quos ab initio habuerit, sed postea amiserit, novos item, quos identidem acceperit, eos praesertim, qui bonorum et malorum, quae sibi evenerint, participes fuerint, in mentem revocat, de iis, quae in itinere acciderint prospera et adversa, et quae his et illis ansam dederint, nec non de iis, quae viderit et audierit, sedata mente cogitat, eorumque, quae ipse egerit, memoriam recolit. Ego longum quoque vitae iter absolvi. Longum dico, quod mihi vivendi tempus obtigit, cum breviori vulgo plurimum vitam comparans, quam tamen, tanquam aliquot momentorum seriem, incredibili celeritate decucurrisse expertus sum. In paulo longiore ergo illo curriculo variis in locis commoratus sum. Magnus eorum est numerus, quibuscum hic atque illic vixi. Plerique eorum jam diu obierunt. Pueritiae socius vix aliquis, quantum novi, superest, praeter fratrem carissimum (1); juventutis

ab amicis meo, et de his, qui mecum in itinere fuerunt, per-

perpauci. Oculis obversantur imagines plurimorum sodalium atque amicorum, identidem e vita sublatorum. Triste desiderium sui reliquerunt Praeceptores, quibus usus sum, alique, quibus multa et magna me debere mihi conscius sum. Bene memini, quae mihi in primis fausta et felicia contigerunt, neque oblitus sum malorum, quorum tamen semper longe minor fuit numerus, quam bonorum. Horum tanta ab incunte aetate per totam vitam fuit copia, tanta varietas, ut, quoties eorum numeros subducere aggrediar, confundar et erubescam.

Delphis Batavorum lucem adspexi. Parentes honestos, probos ac pios mihi contigisse, in primis et summis vitae meae beneficiis semper habui. Illis ut vitam et quidquid sim, ita et hoc me debere grato animo recordor, quod ad scientiam rerum cognitu maxime necessariarum et sapientiam vitae meae, a prima jam adolescentia, adducere omni opera et studio conati sint, et summam prudentiam et religionem mihi viam aperuerint, qua ad honestum vitae genus contendere, et, quod summopere optabant, ad sacrorum antistitis munus progredi possem, quam votorum summam, supra id quod sperare ausi fuerant, expletam magna cum voluptate suis ipsi oculis viderunt.

Mensis Octobris die undecimo anni superioris saeculi octavi et septuagesimi sacrum munus solenniter auspicatus sum. Obtigit mihi, quod semper magno mihi honori duxi, provinciam publici doctoris populi Christiani ejusdemque pastoris suscipere, et eam adeo vitae et studiorum rationem ingredi, quae publicum divinarum librorum, et sanctissimae iisdem patefactae Religionis interpretem ac vindicem decet, cujus universa huc spectet doctrina et cura, ne quid optimae rei detrahatur, et ut divina ejus vis et salubritas magis magisque elucescat, et ad latissime patentem vitae usum quaquaversum percipiatur. Eo igitur die constitutus sum Verbi Divini Minister in pago Gelriae parum noto, prope Zutphaniam, (2) ubi coetui non valde numeroso viginti menses praefui. In ejusdem deinde regionis oppido Vada (3), bene sito illo et amoeno, eodem munere quindecim menses perfunctus sum. Hinc vero evocatus in magis celebrem et florentem tunc Zelandiae urbem Ziericzam, cum sex Collegis, me natu multo majoribus, sexennium traduxi. Stationis mutandae occasio non defuit. Mihi vero, in hac tranquilla et persequendis studiis literatis valde apta sede, paulo diutius morari placuit.

Eloqui non possum, quam jucundi et utiles mihi novem illi, et quod excur-
 rebat, anni praetervolarint, quos singulis sacri muneris partibus, in tribus il-
 lis coetibus, explendis praecipue dicavi. Quod de annis dixi, ea praecipue
 ratione transactis, eo spectat, ut intelligatur, me ab illorum verbi divini mi-
 nistrorum consuetudine discessisse, qui semel ad hanc dignitatem profecti,
 sibi nihil amplius agendum esse existiment, quam ut tum concionando, tum
 institutione cathechetica, et curis insuper pastoralibus, quas vocant, populo
 satisfaciant. Ego vero sic statui, muneris sacri partes omnino latius patere.
 Profecto non illius solum coetus, cui praefectus sis, rebus inserviendum est,
 sed unumquemque sacrorum antistitem universae Religionis causae, quoad
 possit, pro virili parte prodesse oportet. Utinam omnes, qui praeclariora
 quaeque studiose sectantur, sibi semper cavere possent a noxiis illis furibus
 pretiosarum adeo horarum, quae non raro incautis surripiuntur, nullo aere
 redimendae! Equidem, dum hoc munere sedulo occupatus eram, intento
 in rem Christianam animo, etiam studiis literarum, praecipue sacrarum,
 debitum tempus dandum esse existimavi. Per totam postea vitam, horum
 annorum recordatus sum, et hodie lacte et pie recordor. (4)

Vix annum octogesimum octavum superioris saeculi ingressus, ad munus
 Professoris vocatus sum. Primum in Franekerana Frisiorum Academia, no-
 vem et amplius annos, Theologiae et Historiae Ecclesiasticae docendae, nec
 non Concionatoris Academici provinciam sustinui. Quam maxime me prae-
 dicavi beatum, qui tunc demum Ordini Doctorum Academicorum admotus
 essem. Uberrimos nunc vitae in studiis literariis, praesertim Ziericzae, inter
 muneris sacri occupationes, quantum fieri potuisset, actae fructus cum in-
 signi voluptate decerpsi, et tanquam renascens ad novam me vivendi genus,
 florente aetate alaeri animo contuli. Quam severa lege et indefesso labore,
 complures annos, persecutus eram studiorum rationem, jam ex officio secta-
 ri, et dies noctesque toto pectore in eam incumbere mihi licuit.

Erat ibi mos, ut non a solenniter primum habita oratione primordia du-
 cerentur academicae institutionis. Jam tres menses ante docendo occupatus
 fueram, quam data Curatorum in Academiam adventa, opportunitate, pu-
 blice verba facerem, *De temporum nostrorum ad promovendam Religio-
 nis causam opportunitate.* (5) In explenda vero Franekerae demandata

mihî provincia, summopere de sorte mea gavisus sum. Ad studia mea prosequenda admodum profuit Bibliothecae Aeademicæ usus, quam prope aedes meas sitam, singulari favore Curatorum, tanquam meam, quotidie adire et commode adhibere poteram; non illam magna librorum copia præstantem, sed exquisitam, et, quamdiu Franequeræ essem, quotannis auctam et insigniter locupletatam. Desiderio meo sufficiens probatissimorum aderat et mox augebatur discipulorum numerus, quibus omni parte prodesse conabar. In quorum numero Te, clarissime SURINGER, ab initio inter principes fuisse, honoris causa commemoro. Nosti, quo in Te ab eo tempore sim animo, quem ab anno huius sæculi quinto et decimo hic Leidæ in Collegarum numero habere mihi obtigit. Memini, Te ante octo et triginta annos, me præside publice, omnibus applaudentibus, defendisse *Specimen Observationum ad loca quaedam Matthæi*, quod ad excitanda et alenda bonorum adolescentium studia confeceram. (6) Memini, Te biennio post tuo Marte conscriptam *Dissertationem Philologico Exegeticam De diversis vocum nonnullarum Hebraicarum ac Græcarum significatibus in Sacra Scriptura*, ad publicam disceptationem proposuisse, (7) et his tanquam honoris gradibus ad cathedram, quæ tunc Lingæ erat, jam anno illius sæculi sexto et nonagesimo adscendisse. Sensim Franequeræ incremente studiosorum numero, identidem reperiebantur plures, qui Aeademiæ ornamento erant, et deinceps in variis stationibus studiorum laudabiliter institutorum præmia retulerunt. Aderat inter disciplinae nostræ alumnos JOANNES HENRICUS REGENBOGEN, juvenis ingenii non vulgaris, altiora spirans, aliquot annos post ad sacrum ministerium, primum apud alios coctus, deinde Franequeranum vocatus, neque diu post, me aliorum profecto, in ipsam Aeademiam, quæ ibi adhuc erat, translatus. Docendæ illic primum Historiæ Ecclesiasticæ, dein Theologiæ quoque ipsi demandata erat provincia, postea mutatis temporibus, et mutata interea studiorum ipsius via, ab Historiâ Ecclesiasticâ ad Universalem transit, et hujus professionem in hac ipsa Aeademiâ Leidensi per breve tempus ad vitæ finem præclare tuitus est. Aderat quoque CORNELIUS EKAMA, qui cum laude absolutis Theologiæ studiis aliquot annos in Zelandia Oraculorum Sacrorum Interpretem egit; sensim vero ad studia Mathematica, Franequeræ jam vehementer

amata, dedita opera promovenda conversus, honorifice oblatam sibi Philosophiae in Academia Franequerana docendae provinciam suscepit. Exstincta vero hac Academia, una cum REGENBOGIO Leidam translatus a peritis harum rerum arbitris cathedra Matheseos et Astronomiae omnino dignus iudicatus est. Hos vero clarissimos viros, (proh dolor!) mors immatura nobis ex improvise eripuit. De utroque Academiae Rectores KEMPERUS et SURINGARIUS plura retulerunt. (8) Alios quoque meritissimos viros, quos disciplinae Franequeranae alumnos habui, sapientissimum Numen jam ad sedes beatiore evocavit, caeteris diuturnam et omni parte felicem vitam, qua rei Christianae omni opera et studio honori atque ornamento sint, apprecor. Ego omnibus, praesertim erectioribus ingeniis, studiorum adiutorem et comitem me continuo praebui, tum scholis in omni rei Theologicae genere habendis, tum privatis consiliis et admonitionibus de regia, me iudice, studiorum via diligenter tenenda. Etiam in eorum gratiam, postquam animadverteram, disciplinae illi, quam Theologiam systematicam, vel et eximie Theologiam appellant, non eum, qui par esset, a multis tribui honorem, neque justum a studiosis plerisque statui pretium, quum magistratu academico abirem, orationem habui et edidi, *De injusto Theologiae, ad scholae legem diligenter exactae, contemptu.* (9) Ab Academiae Curatoribus approbationis et favoris testimonia multiplicia et honorifica accepi, etiam aucto plus semel stipendio. Et omnino omnia mihi novem annos, conatibus impigris favente Deo, Franequae feliciter cesserant. (10)

Nubila vero, (sic sunt res humanae!) inciderunt tempora. Velut in patria nostra universa, sic in Frisia praesertim, sensim intestinis motibus et dissidiis funestissimis omnia repleta vidimus et confusa. Re desperata populorum vicinorum opem imploratam, et eo tandem cheu! rem redactam esse novimus, ut regiones Belgicae armis Gallorum occuparentur, et sub libertatis restaurandae praetextu imperio peregrino subjicerentur. Ea tum nostra conditio fuit, ut noyus prorsus rerum publicarum ordo introduceretur, nescio quoties mutatus, omnis ille tranquillitas literarum studiis summopere infestus. Omnia ad incitas redacta. In Frisia maxime turbata omnia et terribilia. Munere motis Curatoribus Academiae, eorum, qui tum rerum Frisiacarum gubernacula tenebant, consiliis et auctoritate factum est, ut plures ab Academia Franequerana

Pro:

Professores secederent, partim muneribus moti, partim se ab his sponte sua abdicantes. In posteriorum numero quum ego quoque esse mallet, quam minus ferendis institutis me subicere, singulari Dei procuratione, quem, totâ vitâ, benignissime mihi prospicientem expertus sum, evenit, ut ab Arnhemensibus in Gelria, plane insciis illis rerum, quae in Frisia agebantur, Theologiae Professoribus inimica, ut igitur ab Arnhemensibus, qui me multos annos ante, quum Ziericzae essem, humanissime sed frustra invitaverant, ad ministerium sacrum in sua urbe administrandum, nunc denuo ex improvise vocarer, et gravissimis rationibus impellerer, ad hanc accipiendam invitationem. Equidem inexpectato hoc Providentiae interventu attonitus, non diu repugnans, dolentibus nunc Frisiis, tempori cedendum censui. Neque me poenituit. Ambabus manibus et omnino benivole et honorifice ab Arnhemensibus, tanquam in hospitio jucundo amicorum veterum, exceptus sum. In quo diverticulo mihi valde caro et utili, integrum annum et amplius, permansi, (11) donec Viri amplissimi, qui tunc temporis res Academiae Lugduno Batavae laudabiliter curabant, me Leidam vocarent, ad *Antiquitatem Christianam et Historiam Dogmatum*, in hac ipsa celebratissima Academia, in qua initium studiorum feceram, docendam. Quo tunc animo essem, quantopere Coelestis Sapientiae vias suspicerem, et quam laete ad nunquam intermissa studia Franequerana reverterer, publice testatus sum, habita mense Junio anni noni et nonagesimi superioris saeculi oratione, *De Scriptorum veterum Christianorum studio prudenter ac liberaliter excolendo.* (12) Inter curatores Academiae erat Vir doctrinae omnis calidus fautor et patronus strenuus, HIERONYMUS DE BOSCH, ipse haud vulgariter doctus. Hujus imprimis eximii Viri, cui nescio quomodo innotueram, benivolentia factum est, ut, quamquam temporum rationes nondum ferrent, ut novi in Academiam vocarentur Theologiae Professores, mihi tamen aequae atque honoratissimis Viris, TE WATERO et RAVIO, sub novis titulis, demandaretur rerum omnium Facultatis Theologicae cura. Nam et TE WATERUS et RAVIUS, suis singuli meritis excellentissimis, clari, tunc non amplius dicebantur Theologiae Professores, sed ille *Historiae Ecclesiasticae*, hic *Poëseos et Oratoriae Sacrae* Professor. In me paulo post, peculiari Curatorum decreto conferebatur insuper professio *Exegeseos*

Novi Testamenti. Neque in eo substitit horum Virorum liberalitas. Nam ex Facultate Philosophiæ et Literarum creatus Academiae Rector, antequam ex more magistratum Academicum deponerem; Reipublicae rebus sensim in mitiorem partem conversis, novum accepi diploma, quo ad professionem *Antiquitatis Christianae, Historiæ Dogmatum et Exegeseos Novi Testamenti* ipsa *Theologiæ* professio accederet, quam ea ipsa opportunitate habendæ orationis Rectoralis, eodem die aggressus sum, postquam dixissem *De Joanne Augusto Ernestio, optimo, post Hugonem Grotium, duce et magistro interpretum Novi Foederis.* (13) Non ego solus tunc in Ordinem Theologorum receptus sum, ut cum Collegis res Facultatis Theologiæ publice curare mihi liceret; sed Curatorum acqutate effectum est, ut in suum quoque locum revocaretur BOERSIUS, vir clarissimus. Restitutos eodem circiter tempore ab iisdem esse nostis, in suum singulos, Ordinem, viros celeberrimos, PESTELIUM, KLUITIUM et LUZACIUM. Quarum rerum memoriam dum recolo, dicere non possum, quomodo, cogitando hoc rerum ad fata mea pertinentium cursu, collatorum Dei in me beneficiorum sensu afficiar. Equidem sane non alio consilio harum rerum eventum commemorare volui, quam ut hoc die Vos, AUDITORES HUMANISSIMI, in societatem adducerem reverentiae, qua immensam Providentiæ divinae sapientiam et benignitatem, in vitae meae regendo cursu, cum admiratione adoro. Utique me vivente et docente multa acciderunt, ad erigenda et excitanda literarum studia minus apposita. Magnae illae, quas dixi, rerum conversiones, et ortae inde turbæ non potuerunt non; praesertim Theologiæ studio et Ordini Theologorum, noxiae videri et exitiosae. Deo vero, a cuius nutu omnia pendent, benivole sua auctoritate interveniente, et suae ipsius Religionis causae sapientissime prospiciente, prohibitum est, ne quid ea detrimenti caperet. Suus ergo, etiam difficillimis temporibus, Religioni constitit et intactus mansit honos. Impediri non potuit, quominus Theologicae quoque disciplinae publica auctoritate traderentur. Non defuerunt, qui iis operam darent, et ad sacrum munus praeparari vellent. Acerbissimis temporibus magis auctus quam imminutus est numerus Theologiae studiosorum. Non laeta certe erant tempora, quum in publicum prodirent disciplinae nostrae alumni BORGERUS et AMERSFOORDTIUS, uterque, proh dolor!

in flore aetatis extinctus. Neque meliora alios ante alliciebant; qui in principum discipulorum nostrorum Leidensium loco numerati sunt, et adhuc merito suo numerantur; HENCELIUM intelligo et sodales, atque his similes, sua singulos laude spectabiles. Insignis est numerus oraculorum divinorum Interpretum, qui ex schola Collegarum et mea, turbulentis illis annis, prodierunt; tunc Academiae nostrae, nunc Ecclesiae ornamenta. Testor Vos, coetus Dordraceni, Hagani, Amstelodamenses, Roterodamenses, alii in omnibus Regionibus Belgicis, qui de facundis et doctis, ex nostra etiam schola profectis, Verbi Divini Ministris gloriari soletis. Vos quoque, cives Leidenses, quibus inter eximios illos, quos omnes magno pretio habetis, Sacrorum Antistites, non minus cari quam caeteri sunt ei, qui e nostra antea schola prodierant.

Haec dum refero, animo obversatur cumulus, quem prosperis vitae meae partibus attulit, ut totius Europae, ita et Regionum Belgicarum liberatio a servitutis iugo, quod sub finem inprimis durissimum fuit et intolerabile, attulit adventus sospitatoris nostri, Celsissimi Principis Arausiaci, tanquam de coelo devocati et nobis redditi, ad res Belgii instaurandas. Quod quale, et quantum, et quam late patens fuerit beneficium, nostis omnes. Vos inprimis, qui anno hujus saeculi decimo tertio, et ante socii eratis multiplicium et dirissimorum malorum, quae multos annos perpassi sumus, et postea socii evasistis felicitatis, cujus cum restituta libertate nos omnes, imo omnes Belgas suos, participes reddidit GUILIELMUS, Rex Augustissimus. Quot et quanta ab Optimo hoc Principe in nos omnes et universam Academiam beneficia redundarunt! Non solum multiplicia pristini temporis resarcita sunt vulnera, sed innumera accesserunt omnis generis bona. Tanquam in novum orbem nos videmus translatos. Cum admiratione conspicimus varii generis thesauros et Musea, quibus immensa Regis munificentia nostram praecipue Academiam ditavit. Undequaque elucet literas et scientias adjuvandi, illustrandi et amplificandi cura, omnibusque et singulis succurrendi et benefaciendi studium. Pro cuius talis et tanti Academiae Fautoris, imo communis omnium bonorum, et literarum amantium, ac totius Patriae Patris, salute hoc die sincera facio vota. Deum precor, ut multos annos talem nobis conservet Regem! Talem Regem quam diutissime sal-

vum esse jubeat, cum Regia Coniuge et universa Regia Domo! Utinam nulla unquam Regis tempora redeant adversa! Omnia ipsi ex votis et super vota humana succedant, in uberrimum Patriae emolumentum! Salvos sub tali Rege Deus nobis conservet Viros perillustres, Academiae Curatores, quibus res academica omni parte cara et desiderata est! Quibus ego quoque quam plurima debeo. O me felicem, cui contingat, ea, qua sum aetate, sub tutela talis Regis et talium Curatorum, impenso Dei in me favore, a molestiis senectutis liberum, sine sollicitudine quiete vivere! Haec dum cogito, et felicitatis fastigium commemoro, quod Leidae attingere mihi obtigit, exsultat oratio, Providentiae divinae contemplatrix, quae universum vitae meae cursum ita direxit, ut illo tempore, jam difficili, jam vero opportuno, illâ viâ et illa vitae ratione, quam antea tenueram, ad cathedram Leidensem adductus sim, eamque non sine fructu tot annos sustinuerim!

Sub finem anni quinti et decimi et paulo post nonnulla ad me pertinentia acciderunt, de quibus ante ne per somnium quidem cogitaveram. Anno huius saeculi octavo iterum creatus Academiae Rector, quum ex more hoc munere Academico abirem, ultima vice, ut tunc res erant, et ego certo statuebam, habueram orationem, *De populari Religionis Christianae disciplina, ex legitimae Sacrorum Librorum interpretationis fonte praecipue hauriendâ.* (14) Sed ecce, cum adventu Regis, novo rerum Academicarum ordine constituto, evenit, ut mihi post KEMPERUM ex nova lege ordine primo, anno sexto et decimo denuo magistratus Academicus a Rege nostro injungeretur, et natali Academiae sequentis anni die mihi, hoc munus deponenti, a temporum rationibus suppeditaretur argumentum orationis, *De commodis atque emolumentis, quae e singulari Principum Europaeorum, in Religione Christiana his temporibus profitenda, consensu sperare et augurari liceat.* (15) Accessit aliud haud minus inopinatum. Ex Legge Regia, de ordinandis rebus Academicis, Professoribus Theologiae imposita erat provincia Concionatorum Academicorum, per vices a singulis implenda. In quas adeo partes ego quoque in hac Academia veni, et sex annos, prout potui, ad usus propositos, una cum facundioribus Collegis, explevi. His vero finitis, approbante Rege, ab hac muneris parte me abdicavi, successorem nactus Collegam, facultatis oratoriae laude celeberrimum. Praecesserat Regis perhonorificum mihi decretum, quo Bibliothecae Academiae
prae-

praefectus sum, quod uni ex Theologiae Professoribus obtigerat **FRIDERICO SPANHEMIO**. Jam aliquot annos ex voluntate Curatorum, vacante loco Bibliothecarii, rerum huc pertinentium curam in me susceperam. Nimirum, me Rectore accidit, ut aedificium, libris et Codicibus MSS. custodiendis destinatum, renovaretur. Jam ex voluntate Regis, novo ordine ponendi et omnino melius digerendi erant libri, pro magna parte in acervum magis congesti, quam ad communem, maxime Professorum, usum accommodati. Non exigua pars librorum plerisque incognita, et vix ullius erat usus. Voluit Rex ut universa, ad commodum omnium Academiae civium usum, magis apta redderetur Bibliotheca. Novus ex omnibus Bibliothecae partibus construendus et disponendus erat Catalogus, et alia multa huc pertinentia, ex votis et consiliis Curatorum, erant curanda. Quae res universa meae praecipue curae ab Illustribus rerum Academicarum Moderatoribus erat commissa. Ego, subsidiis desideratis non plane destitutus, et rei Academicae succurrere cupiens, manum operi admovi, et catalogus omnium librorum Alphabeticus partim mea opera, partim ab aliis, me rem universam moderante, quoad ejus tum fieri poterat, confectus est, ad quod magni laboris opus exsequendum; operam a **MEINARDO TYDEMANNO**, Viro clarissimo, multos annos novo librorum et MSS. parando et instruendo catalogo insumtam, mea laude omnino majorem, quam plurimum profuisse, grato in immortalia hujus spectatissimi Viri merita animo refero. Ego vero, cum hac re in communes usus agenda a negotiis gravioribus avocari nollem, petii a Rege tanti operis perficiendi socium et adiutorem, virum doctum et peritum, et ad rem persequendam multo magis, quam alii, qui opem tulerant qualemcunque, omni parte idoneum. Cui petitioni Rex benivole satisfecit. Non placuit ei, ut ab opera suscepta ipse desisterem. Sed honorifico decreto desideratum mihi adjunxit adiutorem operis, **JACOBUM GEELIUM**, doctrinae copia et elegantia praestantem Virum, cui, in hoc sociato labore quantum Academia debeat, equidem justis laudibus efferre non possum. Gratulor Tibi, eruditissime **GEELI**, approbationem Regis et Curatorum, nec non accessionem tum honoris tum etiam majoris, insignibus tuis meritis omnino debiti, stipendii. Gaudeo quoque de adjuncto Tibi aequae ac mihi late patenti operis socio **BERGMANNO**, in literis versatissimo Viro, cui ut, in

haec re agenda, omnia feliciter succedant, et fausta quaeque eveniant et prospera, ex animo opto.

Dixi de iis, quae mihi, praesertim ab eo anno, quo Franequerae doctoris Academici munus auspicatus sum, ad hunc usque diem, praeter omnem spem et exspectationem, imprimis felicia contigerunt. Quot jam ab eo inde tempore anni effluerunt! Omnes illi et singuli beneficiis divinis, quorum summa tantum capita attingi, in me copiose collatis insigniti; et vero ii potissimum anni, quos Leidae vivere mihi datum est. Leidae longe maximam vitae partem transegi. Ex voto mihi plerumque hic omnia cesserunt. Vixi in societate Collegarum, omni artium et scientiarum genere expolitorum, quorum benivolentiam quotidie expertus sum, numerosa discipulorum corona eorumque semper amore gaudens. Vixi cum familia, sorte mea contentus. Semel tantum acerba, imo acerbissima calamitas domestica me et meos afflixit, et vehementer contristavit: ad quam tamen, ut oportebat, perferendam, Religionis numquam satis praedicando beneficio adjutus et confirmatus sum. Et hanc ipsam dilectissimae filiae natu majoris jacturam, admodum gravem illam et summopere dolorificam, caeterorum, quos superstites Dei benignitas nobis reliquit, liberorum prosperitate et honorifica conditione, divinum Numen immensum in modum compensavit.

Numerum eorum, quae mihi Leidae praesertim felicia acciderunt, recensere longum sit. Ego annos illos, quae inter Vos publice vixi, quid egerim, quo animo, qua opera, quo studio et quo fructu egerim, qua via et ratione Academiae, cum agendo, tum docendo, vel et nonnunquam scribendo, inservire conatus sim, exponere non libet. (16). Malim, quidquid agere potui et studui, sancte et pie, grato in Deum animo, palam ad hunc omnis boni auctorem referre, et summam ejus in me patefactam benignitatem summis, qua possim, laudibus praedicare. Ad eum refero, ut agendi animum, viresque et opportunitatem, ita et omnes adhibiti laboris successus, et quidquid optatorum ejus fructuum in bonas literas et rem Christianam provenerit. Deum oro, ut etiam me mortuo, sparsa, pro eo quod vires valerent, institutionis meae semina non omni fructu careant. Vestra, in docenda Theologia Collegae clarissimi, Vestra magis fama quam mea, et Vestris magis curis et vigilis, quam meis, increscat et longe se lateque dif-
fun-

fundat, verac eruditionis et germanae religionis amor, una cum literarum omnium humaniorum et artium liberalium flore et decore!

Dies diem docet. Quae nos hodie agimus, et nobis videmur bene et prudenter agere, alii, qui nobis succedunt, proferunt, emendant et perficiunt. Nolim tamen hac cogitatione in illud de rebus meis iudicium deduci, ut me pudeat vel saltem poeniteat ante pro viribus actorum omnium, ac si tam multos annos frustra vixisse, multaque agendo nihil bene egisse, et omnino oleum et operam perdidisse existimandus essem. Profecto non omnis ante a nobis insumtus inutilis est labor, quem ab aliis perfici videas et emendari. Semper in laude ponitur, si quis aliis ad scientiam veri et recti prodesse conetur. Est vero aliorum antiqua tenere et vindicare, et novas simul plura et meliora discendi vias aperire, aliorum easdem prudenter ingredi; aliorum est fundamenta jacere, quibus posteriori aetati datum est novum aedificium superstruere. Non ea certe unica laus est, ut ab antiquis discedas, et tanquam novus homo nova solum detegas et proferas. Mihi quidem ea semper longe major visa est, ut nequaquam opineris te solum sapere, sed ut ab antecessoribus peritis et sapientibus omnis aevi, qui certe non frustra vixerunt, bene dicta et facta tantum non omnia in numerato habeas, et ad plures transferas, et his identidem nova addas et magis probanda, nusquam subsistens, sed sensim sensimque ulterius progrediens, et ad altiora et maxima contendens.

Equidem saepe in hanc cogitationem revertor, et quo diutius vivere mihi mihi per Dei gratiam obtingit, tanto plus et tanto serius hoc animadvertere soleo, *artem longam, vitam vero brevem esse*. De hac brevitate certus, nihil unquam magis odiosum habui, quam otiosi, et in acquisitis acquiescere, mecum quotidie reputans, tanto diutius nos vivere et breve vivendi tempus prolongare, quanto magis tempori parcamus, et brevissimum illud vivendi tempus sapienter in rationes nostras referamus. Me quidem de temporis emendi necessitate continuo admonuit numerus ingens, et singulis fere annis adauctus e vita sublatorum aequalium, affinium, amicorum, et, in publico, cum Ecclesiastico tum Academico, munere Collegarum. Quos Vadae, Ziericzeae, Arnhemiae et Franquerae habui Collegas, ante me tantum non omnes obierunt. Unus superest Vir clarissimus JOANNES GUILIELMUS DE CRANE,

Pro-

Professor Franqueranus, nec non Vir plurimum reverendus, JOANNES CORNELIUS BOOT, quo Arnhemiae breve tempus, in sacro munere, Collega usus sum. Hunc Vestrum, Viri clarissimi, Ordinem circumspiciens, quot capita mihi cara desidero! Desidero superstites adhuc, quum Leidam veni, Praeceptores, AEGIDIUM GILLISSEN et DIONYSIUM VAN DE WYNPERSSE. Desidero omnes paene Professores, me natu majores; in Facultate Theologica BOERSIUM et TE WATERUM; in Literaria, praeter WYNPERSSIUM, longe plures, omnes illos mihi desideratissimos Collegas, LUZACIUM, KLUITIUM, WYTTENBACHIUM, MEINARDUM TYDEMANNUM et TOLLIUM; in Facultate Juridica itidem acutumatissimos Viros, PESTELIUM, VOORDAM, KEESSELIUM, HAGEMANNUM; in Medica Viros haud minus celebres, EDUARDUM SANDIFORTIUM, OOSTERDYKIUM, PARADYSIUM, nec non YPEUM et KRAUSIUM. Ne alios memorem, qui per brevissimum tempus inter nos versati sunt, eheu! desidero quoque RAVIUM! BRUGMANSIUM! KEMPERUM! quales viros! quam insignia Academiae lumina et ornamenta! Desidero quoque, proh dolor! BORGERUM! Desidero REGENBOGIUM! EKAMAM! Quibus omnibus me in vivis superstitem fore, equidem haud suspicari ausus fueram. O interminatam Dei in me gratiam, quam toto pectore publice celebros!

Contigit mihi, qui juvenili aetate infirma fuissem valetudine, ad ultteriores; quam qui vulgo sunt, vitae terminos progredi! Deo clementissimo placuit, exitiali illo, etiam Collegis nonnullis, anni septimi hujus saeculi die, singulari Providentia periculo vitae praesentissimo creptum, et ante biennium ex aegrotatione ad res agendas reversum, metam extraordinariam non solum attingere, sed transgredi! Contigit, hoc ipso die publice verba facere, et beneficia divina in me collata publice debitis laudibus efferre!

Novi equidem, admodum breve mihi vivendi tempus superesse. Unus tantum inter Vos, optimi Collegae, superest me senior. Gratulor ex animo Tibi, cl. DUPUI, vegetam admodum senectutem, et optima quaeque, in diutissimum tempus prolonganda, voveo. Neque valde multi inter Vos sunt, quibuscum, licet aetate minoribus, tamen per longum tempus vixi in Ordine Senatorum. Tecum imprimis, clarissime SMALLENBURG, Vir integerrime, quem jam Franquerae Collegam accepi; Vobiscum etiam, quos Leidae insuper inveni, extra ordinem dignis muneribus ornatos, Viri suis singuli meritis clarissimi, SPEYERT VAN DER EYK et SIEGENBEEK, eodem, quo
ego,

ego, anno in numerum Senatorum adoptati. Senescentem Vobis singulis aetatem incolumem opto, et omni parte tranquillam et placidam. Te inprimis honoris causa, hac opportunitate, propter muneris connubia compello, honoratissime PALMI, quem longo tempore, in studiis ad Theologos nostros cum maxime pertinentibus, Collegam habui aestumatissimum. Jam ante me hic adfueras, me adventante Rei Publicae causa absens, post in Academiam reversus, cui insigni jam ante ornamento fueras, et quae inde a tempore reditus quantum Tibi debeat, quantum humaniores omnes et sacrae praesertim debeant literae, uno ore praedicamus omnes. Magno mihi hoc die gaudio est, Te propecta, qua et Tu es, aetate omni parte florentem et celebratissimum salutare posse. Et id tanto lubentius me facere publice declaro, quo magis mihi persuadeam, tuae, vir humanissime, amicitiae tuaeque bonae de studiis meis in academicam Juventutem opinioni multum me debere aestimationis, qua Leidae mihi semper frui licuit. Benignissimus Deus Tibi Tuisque in longos annos omnia in dies magis magisque fortunata esse jubeat et vere felicia!

Ego vero, ut ad me redeam, probe novi, quo longius cum talibus Viris, quos Collegas habui, et adhuc habeo, vivendi mihi concessum est tempus, tanto plus me in discendo proficere, et tanto magis rei academicae prodesse oportuisse.

Deum testor, hoc mihi per totam vitam sancte propositum fuisse, ne tempus auro carius perderem aut dissiparem. Aegre fortasse nonnulli tulerunt nimiam subinde, ipsis iudicibus, temporis parsimoniam, cui intentus esse solem. Ego vero supra exposui, quid de temporis pretio jamdiu statuerim, videlicet cogitationi de artis longitudine et brevitate vitae assuetus. Quantum est, quod nescimus! In quavis scientia quis quaeso desiderata omnia se edidicisse sibi persuadeat? A longe tempore mihi visum est, ab affirmandi temeritate abstinendum esse. Summopere gaudeo, cum a docendi officio sim liber, tanto majorem mihi concedi opportunitatem progrediendi in discendo, dicti SOLONIS memori,

Ἡράκλει ἀεὶ πολλά διδασκόμενος (17)

In principe mihi disciplinarum Philosophiā innumera superesse scio, ulte-

rius indaganda; in ea praesertim ejus parte, quam SOCRATES e coelo in terram deduxisse fertur, ea nempe, quam CICERO *vitae ducem* dixit, et quam e Patribus Ecclesiae JOANNES CHRYSOSTOMUS tantifaciebat, ut, quum de sapientia et virtute verba faceret, fecit autem frequentissime, passim eximie voce *Philosophiae* affinibusque vocabulis uteretur. (18). Neque ille, Philosophiae illius adjutricem et magistram optimam, Religionem ab ea sejungere solebat, cujus praesidio nemo ad res suas attentus, et de futuris aequae ac praesentibus cogitans, ad rectum philosophiae usum carere potest. Quale et quantum Dei humano generi de coelo traditum donum, in praecipuis veri gaudii fontibus numerandum! E Sacris libris inexhaustus ille sapientiae stabilis derivandus est fons. Ex perenni hac scaturigine nunquam satis disci potest. Nullus studii horum Scriptorum recte intelligendorum, nullus studii praeceptorum vitae bene regendae finis est. Haec animadvertenti tantum abest, ut senectus sit onus, cujus maxime cupiendus sit finis, ut potius diuturnior sit optanda. Nondum dixi de scientiis, quae quam maxime prosunt, ad sanctissima illa afflatus divini monumenta justo pretio statuenda, et ad usus praestantissimos, futurae aequae post mortem vitae ac praesentis, adhibenda, in quibus quo quis nostri ordinis homo magis exercitatus sit, tanto plus adjumenti, ad universum eorum argumentum penitius cognoscendum et ad omnem vitae usum accommodandum, adferre soleant. Eae profecto omnes continuo uberrimam et late patentem discendi praebent materiam. Longum mihi fuit discendi, et subsidiis ad discendum obviis utendi tempus, sed pauca me didicisse fateor; ea certe perpauca sunt, quae dicere ausim me jam satis scire. Jucunda admodum mihi est adolescentiae recordatio, ad quam saepe reverti soleo; dulcis memoria ejus temporis, quum discere coepi, et vero Praeceptorum, quibus in discendi principio usus sum ducibus. Tua imprimis jucunda mihi est memoria, doctissime HOOGEVEENI! A Te, vitae et studiorum duce nunquam obliviscendo, discere coepi. Tu ante sexaginta circiter annos discendi viam mihi primus monstrasti, ab hoc initio ductam, *Labore improbo omnia vinci*. (19) Tu exemplo non minus docuisti, quam disciplina, ad optima et praeclara quaeque sectanda calcar admovisti acerrimum. Est adhuc ante oculos tua, Vir gravissime, imago; quam quoties mihi propono, late patentium tuorum in literas, praecipue Graecas, meritorum et beneficiorum multiplicium, mihi quoque collatorum;

me-

memoriam grata mente recolo, nec solum immensae tuae eruditionis, et indefessae in studiis persequendis constantiae, sed et summi candoris et minime fucatae pietatis, magna cum voluptate animo obversatur memoria. Neque mente excidit memoria praestantium virorum, qui in Academia Lugduno Batava, ad monstratam a tali magistro studiorum viam fideliter tenendam, auctores mihi et duces fuerunt. Et disciplina, HOOGEVEENII me humanissime susceperunt DAVIDES RUHNKENIUS et LUDOVICUS CASPARUS VALCKENARIUS, quales et quanti Viri, nunquam satis laudati! a quibus si non didicerim, quod a magistris tam accurate et omnino excellentis doctrinae disci poterat, non languidioribus proficiendi studiis et conatibus, sed ingenii mei tarditati tribuendum est. *Disciplinae*, quae accesserat, WYNPERSSIANAE, mihi grata quoque admodum in hunc usque diem est memoria. Quantopere eam a longo tempore admiratus sim, Tu nosti, clarissime Collega, qui in disciplinae et famae paternae societatem veneras. Doleo, Te valetudinis infirmitate jam aliquot annos impeditum esse, quominus in inchoato opere progredi potueris. Beatam Tibi jam convalescenti, ab opere quietem sincere opto, et a Deo precor. Mihi in scholam WYNPERSSII Patris, sapientissimi viri, ventitanti nova erant et inaudita omnia. Is vero, ut ipse Vir erat acutissimi ingenii, ita nostra discipulorum ingenia acutere et excitare solebat, ad inquirendum et iudicandum verum. Non recentiora tantum Philosophemata nobis accurate exponbat, sed in scholas quoque veterum praestantiorum, quos magni faceret, nos introducebat. Ego ex illorum, et omni Philosophiae, studio hunc praecipue fructum tuli, ut intelligerem, a vanitate plurimorum philosophantium mihi cavendum, et omnino parceret et non nisi prudenter philosophandum esse, quae mihi postea cautio in Theologiae studio magno usui fuit. Ad illud progressus, primum ad scholam JOANNIS JACOBI SCHULTENSII, cum paucis comparandi Viri, cuius multiplex et exquisita doctrina, quam semper suspexi, mihi multis modis valde profuit. Is me ad fontes Hebraicos deduxit, et interiora mihi monumentorum Orientalium penetralia aperuit, et ad haec studia ita allexit et accendit, ut multos annos quam maxime in deliciis essent. (20) Ab eodem et Collegis, variae et uberrimae doctrinae Viris, ad Theologian adductus, horum omnium disciplinam diligenter in meas partes adhibui.

De diversis et magnis eorum in me meritis alibi me dicere memini. In quibus hoc non fuit infimum, quod eorum opera inprimis lectu digni mihi innotuerint libri, veteres aequae ac recentiores, et in his exteri aequae ac nostrates, ex quorum assiduo et prudenti usu plurimum in me emolumenti redundavit. Multo magis utilis mihi evasit ipsius Codicis Sacri, tam Hebraei quam Graeci, quotidiana et identidem repetita lectio, de cuius momento, ordine modoque universo admonere solebat SCHULTENSIUS.

Gratus, solenni hoc die, Vestris omnium manibus consecratur discipuli non indocilis animus. Consecro quoque manibus Collegarum, quibuscum in docendi partes veneram, ad beatiores jam sedes translatis, quorum consortium mihi non uno nomine jucundum et utile fuit! Nec minus Vestrum; Optimi Collegae, in quorum societate mihi adhuc vivere conceditur. Cum magna vos veneratione compello, nec minus grato in Vos omnes animo. Quid Vobis referam pro humanitatis et amicitiae tot documentis, quibus me semper prosecuti estis? Quid referam pro praestitis mihi omni tempore officiis, et hodie cum maxime mihi habito honore? Laeto Vos omnes animo adspicio salvos, bene valentes, vegetos; maxime seniores. Omnipotens Deus Vos omnes et singulos, in emolumentum Academiae, cuius ornamenta estis et columina, quam diutissime conservet! Gratulor Academiae ab aliquot annis insigniter auctum talium Doctorum publicorum numerum! Gratulor Ordini Senatorum tot Viros cujuscunque eruditionis laude celebres identidem adjunctos; etiam Ordini Theologorum, in quorum numero etiam Vos, amicissimi Viri, VAN HENGEL et KIST, ex hoc loco, me Collegas salutare posse, pergratum est, et nihil quidem gratius mihi accidere potuit, quam quod Tu, HENGELI, roganti mihi a Rege datus sis successor.

Gratulor Vobis, Theologiae studiosi, tales quatuor viros, suis singulos laudibus inclarescentes, quibus omnibus benignissimum Numen impense faveat! Tibi praesertim, optime CLARISSE, cui denuo inflictum vulnus acerbissimum dolemus omnes, dolet Academia Lugduno Batava haud minus, quam Groningana! Dolet omnis eruditus Orbis. Et Tu animo sis fortis, Dei et Religionis Christi vi fretus! Vobis omnibus, Academiae Cives, gratulor magnam; quae vobis in hac Academia magis magisque suppeditatur, opportunitatem discendi ab exemplo, et multiplici institutione tot celebrium Virorum, de quibus

bus Pallas Batava gloriari potest. Equidem sortem meam admodum felicem praedicare solitus sum, cui contingeret in consortio vivere talium Virorum, a quibus tantum disci possit. Mihi vero discendi tempus ad finem vergit. Vestrum, ornatissimi Jvenes, Vestrum, Commilitones, est discendi tempus. Et Vos ad discendum huc venistis. Non deerunt fructus; non deerunt honores. Vivite felices, mei memores, et me, ut facitis, amate!

Quod reliquum est, pia nuncupo vota, ut Academiae Lugduno Batavae, bonarum mentium altrici, incolumitatem, increscens identidem decus et gloriae perpetuitatem Deus Optimus Maximus largiatur! Cui pro omnibus tota vita in me indignum collatis beneficiis, et hujus tanti beneficii accessione, quod hunc diem mihi concelebrare licuerit, sit laus, honos et gloria!

D I X I.

ANNOTATIO.

Ad pag. 4. (1) Optimum Fratrem, D. C. VAN VOORST, plurimum venerandum Doctrinae Divinae Interpretem Amstelodamensem, ejusdemque vindicem meritissimum, virium imbecillitate praepeditum fuisse, quominus festo ipsi valde considerato interesset, maximopere doleo.

Pag. 5. (2) *Hall.*

Ibidem. (3) *Wageningen.*

Pag. 6. (4) Quum Ziericzeac essem, a. 1785, periculum virium facere coepi, me conferendo ad tractandum argumentum quaestionis ab *Instituti Teyleriani Theologici Moderatoribus* propositae, *De Scepticismi insania et asserendi temeritate in causa Religionis, nec non de media via hanc inter atque illam tenenda.* Styli Latini exercendi gratia, Latine potius, quam Belgice, hanc Disputationem conscripseram. Exstat vero, ex recepta Instituti consuetudine, in Linguam Belgicam conversa, in *Operibus Instituti Teyleriani Theologici*, T. VII. p. 229 — 550. Anno sequenti fundata *Societate Hagana*, cui proposita esset defensio Religionis Christianae, avide arripui opportunitatem pro sanctissima hac causa concertandi, et a Moderatoribus Societatis probata et praemio coronata est opera, quam impenderam conficiendae Commentationi, *De arcetissimo nexu doctrinarum Religionis Christianae, quae eximie Theoreticae dici solent, cum Practicis, et illarum quoque uberrimo usu, et vi quam maxime salutari ad recte et beate vivendum.* Primum locum occupat inter *Commentationes Societatis*, a. 1787. Scripsi paulo post, et ad vulgandum, inter opera Societatis, si non displiceret, nisi *Specimen Animadversionem De Authentia et Integritate Evangelii Matthaei, nec non de authentia loci ejusdem libri*, Cap. XXXVIII. 19. Exstat in *Opp. Soc.* a. 1788.

Ibidem. (5) *Franequerae*, a. 1788.

Pag. 7. (6) *Ibid.* editum, a. 1790.

Ibid. (7) a. 1792.

Pag. 8. (8) Cl. KEMPER in Orat. *De aetatis nostrae fati, exemplo gentibus, ac praesertim Belgis, nunquam negligendo*, in *Annal. Acad. Lugduno-Batavae* a. 1815--1816. p. 141, 147. Clar. SURINGAR, Orat. *De variis quae rei Christianae obortae sunt, calamitatibus, in illius commodum atque salutem, divina moderante Providentia, conversis*, p. 17--22. et 54, 55. *Annal.* a. 1826--1827.

Ibid. (9) Prodiit Franequerae, a. 1791.

Ibid. (10) Franequerae quoque, a. 1792, conscripsi Disputationem, *De poenis divinis*. Reperitur inter *Commentationes Societ. Haganae* a. 1794. editas, 1796.

Pag. 9. (11) Existebat Arnhemiae, et, ni fallor, etiamnum existit Societas Literas humaniores et disciplinas Physicas amantium Virorum. In horum collegio, cui et ego nomen dederam, ne otiosus solum auditor vel spectator viderer, praelegi a me confectam Commentationem, *De obviis in scriptis Veterum indiciis notitiarum rei Astronomicae, cum Observationibus recentioris aetatis diligenter conferendarum*. Confeci quoque, dum Arnhemiae essem, Dissertationem *De regia JESU CHRISTI dignitate et imperio universali*. Edita est Amstelodami a. 1799. De descriptionis et editionis consilio monui in Praefatione.

Ibid. (12) Prodiit eo ipso anno Lugduni Batavorum.

Pag. 10. (13) Lugduni Batavorum, a. 1804.

Pag. 12. (14) Ibid. a. 1809.

Ibid. (15) Ibid. 1817. et in *Annal. Academiae Lugduno Batavae*, a. 1816--1817. Exemplum Foederis, quod Imperatores Austriae et Russiae cum Rege Borussiae inierunt, et cui plerique Principes Europaei, in his quoque Rex noster, nomina subscripserunt, aliaque ad ejus historiam pertinentia, continent subjectae Annotationes.

Pag. 14. (16) Verbo tantum hic noto, me, ad usum discipulorum, brevem Compendii Theologici descriptionem antea saepe mutata subinde forma, dictatam, hic loci, sub titulo *Ordinis* ejus et *Argumenti*, in lucem produxisse a. 1808. Editio secunda prodiit a. 1814. Tertia a. 1827. Ad amicam quoque inter Commilitones disceptationem, edidi *Annotationes in Loca selecta Novi Foederis*, a. 1810. 1811. 1812. et *Animadversiones de usu verborum cum praepositionibus compositorum in Novo Testamento*, a. 1818, 1821. Publicam, me praeside, defensionem laudabiliter sustinuerunt J. AMERSFOORDT, D. RYKE, J. HERDERSCHEE, C. VAN DER LEEUW, et J. B. H. BRUINIER.

Adscriptus socius variarum Societatum, subinde publice verba feci, et scriptunculas inde enatas in lucem emisi. In editarum numero non fuit oratiuncula, quam ante aliquot annos, in publico conventu *Societatis Literarum Belgicarum*

Lei-

I. eidensis, habui *De meritorum HUGONIS GROTTII literariorum varietate, et singulorum magnitudine aestimanda et dijudicanda*. Nuper vero consilium cepi ejusdem non multum mutatae lectionem repetendi in conventu *Classis Tertiae Instituti Regii*, et paulo post, adjectis Annotationibus nonnullis, quaecunque opusculum subjeci judicio *Classis*, id ad edendum inter *Opera Societatis desiderantis*.

Pag. 17. (17) Exstat JO. MEURSII liber, quem inscripsit SOLON, Hafniae, a. 1652. ubi cap. XXIX hujus sapientissimi Viri *Dicta Praeclariora* congescit, et de ejusdem senectute docte egit cap. XXX. Miror, eum versum, cujus haec, quam attuli, pars est, non attigisse. Memoraverat PLUTARCHUS in *Vita Solonis*, *Opp.* ed. a. 1620. T. I. p. 96. Etiam plus semel PLATO ejus meminit, ex quo CICERO summam dicti repetuisse videtur in *Catone Majori*, cap. VII.

Pag. 18. (18) De frequenti in ejus scriptis, hoc sensu, usu vocum *Φιλοσοφία*, *Φιλόσοφος*, *Φιλοσοφείν* affiniunque, nonnulla monui in *Annotatione ad JOANNIS CHRYSOSTOMI Selecta*, brevi, si Deo placitum sit, in lucem proferenda.

Ibid. (19) Vir egregius, cui VIRGILIANUM illud passim in ore erat, mirifice quoque delectabatur, saepe recitando versu Poëtae veteris, quem EPICHRAMO tribuit XENOPHON, *Memorabilium* Lib. II. cap. I.

Τῶν πόνων παλῶσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγὰθ' οἱ θεοί.

Pag. 19. (20) Antequam Academiae valedicerem, scripseram Dissertationem Philologicam, *De Correctione Masorethica, qua particula negans in ajentem, et contra, mutatur*. De quo specimine juvenili hortante et approbante SCHULTENSIO, edito a. 1778, omnino benivole eodem anno judicavit optimi Praeceptoris dignissimus Filius et postea Successor, HENRICUS ALBERTUS SCHULTENSIUS, Amstelodamensis tunc Professor, in *Bibliotheca Critica*, a WYTTENBACHIO, Viro clarissimo eodem fere tempore edi coepta, P. III. p. 129--151. Mihi, maturiore aetate, praestita mea in argumento Critici generis opera minus placuit, et de emendata Critices V. T. tractandae via, et aucta in dies supellectile Critica valde gravisus sum. Brevi post absolutam dissertationem ad me pervenit *Editionis V. T. KENNICOTTIANAE* Tomus I et deinde etiam T. II. et innotuerunt de hoc opere judicia virorum doctorum, in quibus summam mihi voluptatem attulit elegantissima et omni parte eximia peritissimi arbitri, H. A. SCHULTENSII censura operis KENNICOTTIANI, et hac opportunitate praemissa disputatio *De Critices Veteris Testamenti tractandae ratione cum pristina tum hodierna*, in *Bibliothecae Criticae* P. I. Aliquot annos post de incredibili hac rerum conversione eandem fere sententiam dixit clar. SCHROEDERUS, in habita Groningae a. 1787. Oratione, *De Critica Veteris Testamenti*, quam, consentiente Auctore, edidit cl. E. SCHEIDIUS, a. 1792. in *Opusc. De Ratione Studii*. P. III. Et sensim omnes hujus studii amantes consenserunt.

PETRI JOSEPHI LEMOINE,

EX LEODIO IN PROVINCIA LEODIENSI;

PHILOSOPHIAE ET LITERARUM HUMANIORUM
CANDIDATI,

COMMENTATIO

QUA RESPONDETUR AD

QUAESTIONEM A CLARISSIMO PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET
LITERARUM HUMANIORUM ORDINE IN ACADEMIA LUGDUNO-
BATAVA A. MDCCCXXVIII POSITAM:

„ *Ita explicentur diversae Adsensus formae, quae dicuntur Scientia,*
„ *Fides, Opinio, ut inquiratur primum in cujusque naturam, ra-*
„ *tionem et potestatem; deinde, quare certa collocanda sit stabilis-*
„ *que fiducia in Rationis humanae auctoritate, denique, quam late*
„ *pateat haec Rationis auctoritas cum constitutiva, tum normativa.*”

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT D. IX MENSIS FEBRUARII

A. MDCCCXXIX.

REPORT OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

FOR THE YEAR 1880

IN RESPONSE TO A RESOLUTION PASSED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

ON FEBRUARY 22, 1879, AND A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE

ON MARCH 10, 1879, CONCERNING THE LANDS BELONGING TO THE UNITED STATES

AND THE LANDS BELONGING TO THE STATES

AND THE LANDS BELONGING TO THE TERRITORIES

PROOEMIUM.

VIRI ERUDITISSIMI!

Inde ab eo tempore, quo primum in philosophiae studiis tabernacula vitae collocare aggressus sum, critica schola maxime ad suam me rapuit disciplinam. Ex omnibus vero eis, quae ab illius scholae principibus agitari solent, quaestionibus, nulla mihi major, nulla magnificentior, nulla denique dignior quam acutissimi viri pertractandam suscipere reperiri posse visa est, quam illa in qua haec versabitur scriptio. In illa enim de firmissimis universae philosophiae ponendis fundamentis agitur, plurimos insuper constat antiquorum errores ab eadem aut neglecta prorsus aut perperam tractata ortos esse, recentiorem vero philosophiam eidem rectius solutae suam debere praestantiam; itaque ad vestram hanc quaestionem, statim ac a vobis positam legi, non sine ardore quodam juvenili respondere constitui; ter tamen a labore suscepto inchoatoque difficultate rei deterritus, destiti; ego quippe philosophiae tirunculus opus aggrediebar quod non nisi ab hominibus in rebus philosophicis versatissimis bene perfici posse intelligebam, nec poteram non animo reputare me ad vestram respondere quaestionem, qui tum scriptis tum praelectionibus veterem illam elegantiam ac vere *Ciceronianam* puritatem tuemini. Mihi scilicet eum eis maxime philosophis erat negotium, qui ut *Borgeri* nostri verbis utar, in horrido et lutulento dicendi genere se jactarunt. Mox vero cognovi aliter fere accidere non potuisse; in rebus quippe inusitatis verbis inauditis uti oportuit. Quis igitur summos reprehendat viros, qui plurima nova dicentes, plurimis quoque novis usi sunt verbis? Nova itaque verba ipso philosophiae progressu introducta timidius evitare velle putidum credidi, pressumque quoddam scribendi genus, quod a scholae barbariae multis forsitan non longe abesse videbitur, interdum sequendum putavi, ne

verborum elegantiae nimium indulgenti res ipsae mihi ut juveni e manibus elaberentur. Sed quorsus haec? . . . . iudicium penes vos est.

Antequam vero ad rem ipsam accedam, quaedam de ratione quam in hac disputatione secutus sum praefari liceat. Sic autem a vobis posita est, *Literatissimi Viri*, quaestio, ut ipsa afferat descriptionis hujus partitionem. Tenebo igitur eum disserendi cursum quem ipsi monstravistis, critque commentatio haec in duo capita distributa.

In priori capite diversas Adsensus formas quaecumque et quales sint exponam, primumque proposita propria sententia, diversas tum veterum tum recentiorum philosophorum de Scientiae, Fidei, Opinionisque natura, ratione ac potestate sententias addita brevi earum dijudicatione subjiciam, quo majorem scilicet scientiae speciem expositio ipsa prae se ferat, quoque magis, quàm ad propriam pervenerim sententiam, in aperto fiat.

In altero vero capite quaecumque sit et qualis, quam late denique pateat *Rationis* auctoritas, inquiram. Primum Logica duce statuam in universum veram cognitionem nos ac scientiam assequi posse; post Metaphysica docebit juxta intelligibilem sensibilemque mundum humanae patere menti; evincere denique conabor cognitionem sensualem etsi nullo intellectus rationisque conatu ad verae scientiae dignitatem ac potestatem evehi potest, continuo tamen propius ad illam accedere posse, intellectualem vero ac multo magis adhuc a pura ratione profectam cognitionem ad summam omni ex parte perfectae scientiae praestantiam perducere posse, quo per se sequetur « *Certam collocandam esse stabilemque fiduciam in rationis humanae auctoritate.* »

Haec de instituti mei ratione, quam magis adhuc ipsa disputatio explicabit.

COMMENTATIO

AD

QUESTIONEM LITERARIAM.

CAPUT I.

Prima haec quaestionis propositae pars, etsi primo aspectu facilior esse videatur, non paucas tamen, imo graves, si rem proprius ac penitus consideres, offert difficultates. Equidem historia Philosophiae tum antiquae tum recentioris edoctus multam esse de scientiae, fidei opinionisque natura, ratione ac potestate philosophorum inter se dissensionem magnamque concertationem, omnia prius philosophorum tum veterum tum recentiorum hisce de rebus placita accuratius recensere, inter se conferre, unum alterius ope confutare, unius defectum per alterum explere, ac certo denique ponderare iudicio quid in illis verum, quid falsum videretur esse, constitui, quam propriam de tanta re opinionem sisterem probaremque. Cum autem rerum copia plus justo urgeret, primum eo animum intendi ut praecipuas duntaxat seligerem opiniones quibus maxime incumberem. Itaque apud veteres diligentius Aristotelis et Zenonis doctrinas sum scrutatus; inter philosophos vero qui seriore aevo floruerunt, Philonis Iudaei et Augustini placita, apud recentiores denique Kantianam, Jacobinam et Schellingianam disciplinas majori cura tractandas esse existimavi. Tot jam diversis sententiis ad pauca capita redactis, causam tanti dissensus explorare non arduus fuit labor, causa autem reperta verum a falso rectius et faciliori opere discernere, meam denique sententiam securius aperire poteram; nec quisquam, ut mihi videtur quidem, modo rem non segniter tractet, doctrinam de scientia, fide et opinione cum metaphysicis placitis artissime esse conjunctam, ab horumque stupenda prorsus diversitate tantam de illis rebus ortam esse dissensionem, inficias ibit. Sic fidem practicam Kantii genuit metaphysicum de vi ac potestate rationis in rebus ad speculationem pertinentibus *praejudicium*; item opinio quaedam anticipata de rationis humanae imbecillitate suam Philoni et Augustino de fide doctrinam veluti suggessit; sic obscurus quidam sensus, quem fere mysticismum diceres, Eschenmajeria-

nae fidei originem dedit. Ego vero experientia edoctus, ab omni metaphysico dogmate omnique anticipata opinione immunis, initiis ac progressu rationis humanae quam potui diligentissime perspectis, facultatum autem nostrarum ac diversarum cognitionis nostrae specierum natura accuratius investigata, comparatis denique, ut jam supra dictum est, diversis opinionibus inter se, aliisque per alias refutatis propriam elicui sententiam, quam, vobis etsi probatum iri nullo pacto confidere possim, diligentiae tamen meae specimen vos accepturos esse spero; sicque primi capituli materiae praeparata, hanc in scribendo rationem sequendam esse putavi.

Expositis primum pro modulo nostro diversarum adsensionis formarum, scientiae, fidei opinionisque natura, ratione ac potestate, explicationem non vanam scientiae speciem prae se ferentem a nobis optimo jure expectari ratus in ejusmodi imprimis quaestione quae prorsus ad criticam philosophiam pertinet, diversas diversorum philosophorum tum veterum, tum recentiorum recensitas subicere sententias cum brevi earundem dijudicatione non abs re esse judicavi, ea maxime mente, ut, qui ad meam de diversis adsensus formis doctrinam pervenerim, in aperto fieret.

Jam vero tempus est ut materiam aggrediamur.

Recte igitur Stoici illi veri videndi cupiditatem homini innatam esse perspexerunt. Mens humana enim continuo ad verum tendit, enititur, nec falsum nisi sub specie veri amplecti potest. Ita vero a natura comparatum est, ut nihil apud nos veritas valeat, nisi vi quadam munita ac confirmata sit, quam nemo mortalium effugere queat, nec quidquam pro vero tenere possimus, nisi ista vi aliquo modo moveamur. Vis ista apud philosophos *certitudo* appellari solet; ille vero, qui eadem motus, aliquid pro vero tenet, *adsentiri* dicitur, quod optime notat vox germanica: *das für wahr halten*. Diu autem attentum rerum scrutatorem latere nequit, non idem omni in re veritatis esse pondus, non eandem auctoritatem, utpote cujus vis certis in quibusdam rationibus, quae varii sunt generis, omnis est posita. Si quis enim quo sint in loco generis humani cognitiones quaenam et qualis earundem vis sit et auctoritas attentius consideret, facile perspicit nonnullas notiones ita compositas esse ut singulis et universis probatae sint; longe plures vero singulorum duntaxat tenere mentes, nec pauciores, quamvis non omni ratione destitutas, tamen nec singulis nec universis probatas esse, nec nisi (absit verbo invidia) veluti quodam fiduciario jure proponi permittique; quae sane res formam adsensus triplicem jam indicare videtur. Cum autem in re ad scientiam pertinente empirica ratio minus valeat, Cautionam deductionem sequi satius habeo: „Adsensio, sic disputat ille (1), aut certa est, aut incerta; illa rationibus quae menti humanae satisfaciant, hae vero secus est superstructa. Adsensio certa autem duplex est, prout ejusmodi sit, ut omnium

sub-

(1) Vide *Kants Logik. Einleitung. IX. p. 95—99.*

subigat ac moderetur mentes, aut apud singulos tantum valeat; prior *scientia*, posterior *fides* dicitur. Denique si ea detur ad sensio, quae nec apud omnes, nec apud singulos valeat, *opinionem* dicam."

Homo qualis e naturae manu hasce in terras emittitur, in absoluta rerum ignorantia adeoque in absoluto dubio versatur, nec affirmare quidpiam, nec negare potest. Primo animi impetu modos omnes quibus res quaedam considerari possit, complectitur, sed nondum e dubio emergere potest, in quo demersus jacet; postquam diu circumspexit, ac tandem eam nactus est rationem qua de re sibi objecta hoc potius quam aliud ferre iudicium potest, tum primum aliquid etsi vacillans adhuc proferre audet; absolutum quidem est sublatum, sed non omne dubium; compertum quidem habet hanc de re iudicandi rationem humanae menti non repugnare, imo reliquis rem considerandi oppositis modis rationi magis satisfacere; nondum vero persuasum habet illam esse veram; probabilem habet rei cognitionem, non certam; non multum igitur, sed tamen aliquid jam profecit. Ante nesciebat utrum res sibi proposita intra cognitionis humanae terminos contineretur, utrum cum ratione consentiret nec ne; quisnam inter infinite multos unam eandemque rem considerandi modos magis naturae rei congruat; hi jam nunc nodi sunt soluti; jam non est quod scepticismo cedatur locus, uno verbo opinatur homo. Plura tamen adhuc perficienda restant; nec sistere gradum homo potest nisi ea saltem ratione motus, quae ipsi plene satisfaciatur, rem pro vera habeat; illum nactus firma jam tenetur persuasione, jam non dubitat, jam sententiam suam de re proferre, suisque dicta rationibus confirmare audet; laetus que verum se tenere profitetur; attamen si reluctanti non cedat, nec cedit ipsi reluctans; ipse igitur de re persuasum habet, sed aliis persuadere nequit; surdis inania canit, si forte quis illius assentiatur dictis, aut credulus acquiescit, aut ea duntaxat mente ut rem ulterius ac certo magis ponderet iudicio; *fidem* igitur habet, nec plura. Mox vero studio nobis a natura insito cogitata nostra cum aliis communicandi, sensaque nostra et ipsis infundendi, longius progredi cogimur donec tandem eo pervenimus ut non modo nos, sed et reliqui omnes non assentiri non possint, ut jam nulli dubio sit locus, pateat veritas integra, error omnis arceatur. Scientia igitur sola (hi enim quos modo enumeratos proposui characteres, non nisi in eandem quadrare possunt) scientia sola omni numero absoluta cognitio est; ejus enim necessario naturae est ut summa gaudeat perspicuitate, summo declaretur ordine, summa veritate vigeat, omni denique ex capite objecto suo respondeat, ut scholae utamur termino.

Scientia autem bipartito dividi potest *in omni numero absolutam*, et *in minus perfectam* scientiam. Hac inductione et analogia nititur, a particulari ad universale regreditur, nec in absolutam unquam converti poterit scientiam nisi infinitum experientiae campum totum omnique ex parte perlustraveris, quo eniti homini natura non dedit; illa contra ab absolutis rerum principiis progreditur, omnisque in se

consistit; eadem ad perfectum absoluteque verum systema (concessa scilicet principiorum veritate nec non deductionis rectitudine) natura sua ducit; minus contra perfecta scientia theorias tantum profert; attamen meminerit homo se continuo propius ad absolutam rei cognitionem accedere posse, nec unquam a praeclaro suo conatu ac vere liberali studio desistere debere; sin autem spe sua frustretur, postquam diu et multum inutili labore sudavit, solatio sit illud, quod crebro sermone usurpare juvat:

„ Dans un noble projet on tombe noblement. ”

Fides ex auctoritate enasci potest; scientia contra omnem horret auctoritatem; sic pueri parentibus credunt, magistris discipuli; universarum gentium aliqua in re consensus fidem quidem, nequaquam vero scientiam per se solus procreare posset.

Scientia e ratione profecta propria vi viget ut ratio; scientia nihil non explicat, omnem rei materiem ac perfectissimo quidem ordine instructam comprehendit, scientia vera non nisi uniusmodi est, id est non nisi absolutis rerum rationibus est superstructa; fides vero multiformis non secus ac opinio; sic fidem habemus sensibus nostris et necessario quidem, habemus et alienis certis sub quibusdam conditionibus: habere etiam possumus tum *practicae* tum *theoreticae* rationi si id practicae vel theoreticae necessitates postulent. Hac de re clar. Denzinger in Institut. Logic. §. 1060, sequentia habet: « Mihi videtur, fidem moralem utique ad cognitionem
« ducere posse, eamque semper probandam esse tamdiu, quamdiu rationibus theo-
« reticis contrarium probare nequeamus. Inde vero nondum sequi videtur, ea de
« quibus fide morali constet, talia esse debere, ut rationibus theoreticis confirmari
« nequeant. Immo si fides moralis nos doceat, esse aliquam veritatem activae facul-
« tatis causa necessario admittendam, profundius examen rei instituendum est, ut
« eadem theoretice probari possit. Ita fides moralis considerata duplicis utilitatis
« est. Namque primo sequelas multas e perverso rationis in theoria usu provenien-
« tes arcet; secundo sublimiorum vestigationum ansam dat, immo philosophorum
« conaminibus continuitatem largitur atque impedit, quominus consilio frustrati ab
« inceptis desistant. Me vera loqui, experientia probat. Namque quousque philoso-
« phorum erroribus delati essemus, nisi fides moralis errorum sequelis continuo re-
« stitisset? ”

Nulla perfecta scientia est quin cognoscamus quibus e fontibus sit hausta, quibus mediis adquisita, et qui ad omnem aliam quae dari possit ejusdem rei cognitionem sese habeat, quo facilius vera a falsis, perfectiora a minus perfectis distinguantur. Opinio autem et fides, etsi sine ratione nec sine conscientia viae, qua ad easdem pervenerimus, esse possint, tanta tamen non postulant: etenim consistet opinio recta si admissa rem dijudicandi ratio omni alia proposita ratione rationi magis satisfaciat;

fides viget si qua ratione nobis constet illam esse veram; scientia vero postulat ut aliter rem considerare omni ex capite repugnet. Scientia a ratione, opinio ab intellectu, fides a sensu imprimis originem ducit.

Cognitio sensualis non ultra fidem fere progreditur, nec nisi minus perfectae scientiae vim assequi potest; cognitio intellectualis verae scientiae vim consequi potest, saepe etiam tamen non ultra opinionem ascendit; cognitio rationalis vero natura sua ad absolutam scientiam usque evahitur.

In philosophia autem opinioni qua tali nullus omnino locus esse potest; purae fidei nullus; scientia sola viro philosopho digna. Ne quis tamen inde colligat me opinionem nullam habere, nullam habere fidem; defendo contra jam ex eo probandam esse opinionem quod statum dubii absoluti tollat, viamque sic ad magis certa sternat; nec parum ad perscrutanda naturae phaenomena veritatēque detegendam conferat; non semel enim novarum observationum ansam dare potest, praeterea observatis inter se conjungendis atque ad unam rationem referendis inservit; fides vero maxime laudanda, quod primus verae certitudinis sit gradus, assensio firmior, nec non scientiae sit longo licet intervallo proxima tamen; per fidem denique non minimam cognitionum nostrarum materiei partem consequimur.

Haec protulisse sufficiat de Scientiae natura; ratione ac potestate; properemus jam ex proposito nostro ad historicam eam expositionem de qua supra diximus. Prodeant igitur primum Graeci illi, ut omnis doctrinae ac germanae eruditionis, ita et Philosophiae verae parentes purissimique fontes.

Eleatae primi de Scientia et Opiniōe disseruere; illa, sic dicebant, res quid in se sint (τὰ πρὸς ἀληθείαν); haec vero quid secundum speciem sint (τὰ πρὸς δόξαν) docet; scientia absolutam rerum profert cognitionem, opinio vero probabilem duntaxat gignere potest; illius fons una ratio; hujus vero sensus. Eleatis tamen objici potest ipsos verbo tantum istam admisisse distinctionem; Deo quippe soli scientiam, hominibus autem nil praeter opinionem unam concessisse constat.

Plato Atheniensis Xenophanis Colophonii, nec non Parmenidis vestigia premens paulo longius progressus est. Scientia, sic dicebat, necessario vera docet, opinio vero non omni errore caret, nec nisi ea quae apparent tantum capit; scientia circa rerum essentiam versatur, opinio contra circa earundem generationem; scientia evidentia ac veritate conjunctis conficitur; opinio sola in evidentia consistit (1). Scientia intelligibilia (τὰ νόητα) tantum complectitur, ea scilicet, quae sola ratione comprehendi possunt, ac nulli sunt obnoxia dubio; quae semper sunt, non oriuntur; opinio contra visibilia (ὄρατα) capit, quae sensibus scilicet subjecta sunt, quae oriuntur, non autem sunt. Id autem praecipue laudi Platonitribuendum est quod

(1) Cf. *Sextus Empiricus* adv. mathem. p. 164—165. Genevae 1621.

primus de fide disputaverit, etsi perperam ad opinionem referendam putaverit. « Ἀρέσκει οὖν, sic ait, ὡς περ τὸ πρότερον, τὴν μὲν πρώτην μοῖραν, ἐπιστήμην καλεῖν· δευτέραν δὲ, διανοίαν· τρίτην δὲ, πίστιν· καὶ εἰκάσιαν, τεταρτήν· καὶ ἑναμιφότερα μὲν ταῦτα, δοξάν· ἑναμιφότερα δ' ἐκείνα, νόησιν· καὶ δοξάν μὲν, περὶ γενέσιν· νόησιν δὲ, περὶ οὐσίαν· καὶ ὁ, τί οὐσίαν πρὸς γενέσιν, νόησιν πρὸς δοξάν, ἐπιστήμην πρὸς πίστιν, καὶ διανοίαν πρὸς εἰκάσιαν (1). » Omissis Xenocrate, qui cognitionem a ratione profectam adeoque absolute certam, firmam ac stabilem scientiae nomine ornavit, cognitionem vero partim ad sensum, partim ad rationem referendam opinionem appellavit (2), nec non Epicuro; qui sensum omnis scientiae fontem, opinionem vero intellectus esse censuit (3), confestim ad Aristotelem properare placet qui longe plura ea in re de qua scribimus perfecit; acutius enim scientiae, opinionis fideique naturam perspexit, diligentius quid inter eas differret declaravit, primusque, quod sane magni est momenti, indicasse videtur, ab opinione, a fide ad scientiam usque progredi licere; cuius rei ratio in eo est posita quod psychologicas et dialecticas res penitus caeteris Stagyrites sit perscrutatus. Itaque Aristotelis de diversis Adsensus formis doctrinam accuratius enarrare operae pretium nobis esse videtur. Aristoteles igitur duplicem rerum habebat judicem, sensibilibum quidem sensum, mente vero perceptibilem intelligentiam. Phantasiam autem, cogitationem, intelligentiam, scientiam et opinionem sequentibus definit: « Phantasia oritur ex sensus affectione quadam; phantasiae innixa mens sponte agens phantasma quoddam generale profert; quae animi motio *cogitatio* appellatur, quatenus in mente formatur, *intelligentia* vero quando jam exporrecta agit: Ex cogitatione et intelligentia oritur notio sive singularium visorum congeries et ad universale quidpiam redactio, in qua consistit *scientia*, quae accurata est et perfecta, nec labi potest; *opinio* autem dicitur, cum anima cesserit phantasiae ex sensu ingeneratae, et viso assensa fuerit (4). »

« Intelligere et sentire non est idem; scientia errori omnis est opposita; scientiarum habetur quae ree percepta sunt; scientia ergo non est sine *prudencia*; — his quae opinamur, *fidem* habemus; fides post se trahit persuasionem, persuasio rationem, ex ratione vero scientia proficiscitur, recta intelligentia prudenciam, scientiam et opinionem veram conficit (5). »

Hac quidem e psychologia desumpsisse sit satis; pauca etiam e dialectica *Bruckero* duce proferamus: « scire esse intelligere quid res sit, et quae ejus sit causa; demonstrationem esse syllogismum scientiam parientem, et hanc derivari a causis veris, primis, immediatis, notioribus; scientiam non dari nisi rei necessariae; demon-

(1) Vide Plato de Rep. l. 7. p. 273. Plat. opp. t. 5, Lipsiae 1818.

(2) Vide Sext. Emp. adv. math. p. 165 — 166.

(3) Ibid. p. 175 — 178.

(4) Ibid. p. 178 — 180.

(5) Arist. de anima l. 3. cap. 3 — 4.

strationem fieri ex conclusionibus aeternae veritatis, nullam scientiam immediate a sensibus oriri, quia in singularibus versentur."

Zeno, ut mihi videtur quidem, proxime omnium quos huc usque recensuimus, attigit punctum; ante enim nemo fidem ab opinione distinctam habuerat; ante videtur nemo scientiam inter et opinionem medium tenere fidem, quod ille saltem suspicatus est; in eo tamen peccavit quod opinionem omnem veluti rationis prorsus alienam a sapientia removerit. Quam nostram sequens e Tullio excitatus locus idem quo altero Sexti Empirici loco confirmatus sententiam fulciet satis: « Zeno, inquit (1), impulsionem oblatam extrinsecus *φαντασίαν* appellabat, nos *οἶσιν* appellemus licet. — Sed ad haec quae visa sunt, et quasi accepta sensibus, assensionem adjungit animorum, quam esse vult in nobis positam et voluntariam. Visis non omnibus adjuget *fidem*, sed iis solum quae propriam quamdam habent declarationem earum rerum quae viderentur (2); id autem visum, cum ipsum per se cerneretur, comprehensibile (*κατάληπτον*), sed cum acceptum jam et approbatum esset, *comprehensionem* appellabat (*φαντασία κατάληπτική*). Quod autem erat ita sensu comprehensum, ut ratione convelli non posset, *scientiam*, sin aliter, *inscientiam* nominabat, ex qua existeret etiam opinio, quae esset imbecilla, et cum falso incognitoque communis. Sed inter scientiam et inscientiam comprehensionem illam, quam dixi, collocabat, eamque neque in rectis, neque in pravis numerabat, sed soli credendum esse dicebat. E quo sensibus etiam fidem tribuebat, quod, ut supra dixi, comprehensio facta sensibus et vera esse illi, et fidelis videbatur; non quod omnia, quae essent in re, comprehenderet; sed quia nihil, quod cadere in eam posset, relinqueret, quodque natura quasi normam scientiae et principium sui dedisset, unde postea notiones rerum in animis imprimerentur; e quibus non principia solum, sed latiores quaedam ad rationem inveniendam via reperirentur. Errorem autem, et temeritatem, et ignorantiam, et opinionem, et suspicionem, et uno nomine omnia, quae essent aliena firmae et constantis assensionis, a virtute sapientiaeque removebat."

Locus Sexti Empirici quem supra dixi sequens est: « Stoici dicunt tria esse inter se conjugata, scientiam; opinionem, et quae est in eorum confinio collocata, *comprehensionem*; scientiam quidem esse firmam ac stabilem et immutabilem a ratione comprehensionem; opinionem vero imbecillam et falsam assensionem; comprehensionem denique, quae inter utramque intercedit, quae est etiam assensio phantasiae seu visionis comprehendentis. Comprehendens autem phantasia, ex eorum senten-

(1) Acad. Quaest. l. i. cap. 11.

(2) Id est, quae (a) rebus revera existentibus responderent, (b) eas animo secundum omnem naturam praesentes redderent, (c) omnes earundem notas continerent; ita ut facile a caeteris rebus discerni possent. (Sext. Emp. adv. mathem. p. 182 — 185.)

tia, est vera et ejusmodi ut non possit esse falsa. Ex quibus scientiam quidem dicunt consistere in solis sapientibus; opinionem autem in stultis; comprehensionem vero esse communem utrorumque (1).

Sensim igitur apud Graecos perfecta est doctrina de diversis Adsensus formis, e quibus fides primum prorsus omissa est, post a Platone et Aristotele in medium prolata sed necdum ab opinione separata, denique a Zenone disjuncta etsi minus dilucide; ex quo conficitur, si rem penitus consideres, diversas inter graecorum philosophorum sectas hac in re parum differre. Omnes enim suum scientiae servavere decus ac principatum necnon fidem cum opinione inferiori loco collocandam censuere. Notionum vero rectus inversus est ordo, scientia fidei postponi coepta est, postquam superba Theologia liberum antea philosophiae regnum invasit. Nemo sane non videt me hisce verbis Philonis Judaeci, Gnosticorum Christianorumque doctrinas innuere. Philo enim Judaeus, apud quem argutans explicatio aut effrenata phantasia legitimi rectae rationis usus vices gerere solet, postquam scientiam definivit *συστημα ἐγκαταλήψεων ἐγγεγραμμένων πρὸς τι τέλος εὐχρηστῶν* (2); addit: «opiniones semper duas secum pugnantes unam distrahere mentem (*ἀμφότερας τὰς δόξας ὀδίνει μίαν ψυχὴν*) (3).» Principatus lubrici sunt, innumeris insidiatoribus obnoxii; honores et gloriae, nobilitas, sanitas, integritas sensuum, robur pulchritudine corporis fluxa sunt, nilque vere bonum in se continent. Solum igitur certum firmumque bonum est fides, qua Deo creditur (4).

Quisquis Deo credit ex animo, in nulla re creata corruptibilique collocat fiduciam, ne in his quidem quibus sibi placet maxime vi rationali sensitivaeque. Nam utraque habet suum consistorium; sed rationalis intelligibilia solum considerat, cujus finis est opinatio. Cacterum opinionum instabilitas et vacillatio vel hinc liquet, quod probabilibus tantum argumentis nituntur et vero similibus. Omnis autem similitudo fallax est, cum sit imago tantum rei quam simulat. Itaque fit ut ratio dux sensuum, dum putat eodem modo tractanda intelligibilia, subinde offendet decipiaturque; at cui contigit omnia corpora de sublimi despiciere, et soli Deo constanter inniti certissima fiducia, is vere felix est et ter beatus censendus est (5).

Apud Christianos autem fides scientiae humanae defectum veluti explet. Fides enim ipsis ea est per quam credimus rebus ad salutarem doctrinam pertinentibus, quas ratione nondum assequi possumus, ea tamen mente ut aliquando intelligantur. Ejusmodi fides est assensio ante rationem, neque tamen rationi repugnare censent, quia rationis est aliquid verum habere, ut aliquando intelligatur (6).

Haec

- (1) Ibid. p. 166. (2) Ibid. p. 166. (3) Ibid. p. 166. (4) Ibid. p. 166. (5) Ibid. p. 166. (6) Ibid. p. 166.
- (1) Ibid. p. 166. (2) Philonis Judaeci opera, Coloniae Allobrogum, de congressu quaerendae eruditionis causa, p. 347. (3) Ibid. p. 347. (4) De Abrahamo, liber, p. 101, p. 302. (5) Ibid. p. 101, p. 302. (6) Augustinus.

Haec vero, quam Christiani profitentur, fides revera nihil aliud est ac fides historica, eo tantum superior, quod Deo ipsi hominibusve quos ab ipso missos arbitrantur esse credere putent. Bene tamen animadvertendum est, Christianam fidem omnique quidem sapientia humana qualis hisce in terris esse solet et lumine naturali comparatur, longe sublimiorem haberi neque tamen supra scientiam universim sumptam evehi, ut multo potius conditionis instar habeatur, qua data ad veram scientiam usque in altera vita eniti valeamus: fidem nullam habent Christiani nisi ea lege ut aliquando in scientiam immutetur. Peccant autem graviter in eo quod fidem ante rationem ac sine ratione consistere posse arbitrentur, quod rationis esse profiteantur ante aliquid verum habere quam intellexerint.

Medio aevo sprete est ratio, sprete scientia; fides, sola fides omnium regina rerum facta est; fide invicta armati, quae ipsas adeo naturae leges evertere poterat, ad ea usque enitebantur sapientiae divinae arcana, profanis hominibus occlusa, mysticis vero et πνευματικοῖς electisque Domini aperta, quae supra, imo contra rationem erant (Scotus Erigena, Taulerus, Bonaventura). Excipias tamen Hildebertum Touronensem qui fidem definivit voluntariam certitudinem absentium, supra opinionem et infra scientiam constitutam.

Accedamus nunc ad celeberrimum Wolfium, cujus de scientia, opinione et fide notiones reliquarum subsequentium ansam magna ex parte dederunt. Ipsi autem scientia erat habitus asserta demonstrandi, hoc est ex principiis certis et indubitatis per legitimam consequentiam inferendi; opinio vero propositio insufficienter probata; fides denique assensus quem praebemus propositioni alicui propter auctoritatem dicentis (1).

Wolfii vestigia pressit Immanuelis Kantius, qui mihi excerpti manum, quamvis festinantem, in se morari cogit. « Assensus (sic disserit summus ille Philosophiae Europaeae restaurator, quo superbiat Germania, facunda illa philosophorum parens) iudicium est quo aliquid pro vero proponitur (2) et quidem ejusmodi iudicium, ut objectivis quidem rationibus (quae in omnium mentes vim habeant, resque plane tales quales revera sunt, exhibeant) inniti possit, semper tamen rationes quasdam in animo iudicantis positas ipsique proprias (*einiges Interesse*, ut eum Friccio loquar) postulare videatur (3).

Tres autem assensus species ita, ut sequitur, deducit: assensio aut certa, aut incerta est, illa rationibus quae menti humanae satisfaciant, haec vero secus est superstructa. Assensio certa autem duplex est, prout ejusmodi sit, ut omnium subigat

ac

(1) Vid. Wolfii Logica, parte II, sect. I, cap. IV.

(2) Vide Immanuel Kants Logik, einleitung, I, p. 98.

(3) Kants Krit. der reinen Vernunft, Method. cap. 2, sect. 3, p. 818. Lipsiae 1799.

ac moderetur mentes, aut apud singulos tantum valeat; prior *scientia*, posterior *fides* dicitur. Denique si ea detur assensio, quae nec apud omnes, nec apud singulos valeat, *opinionem* dicam (1). Opinioni ea tantum vis est, ut id, quod exhibet, esse possit; fides ad rem quae non modo esse potest, sed et quae vera est, spectat; scientia non nisi rei necessariae datur (2).

Non idcirco tamen opinio contemnenda; et praevium quidem iudicium recte praedicatur esse, ex quo conficitur ut eadem initio praecipue disquisitionis omnis magni sit habenda (3), imo opinioni nullus dari potest locus, nisi quid saltem sciam, cuius opè illa cum veritate jungatur, quae conjunctio minus plena quidem, plus vero quam fictio arbitraria est. Praeterea legem ejusmodi conjunctionis veram esse oportet: quandoquidem si ratione ejus nil nisi opinionem habeam, omnia in ludo duntaxat phantasiae versabuntur sine ulla ad veritatem adfectione (4).

In scientiis a priori, quae non nisi in rebus necessario et absolute veris versantur, opinari nefas; opinari tantum licet in rebus experientiae subjectis, quas ideo duntaxat mens humana assequi nequit quod limitatis utatur facultatibus aliisque ejusmodi impedimentis obstaculisque arceatur (5).

Scientia perfectam, firmissimam et apud universos homines quidem convictionem profert, rerumque a priori maxime, interdum quoque rerum a posteriori habetur. In usu autem rationis transcendentali (id est, in notionibus rationis in res extra experientiae fines versatas adhibendis) opinari quidem non satis, scire vero minimum (6), adeoque nec supra fidem hic ascendere, nec infra descendere homo potest. Fides in rebus ad experientiam pertinentibus non versatur; fides historica quam habent, nulla est, si quidem illarum rerum scientiam consequi quis potest; nec in rebus a priori cognoscendis versatur, sed in rebus supernaturalibus quae extra scientiam aequè ac ultra opinionem sunt. Fides igitur e rationibus practicis vim omnem trahat necesse est (7). Fides, vera fides quam habeo, *moralis* fides est, aliter fides *necessaria* dicta, fides rationi practicae atque conscientiae morali tribuenda. Etsi neminem res certo ponderantem iudicio latere possit Kantianam fidem ex Augustiniana fide non una ex parte enatam esse, nec ab hac fide differre nisi specie illa egregie philosophica quam ipsi Critices auctor addidit; cui assertioni majorem adhuc vim et auctoritatem conciliat recens orta apud Germanos Theologorum rationalistarum secta, qui fidem Kantianam pro praesidio habent, ipsum vero Kantium verum parentem primumque motorem agnoscunt, non possum tamen mihi

(1) *Kants* Logik. p. 98—99. Kritik. d. r. V. p. 350.

(2) Logik. p. 99.

(3) *Ibid.* p. 100.

(4) Kritik. p. 350.

(5) Logik. p. 100—101. Kritik. p. 350—351.

(6) Kritik. p. 351.

(7) Logik. p. 101—106.

temperare quin longius exponam. qui effectum sit ut Kantius ad ejusmodi de fide doctrinam adductus fuerit.

Kantius nimirum speculationem Rationis nostrae ultra res experientiae subjectas progredi non posse censebat, categoriarum notiones in has tantum adhiberi posse; unde iis duntaxat objectivam quam dicebat veritatem tribuebat, quae sensus testatur esse. Inde sequebatur rationem humanam de rebus supernaturalibus sic dictis, de Deo, de mentis humanae immortalitate ac libertate nihil statuere posse, quo sane ratio speculans in desperationem non venire non poterat; Kantius autem (*par une conséquence sublime*, ut praeclare dixit mirae spei juvenis philosophus quidam) rationi practicae eam restituit vim qua Rationem speculantem spoliaverat. Ratio practica ad summum bonum ut enitatur invicta vi praescribit; finis autem nobis necessario propositi conditionibus necessario adsentiri debeo, si certo sciam neminem alias conditiones nosse posse, quae ad propositum finem conducant. Itaque fides quam conditionibus illis tribuo *necessaria* est, ut quae aliae esse non possunt, *moralis* autem, quia rationibus practiceis innititur (1).

Fides convictionem eam, quae cum aliis communicari queat, nequaquam profert, nec universonum hominum mentes vi veritatis rapit; convictio quam nobis addit, *logica* non est, sed *moralis* duntaxat, nec dixerim, id *moraliter* certum est, sed potius *ego sum moraliter certus*. Fides ita conjuncta est cum sensu morali, ut illa tam firmiter mihi adhaereat quam hic ipse sensus; itaque quo fortior sensus moralis in nobis est, eo firmiter fides ac vividior (2). Fides moralis tamen ea non est quae vacillare possit fidei mere doctrinalis instar; nam quamdiu principia morum consistent, non cadet unquam illa (3), nunquam, sic instat philosophus noster, nisi quis eo pervenerit, ut divinae naturae existentis alteriusque vitae ac libertatis notiones rationi repugnare probet; quod ne quis faciat unquam, non est timendi locus (4). Quid de Kantii doctrina de diversis adsensus formis censeam, jam ex iis facile colligi potest quae supra ipse enunciavi. Scientiae longe plura tribuo; fidem autem practicae qualem concipiebat Kantius prorsus rejicio, eam admitto tantum eatenus, quatenus moralibus quibusdam necessitatibus moti aliquid pro vero admittamus, ita tamen ut non ideo de scientia aliquando assequenda desperemus, praeterea et fidem theoreticam quamdam eodem sensu sumptam non abnuo.

Ritter in opusculo: *die halb-Kantianer und der Pantheismus*, ita Kantii doctrinam petit et quidem optimo jure, ut mihi videtur quidem:

«Unicuius sana mente praedito liquere fidem, quae non in aeternum perdurat

(1) Logik. p. 102—104, in nota. Kritik. d. r. V. p. 851—852. Kritik der pract. Vernunft, p. 215—262. Frankfurt und Leipzig, 1803.

(2) Logik. p. 103—107. Krit. d. r. V. p. 857.

(3) Ibid. p. 855—856.

(4) Ibid. p. 853.

amoris instar, intuitioneqne debilior est, scientia in aeternum vera infirmiore esse; illum igitur de nobis bene meritum esse, qui non fidem tantum, sed et rerum suprasensibilium scientiam dari posse demonstraret (1). Non intelligi posse, cur res quae conscientiae morali innituntur fidem tantum, non scientiam procreare possint; nos libertatis nostrae facto omnium certissimo nobis conscios, *empiricam* rei consequi scientiam, si a conscientiae morali facto proficiscamur, *speculativam* vero, si conceptui *τὸν* ego puri nostri innitatur. Rationi practicae perperam dari principatum; namque notiones Dei, libertatis et immortalitatis mentis humanae factis conscientiae morali inniti, haec vero non ratione practica, sed theoretica perspicui; omnes denique homines illas in aeternum veras habere debere nisi perversis quis utatur animi affectionibus (2). Placitum istud: «suprasensibile sciri nullo pacto posse» omne scientiarum studium ad internecionem dare; constare enim suprasensibile solum esse revera verum, sensibile vero apparens quidpiam duntaxat esse (3). Cognitionem nostram in rebus sensibilibus quidem radicem habere, sed ita tamen ut ad suprasensibile enti valeamus (4). Eum qui credit duntaxat esse Deum, nihil certi hac de re assequi posse; doctrinam porro eam quae homini qua phaenomeno (id est in hoc aspectabili mundo in quo solo vivit existenti) libertatem denegat, eidem vero qua mundi suprasensibilis in quo non vivit incolae eam tribuit, tum philosophicam tum religiosam morum doctrinam funditus hoc in mundo evertere (5).

Clar. Ritteri verba mihi sufficere videntur ad monstrandam Kantianam de fide doctrinam falsis superstructam esse principiis nec nisi ad errores ducere posse.

Eodem vero fere tempore quo Kantii placita philosophorum mentes agitent, nova exoriebatur prorsusque discrepans disciplina auspice Henrico Jacobio, qui non pauciores inter Theologos nactus est sectatores. Huic scientia fide infirmior angustiorque videbatur esse; scientia sic dicebat, e ratione (Logica) profecta paucissima tantum docet, fides contra e sensu orta, non rerum finitarum quidem sensu, sed sublimiore illo, qui non nisi absolute certa complectitur, sensu, e quo excelsior revelatio quaedam, divinitus traditae revelationi dissimilis, exit; fides certitudinem profert sine probatione ulla, brevi opere nobis datam, ab omni liberam errore, innixam suppositione certa atque praepudicio sine illusionem, ipso intuitu certam, atque summa confidentia dignam. Eadem perceptio est non phaenomeni alicujus, sed illius quod vere est, contemplatio ex scientia ad immediatam persuasionem ducens, visio incomprehensibilis, mysterium aeternum, convictio nullo argumento innixa, nulloque egens argumento. Omnis cognitio vera ad fidem revocanda, qua nempe ea cognoscimus, quae absolute vera sunt; — breviter, scimus ea tantum quae probari possunt; veritati

au-

(1) Ritter, die halb-Kantianer und der Pantheismus, p. 26 — 27.

(2) p. 28 — 29.

(3) p. 30 — 31.

(4) p. 31 — 32.

(5) p. 33 — 34.

autem non deductae credi tantum potest (1). Quod si Kantii de fide doctrina mihi probata non fuerit, Jacobianam fidem non magis probatam habeo. Fides enim sine ratione, nec ratio sine fide consistere potest. Hic autem satius habeo verbis ipsius Ritteri uti (2).

«Aber wie? Das soll nur ein wissen seyn, was bewiesen werden könne, die erkenntniss der grundsätze dagegen, welche beweisen, ein nicht-wissen? So würde ja das wissen aus dem nicht-wissen folgen. Und welchen glauben erhielten wir als dann? Einen glauben an das sinnliche so gut, wie an das nicht sinnliche, einen glauben an die logischen und mathematischen grundsätze, und dieses alles müsse in eine kategorie geworfen werden mit dem glauben an autorität, an vermuthungen, endlich mit dem religiösen glauben. Wie kann mann so das verschieden-artigste vermischen! Der, welcher seinen religiösen glauben feststellen und gegen zweifel sichern will, wird gewiss nicht damit zufrieden seyn, wenn ihm bewiesen wird, glaube sey nöthig; denn wir müssten doch daran glauben, dass jedes ding und jede grösse sich selbst gleich sey. Wenn man von einem glauben an überlieferung, an autorität, ja an seine eigene vermuthung, die zur autorität wird, hoert, dan sieht man noch die verwandtschaft mit dem religiösen glauben, dem kindlichen glauben der kinder an ihren vater, hindurch schimmern; wenn aber von einem glauben an die grundsätze gesprochen wird, welche aus keinen andern grunde geglaubt werden sollen, als weil sie nicht bewiesen worden sind, so hört alle ähnlichkeit des bezeichnen auf; man kann sich die nacktheit des gemachten wortspiels nicht verhüllen.»

Quoties gravis summos inter philosophos oritur dissensus, nunquam fere desunt, (quod et hic factum est agente clar. Friesio) qui, illorum placita inter se reconciliare studeant. Itaque Friesius admissio suam intellectui propriam esse assensionem, suam rationi, suasque utrique facultati proprias esse adsensionis formas, in doctrina earum quas intellectus arbitratur esse, a Kantio minus dissentit; in altera vero doctrinae parte ad Jacobium propius accedere videtur. «Etenim scientia, si intellectum spectes, in veris versatur, opinio verosimilia capit, fides autem opinio est, quam necessitatis alicujus causa veram habemus (3).»

Sequentes loci, quorum unus e primo Critices novae volumine (p. 334), alter vero e secundo volumine (p. 81) excitatus est, Kantii scholam redolent:

1. «*Wissen* heisst das fürwahrhalten mit vollständiger gewissheit. — *Meinung* ist das fürwahrhalten eines vorläufigen urtheils (um uns in sachen des gewissens zu leiten). — *Glauben* is das fürwahrhalten einer behauptung durch interesse.»

2. «Das wissen führt zur vollständigen gewissheit, meinung und glauben nur zu

un-

(1) Vide Idealismus und Realismus, Vorrede, p. 4-5. — Briefe ueber die lehre von Spinoza, p. 215. — Von den Göttlichen dingen.

(2) Vide opusc. supra laudatum, p. 30.

(3) Vide *Fries*, Logik, p. 433.

untergeordneten arten einer mangelhaften gewissheit; indem der beobachtenden reflexion noch ergänzungen fehlten."

Sic igitur tres logicas ad reflexionem pertinentes convictionis formas Fries tractavit. Jam vero ad tres convictionis immediatae, quae rationi propria est, species et formas properare modus operis jubet. Hic autem scientia est perfecta quidem, intuitioni vero innixa certitudo; fides autem certitudo ex ipso rationis fonte profluens; illa denique omni numero absoluta certitudo, quae per sensationem (gefühl) sine ullo determinato conceptu oritur, *ahndung* dici potest. Prima *realis*, altera *idealis*, tertia denique *aesthetica* certitudo jure appellatur (1).

Hi vero tres convictionis modi aequa necessariae certitudinis vi muniti sunt; scientia plerumque majori ornata specie reliquis praestare videtur, fides autem nedum incertior sit adsensus, gradu contra omnium est firmissima, si quidem e pura ratione proficiscitur; nec ullius rei teneremus scientiam, nisi qua convictio e pura ratione enata sine sensu prius in mente consisteret. Etiam praesensioni eadem inest certitudinis vis, etsi ipsius objectum perfecte determinare nobis non detur (2).

Non possumus hic non commemorare clar. Calcker qui Friesii doctrinam tanti habet ut ab hac propaganda universae philosophiae germanicae regenerationem ac restaurationem magnam sperandam censeat (3).

Ego vero Calckero nequaquam assentire possum; namque Friesii placita jam inde peccare videntur, quod e doctrinis non una ex parte inter se discrepantibus enata sunt. Huc accedit quod novae critices auctor justo plures praeterque necessitatem protulerit distinctiones, ac veluti schisma quoddam res logicas inter ac metaphysicas duplici posita Ratione intellectuque, perperam introduxerit, ut omittam anticipationis inauditam quamdam facultatem.

Expositis Kantii, Jacobii et Friesii doctrinis Schellingiana et Eschenmajerina placita describenda restant.

Schellingiani autem scientiam a sola ratione petentes, eam volunt universorum tenere mentes; tempori non obnoxiam, aeternam, veram omnique numero absolutam praedicant, ei vero tantum tribuunt qui omnia in uno, unumque in omnibus intueatur, necnon eo usque pervenerit ut materiam et formam, cognitionem et rem cognitam, finitum et infinitum omnino unum idemque esse perspexerit; opinionem vero pro vario tempore variam continuisque mutationibus obnoxiam, ab hominum commentis adeo pendentem, intellectus esse statuunt; fidem denique quam soli sensui adscribere solent, certitudinem singulis propriam (mere subjectivam ut dicunt), definire solent cui nulla alia fides, nec ulla ejusdem fidei forma opponi possit, quae-

(1) Vide Logik. p. 433. Neue Krit. 2ter theil. p. 32 — 33.

(2) p. 83 — 84.

(3) Vide Urgesetzlehre, p. 53.

que homini propria est, qui nondum ad sublimiores pervenit cogitationes; quam vero secum ipsam pugnare asserunt, statim ac scientiae locum usurpat. Haec quidem apud Schellingianos fuit de scientia, fide et opinione doctrinae institutio.

Exstitit autem philosophus quidam non contemnendus sane, Eschenmayer qui similia Friesio aggressus, Schellingiana cum Kantianis placitis conciliare studuit, ita scilicet ut fidem iterum in supremo constitueret gradu, quin ea rejiceret, quae Schellingio placuerant; opinionem in probabilibus versari, in veris scientiam censet; scientiam Schellingii absolutam non respuit; negat tantum eam nos uno mentis conamine assequi posse; sed continuo propius ad eam accedere nos posse contendit. Ultra rationem vero contemplationem absoluti esse statuebat et fidem eam quidem qua numen divinum ipsum nobis revelatur; nec porro eam ad scientiam accedere sed multo potius scientiam ad ipsam accedere oportere, ut quae per fidem unam non adhibita ratione certa sunt, scientia juvante declarentur (1).

Paucis jam quid de Schellingii atque Eschenmayeri doctrinis censeam, declarem necesse est. Ille procul dubio fidem quanam et qualis sit, quamque longe a scientia absit recte definit. Qui autem scientiam absolutam sustineat, non video; ut enim caetera omittam, absoluti notio illa, de qua tot et tanta proferre solet miracula, nihil aliud est ac conceptus, puraque abstractio in intuitionem conversa, ut sic omni sublata rerum diversitate ac contrarietate, absoluta earum stabiliatur identitas, quia ratio rem intelligat.

Eschenmajeriana denique fides mihi nullo pacto probata esse potest. Quanam enim tandem illa facultas est, Ratione superior, ea nos docens, ad quae Ratio, ultra quam homo progredi non potest, frustra eniti studeret!

Ita igitur diversas de scientiae, fidei opinionisque natura, ratione ac potestate sententias enarravi, breviterque quid in ipsis probandum mihi, quid rejiciendum videretur esse, exposui. Jam vero non sine timore quodam me ad hoc quaestionis propositae momentum: « quare certa collocanda sit stabilisque fiducia in Rationis humanae auctoritate » accessisse video; hic imprimis quantum susceperim onus sentio; gravissima enim omnium haec est quaestio, quas unquam ingenium humanum solvendas sibi proponere possit, quaeque tum modo recte pertractabitur, cum philosophia tandem ad summum perfectionis gradum perducta generi humano errorum istam ac praejudiciorum labem, qua adhuc pollutum oppressumque jacet, eluerit ac deterterit.

Huc usque hac in descriptione, Eruditissimi Viri, de Ratione tanquam de ea facultate dixi, in qua certa collocari posset stabilisque fiducia, eamque omnium rerum reginam ac dominam summamque scientiae, fidei opinionisque rectricem ac moderatricem

(1) Vide *Eschenmayer*, *Psychologie*, *Einleitung*, p. 4, 120, 128, 307.

constitui: nunc vero jam quaerendum est quò nitatur fiducia illa, quo jure tantam Rationi tribuamus potestatem auctoritatemque?

Rationem vero eam esse facultatem qua nulla superior est, cujusque imperio ac moderatu reliquae reguntur omnes, demonstrare non conabor; quid enim juvet argumenta millies repetita invictaque munita vi ac pondere denuo repetere? Possem quoque scepticos facile refellere, possem Empiricorum aliorumque philosophorum doctrinam quam absona sit exponere; Kantii opera huic rei pertractandae sola sufficerent; aliam vero rationem sequi satius habeo; scilicet, nemo non videt, hanc commentationis nostrae partem universam complecti philosophiam, proindeque rite tractari non posse, nisi tota perlustretur haec eademque firmo constet inniti fundamento: id est, nisi exponatur quaenam sint et qualia Rationis principia, quamnam habeant vim, utrum et quibusnam datis conditionibus cognitionem empirico-intellectualem ac pure rationalem assequi valeamus, quam late denique pateat in diversis cognitionis humanae regionibus Rationis auctoritas tum constitutiva, tum normativa. Inde autem factum est ut ultima duo quaestionis solvendae momenta in unum coalescerent.

His vero praemonitis, reliqua in altero capite prosequar.

C A P U T II.

Hoc caput igitur duo complectetur momenta: primum scilicet inquiram quamnam vim habeant tum logica, tum metaphysica principia, utrum homo his juvantibus ad cognitionem sensualem ac rationalem juxta eniti valeat; post exponam quam late pateat Rationis auctoritas tum constitutiva, tum normativa.

Principia Rationis igitur pro variis, quibus cognitio nostra conficitur elementis varia sunt; omnis vero cognitio duplici constat elemento, quorum unum *objectivum*, alterum vero *subjectivum*, cum schola appellare juvat; unde quoque duplicis generis principia orta sunt, principia nempe *objectiva* (essendi — rerumve existentiae principia aliter dicta) et *subjectiva* (sub principiorum cognoscendi nomine apud nonnullos celebrata). Illa nihil aliud sunt ac rerum cognoscendarum absolute consideratarum notiones, haec vero aeternas immutabilesque animi cogitantis ac cognoscentis leges complectuntur. Eadem vero haec bipartito rursus in *formalia* et *materialia* principia dividi solent. Etenim unaquaelibet cognitio una ex parte ad operationes animi pertinet, atque ita certum quemdam in modum peragenda est; altera vero ex parte ad rem aliquam nobis objectam refertur, proindeque in se quidpiam con-

tinere, debet, quo fit ut ad hanc, non ad aliam rem referre oporteat. Modus ille forma dicitur; id vero, quo fit ut cognitio ad certam quamdam rem referatur, materia appellari solet, utroque nomine, ut videtur, ab artificum operibus desumpto (1).

Etsi cognitio, non nisi materia ac forma conjunctis, omni ex parte absoluta dici queat, mens humana tamen, vi naturae suae, singulas seorsim examinare potest. Itaque si quis cognitionis formam, ita ab omni segreget materia, ut nihil praeter formam animus capiat, teneatque, oritur *pura forma*, sic dicta, id est, purus modus quo cognitio in mente nostra gignitur. Hic autem modus, propterea quod purus sit modus, in unamquamlibet cognitionem, cujuscunque sit generis, natura sua quadrat, proindeque norma est ad quam cognitio omnis sit describenda; inde principia mere formalia apud omnes fere philosophos laudata, in quibus exponendis res logica versatur omnis. Sin autem a conscientiae purae, facto progressi non ad puras formas attendamus animum, sed materiam contra cognitionis perscrutemur, prodeunt jam tum non mere formalia, sed vere materialia principia, id est, quae non formalium instar puros exhibent modos quibus cogitationis actus peragitur, sed modos proponunt quibus res de quibus cogitamus necessario existant; quae pura praedicata actus cogitationis non sunt, sed aeterna ac necessaria rerum ipsarum praedicata, quorum breviter expositio praecipuum Metaphysici munus conficit.

Principia materialia igitur ita composita sunt ut ad unum omnia ad cognitionis materiem spectent; alia vero eam quocumque modo vel immediate vel mediate suppeditant, uno verbo rerum cognitionem constituunt, ideoque *constitutiva* dicuntur; huc pertinent Kantiana haec: « Alle erscheinungen sind der anschauung nach extensive größen. » — « alle erscheinungen enthalten die substanz, welche beharret, und accidenzen welche wechseln; » alia vero nec mediate nec immediate materiem cognitionis offerunt, sed viam duntaxat indicant quae certae cujusdam cognitionis materiem assequi valeamus, ac proinde cognitionem constituunt nullam, sed regulam tantum sive normam proponunt, ad quam rerum cognitionem consequi quis possit, quo fit ut *normativa* seu *regulativa* appellari soleant; quorum exempla haec sunt: « Natura unam eandemque constanter sequitur legem. » « Universa et singula in rerum natura a divina quadam mente fuere ratione modoque constituta. » « In rebus historicis, causarum seriem prosequi continuo debemus, donec ad primam causam usque perveniamus. »

Kantius ac Friesius parum ab hac definitione dissentiunt. Ille enim principium *constitutivum* habet, « welches à priori bestimmet, wie etwas seyn muss oder soll; »

(1) Vide *van Hemert*, *Beginnels der Kantiaansche Wijsbegeerte*, eerste deel, §. 2. p. 2—4.

regulativum vero « welches nicht à priori bestimmt wie etwas seyn muss oder soll, sondern wie etwas gesucht werden muss » (1).

Frisius vero constitutivum nominabat principium quoddam: « wenn es, sobald es gegeben ist, sich selbst den fall seiner anwendung bestimmt, so dass die *subsumierende Urtheilskraft*, im stande ist, aus ihm wissenschaft in theoretischer form zu entwickeln; » *regulativum* vero, « wenn die *reflektirende Urtheilskraft* erst zu ihm hinzu den fall der anwendung und seine konstitutive bestimmung suchen muss. » Inde regulativa principia, sic pergit ille, ordnen sich der induction über, sie sind blosser maximen der reflektirenden urtheilskraft, welche sie in suchen leiten, und werden *heuristische maximen* genannt, wenn sie positiv dazu dienen um inductionen für ein gegebenes mannigfaltige zu leiten; so giebt uns z. b. die philosophische sprachlehre solche maximen für geschichtliche sprachforschung, so gab uns die mathematik heuristische maximen, nach denen wir nach der ersten entdeckung neuer planeten im stande wären, sie am himmel wieder zu finden, ihre entfernung und die gesetze ihrer bewegung voraus zu sagen, und eben solche maximen leiten alle experimentale naturbeobachtung überhaupt. » Infra addit: « omne principium mathematicum immediate constitutivum esse; philosophica vero principia ad unum omnia proxime regulativa semper esse » et vere quidem, si dictum putetur mathematicas leges semper immediate, philosophica vero principia plerumque mediate tantum constitutiva esse (2).

Kantius autem recte monuit unum idemque principium constitutivum et regulativum simul esse posse, si diversis ex partibus consideretur. Cujus rei exemplum offert principium *der beharrlichkeit* sic dictum, quod supra jam enuntiavi; constitutivum enim est, si experientiam spectes, id est, nullum dari potest experientiae objectum quod non perseverans simul et mutabile quidpiam contineat; regulativum vero duntaxat, si ad intuitionem referre velis, quia non ponit, quomodo omnis intuitio composita esse debeat, sed regulam tantum subministrat, juxta quam omnibus accidentibus permanens quidpiam fundamento esse debeat, quod intuitio nullo pacto attingere possit; scilicet substantia (3). Mihi vero et haec Kantianae doctrinae addere liceat; principium quoddam v. gr. causalitatis principium dynamicum sic dictum eatenus esse constitutivum quatenus docet in universum nihil experientiae objectum esse posse quin causam tempore priorem habeat, regulativum vero altera ex parte quod viam monstret qua ad veram causam detegendam pervenire valeamus.

Idem

(1) Vide Mellin, Encyclopädisches wörterbuch der Kritischen Philosophie, I. band. art. *constitutiv*. V. bd. art. *regulativ*. Züllichau und Leipzig. 1797.

(2) Vide Fries, neue Krit. der Vern. 2ter theil §. 151. p. 278 — 279.

(3) Mellin, opere citato: art. *constitutiv*.

- Idem de principiis *der beharrlichkeit* et *der wechselwirkung* quae vocare solent, valere in aprico est.

Unum adhuc addiderim, principium absolutum, si quod detur, et constitutivum simul et regulativum esse debere.

- Sed haec monuisse sufficiat; jam ad rem ipsam propius accedamus. Quod si vero ex proposito nostro primum inquirendum sit: quamnam vim habeant, si rem in universum aestimes, tum logica tum metaphysica Rationis principia? Ordo operis rerumque natura ab illis exordiri jubet.

- Quaestio hic esse non potest de principiorum logicorum veritate ac certitudine exponenda; logica enim non secus ac doctrinae mathematicae nulli dubio obnoxia est, nulliusque dissensus fere ansam dare potest; uti geometrarum nullae celebrantur sectae, ita nec logicorum; doctrinae expositio quidem diversa esse potest, sed non doctrina ipsa, ut probant recentiorum quorundam logicorum conamina, qui nova non docent, sed jam ab antiquioribus temporibus in medium prolata principia novoduntaxat ordine digerere solent. Singulas quidem Logicae partes augeri ac perfici posse non inficior, universae vero Logices fundamenta jam posita esse nec mutanda jure defendere mihi videor.

Quaeritur quanta sit Logices auctoritas potestasque, utrum tantum valeat ut de Ratione humana bene sperari possit. Quaecumque inquisitio perfectam omnique numero absolutam rei logicae postulet cognitionem, operae pretium est logices materiam quam late pateat rectius definire. Logica autem in *legibus formalibus cogitationis exponendis*, necnon in via describenda *versatur, qua cogitatio ac cognitio verae scientiae formam assequi possit, abstractione scilicet ab omni certa alicujus cognitionis materie facta.*

Itaque Logices ea est ratio ac natura ut nullo pacto ad aliquam certam cognitionem ducat. Logicus architecti instar cognitionis materiam aliunde accipit, repraesentationes datas elaborat tantum, declarat ordinatque, nihilque eis praeter formam addere potest. Prima ac praecipua sane alicujus certae cognitionis tenendae conditio in recta cogitatione posita est, sed non ideo recta cogitatio certae cognitionis habet vim; principium contradictionis omni quidem cognitioni fundamento est, sed alicui certae cognitioni constituendae nequaquam sufficit. Logicae leges ea quae cogitari ac cognosci possunt indicant; cognitio scilicet, quae notiones in unum conjunctas contineret, quas conjungere lex logica vetat; aut quae in se quidem consistere simul possent, non ita vero ut in putativa cognitione factum est, nulla foret omnino, notiones quippe secum ipsis pugnantes nec rei repraesentatae ullo pacto convenire possunt; vera autem cognitio plura postulat, eoque tantum confici potest quod rei cognitae omni ex capite congruat eamque omni ex parte qualis revera sit exprimat (1). Logica igitur cognitionem veram, veram scientiam

(1) Metz, über den werth der Logik im verhältnisse zur Metaphysik und Mathematik, Würzburg 1824. cap. 2. p. 74—81.

tiam suppeditare nequaquam potest; docet tantum hominem ad cognitionem absolutam, ad scientiam eniti posse; viam nobis monstrat qua cognitionis et scientiae materiem assequi valeamus; docendo enim, ut verbis Frisii utar: « Was einerley und verschieden, einstimmig oder widerstreitend ist, was zum innern oder äussern eines gegenstandes, zur materie oder form gehört; » docendo, inquam, quatenam coniungi queant, quatenam tum secum ipsis tum cum aliis pugnent, quatenam notiones nostras definire ac declarare; quatenam ordinare et confirmare debeamus, quatenam denique verae scientiae formam cognitioni nostrae addere valeamus; eadem innuere videtur, quatenam arcenda sit cognitionis ac scientiae materies, quatenam eligi possit; ex quo conficitur ut certa quaedam normativa auctoritas Logicae sit tribuenda, recteque eam omnis cognitionis canonem nonnulli praedicunt. Quid dicam de hoc principio, cui alia multa facile addere possem: « duo iudicia contraria simul vera esse nequeunt, » quo scepticorum ratio omnis exertitur?

Itaque hanc esse logices vim et potestatem constat ut normativa principia Rationi subministret, quibus freta jam veram quidem scientiam non teneat, spem magnam tamen de sua potestate concipere possit; quibus insistens ad majora eniti valeat; via jam aperta est, solida jam posita sunt fundamenta, jam habet Ratio quo pedem sistat, ut thesaurum illum, quem prospicit, attingat teneatque.

Hac spe freti reliqua jam prosequamur videamusque utrum nihil praeter spem rationi humanae concessum sit, utrum perfecta sapientia ipsi aliquo modo pateat, utrum denique ultra puras formas eniti possit. Sed hic jam prodit Metaphysica Logicae dans manum; ex eodem forte orta longe diversa tamen docet; dum Logicae non nisi puras prosequatur formas, Metaphysica jam rerum ipsarum praedicata nos docet. Videamus igitur quatenam Metaphysices sint principia, quanta eisdem auctoritas jure sit tribuenda. Solius autem Metaphysices materiae conspectus animos jam confirmare potest; omnis quippe cognitionis tum a sensu, tum ab intellectu, tum a Ratione denique promanantis principia docet. A purae conscientiae facto profecta primum illud quo caetera omnia principia, ipsa adeo conscientia pura innituntur principium, primam omnium ac supremam notionem, entis scilicet in universum absolutoque sensu sumpti ideam complectitur. Mox ad principia sensus, sive ut alio utar verbo, puras spatii temporisque intuitiones, quas certissimis adeo doctrinis esse constat fundamento, properans, entis finiti consequitur notionem. Inde pergens deducit principia intellectus sic dicta, quia ita sunt composita ut ipsis iuvantibus certam rerum intelligentiam assequi valeamus. Recensebo duntaxat principia haec, accuratius enim deducere nimis longum foret. Eadem vero in classes hunc fere in modum distribui solent; prodeunt;

a.) Unitas; Multitudo, Omnitudo.
b.) Positio, Privatio, Indifferentia.

(c.)

- c.) Substantia et Accidens; Causa et Effectus, mutua rerum efficacia:
 d.) Possibilitas, Actualitas, Necessitas.

Unum addiderim, notiones has ad unum omnes in duplici adhiberi posse sensu, in absoluto scilicet et relativo sensu, ut experientia testis probat; sic unitatem tribuimus modo rei sensibus subjectae, modo rei sensus transcendenti; sic unum dicimus esse deum; unam esse fabulam, quo sensu praescripsit Horatius: «denique sit quodvis simplex duntaxat et unum.» Sic etiam causae notio modo hoc, modo altero usurpatur sensu. Huc accedit quod multa inde commoda in rebus metaphysicis oriantur, multique evitentur errores.

Caeterum humana mens viam inchoatam persequens ad infiniti ideam tandem perducitur, quae cum purae conscientiae facto adeo arctis connexa est vinculis, ut ab illo separari non possit.

Ut vero paucis jam omnia contrahamus: Conscientia pura, Sensus, Ratio rerum cognoscendarum absolute spectatarum notiones offerunt, proindeque principia obiectiva, quae supra dixi; quae vero intellectus usum regunt ac moderantur leges nullius rei notionem praebent, docent tantum quae res aliunde datae cognosci omnique ex parte intelligi possint ac debeant. Finiti quidem idea intellectusque leges transeuntidae hic esse videntur, infiniti vero notio in se me morari cogit: eam itaque quae in mente nostra oriatur, quatenam et qualis sit, accuratius exponam.

Mihi igitur primum monere liceat Rationem impulsione quadam extrinsecus oblata ad ideam infiniti nullo pacto perduci posse; illa enim in se consistit omnis, nec nisi propriis viribus uti potest; aquilae instar illius, quae pedem vix sistit in terra, quum jam libero impetu in altum evolat longeque supra terram sublime fertur. Ratio extra cancellos, quibus homo sentiens depressus continetur, nisi suo egressa ad infinitum usque et immediate quidem pervenit; illa caeteris quidem facultatibus addit vires omnemque qua consistunt firmitatem, ipsa vero a reliquis nulla ex parte pendet, sibi bene fidens sublimioris laboris nullam fert participem; sensus ut qui in finito versatur omnis, illi succurrere non potest; nec ipse adeo intellectus, namque ultra res sensibus subjectas progredi nequit, indefinitum quidem facile assequitur, semper vero infinitum ipsi in profundo demersum esse videtur; non interrupto quidem nisu a causa ad causam ascendit, nunquam vero absolutam rerum causam assequi potest; ubique quidem offendit, nusquam vero tenet infinitum; sic statuit id, quod unum una ex parte est, altera ex parte infinite multa esse; substantiae infinite multa accidentia inhaerere posse; indefinitam porro esse causarum et effectorum seriem, rerum denique ortum et interitum in aeternum perdurare docet, haec omnia vero infinitum illud non sunt, quod absolutam existentiae affirmationem in se continere debet, quo perfecta et adaequata rerum intelligentia inniti possit. Sic jam monstrato Rationem

unam per se et immediate infinitum assequi posse, quæ revera illud assequatur declarandum restat. Ratio pura igitur nihil aliud in se est ac mens priorum principiorum quæ necessario sequi debet conscia, sive ut brevius dicam, mens semetipsam pure cognoscens; jam vero si res ita sese habeat, rationi scripta lex ac proinde infiniti idea in eo continetur cujus fundamento conscientia pura (mens sui pure conscia) nititur; quod cum τὸ *esse* in absoluto sensu sumptum sit, hoc vero comparate in ea cum τῷ *esse* insensu relativo sumpto versetur relatione in qua infinitum cum finito versari constet, inde conficitur ut infinitum jam offenderimus firmaque manu complectamur. Inde porro sequitur illud ad postulata sic dicta nequaquam esse referendum, ut quod ex supra dictis cum ipsa conscientia pura rationi datum esse constet, non habemus autem quod quidpiam nobis jam datum postulemus. Quam quidem sententiam pluribus argumentis ab experientia desumptis facillime quis confirmare posset; his e. c., nullam esse linguam, cui vox infinitum desit; nullam esse gentem adeo barbaram, apud quam non aliquod vitæ institutum reperire possis quod infiniti notionem obscure saltem non exprimat; nullum denique spirare hominem adeo ferum et immanem cui non insit sensus aliquis (ut sensus pulchri, boni, sensus religiosus etc.), una infiniti idea explicandus; in ejusmodi vero argumentis non moror; sufficiat argumentum supra allatum tenere.

Etsi jam in infinito longiuseculus fuerim, non possum tamen mihi temperare quin eorum reprehendam errorem, qui, dum interna rerum rimari deberent viscera, in externa tantum specie grammaticisque formis haereant, puramque infinitum esse negationem nec nisi ad abstractiones referendam asseverent. Quibus cum celeberrimo Fenelone primum respondeo: « L'idée que j'ai de l'infini, n'est ni confuse ni négative, car ce n'est point en excluant indéfiniment toute borne que je me représente l'infini. Qui dit *borne*, dit négation simple; au contraire, qui nie cette négation, affirme quelque chose de très positif. Donc le terme d'infini, quoiqu'il paraisse un terme négatif et qu'il veuille dire non-fini, est néanmoins très positif; c'est le mot de fini dont le vrai sens est très négatif. Rien n'est si négatif qu'une borne; car qui dit borne, dit négation de toute étendue ultérieure. Il faut donc que je m'accoutume à regarder toujours le terme de fini comme étant négatif; par conséquent celui d'infini est très positif. La négation redoublée vaut une affirmation; d'où il s'ensuit que la négation absolue de toute négation est l'expression la plus positive qu'on puisse concevoir, et la suprême affirmation. Donc le terme d'infini est infiniment affirmatif par sa signification quoiqu'il paroisse négatif dans le tour grammatical. »

Ideam vero infiniti à finiti notionem abstractam non esse ex eo colligi potest, quod unum cum altero pugnet, nec infiniti quidquam finitum in se contineat. Huc accedit quod illud hujus ultima sit ratio, non quod tamen dictum putem infinitum nos

in tempore prius animo complecti quam finitum; illud enim adulta tantum ratio assequi potest.

Quod si quis denique dubitet nos sensuum veluti angustiis clausos infinitum immediate complecti posse, reputet velim hominem, quocumque modo id fiat, supra sensum ascendere infinitique notionem sibi vindicare; meminerit primos adco Graecorum philosophos, etsi soli sensui fidem haberent, movente tamen instinctu quodam philosophico ad unum omnes ab infinito disquisitionis initium sumpsisse; reputet quoque, homini, si eo usque eniti valeat, infinita quadam utendum esse facultate; nec quaerat autem quid fiat, ut homini undique spatii et temporis veluti cancellis presso infinita quaedam facultas inesse possit. Namque nihil aliud jam quaereret praeter hoc: quid homo rationis particeps esse queat? Quis homo homo esse possit? Quae sane quaestiones serio proponi nequeunt. Haec de infinito monuisse sit satis. Reliqua jam prosequi iuvat.

Tenemus igitur objectiva principia, tenemus et subjectiva. Logica jam cognitionem ac scientiam nos assequi posse docuit; videamus nunc quatenam iuvantibus Metaphysices principiis ulterius perficere valeamus. Cognitionis, ut definire solent, eo conficitur quod representatio cum re representata omni ex capite conveniat congruatque, sive quod subjectivum omni ex parte in objectivum quadret, si recentiorum verbis uti liceat. Veram igitur cognitionem hac una sub lege assequi possumus, ut principia subjectiva in objectiva quadrent, illaque ad haec adhiberi possint. Duo autem sunt objectiva principia inter se maxime diversa, unum enim finiti, alterum vero infiniti notio est. Duplex itaque hic suboritur solvenda quaestio:

a) Utrum et quid intellectus notiones ad finitum adhiberi possint?

b) Utrum et quid eadem apte in infinitum quadrent?

Sive, ut aliis verbis utar, utrum ad cognitionem tum empiricam, tum pure rationalem eniti valeamus? Supra jam dictum est intellectus notiones duplici sensu accipi posse, sensu scilicet absoluto et sensu relativo; vero autem verius illas (si modo in res sensibus subjectas et res sensum transcendentes adhiberi possint) in infinitum quadrare non posse nisi illo usurpentur sensu, nec finito contra congruere posse nisi altero sumantur.

Etenim si quis unitatis absolutae notionem in hanc v. gr. mensam, cui assideo, adhibere vellet; mensae hujus natura omni ex parte destrueretur, ut quae jam sub sensum cadere non posset; namque ea tantum, quae aliqua ex parte multa sunt, sensu percipere possumus. Item si quis causae relativae conceptum ad Deum adhiberet, Deum habere nullum jure diceretur. His praemonitis, adversabitur nemo, si supra memoratas quaestiones ponam sequentem in modum:

a) Utrum et quid intellectus notiones in sensu relativo sumptae ad res sensu perceptas adhiberi possint?

b) Utrum denique et quæ eadem sensu absoluto sumptæ in res infinitas quadrent?

Quod ad priorem vero quaestionem attinet, sequentia habeo: si res sensibus subjectæ ejus naturæ sint ut in tempore vel in spatio vel in utroque simul existant, si porro categoriæ, de quibus hic sermo est, certam quamdam ad tempus innuere relationem, imo certis quibusdam schematibus exhiberi posse constet; si denique res sensiles in hæc quadrent Schemata, earum rerum cognitionem humanæ Rationi patere necessario erit admittendum; vera autem illa sunt omnia; namque duo prima argumenti hujus momenta extra omne dubium jam ponuntur; tertium vero æque valere Schematismus ille intellectus quem critica philosophia adeo celebravit, satis probat. Nimirum numerus quantitatis Schema est; singulæ quippe quantorum relativorum partes apprehendendæ sunt, ut uno demum conscientiæ actu comprehensæ sub unitatis formam repræsententur; gradus vero notio qualitatis Schema est, rerum enim sensilium qualitates ex nostris tantum sensationibus judicari possunt, hæc autem nonnisi ex intensiōnis gradu aestimari solent. Relationis Schema *ordinis in tempore* conceptus est; hic vero perseverantiæ et mutationis (quod Schema est substantiæ et accidentis), *successionis* (causæ et effectus Schematis) ac *simultaneitatis* denique (quod mutuae rerum efficaciam Schema habent) notionibus designari solet. Quod ad modalitatem attinet, nihil secundum ejusdem categoriæ cognosci potest, nisi certo quodam in tempore existat, quo factum est ut illius Schema per existentiæ in tempore finito notionem exprimerent.

Hac de re recte disputarunt immortalis Regiomontanus Professor in Critica Rationis Puræ, p. 182—187, et Clar. Frisius in Critica nova, altero volumine §. 114. p. 132—133. In eo tantum a nobis discrepare videntur, quod neuter intellectus notionem in absoluto et in relativo sensu sumi intellexerit; unde factum est ut Kantius de illis in sensu absoluto sumptis ad res sensum transcendentibus adhibendis non cogitans, Rationis speculantis potestatem mirum in modum imminuerit ac læserit jura principatu Rationi practicæ dato et in eis rebus quidem quæ ad Rationem Theoreticam duntaxat pertineant; Frisius vero, etsi ab hoc errore immunis, sublimioris tamen illius categoriarum usus ne suspicionem quidem habuisse videatur. Ut vero quaestionem de qua hic sermo est, omni ex parte pertractemus, ab omnique arbitrio simus alieni, inquirendum restat, utrum res sensiles in supra memorata notionum intellectus Schemata quadrent; imo diluenda erunt eorum argumenta, qui ab illis notionibus ad res quæ sub sensum cadunt adhibitis ornatam cognitionem fere nullam et inanem habeant, ejusdemque principia aliqua ex parte deficere opinentur. Res sensiles vero in illa notionum intellectus Schemata aptissime quadrare, ex indubitatis quæ sequuntur principiis facili opere evinci potest. Etenim primum illæ Quantitatis et Qualitatis Schematibus vi naturæ suæ congruunt secundum hoc prin-

cipium: « omnis res sensibilis quantum extensivum intensivumque est: » extensivum quidem, quia nulla res sensibus subjecta percipi potest, nisi singulae partes apprehensae unoque demum conscientiae actu comprehensae ad unitatis formam reducantur; ex quo conficitur ut res sensibiles ad unam omnes numerorum legi submissae sint, proindeque quantitatis Schemati congruant; intensivum vero, quia rem nullam nisi per aliquam certam sensationem eandemque certo quodam intensionis gradu gaudentem intueri possumus, unde per se sequitur et in qualitatis Schema res sensibiles quadrare (1).

Idem de Relationis Schematibus dicendum. Namque 1°. unaquaelibet res sensibilis in se spectata substantiae et accidentis Schemati congruit, juxta legem hanc: « res sensibiles in se consideratae perseverans et mutabile quidpiam habent. »

2°. Res sensibiles, si non pure in se, sed in mutua ad se invicem relatione spectes, aut simul sunt, aut sese invicem subsequuntur; si hoc fit, jam in causae et effectus Schema quadrant, namque tum unaquaelibet res certo quodam modo in tempore existere debet; nihil autem aliquo certo modo existere potest, nisi alia re quae tempore prior esse debet effectum sit, adeoque nisi jam certam ponas rerum successione; si illud, eas mutuae efficacitatis Schema innuere in aprico est. Quod ad modalitatis Schema attinet, per se liquet, et in hoc res finitas quadrare, nihil enim nobis existit nisi vel formalibus vel materialibus existentiae conditionibus respondeat, sive quod eodem redit, nisi certam quamdam ad tempus relationem innuat.

Facile hic foret plura subjicere principia quae tum sensuali cognitioni tum Philosophiae naturali sic dictae fundamento sunt; addam tantum, quas Kantius et Frisius habuere leges (2).

KANTIANA EXPOSITIO (3).

I.

Axiomata visionis.

Summum illorum decretum hoc est: « omne phaenomenon in quantitibus versatur extensivis. »

II.

(1) Idem sonant haec jam ab antiquioribus philosophis admissa principia: „ In mundo finito non datur saltus, ” id est, genesis rei sensibus subjectae recte intelligi nequit, si ab ejusdem prima parte ad ultimam veluti saltu transeat. „ In mundo finito non datur hiatus, ” id est, nullus experientiae datur locus, ubi omne omnino reale deest, sive ubi nullus sensationi relinquatur locus.

(2) Vide *Kants Krit. der r. V.* p. 200 — 274. *Fries, Neue Krit. der Vern. 2ter theil*, §. 114. p. 133 — 135.

(3) Versionem *Bornianam* sequi hic liceat, p. 135 — 182, Lipsiae, 1796.

I I.

Anticipationes perceptionis.

Summum illarum decretum hoc est: « In omnibus visis reale illud, quod obnoxium sensationi est, quantitatem intensivam, id est, certum quemdam gradum habet. »

I I I.

Analogiae experientiae.

Summum earum hoc est: « experientia esse potest sola representatione conjunctionis necessariae perceptionum. »

a) Analogia prima.

Decretum constantiae substantiarum: « In omni visorum vicissitudine permanet substantia, quantumque illius in natura rerum nec augetur, nec minuitur. »

b) Analogia secunda.

Decretum successione temporum ad Legem causalitatis; « omnes mutationes fiunt secundum Legem colligationis causarum et effectorum. »

c) Analogia tertia.

Decretum simultanei, ex lege reciprocationis sive commercii: « Inter omnes substantias, quatenus in spatio possunt qua simul constitutae percipi, perpetuum intercedit commercium. »

I V.

Postulata cogitationis empiricae in genere.

1) « Quod Legibus formalibus illis experientiae (quoad visiones conceptusque) congruens est atque conveniens. »

2) Quod cum lege experientiae materiali (sensatione) connexum cohaeret, id *vere est* atque apparet.

3) Id, cujus cum eo, quod *vere exstat*, connexio contaggioque ad universales experientiae Leges determinata et circumscripta est, *necessario exstat.* »

FRISIANA DESCRIPTIO.

a) Mathematica principia.

Principium adhibitionis; Lex continuitatis: « unumquodlibet phaenomenon quantum continuum est. »

1) Axiomata visionis.

Principium: « Unumquodlibet datum phaenomenon est extensum quoddam quantum numero mensuratum, infra quem minor, supra quem major numerus datur. »

2) Anticipationes perceptionis.

Principium: « In omnibus visis datum reale intensivo alicujus certi gradus quanto circumscriptum est, supra quem major, infra quem minor datur gradus. »

b) Dynamica principia.

Principium eorum hoc est: « existentia phaenomenorum est in universim necessaria conjunctione. »

3) Analogiae experientiae.

Principium: « Omnis unitas in existentia rerum est mutuum substantiarum illud per earum vires constitutum commercium, cujus fundamento physica conjunctio nititur. »

Primo: *Principium constantiae substantiae*: « Omni phaenomenorum mutationi fundamento subest substantia, quae absolute constans est. »

Secundo: *Lex causalitatis*: « Omnis phaenomenorum in tempore successio fit secundum legem causae et effectus. »

Tertio: *Lex mutui rerum commercii*: « Omnia phaenomena, quatenus simul constituta sunt, in mutuo versantur inter se commercio. »

4) Postulata cogitationis empiricae in universum.

Principium: « Unumquodvis vere esse rerum universalibus legibus necessario determinatum est, quod metaphysicae conjunctioni subest fundamento. »

Primo: « Phaenomenon existere potest si quando est. »

Secundo: « Td vere esse (daseyn) existentia est phaenomeni aliquo certo tempore. »

Tertio: « Td vere esse uniuscujuslibet phaenomeni dati necessario habita temporis in genere ratione determinatum est. »

Si quid igitur auctoritas in rebus ad philosophiam pertinentibus conficeret, gravissimi auctores hanc nostram confirmarent sententiam, qui cognitionis empirico-intellectualis (sinnlich verständige Erkenntnisweise) leges nulla ex parte deficere censemus ac sumus professi. Quo autem firmiter stet opinio nostra, argumenta quibus clar. *Risner* in opere: *Aphorismen der gesammten philosophie*, inscripto, illam petit, proferre ac diluere conari liceat.

Neminem autem fugere potest leges illas cadere non posse, quamdiu purae temporis spatiique intuitiones nec non intellectus categoriarum notiones consistent. Itaque adversarius noster demonstrandum putavit, primum, puras temporis ac spatii intuitiones non absolutam, sed relativam tantum, non adaequatam sed imperfectam cognitionem ac veritatem nobis impertire, utramque quippe intuitionem secum ipsa pugnantem, nulloque pacto cum altera forma consistere posse (1); deinde, idem de cate-

80-

(1) Opere supra laudato, Is bändchen. Logik, oder qualitative wissenschaftslehre, zweyte negative hälfte, 1r abschnitt. 2, §. 14.

goriarum notionibus (1), necnon de experientiae legibus (2) dicendum, ut quae ad utraque superiora principia ultimo sint referendae.

Tempus autem secum ipso pugnare sic evincere studet: « Tempus evidenter nihilum est, ejusque repraesentatio semetipsam tollit; in se enim nec *aliquid* est nec *nihil*; nec *objectivi* quidpiam (substantia aut accidens) nec *subjectivi* quidpiam (sensualis perceptio, aut spontanea repraesentatio), sed si rem universim aestimes, « Ein wesen ohne inhalt, ein punct ohne umkreis, ein continuum, bestehend aus lauter discreten, und ein ununterscheidbares unaufhaltsam fliessendes mit starren bestehenden unterschieden seyn müsste: » quod manifesto implicat.

At clar. Rixner repugnantias eas quas tanta jactat verborum copia gratuito prorsus protulisse videtur; etenim tum modo verae oriuntur repugnantiae, cum ex adverso opposita de una eademque re proferuntur; nequaquam vero id fieri solet, cum unam eandemque rem diversis ex partibus consideres, aut eadem vox diverso accipiatur sensu. Sic tempus, de quo hic sermo est, una ex parte *nihil*, ex altera vero *aliquid* esse quin pugnancia loquaris, dicere potes; namque vox *esse* non unum habet intellectum, ut quae non modo ad ea quae sub sensum cadunt, verum et quae mente sola capi possunt, adhibeatur; ex quo conficitur ut tempus in se *aliquid* sit, si vocem *esse* uno sumas sensu, *nihil* vero, si altero usurpes sensu. Tempus vero natura sua *subjectivi* quidpiam est, est enim repraesentatio; et simul *objectivi* quidpiam, quia illud a nobis distinctum *aliquid* esse necessario habetur. — Idem est *ein wesen*, forma quippe est, sed *ohne inhalt*, quia in se nec materiae quidpiam continet; punctum vero sine periphèria, quia unicam duntaxat habet dimensionem: et in infinitum protensum est, non extensum; continuum *in se* quidem, discretis vero partibus secundum reflexionem constans; quo fit ut in tempore, si in se consideres, nec distincti ac consistentis quidpiam sit, licet quae in illo continentur omnia consistere possint, distinctioque inter ea institui queat.

Tempus porro cum spatio consistere nullo pacto posse sic demonstrare sibi videtur: wenn man erwäget, a) Dass, da der Raum in der zeit, die zeit in dem Raum angeschaut und gemessen werden soll, das ausser einander und zu gleich bestehen der momente des Raumes dem nach einander und dem stets wandelbaren nimmermehr bestehenden der momente der zeit;

b) Und eben so das unendliche des Raumes mit dem endlichen der zeit bey der bewegung, (wo unendlich viele ausser einander bestehende Raummomente in einer endlichen zeitdauer nach einander sollen durchlaufen werden), und umgekehrt bey dem successiven wachsthume, die immer nur endliche grösse des Räumlichen stätigen wachsthumes mit der unendlichen vielheit der zeitmomente, (deren ein jeder bey dem

(1) Ibid. 3. §. 21.

(2) Ibid. 4. §. 26.

stätigen wachstume sein entsprechendes increment dazu giebt), in widerspruch steht:

c) Oder aber wenn angenommen wird, dass jene Raummomente, deren unendlich viele in jedem endlichen Raume, und jene incremente, deren unendlich viele in jeder sinnlichen grösse müssten gedacht werden, wahre minima ohne alle sensible grösse und ausdehnung seyn; dann ein wirklich und sensibel ausgedehntes aus sensibel unausgedehnten, und eine sensible grösse durch incremente, die gar keine sensible grösse haben, könne und müsse erzeugt werden."

Tempus vero specie tantum non re cum spatio consistere non posse in aprico fore ex infra dicendis speramus: nimirum

a) Tempus nec spatium in se considerata unum in altero percipi ac mensurari possunt; id vero non nisi de relationibus rerum sensilium progressu temporis in spatio perceptis intelligi potest, illae enim tum aliis relationibus in tempore quibuscum conferuntur, determinari queunt quin vel minima oriatur repugnantia. Item spatium in se consistentis quidpiam est; tempus vero in se fluentis quidpiam jure habetur; attamen si certum quoddam spatium complecti velim, ab una parte ad alteram progressu temporis transeam necesse est, quo per se sequitur spatium in tempore optimo jure poni posse.

b) Quod ad motus notionem attinet, spatium] cum tempore non pugnat, namque hic temporis intervallum et spatia quae percurreuntur, in ratione inversa, ut aiunt, versantur: — quanti porro determinati in spatio progressu temporis constanter concrecentis notio cum infinita temporis momentorum multitudine consistere potest, ut quae a determinato partium quibus constat numero nullo pacto pendet.

c) Denique cum spatium et tempus ex absolute minimis partibus confecta consideremus, ista res neque tempus neque spatium in se spectata tangit; proindeque repugnantiae quas Rixner habet, nullae sunt.

Quod ad argumenta subsequencia quae contra temporis representationem obmoverentur attinet, ea ex clar. Rixneri libro excitare nimis longum foret; paucis duntaxat refutanda censemus. Monere igitur nobis liceat distinctionem temporis in praeteritum, praesens ac futurum doctrinae nostrae non obficere; eam quippe tempus in se non spectare.

Quod ad ultimam objectionis partem, non intelligo quid eam quae sola homini concessa est, temporis intuitionem ferre nequeat.

Ut nostram vero de tempore sententiam paucis proferamus, illud nec pura nobis abstractio est, quia jure dicitur aliquid esse in tempore, nec vero substantiale quoddam principium, quia tempus nobis non est nisi quid cui temporalitas inest repraesentemus; nec accidens tamen, quia secus substantia sublata evanesceret; nec pura rerum ad se invicem relatio; namque et haec a mente nostra constituenda esset; nec

denique pura representandi forma sensui interno propria, uti Kantio placuit, namque jam quae sunt in tempore nullo jure ad res in tempore existentes referri possent; sed modus est necessarius nobis modum existentiae rerum finitarum pure representandi; qua admissa definitione ut nobis videtur quidem, diversae sententiae modo examinatae facile explicari poterunt.

Eodem fere modo Rixner de spatio disputat: « idem tribus constare quae inter se pugnant dimensionibus, adeoque nec aliquid nec nihil esse, nec objectivum, nec subjectivum sed in genere ens sine contentu, peripheriam sine puncto, consistens quidpiam sine aliquo quod consistat, totum sine partibus, quietem sine motu; quod implicat. — Supra jam monstratum esse spatium cum tempore consistere nequaquam posse, accedere incommoda plura, spatium scilicet esse continuum et tamen extensum; constare partibus absolute minimis, quae tamen mensurari queunt, innumerabilibus denique quae tamen singulatim percipi possunt. Destructa, ut putabat, (hic enim non moror quia supra allata responsa hic denuo forent repetenda), communi spatium et tempus considerandi ratione, Ambergensis professor pergit dicens quod de spatio et de tempore probavit, idem de categoriarum notionibus valere, eas aequè nullas et inanes esse:

a) Dass keine dieser bestimmungen ausser nur in beziehung auf zeit und raum, und das, was beyde erfüllet, weder sinn noch bedeutung haben;

b) Auch ausser der wirklichen anwendung, in concreten fällen gar nicht einmal zum bewüststeyn kommen;

c) Sie als blosser leere abstracte denkformen erfasst; und d) gleichwohl in dieser wesentleeren abstraction für ein wesenhaftes an sich gehalten werden;

e) Die momente ihrer bestimmungen ganz augenscheinlich in einander übergehen, und folglich jedes derselben in seinem starren für sich bestehen immer nur eine einseitige, relative und partielle wahrheit aussage, welche erst durch vereinigung mit der ihr entgegengesetzten, zur fülle der erkenntniss des adäquaten begriffes ergänzt werden mag."

At 1° objectioni nulla est vis quia tempus et spatium nec secum ipsis nec inter se pugnare jam monstratum est.

2°. Ex eo quod categoriarum notiones ad nostram non deveniant conscientiam nisi rebus sensibilibus adhibitae, nequaquam sequitur illas omni carere per se intellectu.

3°. et 4°. Etsi vero nihil aliud sint ac puri cognoscendi modi eae tamen reale quidpiam sunt nec aliter esse possunt, namque e conscientia pura promanant eidemque innituntur. Denique,

5°. Si categoriarum notiones inter se pugnare videntur, id de duabus primis uniuscujusque classis categoriis duntaxat, nequaquam vero de tertia categoria quae ex utraque superiori conjuncta coalescit, veramque res sensibus subjectas consi-

de-

derandi rationem constituit intelligi, potest. Non est igitur quod a sententia nostra discedamus: videamus jam utrum Rixner validioribus argumentis leges cognitionis empirico-intellectualis impugnaverit; eas autem non omni ex parte valere, ex eo quod ipsis aequae verae opponi queant, sic demonstrare, sibi videtur: « So stellet sich dem immer nur halb wahren satze, nämlich dem sogenannten axiome alles zähl- und messbaren; » dass alles zähl- und messbare nothwendig ein durchaus bestimmtes seyn müsse; » der seiner seits nicht mehr noch minder wahre gegensatz gegenüber: « dass nämlich alles zähl- und messbare ein offenbar unbestimmtes seye, welches unbeschadet seiner wesenhait ins unendliche vermehrt oder vermindert werden möge; » woraus dan so fort erhellet, dass auch die folgesätze von vorstehender thesis and antithesis gleichfalls nur halb-wahre, schielende und dialectische behauptungen seyn können, als nämlich:

- a) Dass jede endliche zähl-, oder messbare grösse aus minimis ohne grösse bestehe.
- b) Dass im continuum discrete unterschiede bestehen.
- c) Dass keine und jede grösse ins unbestimmte weder wachsen noch abnehmen möge;
- d) Dass ununterscheidbare wesen wenigstens durch äussere zeit und Raum unterschieden werden möchten.

Respondemus duo principia praeposita inter se nulla ex parte pugnare; namque etsi omne quantum, qua quantum necessario determinatum sit, indeterminatum esse potest, habita partium quibus constat numeri ratione; quo conficitur ut in infinitum augeri et minui nihilo secus possit; principia autem ab illis deducta absolute vera manent.

Item (§. 29) sic pergit Rixner, principio, quo anticipatio omnis perceptionis exprimitur, nimirum: « nihil percipi potest praeter illud quod est, » aequae verum principium oppositum est alterum: « illud quod est in se nunquam immediate percipi potest: » inde (§. 30) una ex parte tantum valere deducta principia haec:

- a) Dass das wirkliche zeitleben eines individuums jedesmal nur den untheilbaren augenblick der gegenwart; diesen aber ganz erfülle;
- b) Omnis sensatio pure intensivam, nullo vero pacto extensivum quantum est.
- c) pure nihilum immediate percipi nequit.
- d) omnis rerum sensu percipiendarum qualitatis differentia ultimo ad quantitatis differentiam reduci potest etc.

Principia (§. 29) proposita inter se non pugnant; imo utrumque absolute vera sunt et ad diversa spectant; nempe, quod percipitur, certo quodam modo existere debet, adeoque id quod res in se est, substantia scilicet, percipi nequaquam potest, quia conditio sub qua perceptio fieri possit, data non est; quae cum ita sint, per se liquet deducta principia nulla ex parte deficere: quae contra Relationis principia

objecta sunt facile dilui possunt; leges quippe quas vulgo admissis opponere clar. Rixnero placuit, falso innituntur principio, homini scilicet rerum sensilium in se spectatarum cognitionem patere, quae vero nobis ideo nequaquam competere potest, quod nullius rei notitiam assequi quis possit, quae a conscientia nostra nostroque repraesentandi modo non pendeat.

Quod ad reliqua, quae inde consequuntur principia, ea absolute vera sunt, ut quae ab inconcussis legibus sequi constat; si quid contra eorum veritatem obmoveri posset, id in deductionem factam cadere deberet; haec vero nullo laborat vitio.

Ea igitur quibus cognitionem ex categoriarum notionibus (sensu relativo sumptis) ad res sensiles adhibitis ortam nullam esse demonstrare studnerit Rixner, diluta sunt argumenta; ex quo conficitur ut nobis jam majore fiducia plenis pluraque sperantibus reliqua prosequi liceat. Reperimus non modo cognitionem in universum humanae patere menti, verum et cognitionem empiricam absolute veris indubitatisque inniti principiis evicimus; mundus jam sensibilis nostris investigationibus patet; nunc vero utrum mundi intelligibilis quoque janua hominibus aperta sit inquirere properemus; ea autem infiniti quam huc usque consecuti sumus notio non nisi inchoata est, eam igitur perficere, quaenam in se contineat principia explorare, utrum denique ad sublimiorem aliquam mundi sensibilis considerationem ac cognitionem perducere possit inquirere oportet: omni enim ex parte pertentanda est infiniti idea ut cognitionis nostrae fines proferre nec non fiduciam in rationis humanae potestate collocandam confirmare possit. Infinitum Rationi datum esse novimus: sed quid sit infinitum, quanta ipsi tribuenda sint quaerendum restat. Ratio recte quidem intelligentia dicitur, imprimis vero ut semetipsam intelligat necesse est. Cum id vero fieri nequeat, nisi infinitum juxta intellectus leges ab ipsa ratione constitutas consideres, patet hic quaeri jam: « Utrum et quae categoriarum sic dictae notiones in absoluto quidem sensu sumptae ad ideam infiniti adhiberi possint. » Hacque ad Rationis humanae laudem, ut opinamur quidem, soluta quaestione, iter inchoatum persequemur, donec evicerimus illam non minori auctoritate in mundo intelligibili quam in sensibili valere. Quod si quis reclamet inutilem, imo erroribus gravidam fore inquisitionem nostram, quia nostra haec categorias considerandi ratio intellectus naturae repugnare, imo in solo arbitrio posita esse videtur. — Reputet velim infinitum ad notiones omni ex parte indeterminates non pertinere, ac proinde intellectus vestigationi submitti posse. — Ab omni porro nos arbitrio alienos esse in aprico est; absolutae enim necessitati tum intellectus tum Rationis satisfactori nihil postulamus, nihil sumimus, quod rationibus sufficientibus non nitatur. Huc accedit quod intellectus per se solus finitum perfecte intelligere non possit, quo fit ut a Ratione infinitum petat; cum vero ex non intellecta re nec intelligi quid-

quidquam possit, consentaneum est accuratam magis infiniti declarationem et quidem ejus naturae convenienter secundum intelligentiae leges tentare.

Duplex igitur distinguunt infinitum, *formale* unum, alterum vero *materiale*. Illud nihil aliud est atque forma ea, sub qua infinitum repraesentare solemus, nimirum *sempiternitas*; hoc vero absoluta illa est entitas (absit verbo invidia), qua fit ut infiniti repraesentatio ad revera existens quidpiam referri queat. Formale infinitum vulgo mathematicum dicitur, materiale vero metaphysicum vocant; utroque autem in unum coalescente, id est infinito metaphysico sub forma sempiternitatis repraesentato absolutum illud provenit, de quo, omni aetate, nostra vero maxime in philosophorum scriptis plurimus sermo esse solet. Quaestio itaque supra memorata jam aliter rectiusque proponi potest sequentem in modum: « Utrum scilicet intellectus categoriarum notionés in absoluto sensu sumptae ad absolutum adhiberi possint? » Id autem fieri posse exinde patet quod sempiternitatis forma sub qua absolutum necessario concipimus, aptissime quadret in illas notionés, in quantitatem absolutam scilicet, quia quanti absoluti notio ab infiniti temporis adeoque sempiternitatis idea se jungi nequit; in qualitatem vero absolutam, quia entitas absoluta ejusmodi est ut non nisi tempore infinito comprehendi possit; item in Relationem absolutam, ut quae essentiam in se et omni ex parte absolutam innuit, ac proinde cogitari nequit nisi certam aliquam relationem omni relatione in tempore finito data superiorem, atque in aeternum consistentem admittas; in absolutam denique modalitatem, ut quae absolutae ad conscientiam nostram relationis notionem involvit, nec nisi rei alicui, quae sempiterna sit, congruere potest.

Jam vero categoriis usi reperimus absolutum esse absolute unum, indifferensque et necessarium, absolutam denique substantiam omni accidenti vacuam. Quae cum praedicata ad unum omnia ad substantiam absolutam ultimo referenda sint, hujus idea paulo accuratius nobis exponenda ac declaranda est. Absolutae vero substantiae idea ad diversas perducit ideas prout illi principii aut causae notionem subjicias; si illud, tres jam consequeris ideas, scilicet: 1°. Ideam principii phaenomenorum pure subjectivorum sive existentiae intelligentis; idem *mentem* vocant; 2°. ideam principii phaenomenorum pure objectivorum sive existentiae non intelligentis; quam *materiam* dicunt; 3°. denique ideam principii absoluti utriusque supra dictorum phaenomenorum seriei; quem *mundi spiritum* appellarunt. Sic igitur tria jam speculationis philosophicae principia tenemus, nondum tamen adaequatam absolutae substantiae notionem assecuti sumus, ut qui, quocumque convertamus animum, in accidentibus adhuc haeremus; ut perfectam igitur illius ideam tandem complectamur, ad causae notionem confugiendum est. Hic jam *causae absolutae* suprema prodit idea, huc vero progressi gradum sistere cogimur; ad *Deum* enim pervenimus.

His autem repertis ideis, Relationis categoriae longe jam sublimiorem sensum consequuntur. Etenim in substantiae relatiuae notionis locum subit, *principii absoluti* idea; pro causae *pure physicae* notione exoritur *causae liberae* idea, unaque cum hac *finis absoluti* notio; notio denique mutuae rerum sensilium communionis in longe sublimiorem conversa est ideam, alicujus certae scilicet mutuae rerum communionis per principium absolutum ita constitutae ut res in hac communiōe versatae ideale principium quoddam repraesentent ac veluti oculis intueudum subjiciant. Eadem vero steriles ideae non sunt, ut quae ad ea quae sunt adhibitae alteram quaeque ideam progigant; sic principii absoluti idea ad ea quae sunt adhibita ideam *veri* profert; veritas enim in sensu metaphysico sumpta ibi adest tantum ubi ea occurrit existentia quae non ab accidentibus sed a substantia seu principio ipso repetenda sit; causae vero liberae idea *boni* gignit ideam; bonitas enim in ratione consistit in qua ens aliquod cum fine absoluto versatur; sublimioris denique illius mutuae communionis per principium absolutum constitutae et quidem ita ut res in quam intuemur ideale quoddam principium in se conspicuum ac veluti visibile reddat, idea ad *pulchri* ideam perducit; ita vero ex una Rationis idea ideae septem, quae totidem rerum principia sunt, profluxere, Dei scilicet, mentis, materiae universique rerum, pulchri porro, veri ac boni ideae; quarum superiores quatuor philosophiae applicatae principia constitutiva sunt, reliquae vero tres non modo singularum philosophiae partium constitutiva sunt principia, verum et totidem normas suppeditant ad quas sublimiorem rerum quae sub sensum cadunt cognitionem consequi valeamus, per quas cognitionem quamdam finitum inter et infinitum instituemus. Sic idea boni duce, ordinem moralem quemdam in hoc spectabili mundo agnoscere et constituere quaerimus; idea pulchri duce, efficere tentamus ut natura inculta principii absoluti alicujus imaginem ac speciem ubique exprimat; idea denique veri duce, mentem ab accidentibus rerum semovemus ut internam earum penetremus essentiam ac veluti Rationem quamdam in rerum natura constituamus.

Haec idea veri in universa dominatur philosophia, in speculativa vero imprimis, id est in logicis ac metaphysicis rebus; boni vero idea philosophiae practicae supereminet certaeque scientiae subest fundamento; ideae pulchri denique innititur philosophia pulchri sive artis sic dicta, cujus principia in pulchri, sublimis ac ridiculi ideis posita sunt.

Non inutilis igitur nec erroribus graviora fuit investigatio nostra, perfectiorem enim infiniti notionem consecuti sumus; aeterna porro tum speculativae tum practicae philosophiae principia detegimus; brevius ea quidem exposita, satis vero est ex proposito nostro monstrare juxta intelligibilis sensibilisque mundi certam nobis patere cognitionem; nondum tamen tantum profecimus ut profiteri possimus certam collocandam esse stabilemque fiduciam in Rationis humanae auctoritate; novimus quidem

magna hanc tum constitutiva tum regulativa in omni re valere auctoritate, in media tamen constituisse via jure dicemur, quamdiu intentatam relinquemus quaestionem hanc: « quam late pateat in diversis cognitionis humanae regionibus Rationis auctoritas tum constitutiva tum normativa. At primum inquiremus quam late pateat auctoritas ista in cognitione sensuali quam vocant. Cognitionis sensualis sive empirica in se pure spectata ultra temporis ac spatii limites non progreditur, prorsusque subjectiva est; ipsa quippe a sensatione, haec vero ab affectione pendet; ex quo conficitur ut illi eadem sit vis, eadem auctoritas, quae sensui tribui solet, id est adjungatur fides. Eandem vero juvantibus intellectus principiis subjectivum characterem suum qui ipsi proprius est exuere posse, imo et indubitatis inconcussisque inniti principiis, supra monstratum est. Nunc igitur inquirendum tantummodo restat quam late pateat horum principiorum usus ac potestas. De dignoscendis autem internis externisque rerum sensilium relationibus quaestionem hic esse in aprico est; unde per se sequitur Relationis legibus imprimis substantiae scilicet et accidentis, causae porro et effectus; mutuae denique rerum efficaciae nobis incumbendum esse. Eisdem vero tum pro constitutivis tum pro regulativis uti licet. Illae autem leges per se et immediate, id est, quae constitutivae consideratae jam nos docent omni rei sensu perceptae substantiam subjacere quamdam, ejusdem aliquam certam causam esse debere; eandem denique in mutuo cum reliquis rebus versari commercio; quaenam vero et qualis illa substantia sit, quaenam sit causa specialis, quaenam sit mutuae illius efficaciae singularis ratio, in incerto relinquunt. Cognitionis igitur materiem eisdem ducibus principiis quaerere oportet, id est, eisdem pro regulativis utendum est ut finem nobis propositum consequamur.

Quod ad absolutam vero rerum substantiam attinet, eam nemo mortalium assequi potest, ut quibus res in se inspicere nisi pro modulo suo, id est, *relative*; ut cum schola loquar, a natura datum est. Duce analogia tantum et inductione essentielles rerum notas dignoscere possumus. Item ad causae et effectus legem tanquam ad normam; causam rei quaerimus quaenam et qualis sit; vestigamus etiam quaenam ejusdem sint effecta, quaenam porro causarum effectorumque conditiones sint, quomodo denique haec res sese habeat ad reliquas, ac quaenam sit mutui ejus cum reliquis rebus commercii specialis ratio.

Quae cum ita sint, nemo non videt juvantibus intellectus principiis perfectam nos rerum sensibus subjectarum descriptionem assequi posse, ut quorum ope res, recte definire, explicare, necnon quaenam et quales sint exponere, omnes denique relationes, quaecunque sint, in quibus cum caeteris rebus versentur, declarare valeamus; ad scientiam vero eniti nullo pacto licere: namque, si formam descriptionis spectes, aut pure formali (subordinationis notionum lege) aut pure subjectiva (associationis scilicet idearum) lege praescribi solet descriptionis ordo.

Omnis porro descriptionis haec est natura ac ratio, ut nunquam ad finem omni ex capite perduci possit; una enim eademque res tam multis ex partibus considerari potest, ut eas ad unam omnes complecti homini non detur. Huc accedit quod descriptio, si ipsius materiem consideres, etiam nonnisi imperfecta esse possit; primum enim absolute completam inductionem assequi non datur, rerum vero causas absolutas nunquam assequi possumus: observatio, rerum comparatio et inductio probabiles duntaxat rerum causas indicant; interna denique mutui rerum commercii ratio semper nos latet, externam etsi saepissime attingimus rationem.

Nihil tamen vetat quin juvantibus rerum in classes distributionis legibus cognitiones nostras ordine vere systematico distribuamus sicque propius ad veram scientiam accedamus; jam enim systema condi potest summa perspicuitate perfectoque ordine commendandum. Ipsa adeo descriptio vim scientiae quamdam consequi potest, si eo usque perfectionis perducta sit, ut res descripta non in se tantum sed aliarum rerum quae cum ipsa connexae sunt habita ratione talis esse debeat qualem descriptio facta monstrat. Rerum vero in classes distributio perfectionis scientiae vim illi descriptioni addet, si ita instituat, ut species ex superioribus generibus facile et penitus intelligi possint, accuratiusque tum in se tum aliarum specierum et universi generis ipsius habita ratione explicentur.

Ut rem in pauca conferamus: cognitio sensualis ad scientiae dignitatem ac potestatem evehi necnon in dies magis perfici quidem potest, nonnisi vero infinito saeculorum numero ad summam omni ex parte perfectae scientiae praestantiam perduci poterit, ea scilicet die qua tum universa rerum natura tum singulae ejusdem partes penitus fuerint cognitae: illa vero dies nondum nobis illuxit.

Videamus nunc quam late pateat Rationis auctoritas in cognitione intellectuali sic dicta? Haec autem duplex est, res sensiles modo mathematicis principiis, modo eis quae intellectum moderantur legibus submitti solent: hoc momentum etsi modo jam copiose satis tractatum est, paulo fusius explanandi locus hic esse videtur.

Omnis igitur rerum quam legibus intellectus usi consequamur cognitio prorsus hypothetica est; nostra enim investigatio omnis in eo versatur ut a certis quibusdam phaenomenis profecti, in ultimas eorum Rationes inquiramus. Propter facultatum vero nostrarum imbecillitatem illas assequi non possumus. Imo posito etiam omnia phaenomena hucusque nota ratione aliqua explicari posse, quis neget phaenomena aliter explicanda observari posse? Nobis enim mortalibus omni numero absolutam inductionem et in immensum patentem experientiae campum omni ex parte perlustrare natura non concessit; ex quo conficitur ut homo negata scientia, hisce in rebus nonnisi opinari theoriasque condere possit.

In altera vero cognitionis intellectualis parte, vera scientia humanae menti negata non est; quae enim secundum puras ideas mathematicas a priori cognoscuntur, ea

sensus perceptio nonnisi confirmare potest, ut quae legem mathematicam sequi debeat, quo fit ut perfecta inde cognitio enascatur, objectivumque omni ex parte subiectivo congruat.

Ejusmodi quoque perfecta scientia et multo magis adhuc in mathesi pura nobis patet; quod adeo apud omnes constat, ut monere sit satis primo metaphysicam et logicam illi tum constitutiva tum normativa subministrare principia, ut facile colligit quisque ex axiomatibus ac postulatis illis quae ab intuitionibus puris temporis ac spatii deduci solent, quorumque fundamento geometria omnis nititur; e logica denique lege hunc in modum expressa: « Combinatio nulla fieri potest, nisi partium homogenearum conjunctio instituat. »

Secundo: notiones et formas mente conceptas signis mirifice in eas quadrantibus visibilibusque formis omnino congruentibus exhiberi: quod vero verius omnes habent. Non solum vero in doctrinis mathematicis humanae menti vera concessa est scientia; namque et scientiam pure philosopham aequae certam etsi in puris ideis versantem tenere possumus, adhibendo scilicet ad Dei, mentis, materiae universique rerum ideas normativa intelligentiae principia et earum naturae quidem convenientem in modum. Imo in quibusdam scientiae hujus partibus, in Physica scilicet et Psychologia philosopha ad perfectam scientiam pervenire possumus quia hic rerum natura ipsa ideas confirmat. Etsi autem universi rerum Deique scientiae ad hunc perfectionis gradum perduci nequeant, est tamen sperandi locus continuo nos propius ad absolutam scientiam et hic accessuros esse.

Ita igitur in omnibus cognitionis nostrae regionibus aut certam nos tenere scientiam constat aut justam saltem verae scientiae aliquando assequendae spem complecti posse: ex quo conficitur ut ad quaestionem positam nostro jure sic respondere possimus: « Certam collocandam esse stabilemque fiduciam in Rationis humanae auctoritate, » cum modestia tamen vero philosopho digna. Qui enim jam omni numero absolutam se tenere in omni re scientiam praedicant, nonnisi puras inanesque formas captare solent, nec nisi vana somnia sectantur.

Prudentum Rectrix Ratio.

The first part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery to the present time. It is divided into three volumes. The first volume contains the history from the discovery of the continent to the establishment of the first colonies. The second volume contains the history from the establishment of the first colonies to the declaration of independence. The third volume contains the history from the declaration of independence to the present time.

The second part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery to the present time. It is divided into three volumes. The first volume contains the history from the discovery of the continent to the establishment of the first colonies. The second volume contains the history from the establishment of the first colonies to the declaration of independence. The third volume contains the history from the declaration of independence to the present time.

The third part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery to the present time. It is divided into three volumes. The first volume contains the history from the discovery of the continent to the establishment of the first colonies. The second volume contains the history from the establishment of the first colonies to the declaration of independence. The third volume contains the history from the declaration of independence to the present time.

The fourth part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery to the present time. It is divided into three volumes. The first volume contains the history from the discovery of the continent to the establishment of the first colonies. The second volume contains the history from the establishment of the first colonies to the declaration of independence. The third volume contains the history from the declaration of independence to the present time.

ANNAE MAURITII CORNELII VAN HALL,
AMSTELODAMENSIS,

LITT. HUM. ET JUR. UTR. IN ATHEN. ILL. AMST. CANDIDATI,

R E S P O N S I O

A D

QUAESTIONEM A CLARISSIMO ORDINE JURECONSULTORUM
IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA A. MDCCCXXVIII,
PROPOSITAM:

„ *Instituatur disputatio de Heineccii meritis in restitutionem legis*
„ *Papiae Poppaeae et de novis Juris fontibus quibus doctrina de*
„ *hac amplissima lege illustrari possit.*”

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT D. VIII MENSIS FEBRUARII
A. MDCCCXXIX,

ANNALE MAURITI CORNELII VII HALL.

AMERICO ANNEALS

EST. NOM. DE TUR. CUR. EN. ANNE. VII. ART. CARDINAT.

R E S P O N S O

CA

QUESTIONS A L'ACADEMIE ROYALE DES SCIENCES
DE PARIS SUR LE SUDAN ET LE SUDAN
L'AN 1858

Les questions de l'Académie des Sciences de Paris sur le Sudan et le Sudan ont été publiées dans le Bulletin de l'Académie des Sciences de Paris, le 15 Mars 1858.

PARIS, CHEZ M. LAFITTE, Libraire, Palais National, ci-devant des Arts, ci-après de la République, ci-après de la Nation, ci-après de la Liberté, ci-après de l'Égalité, ci-après de la Fraternité, ci-après de la Justice, ci-après de la Vérité, ci-après de la Sagesse, ci-après de la Force, ci-après de la Gloire, ci-après de l'Immortalité.

RESPONSIO

QUAESTIONEM JURIDICAM.

PRAEFATIO.

Quantum operis antiquiores Jcti in excolendam Romanam Jurisprudentiam perfecterint, quantumque lucis ex eorum scriptis ad hujus disciplinae cognitionem redundet, nisi ex diligenti eorumdem lectione, intelligi nequit. Etenim Cujacii, Schultingii, aliorumque industria praedicatur ubivis, adeo, ut horum memoriam omnes summâ admiratione prosequantur; verum tamen laudibus illis, eorum virorum nomina efferuntur quidem, at accurate fere nusquam singulorum in Juris studium promovendum merita exponuntur. — Equidem quum doctissimos quosque nostrae aetatis Jctos ex eorum scriptis uberrimos capere fructus audirem, continuo suspicabar, etiam mihi juveni hoc esse agendum, ut diligenti lectione optimos interpretes pertractarem. Ecce autem, egregiam hujus propositi persequendi opportunitatem praebuit quaestio hoc anno a Clarissimo Ordine Jureconsultorum in Academia Lugduno-Batavâ proposita:

« Instituat^{ur} disputatio de Heineccii meritis in restitutionem Legis Papiae
 « Poppaeae, et de novis Juris fontibus quibus doctrina de hac amplissimâ
 « Lege illustrari possit. » —

Arrisit igitur hujusmodi argumentum, atque in illum inquirendum esse scriptorem gavisus sum, cujus opera, utpote juveni apprimis utilia, non prorsus ignoraram. Jucundum praeterea videbatur novos illos Juris fontes adire; adeo ut hisce illecebris allectus manus operi admovendas putarem, nescius fere quantum difficultatis contineret talis inquisitio. — Quandoquidem autem, dum Heineccii commentarios legerem, inprimis vero dum Gajum atque Fragmenta Vaticana inspicerem quaestionis argumentum melius cognovi, alacritatem meam minuit non raro dubitatio,

quin vires meas exsuperaret rei gravitas. Sane etiam nunc multis vitiis laborare hanc commentationem probe gnarus sum; verum, non etiam expectant Viri Docti, quibus juvenilis ingenii explorata solet esse imbecillitas, absolutam quandam commentationem. Quapropter audenter agendum; vobisque, Viri Clarissimi, hocce quaecunque tandem specimen offerendum puto, fretus notâ mihi vestrâ benevolentia.

Hac autem ratione, quaestioni me optime responsurum esse arbitror, ut primum de eo, quod Jcti Heineccio antiquiores in restituendam Legem Juliam et Papiam perfecerint, breviter praemoneam, deinde ipsius Heineccii merita singulatim exponam; denique disputem, quomodo novi Juris fontes ad illustrandam legem valeant. Praemissâ itaque introductione de eo quod Jcti Heineccio antiquiores in restituendam Legem, perfecerint, in duo Capita dividitur hocce opusculum, quorum

Cap. I. De Heineccio exponitur, et quidem

§. 1. De ejus vitâ et studiorum ratione.

§. 2. De ejus commentario in Legem, universe.

§. 3. De variis capitibus clausulisque ab eo primum legi insertis.

§. 4. De ejus meritis in veris Legis clausulis a falsis distinguendis, corruptionibus restituendis.

§. 5. De Legis verbis legitimis ab eo repertis.

§. 6. De ordine quo Legem disposuit.

§. 7. De Legis capitibus ab illo illustratis atque explicatis.

Cap. II. De novis Juris Fontibus disputatur et quidem

§. 1. De novis Juris fontibus universe.

§. 2. De Legis Juliae et Papiae placitis juxta novos Juris fontes non confundendis.

§. 3. De tutelis et exceptionibus liberorum jure constitutis.

§. 4. De caducis.

§. 5. De jure patronorum, quatenus illud e lege Papiâ venit.

§. 6. De caeteris locis, quibus doctrina hujus legis illustrari possit.

I N T R O D U C T I O.

De eo quod Jcti Heineccio antiquiores in restituendam hanc Legem perfecerunt.

Ut erat, ita habebatur a recentioris aetatis Jctis, Lex Julia et Papia Poppaea digna, quae restitueretur diligenter et explicaretur; nec mirum igitur, tot ac tantos variis temporibus in eandem conscriptos fuisse commentarios, quorum merita cognovisse nobis operae pretium erit, ut quantum operis ipse Heineccius perfecit rite possimus dignoscere ab eo quod antiquiores jam perfecerant. Verum longius foret omnes hic memorare, qui, quoties argumenti, quod tractabant, ratio illud suadebat, obiter aliquam Legis nostrae clausulam explicare conati sunt; quare hic tantum praecipuos recensebimus.

Qui primus hic in censum venit est Fred. Balduinus qui in commentario ad leges de Jure Civili ex industriâ legis Juliae et Papiae Poppaeae explicationem suscepit (1). Hujus libellum legentes non potest non offendere negligentia, quâ magni ingenii vir egregiae doctrinae rudimenta ubique temere sparsit, nullum fere neque in argumento quod tractabat neque in ipsius libelli dispositione ordinem secutus (2). Et sane eo magis hoc dolendum venit, quo magis eruditionem viri praesertim historicam, quâ primus fere ad interiorem Legis Jul. et Pap. Poppaeae cognitionem viam muniverit, summâ admiratione omnes prosequuntur. Hunc videlicet in interpretandis singulis Legis placitis magnâ pro parte imitatus est Heineccius, quod ipse vir eximius testatur in praef. Comment. Utinam autem Balduinus in dignoscendâ Lege Juliâ ab eâ quae postea lata est, Papia Poppaea, accuratior fuisset! ita enim nec posteri quoque in huncce errorem acti fuissent, ut existimandum videtur.

Non majori successu in explicandâ Lege nostrâ versatus est Barnabas Brissorius, qui in libello de Jure connubiorum, veterum Jctorum ad Legem Juliam et Pa-

Pa-

(1) Cf. Jurisprud. Rom. et Attica, T. I. p. 191.

(2) Ne autem temere hac in causâ reprehendi videatur indicasse sufficiat, eum primum, p. 202, Caput illud quod ex Marcian. fr. 19. D. de ritu nupt. *trigesimum quintum* esse discimus, explicare, deinde vero p. 203. accedere ad aliud caput tractandum quod ex Gellio, Noct. Att. II. 15. *septimum* esse certo constat.

Papiam fragmenta collegit, et interpretatus est. Quodsi autem quaeramus an hic revera legem restituisset dici possit negando respondeamus necesse est. Etenim confuse admodum utriusque legis clausulas memoravit; de capitibus rite distinguendis atque eorum verbis legitimis eruendis ne cogitavit quidem; de caducis porro aliquid lege nostrâ cautum fuisse ex ejus commentario non facile quis suspicabitur, nam totum illud argumentum tractare neglexit, atque ita haec commentatio ad ipsam Legem constituendam parum facit (1).

Ad historiam nostrae Legis illustrandam egregie comparatus est J. Lipsii commentarius (2). Hic enim summae doctrinae vir, licet in litteris magis quam in Jure versatus, auctorum classicorum loca huc pertinentia undique collegit; Jctorum autem opera fere neglexisse videtur. Quid igitur Lege nostrâ cautum fuerit summam indicat, verum singula capita restituere ne conatur quidem. Ejus tamen operis multiplex usus fuit Heineccio, quod suo loco indicabimus.

Plus autem ad Legis explicationem effecisse videtur Antonius Augustinus (3), vir ingenii excellentiâ et vastâ cruditioe praeclarus (4). At neque hic singula fragmenta capitibus suis restituere tentavit, explicandis veterum Jctorum ad Leges Jul. et Pap. locis unice contentus. Haec vero ita explicavit vir eximius ut in admodum paucis Heineccius ab eo dissentendum putaverit, plurimis in locis ejus explicationes tamquam verissimas agnoverit. Sedulo idem legem Juliam a Papiâ Poppaeâ diversam esse ostendit, adeo quidem, ut prius separatim Juliam explicet, Papiam vero Legem peculiari commentatione illustret. Ast utriusque Legis discrimen accurate indicare prae rei difficultate non valuit. Universe de caducis egisse legem Papiam, verum caetera placita Juliae legi deberi animadvertit (5), quo circa haec quidem in causâ parum ex ejus interpretatione nostra Lex profecit.

Eorum autem, quos huc usque memoravimus, Jctorum laudata opera obscuraverunt ferme J. Gothofredi (6) duo commentarii, quibus Legis Juliae de maritandis ordinibus, ejusdemque caducariae capita explicavit. Etenim hic, ut prioribus in illustrandâ Lege praecellit, sic in eâdem restituendâ non minori laude versatus est. Primus Legem capitibus accuratius distinxit, atque verba genuina constituit; quare, licet universe verum sit quod animadvertit Bynkershoekius (7), hujus viri acutum

(1) In Excurs. A ad Tacit. Annal. L. III.

(2) Hoc unicuique apparebit qui vel obiter libellum et notas Trebellii inspexerit.

(3) In Comment. de legg. in Thesaur. Graev. T. II.

(4) Cf. de eximio hocce Jcto C. G. Haubold Institut. Jur. Rom. litt. p. 95 et scriptores ibi laudati.

(5) Vide ejus Comment. l. c. f. 1244.

(6) Vid. quatuor fontes Jur. Civ. in Thes. Juris Rom. Ottonis, Tom. III. fol. 206.

(7) Observ. Juris Rom. I. 10.

tum ingenium magis ad explanandas quam ad emendandas Leges natum esse, illud tamen quoad hanc ejus commentationem verum non putem. Etenim, quamvis multis in causis errasse virum egregium fatendum est, illud tamen satis ejus merita in legis restitutionem declarat, quod non pauca capita ipse primus recte vereque exhibuit. Quodsi autem celeberrimi hujus JCTi laborem recte velimus adjudicare, necesse est ut attendamus, quando manus operi admoverit. Atqui, primis Juris stipendiis istum sibi excidisse libellum, ipse Gothofredus testatur. Quid mirum igitur, « hunc, » ut ait Heinccius, « aetatis aestu (1) abreptum plus justo indulsisse ingenio (2); » quid mirum eundem nimis fortasse viribus suis fretum, aliorum JCTorum usum fere non fuisse operibus? Sane eadem haec fuisse causa videtur, quâ tot Legis capita praetermisit, tot ex ingenio Legi affinxit. Balduinum caeterosque secutus, Legem Jul. a Papiâ Popp. distinguere non est conatus; imo vero ne Leges Decimarias quidem a capitibus de maritandis ordinibus secrevit. Quum vero ipse Heinccius Gothofredum passim erroris arguit, infra, ubi ipsum Heinccii opus adjudicabimus, errores Gothofredi accuratius indicandi, melior nobis erit opportunitas; quando tamen simul ejusdem viri laudes, ab Heinccio saepe minus quam par erat celebratas, merito praedicabimus.

Gothofredi opere ad corrigendos suos commentarios ad leges Juliam et Papiam usus est Franciscus Ramos del Manzano, Hispanus; quamvis enim hic jam vicennio ante Gothofredum hasce Leges interpretatus fuerat, suum tamen opus publici Juris non prius fecit, quam Gothofredi commentarios perlexerat. Ita factum est, ut in singulorum capitum dispositione Gothofredum duces secutus videatur vir doctissimus, cum tamen idem colligendis novis undique capitibus, longiorem quandam legem, quam Gothofredus constituerat, nobis exhibet. Nam triginta septem Legis capita sibi invenisse visus erat Gothofredus, ex quibus Ramos, secernendis nempe, quas ille in unum caput congesserat, clausulis, magis ingeniose quam vere quadraginta quatuor effecit. In illustrandis vero legibus tum doctus tum vero etiam copiosissimus fuit; cujus ubertatis exemplum videre est in ejus operis Libro I. c. 7. usque ad c. 26. ubi quinquaginta fere folia formae maximae dissertatione de lege Juliâ vicesimariâ complet. *Latissimos* itaque merito hosce commentarios vocavit J. V. Gravina (3), quos tamen lectu dignissimos esse nemo non suspicabitur, qui vel primam commentarii paginam inspexerit. Praeter quam enim,

(1) In Comment. ad reg. Juris, p. 794.

(2) Commentar. I. 53.

(3) In Orig. Juris Civ. c. 41. Idem l. l. de legibus et Sctis agens, Legis Juliae et Papiâe placita persequitur, ita tamen ut magis Jac. Gothofredi restitutionem summatim exponere, quam ipse Legem interpretari videatur. Quamobrem disputare de eo, quod in legem restituendam perfecit, supervacaneum esset.

enim, quod ubivis in hisce libris acutissimi ingenii monumenta prodidit, plane singulari eruditione spirant singuli ejus conatus in legem restituendam. Accuratissime idem ad unumquodque caput, Juris, quod eo continetur, progressus indicavit, sedulo SCta ad legem facta ab ipso Juris placito distinguens. Atque haec in causis sunt, cur quam-maxime dolendum videatur, Heineccium, licet omni adhibitâ industriâ, sibi illud opus in suae interpretationis subsidium comparare non potuisse (1); etenim hunc, si illud vidisset, absolutiores etiam commentarios daturum fuisse recte animadvertit Greg. Majansius (2), qui ipse egregii viri lucubrationes ab aliorum cavillationibus merito vindicavit. Operae pretium erit infra videre quatenus duumvirorum doctissimorum de eodem argumento conveniant placita.

Haec sunt, quae de Legis Juliae et Papiæ Poppæae interpretibus Heineccio antiquioribus breviter disputare utile duximus. Utinam autem hiscè illud inprimis ostendisse videamur, praeter Gothofredum et Ramum, omnes fere magis in colligendis atque interpretandis Legis placitis, quam in hac restituendâ fuisse versatos! — De Gothofredi vero et scriptoris Hispani meritis sequenti capite apparebit ulterius.

C A P U T P R I M U M.

DE J. G. HEINECCII IN RESTITUTIONEM LEGIS JULIAE ET PAPIAE POPPAEAE MERITIS.

§. 1.

De Heineccii vitâ et studiorum ratione.

Joannes Gottlieb Heineccius natus est Eisenbergae, Thuringiae oppidulo, anno 1681. Ut studiis litterisque humanioribus operam daret, jam etiamnum puerili aetate postulabant tum incredibilis ejus diligentia in addiscendis primis scientiarum elementis, tum vero etiam debilis atque infirma valetudo. Pater neque ipse illitteratus neque inhonesto genere natus, simulac in filio primus ingenii vigor emicuit, ejus

(1) Heinecc. Comment. p. 16.

(2) In vitâ Fr. Ramos del Manzano, ejusdem libris de Legibus Jul. et Papiæ Popp. praefixâ, in Thesauri Meermanni, Tom. V.

studia regere, animique dotes fovere coepit. Egregie quoque hi conatus viro cessarunt. Adeo enim a teneris inde discendi cupidine atque solertiâ ferebatur, ut juvenis etiam nunc Philosophiâ, Historia omnibusque litteris elegantioribus imbutus, ingeni eruditionis copiâ instructus esset. Primum quidem maxime in sacras antiquitates incubuit, ita, ut primis studiorum stipendiis, laudatam dissertationem de habitu et insignibus Apostolorum sacerdotalibus conscripserit. Sic factum est, ut sensim sensimque Theologiae sese daret, imo etiam postquam magister Philosophiae renuntiatus esset, Lipsiae saepius verba fecerit non sine applausu. Verum brevi post, mutato consilio ad Jus sese convertit, tum quia ex animi sententiâ hisce studiis se dicere jam pridem desideraverat, tum quod verebatur ne gravius quoddam debili pectori malum accederet, si in suggestu verbi sacri magister vocem quandoque paulo plus intenderet. Dehinc igitur incredibili ardore Jurisprudentiam amplexus est, non quidem cæco impetu Jctorum, quibus tunc temporis Germania repleta erat, vestigia sequens, verum sedulo hoc agens, ut missâ scholasticâ methodo eorum, qui se barbarâ voce Practicorum nomine efferrerent, germanam illam et vere Romanam Jurisprudentiam excoleret, eam nempe, quae non unâ alterâve Lege vel constitutione olim conditâ continetur, sed quae omnem suam vim et efficacitatem variarum legum eleganti consensui acceptam fert. Quam igitur Cujacius et summi deinde Jcti iniverant viam, tam feliciter progressus est Heinæccius, ut, nisi ingenii acumine, docendî tamen arte atque in explicando perspicuitate caeterorum Jctorum facile princeps evaserit. Neque vero ingentem eruditionis copiam in scholis lectionibusque abscondere, verum in lucem promere quidquid doctrinae collegerat decrevit. Egregii illius consilii testimonium est illustre illud Antiquitatum Jus Romanum illustrantium Syntagma, opus, quod revera permulta continet, quae

Indocti discant, et ament meminisse periti (1).

Belgae imprimis optimi horum studiorum Judices, hoc specimine allecti, meritis viri laudes palam praedicarunt, atque non diu post auctorem ad se vocarunt. Scilicet quum illud opus ederet Heinæccius, in Academiâ Halensi privatus tantum Juris Doctor cupidae legum juventuti Jus Civile tradebat. Mox vero, a. 1721, Professor Juris ordinarius evaserat. Dehinc duobus praeterlapsis annis simul in Viadrinâ Antecessor designatus et ab illustrissimis Frisiae Ordinibus Franqueram in locum

(1) Neque vero me fugit multa hac in causâ antiquiorum Jctorum operibus debere Heinæccium, imo etiam subinde ipsa verba describere Sigonii in Libro de antiquo Jure Civium Rom., Ital. et Provinc. At attendendum hic est, eum accurate singulis locis citare Sigonium, a recentiorum more hac in causâ alienissimus, qui cum aliorum operibus utuntur, verba quidem sententiasque mutare paulisper, ipsam vero fontem unde hauscrit, turpiter silere solent.

Clarissimi Westenbergii Jcti evocatus est. Quum vero sciret « nullibi tantum illius otii quod Musis studiisque gratissimum est concedi Professoribus, quam in Belgicis Academiis, » anno 1725 in Frisiam migravit, egregium quoddam posteris praebiturus documentum, quantivis semper pretii fuisse tutum illud temporis spatium, quo summos aliquando viros majores nostri allicere atque devincere potuerunt (1). Quam diligenter quidem Heineccius largius illud otium in studiosorum non tantum, verum praesertim in ipsorum Juris peritorum commoda consumpsit, tot tantaque ejus scripta probant, ut eorum merita laudare supervacaneum, eadem vero enumerare longius foret (2). Illud dixisse sufficiat, summos quosque Belgii viros, inter quos Bynkershoekii nomen tunc celebrabatur, summam admirationem virum coluisse, atque avide ejus operibus fuisse fructos. Sed non diu optata illa sede vitam degere Heineccio concessum fuit. Impedivit febribus attriti corporis conditio quominus marinam atque palustri patriae nostrae auram diutius uteretur. Francofurtum igitur se vocatus contulit neque facile hanc urbem reliquisset Heineccius, nisi Principis jussus eum Halensi Academiae restituisset. Hic reliquum vitae spatium eodem semper ardore studiis suis deditus degit, nec provector aetas ei quidquam illius laudis detraxit quam juvenis sibi pepererat (3).

De Heineccii vita studiorumque ratione, breviter ut par erat, exposuimus; haec vero satis sint, non quidem ad merita Heineccii universe praedicanda, verum ad commendationem ejus operis, cujus merita dijudicare jam aggredior.

§. 2.

De Heineccii Commentario universe.

Qui tantam doctrinae copiam atque ingenii subtilitate gravissima Juris Civilis argumenta tractaverat Heineccius, non potuit non paratissimus accedere ad restitutionem Legis Juliae et Papiae Poppaeae. Etenim antequam hasce Leges illustrare susceperat, jam pridem in scriniis latitabant fragmenta Jctorum ad Edictum Perpetuum,

(1) *Causas cur Heineccius patriam nostram praetulerit vide apud J. C. G. Heineccium, celeberr. Jcti filium in Commentario de vita, factis ac scriptis J. G. Heineccii, praefixo hujus Recitationibus in Elementa Juris Civilis, editis Leovardiae et Franekeruae, a. 1772.*

(2) *Horum praeter caeteris notata digna sunt Elementa Jur. Civ. secundum ordinem Institutionum, Amst. 1725. Quod opus deinde variis inter V. V. D. D. litibus opportunitatem dedit. Cf. G. I. Schutzi Examen meth. axiomaticae qua in Elem. Jur. Civ. usus est Heineccius. et G. Sellii Vindiciae meth. qua in Elem. Jur. Civilis usus est Heineccius.*

(3) *Cf. Elogium J. G. Heineccii auctore C. F. Walchio in actis Societ. Lat. Jenens. Vol. II. p. 285.*

tuum, atque Aedilitium, Leges Juliam et Papiam, Aeliam Sentiam, Juliam de adulteriis, itemque libros Sabini, Alfeni, Plautii, Celsi, Juliani, Ulpiani ita disposita, ut, quae inter se conjungenda essent, statim appareret (1). Atque hac in re caeteris, qui ante eum Legem Jul. et Papiam illustraverant, longe praestitit Heineccius. Celsi enim fragmentis e libris Digestorum XXX — XXXVI nullus alius usus est, cum tamen ad interpretationem Legis Juliae et Pap. Poppaeae omnino pertineant (2).

Hisce vero nondum contentus auctorum veterum testimonia de origine fatisque Legis sedulo indagavit, et porro eorum operibus usus est, ut quidquid ex Philologia ad explicationem singulorum capitum inservire posset, colligeret; qui tamen labor, aut fallor, aut levis admodum fuit viro antiquitatum Romanarum probe gnaro. Fieri igitur aliter non potuit, quin reconditam doctrinam redolerent hi commentarii; immo vero eruditionis copia caeteris ejusdem scriptis praestarent, uti verissime animadvertit Haubold Inst. Jur. Rom. Litterar. I. 164. Cum autem tot tantaque illi subsidia fuerunt, forsitan quis incongestam molem hinc suspicetur verbosae eruditionis; in illud nimirum conspirare videntur illius aetatis Juris periti, ut quidquid doctrinae a juvenilibus inde annis comparatam habeant, illud ubivis abunde effundant. Nos vero eo magis Heineccium admiramur, qui pro horridis atque incultis commentariis, elegantem quandam atque politam commentationem prodit, cujus lucidus ordo lectorem tenet; quod sane unicuique qui commentarii dispositionem accuratius perspexerit manifestum erit. Opus suum in tres Libros dividit, quorum *Primus* Legis Juliae et Pappiae Poppaeae historiam continet; *Secundus* ad Legem de maritandis ordinibus; *Tertius* ad Legem caducariam sive de caducis conscriptus est.

Historiam autem Legis Pappiae *primo libro* exponens apprimis hoc agit, ut ne confundatur Legum, quae eodem hoc nomine insignitae sunt argumentum, finis, aetas, occasio. Explicatis scilicet, *Capite I^o*, Legibus Papii, ab hac nostrâ Lege discernendis, in *sequenti* varia variarum gentium et inprimis Romanorum instituta persequitur, quibus civium numerum augere studuerunt; quo facto finem quem Augustus hac Lege condendâ sibi proposuerat, convenienter indicat. Hoc deinde *Caput Tertium* excipit, quo Legis ferendae opportunitatem atque historiam explicat, in *sequenti* de M. Papii Mutili et Q. Poppaei Secundi Coss. gentibus atque familiis acturus. *Ultimo* denique loco de Legis Pappiae partibus et capitibus, atque quomodo ea ordini suo restituenda sint exponit; quâ in re sic versatus est, ut primo quid de variorum capitum ordine statuendum sit summatim indicet, tum fragmenta

ex

(1) Cf. praef. ad ejus Commentationem.

(2) Cf. Gothofred. de Reg. Juris, p. 748. et infra pag.

ex commentariis veterum Jctorum ad priorem Legis partem, secundum librorum ordinem, disponat, tandem priorem illam Legis partem textui suo restitutam edat, brevibus, ubicunque rei ratio hoc postulare videbatur, notis adjectis, collataque Gothofredi restitutione.

Libro secundo, Legis de maritandis ordinibus textum fusius illustrare incipit, singula diversi argumenti capita explicans, quae vero secum invicem cohaerere videbantur, unâ eademque orationis serie complexus. Ne vero quis varias, quas subinde Lex Papia passa est mutationes, confundat, explicitae cujusque clausulae fata diligenter exponit.

Ad explicationem legis caducariae *ultimus liber* comparatus est, quo tum fragmenta Jctorum veterum ad hanc Legem ordine suo disposita, tum vero etiam ipsa Legis capita restituta continentur. Ultimis autem capitibus, eodem modo quo prius Legem de maritandis ordinibus explicaverat, capita de caducis diligenti illustratione complexus est.

Toti praeterea operi *addenda* quaedam et *emendanda* subiecit, quibus non tantum leves quidam errores Librarii videntur sed adduntur quoque ea, quae notatu dignissima sunt. Tres denique, acq̄ e magno studio confectae, auctorum, Legum, rerum et verborum indices commodum libelli usum augeat.

Aut fallor aut convenienter admodum Heinkecius, hoc modo commentarium disposuit. Nimirum dilucide obscura haecce legislatio erat explicanda, si tamen profligarentur aliquatenus, quibus illa obvoluta jacebat, tenebrae. Quodsi igitur attendamus hocce inprimis Heinkecii propositum fuisse, mirari desinemus, saepius ab eo eandem rem repetitam fuisse. In brevibus scilicet illis notulis, quas restitutis capitibus subiecit, non inquam easdem res obiter indicat, quas deinde fusius explicabit; quod tamen illi vitio vertendum non putem; notulae enim illae lectoris animum ad ampliorem explicationem quasi preparant; et pleraeque egregie inserviunt ad probandum, capitum restitutionem firmissimo iurii argumentis.

Ut ut vero est, commentarii tum dispositio, tum vero etiam forma externa elegantissima est, atque eo magis lectorem allicit, quo molestior usus sit aliorum commentariorum ad Legem Juliam et Papiam, qui stupendam suam amplitudine scrinia complent.

Atque haec quidem de ejus commentario universe dixisse sufficiat; accuratius jam singula ejus merita in legis restitutionem dijudicanda sunt. Quapropter primum videamus, quomodo omnia ab aliis capita ex veterum Jctorum libris eruere conatus sit.

De variis capitibus clausulisque ab eo primum Legi insertis:

Multas easque gravissimas clausulas Legi nostrae addidisse Heineccium omnibus procul dubio erit, qui viderint eum accurate ad singula capita indicasse, quatenam a Gothofredo omissa erant, quatenam contra ex ejusdem restitutione repetita. Singula igitur illa notare, laboris mei pars erit facillima. At gravior insuper quaedam me manet disputatio, quâ inquirendum est, an neglectas illas a prioribus Legis partes recte et vere restituerit.

Gravissima inquam erit haecce inquisitio; neque in laudandis iis, quae non injuriâ Legi inseruisse visus erit, consistet; audacius enim agendum atque subinde ea notanda putavi, quae me quidem judice Legi Juliae et Papiæ Poppaeae perperam tribuuntur a viro egregio. Eo confidentius vero de iis disputare sustineo quod doctiores viros animadvertisse jam video, temere nimis Heineccium, quidquid in Jctorum commentariis repperisset ipsi Legi inseruisse. Cf. Hugo Civ. Magaz. IV. 596. Quatenus autem hac in causâ cum viro docto faciendum sit, age jam videamus, singulatim unamquamque clausulam, quam primus legi attexuit, exponentes.

Capiti tertio haec addit noster: « Omnes puberes virique potentes matrimonium a liberorum quaerendorum causa inire tenentur. » Lege Juliâ definitam quandam aetatem fuisse, quâ matrimonium esset ineundum, ex Tertulliani Apologet. cap. 4. discimus, ubi, Legem Papiam, ait, prius liberos suscipi coegisse, quam Juliam matrimonium contrahi. Quatenam vero aetas Legè Papiâ aut circa matrimonium ineundum, aut circa liberos procreandos definita fuerit valde incertum est. De lege Juliâ constat, legitimam aetatem, quâ Lex liberos exigebat, XXV annorum in viro, in uxore annorum XX fuisse. Cf. Ulpian. fr. XVI. 1. Quum autem ulterius nihil de aetate reperiatur apud auctores, equidem non video unde Heineccius illud sumserit; omnes puberes virique potentes ad matrimonium ineundum teneri. Frustra sane testimonio Scholiastae a Ciuquo editi, ad Horat. Carmen Saecul., suam sententiam firmare conatur, cum etiam apud hunc de aetate legibus sancita altum sit silentium. Quodsi verò quaeramus an verosimile sit pubertatem legitimam matrimonii ineundi tempus fuisse, affirmando respondeamus oportet, respicientes, prius exegisse legem Papiam liberos, quam Juliam matrimonium, unde sequitur circa nuptias ineundas, de tenerâ admodum aetate in legè Papiâ actum fuisse. Ut ut vero est, nimis ingenio videtur indulgisse Heineccius, hanc clausulam capiti tertio addens; quod eo majori fiducia contendo, quo magis summos quosque viros ab eo hac in re dissentientes video. Cf. Schulting ad Ulpian. fr. XVI. 1. in nota. Gothofredus ad cap. 23. legis Juliae in nota. Ramos del Manzano L. IV. reliq. 24.

De concubinato aliquid lege Juliâ et Papiâ cautum fuisse jam Cujacius viderat (ad fr. 144. D. de V. S.), verum diligentius indagare, quid tandem de hac Leges sanciverant, Balduinus, Augustinus, Lipsius et Gothofredus veluti ex compacto neglexerant, quo factum erat, ut is, qui magis ex industriâ hancce legis partem explicare conaretur, non sane reprehendi posset, quasi falcem in alienam messem immitteret. Primus autem huic rei lucis aliquid offundere cogitavit Heineccius, qui Cap. IV. verba legis sic restituit: « Quas personas per hanc Legem « uxores habere non licet, eas concubinas habere Jus esto. Ingenuam honestam in « concubinato habere jus ne esto. » Legitimum quodammodo concubinatum legibus effectum fuisse docet Marcianus Fr. III. §. 1. de concubinato; dicit enim, per *leges* concubinatum nomen assumpsisse; Legibus autem illis, Juliam Papiamque significari nemo, ut opinor, negabit, reputans etiam Ulpianum in commentario ad hasce leges de concubinato egisse (1). Eodem auctore (2) statuit Heineccius: « Ingenuam honestam in concubinato habere, Jus ne esto. »

Quodsi autem quis hisce argumentis male persuasus etiam nunc dubitet, talem de concubinato clausulam continuisse Leges Juliam et Papiam, quam maxime, ni fallor, ejusdem dubitationem minuet Frederici Ramos disputatio (3), qui Heineccii conjecturae, ut supra exposuimus omnimodo ignarus, eandem sententiam iisdem probationibus tuetur. Equidem cum diu incertus haesissem, an ingeniosae huic restitutioni fidem haberem, eximiorum illorum virorum spontaneo consensu didici tandem, quid in tam ancipiti causâ statuerem.

In caput sextum, quod apud Gothofredum quartum est, pro verbis: « Si « qui scientes dolo malo adversus hanc Legem coierint — » Heineccius ex Institutionibus (4) petitam clausulam inserit: « nec vir nec uxor, nec socer socrusve, « nec gener nurusve intelliguntur. » Cum autem totum hocce caput, ex meâ quidem sententiâ temere a viris doctis restitutum est, in sequenti paragrapho hujus quaestionis pertractandae melior erit opportunitas.

In restituendo octavo legis capite in eundem errorem incidisse videtur Heineccius, cujus alio loco (5) Gothofredum arguit. Nam cum lex caveret: « petentibus honores singuli anni per singulos liberos demittuntur » hisce subjunxit: « iis- « que honores citius quam per leges annarias licet, petere sine fraude suâ liceto. » Fefellit virum, eximium Ulpiani locus L. III. ad Leg. Jul. Pap. fr. CXXXI. D. de V. S., ubi Jctus agit quidem de fraude; verum unde, quacso, patet, ad hoc caput per-

(1) Lib. II. ad Leg. Jul. Pap. fr. I. D. de concub.

(2) Ulpian. l. l. Ceterum saepius *leges* intelliguntur Lex Julia et Papiâ, cf. infra.

(3) Vid. Comment. l. IV. reliq. 2. (4) De Nupt. §. 12. (5) Ad cap. 1. p. 108.

pertinere illam disputationem, quae, me iudice, eodem jure ad poenas coelibatus orbitatisque, aliis capitibus sancitas, referri possit (1).

Quidquid de re statuendum sit, etiamsi huc Ulpiani locus pertineat, potius tamen est, ut illum ex ejusdem interpretatione esse statuamus; nec alia ulla ratio adesse videtur, cur illum tamquam centonem vesti assutum, legi inseramus, cujus legitima verba brevia solent esse atque concinna.

De liberatione liberi ab operis ob liberos agens, recte adjecit Heineccius verbum *operas* a Gothofredo neglectum. Accurate etiam Caput XVI. hoc modo restituit: « si ex alio matrimonio liberos superstites habebunt, *praeter decimam quam matrimonii nomine capiunt*” (haec omiserat Gothofredus) totidem decimas « pro numero liberorum capiunt. ” Vide Ramos, p. 40.

Ad ea autem, quae ex antiquitate primus eruit Heineccius, pertinet prae caeteris etiam Caput XXXI. de affinitate morte divortioque solvenda, quod sic exhibet: « Affinitas praeter quam inter novercam et privignum, nec non solerum socrumve et generum nurumve morte divortioque solvitur. ” Equidem ut ut certum sit, hoc juris fuisse apud veteres Romanos, illud tamen cum auctore legi Papiæ tribuere non ausim. Paulus quidem, fr. XIV. §. ult. D. de R. N., Augustum, ait, aliquid interpretatum fuisse de nuptiis cum matre ejus, quae sponsa nobis fuerat, prohibitis; ast non putem exinde colligi posse, eundem lege Papiæ Poppaeæ ita cavisse; neque ullum alium interpretem talem clausulam nostrae legi attexere inveni. Adde, quod Gajus, Comm. I. §. 63, idem Juris placitum exponens, Legis Papiæ nullam facit mentionem, quum alias, Juris fontem accurate indicare soleat.

Eam legis partem, quâ de divortii modo et poenâ agitur, ita restituit Heineccius, ut fere nesciamus, quid magis mirandum sit, aut viri diligentia, quâ ex variis fragmentis sedulo collatis novam quamdam clausulam cum magnâ verisimilitudine effinxit, aut acutum ejusdem judicium, quo spuria quaeque a genuinis distinxit. Nimirum Gothofredus jam animadverterat de dotis repetitione et retentionibus in lege actum fuisse; verum neglecto Ulpiani loco *Fragm. T. VI. §. 10 et 13.* capitulis verba restituere non cogitaverat. Sed Heineccius rite perspectis Jcti verbis haecce nobis legis verba servavit, veri quam simillima: « Soluta citra culpam uxoris « matrimonio, si mulier ob mores mariti divortit, vir eam dotem, quae annua, bima, « trima die reddi debet ob majores mores praesentem, propter minores senum mensium die reddito. ” « Sin mulieris culpa discidium factum: morum quidem nomine « maritus graviorum quidem sextam, leviorum octavam dotis partem retineto. ” Legem ita esse restituendam, neque Ramos viderat.

Ad

(1) Ex eo quod libro III. ad Leg. Jul. Pap. hoc scripsit Ulpianus, nil probari potest. Idem enim L. XIX. ad Leg. J. Pap. ipsa legitima legis verba exhibet. Vid. fr. II. D. de minor.

Ad legem caducariam non minoris momenti quasdam clausulas adjecit Heineccius. Etenim in exordio Legis jam Caput invenimus, quod frustra apud caeteros interpretes quaerimus; illud videlicet, quo dies, qua hereditas adeunda sit, atque legata cedant, definitur. Firmissimis autem argumentis usus est, ut probet ita fere sese habuisse clausulam: « Hereditatem, si plures sint cohaeredes extranei, tabulis « testamenti apertis, demum adire liceto, neque ante dies legatorum pure vel in diem « certum relictorum cedito. » Ne vero quis putet alienum fuisse a legis nostrae argumento hocce juris placitum; quidquid enim in testamento, mortuo prius haerede, ante aditionem defecerat, tamquam caducum fisco vindicabatur; Cf. l. unic. Cod. de Caduc. §. 2. quo circa legis erat, ad locupletandum aerarium comparatae diem aditionis in longius quoddam tempus deferre, ne scilicet citius in suos heredes, quidquid cepissent possent transferre legatarii. Caeterum animadvertendum venit, hoc loco Ramos, idem caput non ipsi legi sed Senat. Consultis ad eam factis tribuere (1), Justinianum in leg. unic. cit. auctorem secutus. Nos collato Ulpiani loco fr. Tit. XXIV. §. 31. cum Heineccio faciendum esse existimavimus.

Ad Caput LIII. de legatis ante aditam hereditatem agnitumve legatum caducis factis, Heineccius legatorum per damnationem, sinendi modo, vel per praecceptionem relictorum diserte mentionem facit, ut ita nimirum legatum per vindicationem relictum lege exceptum videretur. Quodsi autem in subtili haec distinctione reconditam viri miremur doctrinam, non tamen ei assentire possumus. Licet enim, quae illo loco disputat, antiquitus revera sese ita habuerint, in eodem tamen jure mutationem introduxisse legem Papiam infra videbimus. Quodsi vero reputemus, ante repertos Gaji commentarios, apud nullum veterum Jctorum hanc clausulam memoratam inveniri, Heineccii quantumvis errantis, laudes praedicare debemus, qui quidquid de tanta re sua aetate constaret, perspexit. Quo circa hac quidem in causa cum Heineccio errare, quam cum Gothofredo vera proferre malimus.

Denique Capite LVII. de transmissione legatorum actum fuisse, ex fragmentis quibusdam Ulpiani, Paulli et Gaji ad legem Papiam probare conatur Heineccius. At magis ingeniosa quam vera ejus disputatio nobis visa est, reputantibus, saepius Jctos in commentariis ad legem Juliam et Papiam, juris placita exposuisse, quae tamen ab ipsa lege admodum essent aliena (2). Quodsi autem temere nimis hocce caput legi assutum fuisse statuatur, illud tamen negari nequit, Juris fuisse apud Romanos hancce clausulam: « Legatum jure aut in diem certum per vindicationem

(1) Comment. ad leg. Jul. Pap. p. 40. et l. IV. reliq. 35.

(2) Exempli gratia conferri potest fr. CXXXIV. de V. S. ubi Paullus l. II. ad nostram Legem, Aeliae Sentiae legis clausulam exponit. Cf. Gaj. I. 29. Idem in commentario ad legem Ael. Sentiam, Legis Juliae caput explicat. Cf. fr. VI. D. de Jure patron.

« relictum post apertas tabulas; reliqua non nisi agnita; conditionalia denique post « conditionis eventum ad heredes transmittuntur. »

Multis igitur in causis illud vidisse Heineccium, quod Gothofredi oculos, utut Lynccos in investigandis veterum fragmentis, ipso auctore nostro teste (1) fefellerat, jam satis superque demonstratum videtur. Hispano autem auctori ita hac in re praestitit, ut cum ille, quantumvis doctrinae ad commentationis apparatus congresserit, pauca tantum legi nostrae capita addiderit, eaque omnia neque ab Heineccio omissa, hic non minori eruditione ad tantam rem tractandam paratissimus passim ea ex scriptoribus antiquis eruerit, quae singula ad legis placita cognoscenda praesertim apta erant. Quod autem ad ea attinet, quae temere nimis Legi inseruit, ea fere sunt hujusmodi, ut magis abundare quam ipsum contextum immutare videantur. Quo circa ampliorem quandam atque absolutiorem, ut videtur, Legem Papiam nobis dedit Heineccius. Utrum vero omnino haec talis sit, qualis ab Augusto legislatore lata sit, de eo proximo jam paragrapho ulterius disputabimus. Etenim jam dijudicanda erunt ea legis capita, quae constituta ab antiquioribus, agnovit aut rejecit.

§. 4.

De ejus meritis in veris Legis clausulis a falsis distinguendis corruptioribus restituendis.

In dijudicandis iis Legis capitibus, quae, restituta jam ab aliis Jctis, Heineccius vera falsave judicavit, aut corruptiora emendavit, multa nobis occurrunt, quae quominus agnoscamus impedit aut argumentorum, quibus usi sunt Viri Docti, levitas, aut novorum Juris fontium, e quibus huic etiam legi nova quaedam lux affulsit, major omni conjecturâ auctoritas. Quo circa prius videbimus de iis, quae jure meritoque aut tamquam falsa rejecit, aut corrupta restituit Heineccius, ultimo loco de iis acturi, quae minus recte ad legem retulit, aut quod tutius dicatur, retulisse nobis visus est.

Quum vero, ut par est, hae commentationes arctis plerumque finibus circumscribuntur, vereor equidem, ne, si omnes, quae hic in censum veniunt clausulas, disputatione complectar, longior sim, inprimis vero ne amplâ quadam disquisitione, eâque nec eleganti nec politâ virorum Doctissimorum otio patientiâque abutar. Quare pauca tantum capita hic explicare lubet, ea nempe, quibus quantum ex Heineccii

re-

(1) Comment. ad Leg. J. P. p. 308.

restitutione profecerit Lex nostra manifestum fiat, et e quibus caetera, qualia sint, tute judicari poterit.

Ad ea autem, quae tamquam spuria rejecit Heineccius, inprimis pertinet haecce clausula, quam Gothofredus capiti tertio adjecerat:

« Pontifex M. arbitrato suo virgines XX. non majores quam decem annos natas, e populo legat, sortitioque in concione ex eo numero fiat, et cujus virgo ducta erit, eam Pontifex Max. capiat, eaque Vestae fiat.”

Nititur Gothofredi sententia loco Gellii Noct. Att. I. 12. ubi « se Legem Papiam invenisse » ait, quâ ita cautum fuerat. Verum antiquâ et obsoletâ quâdam lege hoc sancitum fuisse ipsa Gellii verba arguunt, qui postquam paulo ante de ritu capiendi virgines Vestales litteras antiquiores exstare negasset, mox tamquam exceptionem additurus subjicit: « sed Papiam Legem invenimus.” Merito idcirco rogat Heineccius, an ita scribant, qui monumentum quoddam celeberrimum et in vulgus notum excitant? Caeterum idem sufficienter demonstrasse videtur legem hancce in duplicem finem conditam fuisse; *primo* nempe, ut virgines Vestales, quae antea e solis patriciis legebantur, dehinc e *populo*, id est, ex utroque ordine caperentur; *secundo*, ut minus molesta fieret illa clectio, sortitione factâ, adeoque quasi divinitus ex optatis virginibus. Atqui multo antiquiorem Legem Papiâ Poppaeâ huncce morem fuisse, recte ex Dione Cassio, L. IV. p. 563. et Sueton. in Aug. c. 31. colligitur. Quodsi autem insuper reputemus argumentum hujus clausulae neque ad augendum civium numerum per matrimonia, neque ad locupletandum aerarium inservire potuisse, tum vero etiam nullum in nostrâ lege caput inveniri cui hoc, propter argumenti affinitatem commode possit subungi, merito, ni fallor, hocce caput, tamquam falsum rejecisse videbitur Heineccius, neque nos eo commoveri patiemur, quod etiam Ramos del Manzano, L. IV. Reliq. 23. hocce caput ad nostram Legem retulerit (1).

Non minorem laudem idem meruit in restitutione capitis 13, quod apud Gothofredum sextum est. Quum enim lege caveretur: « ne divortii faciendi potestas libertae, quae nupta est Patrono, quamdiu is eam uxorem esse volet, neve, invito illo, alii nubendi potestas esto » — hisce attexit Gothofredus:

« Gener socerque inviti in reos testimonium ne dicunto. Liberta quae patroni voluntate nupta erit, operarum obligatione liberator. Quae in concubinato patroni
« erit,

(1) Argumenta quibus contrarium efficere conatus, affert Vir Clarissimus Gratama in diario juridico: Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving, door C. A. den Tex en J. van Hall, Amst. 1828. Tom. III. p. 282. Eandem sententiam jam prius defenderant P. Merula de legg. Rom. p. 275. J. V. Gravina de legg. et Sct. §. 44. p. 571. adde Augustinum, p. 1245.

merit, ab invito eo discedere alterique se in matrimonium vel in concubinatum dare
« jus esto. »

Mirum sane in modum ad hocce caput de Divortiis, has clausulas retorsisse Gothofredum, cuivis vel primo intuitu manifestum est. Egregie quoque eas rejiciendas esse probavit Heineccius. Verba enim illa priora: « Gener socerve inviti « in reos testimonium ne dicunt » ex Lege Juliâ Publicorum Judiciorum esse, neque huc pertinere, diserte testatur Paulus L. II. ad Leg. Jul. et Pap. fr. IV. D. de testibus. Quae sequuntur de libertâ concubinâ tum parum accurate expressa, tum vero etiam non ex ipsâ lege sed ex ejusdem interpretatione desumptâ sunt. Etenim male intellexit Gothofredus locum Ulpiani fr. I. princ. D. de concub. cujus sensus, ut recte docet Heineccius, hic est: Libertam deserto patrono alteri nubere non posse; honestius enim esse eam sese alteri in concubinatum dare, ne scilicet fructum capiat illa illatae patrono injuriae. Ut ut est, haec ex ipsâ lege nequaquam de prompta esse patet ex eo, quod Julianus teste eodem Ulpiano fr. XI. pr. D. de divort., aliam sententiam defendat, quod sane facere non potuisset, si lex disertis verbis alterutram sententiam sanxisset. Atque hoc quidem in causis est, cur merito Gothofredum reprehendisse videatur Heineccius, quod temere admodum inscriptionem fr. I. D. de Concub. ita refinxit ut commode ad hocce caput possit referri Jcti sententia. Perquam enim manifestum est hanc pertinere ad caput illud de concubinatu, quod supra (§. 3. pag. 14.) a Gothofredo omissum vidimus.

Porro non agnoscit Heineccius illud placitum quod Gothofredus cap. 20. sic exhibet: « Fundum dotalem Italicum maritus, invitâ uxore, ne alienato, neve « consentiente eâ obligato. » Nominatim scilicet hanc prohibitionem Legi Juliae de adulteriis tribuit Paulus Recept. Sent. L. I. T. 21. nec expressa illa auctoritas sinit, judice Schultingio ad locum Pauli laudatum, ut illam prohibitionem alio referamus.

Cacterum ipse Gothofredus in notis sese a sententiâ prolatâ retrahi testatur, ipso nimirum loco laudato, et inscriptionibus Legum II, VI, XII, XIII, XIV. D. de fund. dot. ad hoc adactus. Concedit igitur vir eximius totum illud Caput 20. esse delendum, simul vero in eadem notâ addens reponendam esse ejus loco aliam quandam clausulam ex Gajo, fr. VII. D. de censu, petitam, quâ tantum, ut divortia, septem civibus Romanis, praeter libertum, adhibitis, fierent. Quamvis enim bene sciret Vir Doctissimus etiam illud placitum a Paulo et Ulpiano legi Juliae de adult. tribui, id ex lege Papiâ Poppaeâ in illâ lege repetitum censet. Verum, uti egregie observat Heineccius, nondum expeditum est, lege Juliâ illâ nostram Papiam esse antiquiorem, nec praeterea verisimile est, intra brevissimum temporis spatium bis idem cavisse Imperatorem.

Haec tandem sufficiant, ut exempli loco pateat, egregie spuria quaeque a genuinis distinguisse Heineccium.

Caeterorum, in quibus juste vera a falsis dignovisse nobis visus est vir eruditus, hic sequitur Catalogus:

Caput Primum. De senatorum caeterorumque liberorum nuptiis.

« Qui senator est, quive filius neposve ex filio proneposve ex filio nato, cujus
« eorum est, erit, ne quis eorum sponsam uxoremve sciens dolo malo habeto li-
« bertinam, aut eam, quae ipsa, cujusve pater materve, artem ludieram facit,
« fecerit. » (Gothofredus addit: « Item eam, quae palam corpore quaestum
« facit, fecerit. »)

Caput XXIII. De solidi capacitate ob absentiam reipublicae causae.

« Si vir abest reipublicae causae, donec abest et intra annum postquam abesse de-
« siit, libera inter eum et uxorem testamenti factio esto. » (Gothofredus
addit: « Si vir commodi sui causae absit, ex bonis uxoris suae solidum ne capito;
« At si sine detrectatione reipublicae causae aberit, donec abest, etc. »).

Caput XXXV. De cogendis parentibus ut liberos elocent.

« Qui liberos, quos habent in potestate, injuriam prohibebunt ducere uxores vel
« nubere » (Gothofredus: vel qui dotem dare nolunt) « in matrimonium
« eos » (Gothofredus addit: « genero nurui ») « collocare per praetorem
« urbanum coguntor. »

Caput LIII. De bonis vacantibus.

« Si ante editam hereditatem agnitionemve legatum per damnationem, sinendi modo,
« vel per praeceptionem relictum » (Gothofredus has species omisit) « heres
« legatariusve decedat » (Gothofredus addit: « hereditas legatumve seu va-
« cantia populo vindicantur. Item si ») « sive heres legatariusve jus suum omit-
« tat, repudietve: hereditas legatumve seu vacantia populo vindicantur neve he-
« redibus » (Gothofredus addit: « eorum ») « deferuntor. »

Prouti autem in veris falsisque Legis placitis dignoscendis acute versatus est Hei-
neccius; ita ejusdem conatus in corruptiori legis contextu corrigendo, atque
emendando, valde sunt egregii; quod uno alterove exemplo ostendi meretur:

« Ei mulieri virginive, quam ex hac lege nubere oportebit, tutor ad dotem dandam
« dicendam promittendamve, si legitimum tutorem non habeat, a Praetore Urbano
« da-

« dator. » Ita Caput V. exhibuerat Gothofredus aliique, qui ante Heineccium legem explicare conati erant. Innitebatur eorum restitutio testimonio Ulpiani, L. XI. §. 20. « Ex lege Juliâ de maritandis ordinibus tutor datur a Praetore Urbis, ei mulieri virginive, quam ex hac ipsâ Lege nubere oportet; ad dotem dandam dicendam promittendamve, si legitimum tutorem pupillum habeat. » aut « pupilla non habeat » aut « illa non habeat. » Locus sane, ut videmus, variis iisque diversissimis lectionibus est obnoxius. Videbat Heineccius ineptam esse illam clausulam: « si legitimum tutorem illa non habeat. » « Quid enim, » ut cum Schultingio (1) loquamur, « fuit opus praecise, ut haberet legitimum tutorem? an non satis erat ut haberet qualemcunque, etiam dativum? » Illud igitur viro summo agendum erat, ut ex duabus lectionibus genuinam eligeret; nec tamen difficilis ei erat optio; cum Jureconsultus de pubere, non de pupilla, agens, certissime non scripserit « si legitimum tutorem pupilla non habeat. » Cujacium (2) igitur in Ulpiano restituendo auctorem secutus, hoc modo Caput XIV. exhibet Heineccius: « Ei mulieri virginive quam ex hac lege nubere oportebit, tutor, ad dotem dandam dicendam promittendamve, si legitimum tutorem pupillum habeat, a Praetore Urbano datur. » Cum autem haec restitutio et reapse verisimillima mihi videatur; et summorum Jcutorum testimoniis, e quibus vel Cujacii auctoritatem neglexisse Gothofredum mirum videatur, quam maxime sese commendat, ecce eam unicam genuinam esse, ex Gajo, I. 178. discimus, ubi haec legimus: « Lege Juliâ de marit. ordin. ei, quae in legitimâ tutelâ pupilli sit, permittitur dotis constituendae gratia a Praetore Urbano tutorem petere. » Vera igitur vidit Heineccius, in iis, quae Gothofredum et priores fefellerant, quaeque a Frederico Ramos del Manzano temere nimis recepta sunt in Comm. p. 59. et L. IV. rel. 29.

Eodem modo ad Caput XVII. Ulpiani textum in titulo decimo quinto probante Schultingio emendavit noster; ita enim caput restituit: « Item communis filius filiae post nomen dies amissus, amissave decimam adjicito, duo post nomen diem amissi duas decimas adjiciunt. » Apud Ulpianum nimirum antea legebatur « post nonum diem, » quod Gothofredus in textum capitis, apud eum duodecimi, receperat. Sed egregie suam lectionem probavit Heineccius, hoc usus argumento; nomen diem non semper nonum fuisse apud Romanos, verum octavum si puella, nonum si puer natus esset, uti discimus ex Festo, voce « Lustricus » Plutarch. Quaest. Rom. p. 288. Macrobian. Saturn. I. 16. Quum autem insuper etiam in codice Tiliiano legeretur, *nominum*, jure quidem, ut opinor, hoc recepit Heineccius.

Ma

(1) Ad locum Ulpian. laudatum.

(2) Observat. XVII. 28.

Majoris autem momenti videtur emendatio Capitis XXIV, quod hisce verbis nobis servavit Heineccius: « Item si filium filiamve communem habeant, aut quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim amiserint, vel si duos trimos vel si tres post nominum diem amiserint, aut si intra annum et sex menses etiam unum cujuscunque ætatis impuberem amiserint, solidum inter se capiendi jus esto. » Innituntur et hæc Ulpiani loco Tit. XVI, quem male intellexit Gothofredus. Hic enim distinctione post, *menses*, positâ, legit: « si tres post nonum » (leg. « nominum ») « amiserint, intra annum tamen et sex menses etiam unus cujuscunque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstato; » quod alium eumque falsum sensum præbere ex eo patet, quod absurdum foret unum cujuscunque ætatis impuberem amissum solidi capiendi jus præstare, dum tres post nominum diem amissi illud non præstiterint, nisi intra annum et sex menses fuerint mortui. Caeterum nec Ramos vidit quam absonum sit hoc statuere. cf. Comm. f. 40. L. IV. reliq. 55.

De Jure accrescendi quid statuerit lex nostra egregie quoque docuit Heineccius. Erat scilicet inter V. V. D. D. vetus quaedam et graviter agitata quaestio, an Jus accrescendi penitus lege nostrâ sublatum fuerit necne. Gothofredus quidem, lege Papiâ omnimodo abolitum hocce Jus fuisse statuit, hanc legis clausulam agnoscens: « Inter conjunctos heredes legatariosve Jus accrescendi ne esto. » At nimis temere Vir Doctus egisse videtur, uti egregie in interpretatione Capitis LV. docet Heineccius. Hic enim ingeniose ita restituit legis placitum: « Ante apertas tabulas aditamque hereditatem inter conjunctos heredes legatariosve Jus accrescendi in iis, quae caduca vel in causâ caduci sunt excepto usufructu legato ne esto. » Quidquid igitur post aditam hereditatem deficiebat conjuncto heredi legatariove ex hac lege accrescebat, quod imprimis probavit Heineccius ex fr. 55. D. §. 1. de acq. vel omittenda hereditate, et fr. 26. §. 1. D. de cond. et demonstr., ex quibus locis manifeste patet, tam cohaeredis quam collegatarii portionem conjuncto accrescere, si tamen hereditas adita sit. Usufructum vero legatum ab hisce regulis excipi docet Ulpianus, fr. I. §. 5. et fr. X. D. de usufructu accrescendo.

Hæc dicta sunt, ut pateat, plurima legis capita melius ab Heineccio quam ab ullo alio esse restituta. Faciant ea fidem velim lectori, non minori laude in caeteris capitibus eundem versatum fuisse, quae hic enumerare operae pretium erit.

Caput II. De ingenuorum nuptiis.

« Omnibus reliquis ingenuis, præter Senatores eorumque liberos, libertinam uxorem habere, licet, neve quid iis, qui duxerint, liberisve ex eo matrimonio natis, fraudi ignominiaeve esto. »

Gothofredus: « Caeteris ingenuis libertinas uxores ducere Jus esto neve quid
« iis

« iis qui eos duxerint fraudi ignominiaeve esto, liberique eorum legitimi sunt. »

« Ast ne quis ingenuus eam; quae palam quaestum corpore facit, fecerit, »

(Gothofredus haec superiori capiti intexuit) « lenam a lenone manumissam

« aut iudicio publico damnatam aut in adulterio deprehensam, et quaeve artem

« ludicram facit, fecerit, sponsam uxoremve sciens dolo malo habeto. »

Caput XVIII. De usufructu et parte proprietatis legatis.

« Praeter decimam etiam usumfructum tertiae partis bonorum conjugis praemor-

« tui » (Gothofr. « partem bonorum eius ») et quandoque liberos habuerint,

« ejusdem partis proprietatem capere Jus esto. »

Caput XXXIII. De indulgentiâ Senatûs.

« Si cui Senatus gratiam hujus Legis faciet, ei nuptiae justae liberique legitimi,

« sunt et omnia praemia ex hac lege capere Jus esto. »

Gothofr. « Si cui populus prohibitas hac lege nuptias contrahere permiserit,

« nuptiae legitimae sunt; neve quid ei qui hujuscemodi nuptias contraxerit

« fraudi ignominiaeve esto. »

Caput XXXVI. De poenis coelibatus.

« Caelibes nisi intra C dies huic legi paruerint, neque hereditatem neque le-

« gatum ex testamento, nisi proximorum genere capiunt. » (Gothofr. « le-

« gatum testamento relictum capiunt. »)

Caput XLVI. De iis, quibus caduca Jure antiquo deferuntur.

« Si quis testamento facto decedit, isque liberos suos parentesve usque ad ter-

« tium gradum heredes habebit, sive alios quoscunque, qui liberos habebunt

« heredes instituet, hi caduca jure antiquo capiunt. »

Gothofr. « Si quae hereditas, si quod legatum post hanc legem caducum erit,

« heredibus amplius ne defertor, extra quam si quis testamento facto decedat,

« isque liberos suos heredes parentesve habebit. Liberi namque parentesve us-

« que ad tertium gradum heredes instituti, quod quis ex eo testamento non ca-

« piet, capiunt. Item si alii quicumque heredes iustituti liberos habebunt, ca-

« ducum ex eo testamento Jure Antiquo capiunt. »

Caput XLVII. De his, quae pro non scriptis habentur.

« Quae (Gothofr. « Item ea quae ») ab initio deficient vel in quibus testator

« postea mutaverit voluntatem, ea pro non scriptis habentur, eaque ii, a quibus

« relicta sunt jure antiquo capiunt. »

Gothofr. « Ab initio deficient et pro non scripto inutiliave erunt vel in quibus
« testator voluntatem suam postea mutaverit, in quibus, etc. »

Caput XLVIII. De causâ caduci.

« Si quicumque hominum heres legatariusve, vivo testatore, post testamentum
« conditum decedet conditione deficient, relictum in causâ caduci esto et populo
« quasi caducum defertor. »

Gothofr. « Superioribus personis et causis cessantibus cuicumque homini privato
« delata hereditas legatumve ex sequentibus causis caducum caducave crit, po-
« pulo defertor, si, vivo testatore, post testamentum conditum, etc. »

Nunc itaque jam eo pervenit disputatio, quo illa provincia administranda sit, quam quominus suscipiam tam ingenii quam doctrinae pro juvenilibus annis, imbecillitas impedire, at contra, ut ad eam confidenter accedam argumenti ratio suadere videtur. Etenim de iis dubitare quae doctissimi viri aut proposuerunt, aut tacite comprobasse videntur, res est neque destituta molestiâ, neque arrogantiae suspicione immunis. Attamen Heineccii in hujus Legis restitutione merita, recte dijudicari nequeunt nisi praeter debitas viro doctissimo laudes, etiam illa addamus, quae minus in ejus commentatione probanda videantur. Praeterea, eo fortasse magis verisimilia videbuntur quae in ejus laudem dicta sunt, quo audacius ejusdem naevos indicare conabimur; quo circa, ut ut in tantâ re tractandâ haesitem, accurate tamen exponendum esse putavi, quidquid in viri commentatione minus vere restitutum mihi visum sit. Atqui jam supra, quum de iis capitibus ageremus, quae nova ab eo legi erant addita, quaedam eorum genuina non esse conjecimus (1); quae autem nunc quasi spuria vel corrupta notanda erunt, ab antiquioribus plerisque interpretibus, et imprimis a Gothofredo, jam pridem recepta fuerant.

Primum hic in censum venit Caput VI. quod ita restituit: « si qui scientes dolo
« malo adversus hanc legem coierint, nec vir nec uxor nec socer socrusve, nec ge-
« ner nurusve intelliguntur; liberi quaesiti native legitimi et heredes sui ne sunt,
« neve parentibus prosunt: neque hereditatem, quae iis lege obvenit legatumve
« ipsi conjuges neque inter se quidquam capiunt: mortuâque muliere dos caduca
« esto. » Prima sane hujus capituli clausulâ nuptiae revera rescindi videntur; nimi-
rum in §. 12. Institut. de nuptiis, unde haec desumpsit vir eximius, has nuptias
contra praecepta legum initas infectas haberi accurate indicasse videtur Imperator,
quippe, qui in fine ejusdem paragraphi alias nuptias in specie prohibitas esse signi-
ficet: certo, ni fallor, indicio, illas, de quibus primo egerat, non prohiberi, verum

re-

(1) Cf. disput. pag. 14, 16. et, ex restitutione Heineccii, Caput III, VIII, XXXI, LIII, LVII.

rescindi. Accedit quod idem dissoluto tali coitu dotis exactioni locum esse neget, quod certe, nisi nuptiae nullae esse intelligantur, nequaquam procedit. Cf. Schulting. Jurisprud. Antejust. p. 615. Patet igitur formulam illam: « nec vir nec uxor — intelliguntur » revera esse rescissoriam, quod et Vinii testimonium confirmat, Select. Quaest. I. 1. nostram vero legem esse *minus quam perfectam* eamque non rescindere quod actum est, sed poenas tantum irrogare, si nuptiae contra leges sint initae, liquido demonstrant tum Schulting. ad Ulpian. fr. XVI. 2. XIII. 1. I. 1. tum vero etiam ipse auctor noster L. I. 2, quorum summorum virorum argumentis haec res omnino expedita videtur. Quidni igitur formulam illam a lege nostrâ omnino alienam esse statuamus, praesertim cum *matrimonium* etiâ illud intelligi, quod contra leges est initum, disertis verbis docet Ulpianus l. l.? Absurdum sane est in eo casu viri et uxoris nomen perire, ubi tamen de contracto matrimonio sermoceretur Ulpianus. Quamvis autem non rescinderentur tales nuptiae lege Papiâ, omnino iustas illas fuisse tamen non putem. Potius est, ut tale matrimonium Juris Gentium fuisse statuamus. Cf. Bethmann Hollweg, de causae probatione, p. 52. et infra pag. 85. Atque hoc quidem in causis est, cur verba Imperatoris Inst. §. 12. de nupt., potius ad Marci Imperatoris Orationem, quâ demum nuptiae hac effectû suo destitutae sunt, quam ad ipsam Legem Papiam, pertinere autememus. Cf. Heinecc. Comm. II. 6. p. 197. Schulting. Jurisprud. Antej. ad Ulp. loc. laud. §. 4.

Addit Heineccius poenas, quae nostra lex sanciverit. Primum, ait, « liberi quæsitivae legitimi et heredes sui ne suntu, neve parentibus prosuntu. » Liberos, ex tali Juris Gentium matrimonio prognatos, injustos esse, tum firmissimis argumentis probavit Heineccius, tum infra ex fragmentis Vaticanis patebit (pag. 84.) Simul vero eodem loco ostendere conabimur, eosdem profuisse quidem parentibus. Caetera autem, quae hocce capite continentur, optimis probationibus innuntantur; quocirca nos quidem ad summam ex ejus capitis restitutione haecce retinenda esse existimemus: « Si qui scientes dolo malo adversus hanc legem coierint liberi quæsitivi justique atque heredes sui ne suntu: neque hereditatem etc. »

Ut porro Caput X, de Jure Quiritium ob liberos consequendo non agnoscerem animos mihi fecit animadversio, idem placitum a Gajo I. 29 et 66. III. 73. et ab Ulpiano fr. VII. 4. III. 3. tum legi Aeliae Sentiae tum praeterea etiam legi Juliae Norbanae tribui. Nam statim absonum mihi visum est, *ter idem* fuisse cautum; intra breve temporis spatium. Diligentius autem probationes Heineccii ad hocce caput perpendens confestim eo adductus sum ut illud a lege nostrâ alienum existimarem. Scilicet; innuntitur Heineccii restitutio sententiae Pauli, l. II. ad leg. Jul. Pap. fr. 154. D. de V. S. ubi « *anniculû* » fit mentio. Ast etiam libro sui commentarii III° exponit Paullus, quisnam anniculus intelligendus sit (Cf. fr. 132. D. cod.) id-

que fragmentum ab Heineccio ad Caput 24. relatū videmus, in quo tamen capite vox *anniculus* non reperitur. Ex ipsius igitur Heineccii sententiā fieri potuit, ut, quamvis in commentario ad legem Jul. et Pap. vocem quādam explicet Paulus, ejusdem tamen mentio in ipsā lege non occurrat (1). Verum enimvero, etiamsi concedamus de anniculo aliquid hoc capite fuisse cautum, non propterea efficitur, de Jure Quiritium ob liberos consequendo eandem legem cavisse. Quodsi ideo non injuriā contendimus temerē nimis ab Heineccio hocce caput fuisse receptum, illud tamen ad eum excusandum valere possit, doctissimos quosque viros eandem sententiā fuisse amplexos. Cf. P. Pithoeus ad leg. Mos. et Rom. coll. XVI. 6. Schulting. ad Ulpian. III. 3. Gothofr. comm. ad leg. Jul. et Pap. f. 218. Hugo Hist. Juris §. 295.

Age verō videamus, quomodo Caput XII. constituerit auctor: « Ingenua ter enixa vel Jus trium liberorum consecuta, libertina quatuor liberorum jure tutelā liberator. Eidem sine patroni auctoritate, dum pro numero liberorum, sibi superstium, virilem partem ei relinquat, testari fas esto. » Si nonnumquam in carpendis iis, quae Heineccius restituit, haesitavimus, nunc contra audacius sententiā nostrā proponimus, quippe quae doctiorum opinione confirmatur. Egregie namque animadvertit Vir Clariss. C. I. van Assen « adnot. ad Instit. Gaji commentarios « p. 104. » necessario hoc in capite addendum esse — « legitima tutela. » Gajus enim, Comm. I. 145 et 194. docet, libertinas quatuor liberorum jure a legitimā tutelā, id est, eā quae ex XII Tabulis, (teste eodem Gajo) descenderat, liberari; easdem vero ter enixas, a caeteris tutelis, Atilianā, puta et fiduciaria liberari (2). Caeterum melius de hoc capite meritus est Gothofredus, qui ita clausulam exhibet: « Ingenua trium liberorum jure legitimā tutelā; libertina quatuor liberorum jure, « tutelā patroni liberantur etc. »

Capite XXXIII Legis cavetur: « si cui Senatus gratiam hujus legis faciet, ei « nuptiae justae, liberi que legitimi sunt et omnia praemia ex hac lege capere jus « esto. » Animadvertendum hic venit, probasse quidem Heineccium, Senatui jus fuisse, hujus legis gratiam faciendi, eoque jure saepius illum fuisse usum; verum ex ipsā lege Papiā Poppaeā descendisse hancē Senatū potestatem ex ejusdem disputatione nequaquam conciat. Immo verō contrarium verosimilitudine quādam possit effici ex eo, quod Senatū universe quarumcunque sanctionum solvere potuisse tum

(1) Postquam haec scripseram, idem animadvertens reperi a Clarissimo Bethmann Hollweg, diss. laud. p. 32, qui plures quoque causas affert, cur legi nostrae hoc placitum non sit restituendum.

(2) Cf. infra pag. 83.

tom principem tum alios quoscunque certissimum est; adeo ut necessarium non fuerit hujusmodi quid speciali lege cavere.

De liberto centenario minore Capite XXXIX. fuisse cautum, ut is jus antiquum haberet, Heineccius voluit. Non vero mihi videtur probabile hujusmodi quid lege sancitum fuisse, cum praeterea firmiter etiam hoc probatur ex Gajo Comm. III. 43. uti infra pag. 93 patebit. Idem de Capite XLI. animadverto quod sic restituit Heineccius: « Patroni filia, si jus trium filiorum habeat eadem jura, quae et ipse patronus patronique filii edicto Praetoris habent, habent.»

Caput, quod, auctore Gothofredo, quinquagesimum est, sic restituit Heineccius: « Sive coelibis vel alteri cuius plus, quam ex hac Legge licebit, relictum erit, et id caducum esto populoque vindicator.» Firmatur haec clausula verbis Ulpiani Tit. XVII. §. 1.: « Quod quis sibi testamento relictum ita ut jure civili capere possit aliqua ex causa non ceperit, caducum appellatur, veluti cecidit ab eo; verbi gratia: si coelibis vel Latino Juniano legatum fuerit nec intra dies centum vel caelebs legi paruerit vel Latinus Jus Quiritium consecutus sit.» Videmus itaque hic caducum fieri illud, quod coelibis relictum est. At ea, quae coelibis relinquuntur caduca quidem fiunt neque tamen semper populo vindicantur. Nimirum ipsius vocabuli etymologia non docet, ad populum transferri illud, a quo aliquis *summovetur*. Simpliciter, teste Ulpiano, notat illud quod cecidit ab aliquo. Subjicit autem idem Jctus: « Hodie ex constitutione Imperatoris Antonini omnia caduca fisco vindicantur.» Certo argumento, ut opinor, ante illam constitutionem quaedam caduca non in aerarium fuisse delata. Quod si ita sit, neque Schultingii conjecturam indigemus, verba haec ita transponentis: « Omnia caduca Fisco vindicantur, sed servato Jure antiquo liberis et parentibus. Hodie ex constitutione caduca cum suo onere fiunt.» Cf. Clariss. Gans, Scholien zum Gajus, Berol. 1821. p. 376. Sententiam nostram probant Ulpiani verba (fragm. XIX. 17.) qui, « Lege nobis, » ait, « acquiritur veluti caducum vel ereptitum ex lege Papii Popae » et fragm. XXV. 17. « Si quis in fraudem tacitam fidem accommodaverit, ut non capienti fideicommissum restituat nec quadrantem cum deducere Senatus censuit; nec caducum vindicare ex eo testamento, si liberos habeat.» Adde Ulpianum l. l. Tit. I. §. 21. Haec ea sunt, quae jam aetate Heineccii de caducorum vindicatione ex veterum scriptis constabant; quaenam autem ex novis Juris fontibus de hac quaestione colligere nobis licuit, infra exponuntur Cap. II. §. 4. Si igitur verum est quod probare conati sumus, caput illud de caducis ob heredis vel legatarii incapacitatem ita restitutum ad legem nostram non pertinet; quippe quod sic idem caveret, quod capite trigesimo sexto jam continetur, hoc nempe, simpliciter ea quae coelibis legata erant caduca fieri, id est, cadere ab eo.

Caput LII ex Heineccii sententiâ caverat: « Quae hereditas, quodve legata tum tamquam indigno erepta ereptumve erit, illa illudve populo defertor. » Atqui ereptitia saepius apud heredes manere, tum Justinianus, §. 12. Inst. de cad. toll., tum Ulpianus, fragm. XIX. 17. laud. indicaverat. Quocirca mirum videtur, universe statuere Heineccium, haec populo deferri; praesertim cum non fugisset virum egregium neque Imperatoris neque JCTi testimonium. Cf. ejus comment. p. 571. in nota.

De fraudibus adversus hanc legem commissis peculiarem quandam clausulam Capite LIV. constituit Heineccius: « Ne quis in fraudem hujus legis, quo magis caduca et ereptitia is, qui capere non potest, capiat, quidquam admittere velit. » Multa saepius in fraudem hujus legis excogitata fuisse manifesto indicant Veterum JCTorum fragmenta ab Heineccio ad hocce caput excitata. Verum ipsam legem Papiam, fraudes has veluti praecoccupasse non probat Heineccius. An caeterum verisimile sit hujusmodi quid lege cautum fuisse, difficilis est quaestio, quam dirimere nostrum non est. Sed illud tamen animadvertere licet, faciliorem, me judice, fuisse Heineccium, in clausulâ hacce legi addendâ, quam nulla illius existent testimonia.

Verum firmiora sunt quibus ad Caput LVII. de tacitis fideicommissis non agnoscendum, motus sum, argumenta. Caverat enim Lex, teste Heineccio: « Si quis heres legatariusve in fraudem hujus legis a testatore tacite rogatus sit, ei restituere, qui per hanc legem capere prohibetur, isque sciens dolo malo tacitam fidem testatori accommodaverit, hereditate legatove sibi relicto privator eaque populo vindicator. » Etenim praeterquam quod ex locis ab auctore citatis nullo modo colligi potest tale placitum legem Papiam comprehendisse, omne quod etiam nunc circa illam dubium videri possit, sustulit Gaji locus (II. 286.) « Caelibes quoque, qui per Legem Juliam hereditates legataque capere prohibentur, olim fideicommissa videbantur capere posse. Item orbi, qui per legem Papiam ob id, quod liberos non habent, dimidias partes hereditatum legatorumque perdunt, olim solida fideicommissa videbantur capere posse. » Addit idem postea SCTo demum Pegasiano cautum fuisse ut iidem fideicommissa caperent. Cf. infra pag. 88.

Jam igitur, spuria quaeque a genuinis quomodo dignoscere atque corrupta emendare conatus sit Heineccius pro viribus exposuimus. Quodsi interdum eundem errasse ostendimus, illud testimoniorum parvo numero plerumque tribuendum erit, quo revera adducuntur Interpretes ut ingenio liberius indulgeant. Neque vero miremur, posteriores novorum Juris fontium auxilio, saepius aliquid reprehendendum invenire in iis, quae antiquitus non nisi divinari quodammodo, atque subiliter conjici poterant.

§. 5.

Quomodo verba legis legitima, ex veterum scriptis eruere conatus sit.

De eo, quod legis Juliae et Papiae Poppaeae singulis capitibus cautum fuerit disputavimus ita, ut nonnumquam ipsum clausularum contextum exposuerimus. Arcissimis nempe finibus cohaeret sanctionis uniuscujusque argumentum cum ipsis verbis, quibus legislator voluntatem suam expressit; nec facile quis Heineccii merita in veris falsisque legis placitis dignoscendis dijudicare poterit, nisi formulas subinde singulorum capitum in censum retulerit. Nos vero ex industria hęc legitima verba ex Heineccii restitutione exposituri hanc ob causam breves esse possumus; nec enim opus esse videtur ut de iis etiam Legis verbis agamus quae, cum non exstarent apud veteres auctores, ab Heineccio ad similitudinem caeterarum afficta sunt; inprimis, cum supra jam de corruptiori legis contextu, ab ipso emendato, sermo fuit. Age igitur videamus, quid novi hac in causâ effecerit auctor.

Ex antiquioribus JCtis Balduinus et Brissonius primum genuina verba sibi repperisse visi sunt tum in l. I. Paulli ad legem Jul. et Pap. fr. 44. D. de ritu nupt., tum in ejusdem l. II. fr. 57. D. de operis libertorum. Illud fragmentum sine dubio capituli primi de Senatorum eorumque filiorum nuptiis ipsa verba continet; argumento enim est ipse Paullus, dicens: « Lege Juliâ ita cavetur » et deinde §. 1. « Hoc capite prohibetur caet. » Ea porro quae libro sui commentarii secundo Paulus memorat, propterea ex nostra lege esse videntur, quod ipsa verba, uti priora quoque, jubentia sunt et legitimum quendam stilum spirant, adeo ut ea JCtorum interpretationi tribuere plane sit absonum. Neque etiam recentiores JCti haec verba spuria esse contendere ausi sunt. Quamobrem longius eorum causam agere nolim, confidenter statuens, optimo jure eadem agnovisse Heineccium. J. Lipsius praeterea tribus aliis locis legitima verba inveniri perhibuit, quae cum a Gothofredo deinceps atque ab ipso Heineccio recepta sint, ampliore disputatione videntur dignissima. Sic enim, ni fallor, magis magisque fiet manifestum, haec quidem in causâ conjecturis potius quam argumentis esse locum. Primum itaque attingam, quae Ulpianus l. I. ad legem Jul. et Pap. refert fr. 43. D. de ritu nupt. Explicat ibi primum quid sit: « palam quaestum facere, » quid « lena, » denique quae nam « judicio publico damnata » aut « in adulterio deprehensa » intelligatur. Sane explicata haecce vocabula ex ipsâ lege videntur esse, tum quoniam in commentario ad ipsam legem inveniuntur, tum vero quod de hisce legem aliquid cavisse etiam aliunde constat. Cf. Ulp. fragm. T. 15. Quamvis igitur nil certo affirmari possit de ipsius hujus clausulae contextu, verosimiliter tamen ab Heineccio et antiquiori-

bus ita Lex restituta est: « Ast ne quis ingenuus eam, quae palam quaestum corpore
 « facit fecerit lenam, a lenone manumissam, aut iudicio publico damnatam, aut
 « in adulterio deprehensam et quaeve artem ludicram facit fecerit, sponsam uxorem-
 « ve sciens dolo malo habeto. »

Certiora etiam sunt, quae ex *Fragm. ult. D. de divort. et fragm. 45. de ritu nupt. viri docti* constituerunt verba legitima. Ibi enim cavisse legem *Ulpianus* testis est: « divortii faciendi potestas libertae, quae nupta est patrono ne esto » et eodem loco §. 1. « Quamdiu patronus eam uxorem esse volet, » denique *fr. 45. « invito patro- no libertam, quae ei nupta est alii nubere non posse. »* Constabat adeo hisce vocabulis Legislatorem fuisse usum; quoniam vero modo ea in lege collocata fuerint, non item. Nimirum disjungi poterant hae clausulae, uti fecit *Gothofredus*, caput *Legis sextum* ita exhibens: « Si secundum hanc legem nuptiae contractae fuerint, « divortii faciendi potestas libertae, quae patrono nupta est, invito patrono, cumque « altero connubii jus, quamdiu patronus eam uxorem esse volet, ne esto. » Rectius autem et simplicius, nullis alienis vocabulis interpositis, *Heineccius* hanc clausulam ex iisdem verbis conflavit: « ne divortii faciendi potestas libertae, quae nupta « est patrono, quamdiu is eam uxorem esse volet, neve invito illo, alii nubendi po- « testas esto. »

Satis probabilis est, ni fallor, ea de qua hactenus disputavi, legitimorum verborum restitutio; num vero idem de clausula ex *fragm. 150. D. de V. S. petita*, dici possit videndum erit. Scripserat enim *Ulpianus* l. II. ad legem *J. et Pap.* « Lege ob- « venire hereditatem non improprie quis dixerit et eam, quae ex testamento deser- « tur, quia lege XII Tabularum testamentariae hereditates confirmantur. » Ex hisce, veluti uno ore *Viri Docti* contendunt, *Legis Papiae* genuinum esse illud: « hereditas « quae lege obvenit. » Equidem, prouti prae *Ulpiani*, qui hoc loco solemnè illud: « Lex ait » non adjicit, silentio, illud verum esse affirmare non ausim, ita neque spuria haec esse contendere velim. Ut ut sit, in re tam incerta conjiciendo aliquid tentasse *Viros Doctos*, ipsumque nostrum quoque *Heineccium*, mirum videri nequit. Pluribus autem locis verba legitima superesse arbitratur *Heineccius*, de quibus videndum est, ut, quid novi hac in causa praestiterit, manifestum fiat.

Fragm. XIX. de ritu nupt. Marcian. l. XVI. Inst. « Capite 55. legis Juliae, qui « liberos, quos habent in potestate injuriâ prohibuerint ducere uxores vel nubere, per « proconsules praesidesque provinciarum coguntur in matrimonium collocare et do- « tare. Prohibere autem videtur et qui conditionem non quaerit. » Haec scilicet verba ex ipsa lege depromsisse *Jctum* admodum probabile fit, tum propter abruptam sententiam: « Capite 55. legis Juliae, » ex qua colligas ipsam *Legis* sanctionem jam sequi; tum ex eo, quod vocabulum « prohibere » explicet *Marcianus*, atque ita certum sit illud ejusdem interpretationi non deberi. Non minus recte agnovit *Heineccius*

fr. XIX. l. l. verba, ubi Celsus ait: « Lege Papiâ cavetur, omnibus ingenuis praeter Senatores eorumque liberos libertinam uxorem habere licere. » Etenim ut legitimum hoc esse statuamus, facit idem illud, quod de superiori fragmento diximus. Quodsi autem quis dubiam hac in causâ horum fragmentorum fidem esse etiam nunc contendat, equidem non vehementer repugno, modo hoc concedatur, verosimilem conjecturam in iis rebus proposuisse Heineccium, de quibus desperare multo fuisset facilius.

Quod ultimo loco hic in censum venit fragmentum II. de minor. 25 annis, procul dubio genuina legis verba continet, quo magis est, ut Heineccio, qui primus illud eruit, gratum animum significemus. Est illud ex libro XIX. Ulpiani ad legem Jul. Pap. desumptum atque ita conceptum: « nec per liberos suos rem suam maturius a curatoribus recipiat; quod enim legibus cavetur, « ut singuli anni per singulos liberos dimittantur, » ad honores pertinere Divus Severus ait, non ad rem suam recipiendam. » Habemus igitur hoc loco disertum Ulpiani testimonium, ita verbatim legibus Juliâ et Papiâ fuisse cautum; hasce enim significari ex rubrica fragmenti et Gellio I. 15. manifesto liquet.

Tribus autem itaque locis legitima verba nobis servavit Heineccius, ubi caeteri Jcti, hujusmodi quid inveniri posse ne cogitaverant quidem. Quodsi igitur in veris falsisque legis capitibus dignoscendis atque omissis eruendis optime meritis sit Heineccius, non minorem ei laudem etiam hac in causa tribuendam esse satis videmur ostendisse. Nunc igitur jam de caeteris restituta legis J. et P. laudibus videamus, ut, prouti perfectum est ipsum Heineccii opus, ita etiam nostra disputatio, quâ ejus merita exponere conati sumus, quantum fieri possit, suis partibus sit absoluta.

§. 6.

De ordine quo Legem disposuit Heineccius.

Neque enim in legitimis verbis ex antiquitate eruendis et verisimiliter affingendis substitit incredibilis viri diligentia, qui praeterquam quod singulas legis clausulas nobis restitueret, illud etiam egit, ut genuino ordine singulas disposeret. Neque vero facilis erat ille labor, quem, uno excepto Gothofredo, superiores aut neglexerant aut supra hominem esse contenderant. Etenim, tam diversa capita pristino loco constituere, « hoc a se homine, neminem exacturum hominem » J. Lipsius scripserat; (Exc. ad Tac. Ann. l. III. c. 5.) et quamvis Jac. Gothofredus felici successu in ancipiti hac causâ aliquid tentaverat, multa etiam nunc ex ejus dispositione corrigenda, multa firmitus probanda restabant. At hic tamen viam

mon-

monstraverat, quâ ad propositum ire, multo cum laetiorè successu contigit Heineccio. Nos jam ostendamus, quaenam viris doctis ad tantam rem tractandam adminicula fuerint, et quomodo iis usi sint.

Totam legem in duas partes distinguendam esse, quarum altera ad amplificandum civium numerum, altera ad locupletandum aerarium comparata fuit, dubio caret; tum quia scriptores passim legis de maritandis ordinibus atque caducariae, separatim mentionem faciant (cf. l. VI. Cod. de op. libert. et Ulpian. fragm. XXVIII. 7.) tum vero etiam e Tacito Annal. III. 27., qui disertis verbis utrumque finem memorat. Praeterea vulgatum erat, Legem varia capita continuisse; quisnam autem capitum numerus fuisset, et quonam ordine disposita fuissent, liquido non constabat. Memoraverat quidem Gellius Noct. Att. II. 15. caput legis septimum, Marcianus fr. 19. de R. N. caput trigesimum quintum; ast parum lucis offundebant haec testimonia, pro tenebris, quibus caeterae legis partes undique obvolutae jacebant. Hujus autem difficultatis probe gnaris, unica saltem viris doctis superesse videbatur ratio, quâ rei exitum contingere possent. Scilicet inscriptiones fragmentorum quibus legis nostrae clausulae in Digestis explicantur, arguebant multos olim Jctos ad legem Juliam et Papiam commentarios conscripsisse; accurate vero iisdem locis indicabatur, quonam commentariorum libro, legis quandam sanctionem explicaverant; quare horum librorum seriem secuti Gothofredus et Heineccius, legis clausulas exposuerunt, ita nimirum, ut quod primo commentarii libro, v. c. Ulpianus, memoraverat, primis legis capitibus expressum statuerent. Nam admodum verisimile iis videbatur, Jctos in ordinandis suis de lege Juliâ et Papiâ Poppaea commentariis accurate ipsius legis vestigia pressisse. Nihilominus tamen nec ita etiam res erat expedita. Nimirum uno quidem libro plura placita explicaverant Jcti, quo factum erat, ut cuinam clausulae primus locus dandus esset, saepissime non liqueret, cum praeterea non constaret, utrum uno pluribusve capitibus hae comprehensae fuissent. Accedebat multarum inscriptionum incerta fides, Digestorum de quibusdam legis sanctionibus altum silentium, denique variorum Jctorum varia nonnumquam operis dispositio. Quodsi igitur bene reputemus quantis difficultatibus etiamnunc laboraret legis Pappiae restitutio, mirum videri nequit etiam hac in causâ pauca firma argumenta, plurimas conjecturas esse. Atque ut fieri solet, ubi rerum testimonia desunt, non una semper eademque virorum doctorum est opinio; quod quo manifestius pateat, de vario ordine quo singula capita disposerunt Viri Docti, paulo accuratius exponemus.

De Senatorum eorumque liberorum nuptiis	}	Heinecc. Cap. I. II.
De ingenuorum nuptiis		Gothofr. « I.
		Ramos « I — V.
De sexagenariis quinquagenariis, spadonibus	}	Heinecc. « III.
		Gothofr. « II.
		Ramos « XXVI.
De concubinato	}	Heinecc. « IV.
		Gothofr. « III.
De sponsalibus	}	Heinecc. « V.
		Gothofr. « III.
		Ramos « VI.
De poenis injustarum nuptiarum	}	Heinecc. « VI.
		Gothofr. « IV.
		Ramos « XXVI.
De privilegiis maritorum et parentum in gerendis honoribus	}	Heinecc. « VII. VIII.
		Gothofr. « VII.
De eorundem privilegiis in petendis honoribus	}	Ramos « VII, VIII.
		Heinecc. « IX.
De immunitate ob liberorum numerum	}	Gothofr. « VIII.
		Heinecc. « X.
De jure Quiritium ob liberos consequendo	}	Gothofr. « IX.
		Heinecc. « XI.
De liberatione liberti ab operis ob liberos	}	Gothofr. « X.
		Ramos « X.
De mulierum liberatione a tutela ob liberorum numerum	}	Heinecc. « XII.
		Gothofr. « XI.
De divortio libertae prohibito	}	Heinecc. « XII.
		Gothofr. « VI.
		Ramos « XXX.
De tutore mulieri dotis causâ dando	}	Heinecc. « XIV.
		Gothofr. « V.
		Ramos « XXXII.
	}	E . . . . .
		Ramos « . . . . .

De jure decimam capiendi nomine matrimonii . . .	} Heinecc. Cap. XV. Gothofr. « XII. Ramos « XXXVII.	
De decimis pro liberorum numero adjiciendis . . .		} Heinecc. « XVI. Gothofr. « XII. Ramos « XXXVII.
De decimae capacitate ob communem filium amissum		
De usufructu et parte proprietatis legatis	} Heinecc. « XVII. XVIII. XIX. Gothofr. « XII. Ramos « XXXVII.	
De praelegato dotis		
De solidi capacitate inter conjuges ob aetatem :	} Heinecc. « XX — XXII. Gothofr. « XIII. Ramos « XXXVII.	
« « ob diuturnitatem matrimonii		
« « ob cognationem		
De solidi capacitate ob absentiam reipublicae causâ	} Heinecc. « XXIII. Gothofr. « XVIII. Ramos « XXXVII.	
De solidi capacitate ob liberos		} Heinecc. « XXIV — XXVI. Gothofr. « XIII. Ramos « XXXVII.
« « ob posthumum		
« « ob jus liberorum		
De solidi capacitate patris solitarii ex alterius tes- tamento	} Heinecc. « XXVII. XXVIII. Gothofr. « XIV. Ramos « XXXVII.	
« « ob liberorum numerum ex al- terius testamento		
De legato sub conditione caelibatûs relicto		} Heinecc. « XXIX. Gothofr. « XVII.
De Jurejurando libertis remittendo	} Heinecc. « XXX. Gothofr. « XXX. Ramos « XX.	
. . . . .		} Heinecc. « XXXI.
De privilegiis absentium reipublicae causâ		
De indulgentiâ Senatûs	} Heinecc. « XXXIII. Gothofr. « XIX.	
De divortii modo et poenâ		} Heinecc. « XXXIV. Gothofr. « XX — XXII. Ramos « XXXI.

De cogendis parentibus ut liberos eloquent	}	Heinecc. Cap. XXXV.
		Gothofr. « XV.
De poenis caelibatûs	}	Heinecc. « XXXVI. XXXVII.
« « orbitatis		Gothofr. « XXIII.
		Ramos « XXXVI.
De liberta ob nuptias ab operis liberandâ	}	Heinecc. « XXXVIII.
		Gothofr. « VI.
		Ramos « XIII.
De liberto centenario minore	}	Heinecc. « XXXIX.
		Gothofr. « XXIV.
De liberto 'centenario'	}	Heinecc. « XL.
		Gothofr. « XXV.
		Ramos « XVIII.
De filiâ Patroni	}	Heinecc. « XLI.
		Gothofr. « XXVI.
		Ramos « XV.
De libertae bonis	}	Heinecc. « XLII.
		Gothofr. « XXVII.
		Ramos « XIV.
De patronae successione	}	Heinecc. « XLIII. XLIV.
De patronae liberis		Gothofr. « XXVIII.
		Ramos « XVI. XVII.
De iis quibus caduca Jure antiquo deferuntur	}	Heinecc. « XLV.
		Heinecc. « XLVI.
		Gothofr. « XXIX.
De his, quae pro non scriptis habentur.	}	Ramos « XLI.
De causâ caduci		Heinecc. « XLVII — L.
De caducis ob heredem vel legatarium ante aper-		Gothofr. « XXX.
tas tabulas decedentem	}	Ramos « XXXIX — XLI.
« « ob heredis vel legat. incapacitatem		
De caducis ob heredem vel legat. ante eventum	}	Heinecc. « LI. LII.
conditionis decedentem		Gothofr. « XXXI.
De bonis ereptitiis		

De bonis vacantibus	} Heinecc. Cap. LIII. Gothofr. « XXXII.
De fraudibus adversus hanc legem commissis	} Heinecc. « LIV. Gothofr. « XXXIII.
De Jure accrescendi	} Heinecc. « LV. Gothofr. « XXXIV.
. . . . .	Heinecc. « LVI.
De tacitis fideicommissis	} Heinecc. « LVII. Gothofr. « XXXV.
De praemiis delatorum	} Heinecc. « LVIII. Gothofr. « XXXVI.
De oneribus fisci	} Heinecc. « LIX. Gothofr. « XXXVII.

Equidem in tanto Virorum Doctissimorum dissensu corundem merita in uniuscujusque clausulae constitutione comparare pro rei difficultate atque ambitu vix ausim. Universe igitur quænam in Heineccio maxime laudanda videantur, iudicare sufficiat. Primum igitur illud animadverto, cum majorem fidem habuisse fragmentorum rubricis; nec temere numeros librorum pro lubitu mutasse, uti sæpius fecerat Jacob. Gothofredus eumque secutus Ramo's; (cujus rei exempla si quæras, videas ad Caput legis XV, ubi pro libro XXXV. fr. 19. D. de ritu nupt. reponi jubet XV; ad Caput IX, ubi pro l. III. Pauli fr. 132. de V. S. legit l. II. Cf. porro Heinecc. comm. p. 68.) Atque egregie sane ita egit Heineccius. Illis namque testimoniis fidem habeamus oportet, si tamen universe rationem probemus, quâ legis dispositionem Viri Docti sibi reperisse visi sunt. Quod si autem hanc ob causam verosimilior sit Heineccii restitutio, eo magis eadem fit probabilis quod diligentius ubivis fontes adiit. Scilicet, in constituendo legis ordine Gothofredus et Ramo's fragmenta neglexerant Celsi, qui Septem Digestorum libris legem Juliam et Papiam interpretatus erat. Heineccius verò passim ex ejusdem Jcti opere uberrimos collegit fructus. Quæ cum non sint, capitum dispositionem eam, quam nobis exhibuit Heineccius, tam probationum veritate quam ubertate, cæteris quam maxime præstare, haud injuriâ, ut opinor, contendo. Eandem vero reapse omnis dubii experiem, et verissimam esse equidem asseverare nolim. Vidimus enim supra multa etiam nunc deesse argumenta, quibus hac in causâ, aliquid certi statuatur. Insuper

neque illud me fugit, meliorem adhuc fortasse viam ad legis capita recte ordinanda ducere, eam nempe, quâ rerum magis habeatur ratio, et singulae clausulae ad idem Juris placitum pertinentes secum invicem conjungantur. Sed vires meas longe exsuperarent conatus ad hocce perficiendum, neque illud a Juvene, Heineccii tantum merita dijudicare rogato, Viri Doctissimi postulant. Quare, illud mittens, ad aliam disquisitionem jam accedo; nam restat, expositâ ipsâ Legis restitutione, ut videamus quomodo jus illud, quod ex lege Juliâ et Papiâ venit, interpretatus sit atque illustraverit Heineccius.

§. 7.

De Legis capitibus ab Heineccio illustratis et explicatis.

Fallitur egregie, quicumque nudâ, quae praecessit, singularum clausularum constitutione jam contentus, nil amplius hic dari arbitretur; praestantissima scilicet hic invenitur insuper Legis interpretatio, et illa eo magis, ut lex bene restituta videri possit, necessaria, quo incertior uniuscujusque placiti fides habeatur. Nec verba tantum legis explicantur, sed illustratur quoque singulorum capitum sententia, ita, ut fontem, ex quo unumquodque fluxerit, et vim quam in recentiores leges habuerit, accurate doceamur; quo circa ad confirmandam legis restitutionem etiam hanc legis partem apte valere confitendum est. Quodsi autem hic amplior reperiatur interdum verborum illustratio, aut Juris mutationum prolixior expositio, reputandum est pro rei difficultate multa saepius argumenta ex utrâque parte perpendi, alias subinde probationes ex remotissima antiquitate erui debuisse. Equidem ingenue confiteor, pluribus me locis incertum haesisse, utrum haec vel illa clausula agnoscenda esset necne, antequam explicationem Heineccii, qui singulorum capitum originem et fata diligenter persequitur, magis studiose perlegeram. Quamvis igitur doctiores fortasse quid prolixius dictum carpant, illud tamen, ni fallor, plerumque ejusmodi erit, ut multum inde lucis in legem nostram redundet; quam ob causam laudi id auctori tribuere non dubito, si tamen laudanda sit perspicuitas in eo viro, cujus opera etiam nunc nocturnâ diurnaque manu versant tirones.

Sed, ne temere videar dixisse, Heineccium verba Legis accuratius explicasse, obiter Caput Primum attingam, quum vel ex eo manifestum fiet, quanti hac in causa aestimanda sit diligentissimi auctoris opera. Explicatur ubi quis sit filius Senatoris? de qua dubitandi ratio quaedam oritur in eo an filius ante dignitatem conceptus paterni honoris esset particeps. Licet enim, teste Ulpiano fr. V. D. de Senatoribus, non interesset « utrum eum pater jam in senatoriâ dignitate constitutus, suscepit an ante dignitatem senatoriam: » contrarium videbatur effici lege II. Cod. de dign. « Senator vel alius clarissimus privatos habeat filios, editos

« quippe antequam dignitatem susciperet etc. » Heineccius hanc rem hoc modo dimit, ut Ulpianum de honore cum Senatorum filiis communicando, Imperatorem de oneribus, quae Senatorio ordini incumbere egisse diceret. Aptissime sic in concordiam rediguntur haec placita, praesertim quum ita explicata confirmandae egregie inserviunt Juris regulae: in benigniorem partem leges esse interpretandas. Caeteri Juris interpretes fere omnes, atque in his Brissonius (de jure connub. p. 345), transponenda esse constitutionis verba statuunt. Quid vero ad pervulgatum hocce remedium confugiamus? Solus J. Gothofredus, eo, quem Heineccius approbavit modo, rem expedit; explicare tamen neglexit, quae tandem essent onera illa Senatorum; quod luculenter praestitit Heineccius. Vid. ad Cod. Theod. tom. II. p. 9.

Nostrum huic verborum interpretationi, rerum adjunctis illustrationem vere juridicam, ostendere jam conabor, exempli gratia *Capitis Quarti* de concubinato explicationem hic asserens. « Ante legem Papiam parum honestus habebatur concubitus, utpote qui per leges nondum nomen assumerat (cf. fr. III. D. de concub.); nec adeo etiam quidquam intererat inter amicam, pellicem, concubinam. Quamvis vero post legem Papiam, licitus aliquomodo factus fuerit concubitus, non tamen eo processit licentia, ut eodem tempore quis simul cum uxore vel concubina aliam etiam concubinam habere potuerit. Si autem conjunctioni obstaret naturalis verecundia, non magis concubinato locus erat quam nuptiis. Caeterum, liberi ex concubina, nec in potestate patris, nec ejus heredes erant; verum tamen, neque hi tamquam spurii et vulgo quaesiti infamiam notabantur, neque inter uxorem et concubinam ullum, nisi dignitatis, erat discrimen. Frequens admodum jam Augusti aetate erat haec conjunctio, eaque forsitan erat ratio, cur Augustus Romanis concubinum concessit. Illae autem solummodo in concubinato haberi poterant, in quas stuprum non committebatur. Primus de tollendo concubinato cogitavit Constantinus, qui, quum animadverteret et concubinis et liberis injustis donari legarique posse, hanc facultatem sustulit; non inepte suspicatus, facilius ita tabulas signaturos cives. Eodem consilio hic legitimationem per subsequens matrimonium introduxit; circa eos nempe liberos qui ante constitutionem erant editi. Idem postea cavere Anastasius et Justinus, donec Justinianus perpetuam illam legitimationem effecerit. Constantinus sanxit quoque ne viliores haberent viri perfectissimi concubinas. A posteris haec res parum cordi fuit; quo factum est ut Justiniani tempore licita esset etiam nunc ista consuetudo, nec publica lege sublata sit ante Leonis constitutionem, quae in oriente tantum valuit. »

Haec fere sunt, quae Heineccii interpretatione continentur, quae quanti momenti sint, ob lucem, quam obscurae illi concubinato historiae affundunt, nemo non intelligit. Varia deinde quae breviter hic exposuimus, firmissimis argumentis

stabilivit Heineccius, Corporis Juris non tantum verum classicorum scriptorum etiam et veterum inscriptionum usus subsidio. Haud minorem quoque eruditionem caeterorum capitum interpretationes spirant, quorum utilitas utinam ex eo, quod dedimus exemplo, fiat manifesta. Quodsi autem hac in parte noster nonnumquam erraverit, illud plerumque ibi factum videmus, ubi ipsa illa, quam explicandam susceperat, clausula ad nostram legem non pertineat; cujus rei exemplum praebet Caput LVII. de tacitis fideicommissis, ubi male restitutum caput totam interpretationem vitiat. Porro perperam Heineccius interpretatus esse videtur locum Ulpian. fragm. Tit. XII. §. 8. «feminarum autem legitimas tutelas lex Claudia *sustinet* «exceptâ tutelâ patronorum.» Etenim pro *sustinet* hic legendum esse *sustulit* jam Cujacius animadverterat, atque ulterius illud confirmatur verbis Gaji Comm. I. 157. «Sed postea lex Claudia lata est, quae quod ad feminas attinet (agnatorum) tutelas *sustulit*.» Cf. Clariss. van Assen adnot. ad Gaj. p. 107.

Universe vero hoc censeo, praecclare nostrum de Legis interpretatione atque illustratione esse meritum.

Conclusio Capitis.

Expositis singulis viri egregii in restitutionem Legis Juliae et Papiae Poppaeae meritis, ad summam hoc statuere convenit, Heineccium revera *restituisse* nostram legem. Vidimus enim quidquid suâ aetate de lege e veterum scriptis erui potuerit illum ingeniose perspexisse. Cum vero novis Juris fontibus, quos Heineccium non novisse dolendum est doctrina hujus legis ulterius illustrari potest, atque etiam de illis disputari postulat proposita quaestio, jam videndum erit, quatenus novo hoc subsidio adjuvetur hujus Juris expositio.

CAPUT SECUNDUM.

DE LEGIS JULIAE ET PAPIAE POPPAEAE DOCTRINA EX NOVIS
JURIS FONTIBUS ILLUSTRATA.

§. 1.

De novis Juris fontibus universe.

Ex iis veteris Jurisprudentiae reliquiis, quae nostrâ aetate detectae sunt, Gaji Institutionum Commentarii, Fragmentum Veteris Jcti de Jure Fisci, atque fragmenta Vaticana, praecae caeteris valent ad nostram legem illustrandam. Universe de horum argumento atque indole disputare, aut fusius quanti pretii haec monumenta sint disquirere, hujus loci non videtur (1).

Illud dixisse sufficiat fragmenta haecce nostrae legis explicationi multum addere lucis. Etenim, ut hoc utar exemplo, multa sunt eaque eximii momenti, quae ex hisce reliquiis de celebratissimo illo liberorum jure, quod ex lege Papiâ venit atque de caducis docemur. Ipsa vero Legis verba legitima, capitumque genuinam dispositionem non facile quis hoc loco reperiet; quare legem de novo restituere, quamvis novorum fontium fretus subsidio, equidem non conabor, nec verò etiam hoc postulare videntur viri docti, qui eam quaestionem proposuerunt, quae, quidquid de doctrinâ hujus Legis ex iis monumentis liqueat, exponi roget; nequaquam vero voluerunt, ut juvenis ea enucleet, ad quorum interpretationem, altero etiamnunc Heineccio indigemus.

Breviter igitur et quantum fieri possit accurate quidquid lucis ex hisce reliquiis legi nostrae affundatur, exponam, separatim quidem singula argumenta, quae ex-

(1) Cf. de Gaji Commentariis Celeb. Schraderns in Bello: „Was gewinnt die Römische Rechtsgeschichte durch Cajus Institutionen?“ Heidelberg. 1823. 8vo. De fragmentis Vaticanis vide: „A. A. de Bucholtz in excursu I. de fontibus fragm. Vaticanorum,“ horum editioni subjecto. Cf. porro S. C. Klinkhamer dissert. de donationibus ex fragm. Vatic. illustr. Amstel. 1826.

inde illustrari possint, pertractans. Utinam autem varia, quorum hic mentio fiet loca, neque valde negligenter pertractata, neque omnino perperam videantur esse intellecta!

§. 2.

*De legis Juliae et Papiae placitis juxta novos Juris fontes
non confundendis.*

Animadvertimus supra, omnes Legis Juliae et Papiae interpretes, uno excepto Antonio Augustino, confuse admodum utriusque legis clausulas proposuisse; neminem eas a se invicem discernere sustinuisse. Exemplum nempe sequebantur antiquiorum JCtorum, qui uno eodemque commentario ad legem Juliam Papiamque scripserant; atque, ut erat, ita difficillimum, ne dicam humanis viribus impar, videbatur accurate distinguere, quidquid alterutrâ lege cautum fuisset. Accedebat et hoc, quod omnia legis Juliae capita in Papiam legem fuisse translata existimarent nonnulli, quapropter supervacanea esset de utriusque legis discrimine disputatio. Alii, inter quos et ipse noster Heineccius, fatebantur quidem multis in causis legis Juliae diversas esse sanctiones, sed illas, lege Papiâ sublatas. Nequaquam vero contendere ausi sunt, priore rogatione aliquid fuisse cautum, quod lege Papiâ Poppaeâ neque abrogatum neque repetitum fuerit.

Atque etiam illud apprimis in causis fuisse videtur, cur unâ eâdemque restitutione utrasque leges complexi sint. Mihi quidem novis Juris fontibus persuasum est, non modo diversas esse legem Juliam et Papiam, verum etiam illius legis placita viguisse etiam nunc post Papiae rogationem.

Nimirum constabat jam olim, circa aetatem quâ nuptiae ineundae essent, aliter cautum fuisse lege Julia, aliter lege Papiâ. Haec enim citius liberos exigebat quam Julia matrimonium. Tertull. Apolog. c. 4. Quam ob rem circa aetatem, quâ quis caelebs haberetur lege Papiâ, priori rogationi derogatum esse oportet. Sed testimonio Tertulliani non liquebat, etiam de orborum poenis aliquid cavisse legem Juliam; immo vero, si tamen in tantis tenebris conjecturae indulgere liceat, non injuriâ cum Celeb. Cujacio (1) ex ejusdem verbis ducere videmur, de matrimonio contrahendo egisse legem Juliam, Papiam Poppaeam ad liberorum pertinuisse procreationem. Ecce autem egregie confirmatur eximii viri sententia verbis Gaji Comm. II. 286. « Caelibes quoque qui per legem Juliam hereditates legataque capere prohibentur. Item orbi qui per

(1) Ad Ulpian. fragm. tit. XVI. §. 3.

« legem Papiam, ob id, quod liberos non habent, dimidias partes hereditatum legatorumque perdunt. » Disertis adeo verbis hic legis Juliae de caelibus, legis Papiæ de orbis clausula memoratur; cujus distinctionis ea, ni fallor, vis est, ut ex eâ manifestum fiat legem Juliam de caelibus poenis aliquid cavisse, quod sequenti lege neque abrogatum neque repetitum est. Cur enim, Gajo opus fuisset legis Juliae mentionem facere, si Papiæ lege, quam in eadem periodo memorat, idem Jus comprehensum aut mutatum fuisset? Accurate videlicet Juris fontes indicare solet Gajus; quare ne hoc quoque in casu, aliquid nimis temere dixisse aut negligentius scripsisse videtur. Praeterea, ex industria eundem utrasque Leges distinxisse ex eo probatur, quod, quoties de caelibus orbis poenis agat, toties duarum rogationum separatim mentionem faciat, uti videre est in ejus commentario II. 111. II. 144.

Haec sunt ex Gaji commentariis nisi omni dubio expedita, satis tamen probabilia, ni fallor.

Uterius autem eadem ex fragmentis Vaticanis illustrari possunt, ut ex sequentibus apparebit locis, diligenter inter se invicem conferendis.

§. 153. « Promiscua facultas potiores nominandi pupillos fortunæ suis privabit; cui rei obviam ibitur, P. C., si censueritis, ut collegæ patris sive pupilli in decurriâ vel corpore, item cognati vel affines utriusque necessitudinis, qui lege Juliâ et Papiâ excepti sunt, potiozem non nominent. »

§. 214. « Sed nec cognati vel affines possunt nominare potiores; sed ut oratione expressum est, hi soli, qui lege Juliâ Papiâve excepti sunt. »

§. 215. « Proinde si quis cognatus alterutrâ lege exceptus est. cet. — nec potiozem nominare poterit affinis, qui alterutrâ lege exceptus est. »

§. 216. « Item excipiuntur autem lege quidem Juliâ cognatorum sex gradus; et ex septimo sobrino sobrinâve natus: sed et nata per interpretationem; item qui in horum potestate sunt, quæve in matrimonio, vel hii, qui supra scriptarum personarum hoc gradu nos contingentium mariti sunt: item eorum, qui in potestate nostrâ cognati, contingentes eos eâ cognatione, quæ septimum gradum non excedit. »

§. 217. « Item nuptiarum nobis cognati a nobis usque ad sextum gradum vel nostri cognati ab uxõibus nostris excepti sunt. »

§. 218. « Item Lege autem Papiâ hii affines excipiuntur, qui vir et uxor, et gener et nurus, et socrus et socrus unquam fuerunt. »

§. 219. « Item et vitricus et noverca et privignus et privigna vel ipsorum vel eorum, qui in eorum potestate fuerunt. »

Agitur in hisce fragmentis de personis caelibus orbis poenis exceptis, et me-

merito sane ad celeberrimam nostram legem provocatur, quippe cujus placita omnibus nota erant. Prouti igitur ad exemplum Legis Cinciae Lex Julia atque Servilia repetundarum circa personas exceptas redacta erat, ita in fragm. 158 Divus Severus Patres rogat, ut censeant, ne personae lege Julia et Papiam excepti potiores nominent. Ast in eadem oratione tacite videtur innui legem Juliam cognatos, Papiam affines excepisse. Certissimum autem illud sit ex §. 216. ubi dicitur: « excipiuntur autem lege quidem Julia cognatorum sex gradus, » et ex illis quae §. 218. subjiciuntur: « Lege autem Papiam hi affines excipiuntur cet. »

Duae itaque hae leges et personae iis exceptae disertis verbis discernuntur. Contra vero ex §. 214. et 215. colligi posse videtur, et cognatos et affines utraque lege exceptos fuisse. Hujus difficultatis probe guarus, doctiss. de Bucholtz ad fr. Vatic. §. laud. repugnantia ita conciliari posse arbitratus est, ut primum, lege Julia lata, soli cognati, lege Papiam soli affines excepti fuerint; postea vero utraque lex conjunctim perlata sit, sanctiones alterius in alteram invicem perlatae fuerint. At, venia viri doctissimi, equidem duas potissimum ob causas ab eo dissentendum putem. Primum scilicet, quamvis multa legis Juliae placita in Papiam legem migraverint, minime constat conjunctim duas hasce leges esse perlatas. Deinde mirum foret, duarum legum, quarum ita jam diu sublatum esset discrimen, separatim mentionem fieri.

Jam vero, ut alia ratione res expediatur, quod conjectura assequi possum, qualecunque illud erit, audacter proponam. Ita nimirum mihi rem informo. Lex Julia de caelibum poenis statuens solos cognatos exceperat. Papiam vero lex, cum orbos dimidias partes hereditatum legatorumve capere vetaret; praeter cognatos etiam affines excepit, simul addens: ut personae hac lege exceptae, placito superioris legis de caelibet etiam exceptae essent. Quod igitur ad personas exceptas attinet conveniunt duae leges, neque amplius mirum est Ulpianum de cognatis vel affinibus, alterutra exceptis, sermocinari. Universe autem illud remansit discrimen, quod supra ex Gajo didicimus, Juliam nempe de caelibum, Papiam vero Legem de orborum poenis agere.

§. 5.

De tutelis et exceptionibus liberorum Jure constitutis.

Supra jam, cum de iis ageremus quae, corruptiora legis capita ab Heineccio melius restituta sunt, observavimus caput illud XIV. de tutore mulieri dotis causa dando, praeclare ab eo fuisse emendatum; atque ibi ipsa Gaji verba (ex Comment. I. 178.), quibus illud confirmatur descripsi; quamobrem necesse non est, ut diutius

de hac re disputem. Eodem vero loco, inter ea quae minus bene ab Heinæcio restituta videbantur, clausulam de liberatione a tutela numeravimus, quam ita exhibuerat ille, ac si libertina *quater* enixa demum a tutela liberata esset. Atqui distinguendum esse hoc loco inter tutelam legitimam patronorum, quâ quatuor quidem liberorum jure libertinae liberabantur (1) et Atilianam aut fiduciariam, Gajus docet Comm. I. 194. ubi, « Tutela autem » inquit « liberantur ingenuae quidem trium liberorum, licet in legitimâ tutelâ sint; nam et caeterae » (libertinas intelligit ut recte exponit Gösschen) « quae alterius generis Tutores habent, velut » « Atilianos aut fiduciarios, trium liberorum jure liberantur. » Postquam igitur *ter* pepererant libertinae, ab Atiliana et fiduciariâ tutela liberabantur. Cf. Clariss. v. Assen, adnot. ad Inst. Gaji Comm. p. 104. Gaj. I. 145. Pertinet autem hicce Gaji locus ad celebratissimum illud liberorum Jus, quod ex lege Papiâ venit, et novis Juris fontibus quam optime illustratur. Primum confirmatam jam habemus sententiam Heinæcii, statuentis, lege Papiâ fuisse cautum, ut, qui liberos tres Romae natos incolumes, qui quatuor in Italiâ, quinque in Provinciis habeat. munus personalium immunitatem habeat (Cf. ejus Comm. p. 85). Etenim fragmentis Vaticanis §. 168. hoc docemur, ubi abruptam sententiam cum doct. Bucholtz hoc modo fere supplendum esse statuo: « ut aliquis numero trium justorum libero-
« rum a tutelâ excusetur, lege Juliâ et Papiâ cavetur. Qui vero sint justus dubitatur.
« Quidam tamen justos secundum has leges putant dici » Mutationem postea in hoc Jure introductum fuisse colligi potest ex fr. Vatic. §. 247. Paulus libro I. editionis secundae de Jurisdictione tutelari: « qui tres pluresve liberos habent super-
« stites, excusari solent, idque compluribus constitutionibus cavetur, tam Dei Marci
« et Luci, — quam dominorum nostrorum. Sed hic numerus in Italiâ Cives Romanos
« liberabat. » Scilicet significare videtur Jctus tempore Divorum Fratrum tres liberos non solum Romae sed et in Italicis municipiis ad tutelae excusationem sufficisse. Vetus autem illud legis Juliae et Papiâ Jus Imperatorum Severi et Antonini constitutione retroductum est, uti patet ex iis quae Paulus l. l. statim subjicit: « nunc ex constitutione principum nostrorum nec in Italia sed Romae tantum exem-
« plo municipalium munus. » Idem probatur Fragm. Vat. §. 191. ubi haec leguntur: « Numerus quoque liberorum a tutelâ excusationem tribuit: civibus qui-
« dem Romanis earum tutelarum quae Romae sunt injunctae a trium filiorum: earum
« vero quae in municipiis Italicis quatuor numero liberorum, etc. »

Egregie, quae sequuntur fragmenta, idem Legis placitum clarum in lucem vocant. Discimus namque ex fragm. 192. in excusatione cum locum spectari ubi in-
« (1) Gaj. Comm. III. 44.

jungitur tutela, quapropter: « etsi in provincia delata fuerit tutela, licet Romae
 « excusatio allegetur a quinque liberis, debet recipi. » Quinam vero liberi prosint ex
 sequentibus paragraphis audimus (194): « Justi enim an injusti sint filii non re-
 « quiruntur: multo minus in potestate nec ne sint, cum etiam judicandi honore in-
 « justos filios relevare Papinianus, l. V. quaestionum, scribat. » Animadvertatur
 velim, hoc loco injustos filios non eos dici, qui alias spuri vel vulgo quaesiti au-
 diunt, sed eos qui ex matrimonio Juris Gentium sunt progeniti; justos autem libe-
 ros, qui ex justo, id est, secundum Jus Civile contracto matrimonio nati sunt;
 quod recte probasse videtur doctiss. Bethmann Hollweg de caus. probat. p. 6.
 et 55 seqq. Vocantur igitur hoc loco injusti filii, qui contra praecepta legis Juliae
 et Papiae quaesiti in patriâ potestate non sunt; nihilominus tamen ad excusationem
 prosunt. Quodsi, itaque, ut supra animadvertimus p. 45. male hoc negavit Hei-
 necius (Comment. ad legem Jul. et Papiam p. 207.) ideo hoc vitio ei vertendum
 non putem, quod, nullis ejus aetate de hoc jure exstantibus testimoniis obscurissi-
 ma haecce Legis pars fuerit. Ipsos sane veteres de eo disputasse an *injusti* filii
 dicerentur, qui contra legem Juliam suscepti essent, ex fragmentis Vaticanis §. 168.
 supra laud. colligitur. Caeterum ex filiâ nepotes non magis quam adoptivi filii
 prosunt, sicuti neque nocet eos in adoptionem dedisse. Cf. fragm. §. 195 et 196.
 At bello amissi a tutelâ excusant; quod scilicet ex analogiâ capitis legis Juliae, de
 fascibus sumendis, deduxit Paulus §. 197. Cf. §. 198 — 200.

Haec fere sunt quae, quoad Jus liberorum circa tutelam, a novis Juris fontibus
 nobis suppeditata, mihi hîc componere licuit. Caeterae hujus Juris partes, quae
 cum caducorum vindicatione et Jure patronatus artissime cohaerent, in sequentibus
 paragraphis magis idoneum obtinebunt locum.

§. 4.

De Caducis.

Pluribus in locis viros doctos fefellisse legis Papiae caducariae placita, suo loco
 exposui, ita ut subinde loca indicaverim, quae ex meâ quidem sententiâ male vide-
 bantur intellecta. Praestat vero hîc uberius dicere, quid novi circa obscurum hocce
 Jus, nos doceat recentiorum fontium studiosa inquisitio.

Lege nostrâ *caduca* fiunt bona eorum, qui aut ab hereditate legatisque *summo-*
ventur prorsus, uti caelibes, aut dimidias partes hereditatum legatorumque perdunt,
 tamquam orbi. Gaji Comm. II. 144. « Aut propter caelibatum lege Julia summo-
 « tus fuerit ab hereditate. » Idem Comm. II. 286. « Caelibes quoque, qui per le-
 « gem Juliam hereditates legataque capere prohibentur. Item orbi, qui per legem
 « Papiam ob id, quod liberos non habent, dimidias partes hereditatum legatorumque

« perdunt. » Illud autem *caducum* non fit, quod caelibus vel orbo a milite relictum est; cuius exceptionis apud Gajum mentio est in Comm. II. 111. « Caelibes quoque, qui lege Julia hereditates legataque capere vetantur: item orbi, id est, qui liberos non habent, quos Lex Papia prohibet. . . » Scilicet egerat hoc loco Gajus de testamentis militum, quibus licere peregrinos Latinosque heredes instituere docuerat; quo circa illud, quod de caelibus et orbo addit, eodem referendum est. Verum non tantum haeredes institui caelibes possunt a milite, sed etiam instituti hereditatem capere. Nisi enim hoc statuas nullum est privilegium illud militum, quum etiam caeteri testatores hos heredes instituere possunt, uti manifestum est ex Comm. II. 144. ubi *jure* fieri tale testamentum dicitur. A milite igitur heres institutus caelebs statim capere potest, ab alio vero heres scriptus summovetur ab hereditate, nisi intra centum dies legi paruerit.

Illud autem, quod universe de caelibus ab hereditate summo diximus, ad ejus cognatos vel affines non pertinet. Etenim hi lege Julia et Papiam nominatim excipiebantur. Cf. fragm. Vat. 158. 214—219. et vide supra pag. 23, 28. neque vero etiam nostra lege fideicommissa capere prohibentur caelibes atque orbi; videbantur nempe ea solida capere posse. « Sed postea, SCto Pegasiano, perinde fideicommissa quoque ac legata hereditatesque capere posse prohibiti sunt, eaque translata sunt ad eos, qui testamento liberos habent, aut si nullos liberos habebunt ad populum; « sicuti Juris est et in legatis et in hereditatibus. » Gaj. Comm. II. 286.

Praeterea vero lege Papiam collegatarii deficientis portio caduca fit. Nam, cum ante nostram legem deficientis portio in per damnationem legato in hereditate retineretur, in per vindicationem vero collegatario accresceret, universe cavet Lex Papia; ut caduca fieret pars conjuncti deficientis. Cf. Gaj. Comm. II. 206. Ita factum est, ut discrimen illud, quod olim inter legatum per damnationem atque per vindicationem relictum intercedebat, lege sublatum fuisse, visum sit Jctis. Ait enim Gajus II. 208. « Sed plerisque placuit quantum ad hoc Jus; quod lege Papiam conjunctis constituitur, « nihil interesse, utrum per vindicationem an per damnationem legatum sit. » Utrum vero universe sublatum fuerit Jus accrescendi lege Papiam, dubitari de eo possit.

Aliorum etiam bona caduca facta fuisse, vel ex eo patet quod Gajus III. 63. Latinum Junianum memoret. Plura exempla praebet Ulpianus fragm. Tit. XVII.

Quodsi autem quaeramus quorsum illa bona delata fuerint, multa nobis respondent loca, quibus hujus Juris adjuvari possit expositio. Primum enim certo scimus, caduca illa non directo ad aerarium pertinere, verum prius vindicari posse ab iis, qui in eo testamento, quo incapaci aliquid relictum est, liberos habeant. Argumento nobis est Gaj. Comment. II. 206. « Quod autem diximus deficientis portionem in per damnationem quidem legato in hereditate retineri, in per vindicationem vero collegatario accrescere, admonendi sumus ante legem Papiam jure civili

« ita

« ita fuisse: post legem vero Papiam deficientis portio caduca fit et ad eos pertinet, qui in eo testamento liberos habeant. » Nam, quamvis hoc in loco legata tantum memorentur, universe illud et de hereditatibus verum esse, ex Comm. II. 286. intelligimus. Cum enim ibi dixisset Gajus Scto Pegasiano fideicommissa, caelibus vel orbis, relicta, translata esse ad eos, qui testamento liberos habent, aut si nullos liberos habebunt, ad populum, statim subjicit: « Sicuti juris est in legatis et hereditatibus. » Scilicet ex lege Papiæ. Caeterum ad caducorum vindicationem profuisse liberos, magis etiam confirmatur locis, qui sequuntur.

Fragm. de Jure fisci §. 3. « Jus patrum non minuitur si se is deferat, qui solidum id, quod relictum est, capere non potest. Sane si post diem centesimum patres caducum vindicent, omnino fisco locus non est. » Patres hoc loco ii dicuntur qui liberos habent, ut egregie observarunt doctissimi Hugo et Heise in diario « Zeitschr. für Gericht. Rechtswiss. III. 294 et 298. » nec ideo cum Savignio eod. loco p. 162. ad Senatores tamquam aerarii Curatores illud referendum ducimus.

Fragm. Vatic. 195. « Ex filiâ nepotes prodesse ad tutelae liberationem, sicuti, nec ad caducorum vindicationem, palam est.

Quoniam porro ordine ad caducorum vindicationem vocentur patres, ex Gajo discimus. Ait enim: « primam causam esse heredum liberos habentium, deinde, si heredes liberos non habeant, legatariorum liberos habentium. » Comm. II. 207. Quid vero si ad plures heredes legatariosve liberorum Jure caduca pertineant? Quoniam hoc in casu successio obtineat, ex Gajo effici haud potest. Non injuria tamen statuere videmur ad exemplum illius clausulae, qua in fascibus sumendis is, qui plures liberos habebat, praeferebatur (cf. Gell. II. 15.) etiam hac in causa lege Papiæ fuisse cautum, ut patrum ille qui liberorum numero praecelleret potior esset; eos vero, quibus liberorum aequus erat numerus, partes fecisse. Quamvis autem primo vocantur heredes, deinde legatarii, in casu tamen, quo collegatarii deficientis portio caduca fit, exceptio obtinet. Etenim teste Gajo §. 208. ipsa lege Papiæ significatur, « ut collegatarius conjunctus si liberos habeat, potior sit heredibus etiam si liberos habebunt. »

Haec fere sunt quae ex novis Juris fontibus circa celebratissimum illud caducorum Jus, quod ex lege Papiæ venit, erui possunt. Ea maximi momenti esse, quod ad restitutionem legis Papiæ Poppææ attinet, manifestum erit unicuique, reputanti; nil fere de hoc Jure olim liquido constituisse; pleraque vero ex Ulpiani fragmentis atque Justiniani de caducis tollendis constitutionibus magis suspicari quam probare potuisse viros doctos. Prouti autem legi nostrae hac in causa restituendae optime inservit novorum fontium pertractatio, sic ipse Gajus, et ipsa Vaticana fragmenta subinde intelligi nequeunt, nisi rite perspectis caducariae legis placitis. Exempli

ergo sit illud ex Fragm. Vatic. §. 84. « Quamquam non sit longe quod Marcellus
 « l. XII. Dig. scribit: « si duobus pure Stichus legatur, et alter manumittat alter post
 « manumissionem repudiet, ubi non fit caducum, libertatem locum habere. »
 Etenim si caducum fiebat legatum (fac. v. c. alterutrum conjunctorum coelibem vel
 Latinum Junianum fuisse), manumittendi Jus neuter habebat, post legem Juliam et
 Papiam, ut supra nos docuit Gaj. II. 206.

Haec de caducis dicta sunt. Sequenti paragrapho ulterius persequemur liberorum
 Jus, quatenus videlicet illud cohaeret cum Patronorum jure in libertorum succes-
 sionem.

§. 5.

De Jure Patronorum quatenus illud e lege Papiâ venit.

Lex Papiâ auxit quidem jura patronorum, sed eorum tantum qui locupletiores
 libertos, qui sestertium centum millium patrimonium reliquerant, habebant. Cf.
 Gaj. III. 42. Nequaquam igitur nostrâ lege de libertorum centenario minorum bo-
 nis actum est, neque verosimile est, ut supra indicavimus, p. 48. expressis verbis
 in lege cautum fuisse, ut hi antiquo Jure fruenterent. Ea autem quae paragraphis
 43 et 44. apud Gajum legimus, egregie me judice cum iis congruunt, quae nobis
 restituit Heineccius. Ait enim Gajus III. 43. « In bonis libertinarum nullam
 « injuriam antiquo jure patiebantur patroni; cum enim hac in patronorum legitimâ
 « tutelâ essent, non aliter scilicet testamentum facere poterant, quam patrono aucto-
 « re etc. » §. 44. « Sed postea lex Papiâ cum quatuor liberorum jure libertinas tu-
 « tela patronorum liberaret et eo modo — tutoris auctoritate — habuerit, virilis pars
 « patrono debeatur. » Scilicet antequam jure liberorum liberari poterant libertinae
 patronorum tutelâ, semper sibi ipsi prospicere poterant patroni; sed post legem
 Papiam alio modo patronis prospiciendum erat. Quis autem ille modus fuerit ex
 hoc loco discimus, quem recte, ut opinor, ita restitui posse putavit doctiss. Gös-
 schen: « sed postea Lex Papiâ (cum) quatuor liberorum jure libertinas tutelâ pa-
 « tronorum liberaret et eo modo (inferret ut jam sine patrono) tutoris auctoritate
 « (testari possent prospexit ut pro numero liberorum, quos superstites liberta) ha-
 « buerit, virilis pars patrono debeatur. »

De caeteris, quae hoc Gaji commentario circa patronorum Jus, quod ex lege
 Papiâ venit, proponuntur, clausulis, singulatim videre libet:

§. 46. « Lege XII Tabularum patronis datum est — patronorum liberos — testa-
 « menti liberti — adoptivum — bonorum possessionem petat, trium liberorum jure
 lege Papiâ consequitur; aliter hoc Jus non habet. »

Collato Ulpiani fragm. Tit. 29. §. 5. ita Gaji verba intelligenda sunt: « *Femina ex lege XII Tabularum idem Jus concessum est quod masculi patroni liberi habent. Verum si contra tabulas testamenti liberti aut ab intestato contra suum heredem non naturalem sed adoptivum femina honorum possessionem petat, trium liberorum jure lege Papiâ illud consequitur; aliter hoc jus non habet.* » Cf. doctiss. Gösschen in not. ad h. l.

III. 47. « Sed ut ex bonis libertae suae quatuor liberos habentis virilis pars ei debeat, liberorum quidem jure — ut quidam putant, sed tamen intestatâ libertâ mortuâ, verba legis Papiæ faciunt ut ei virilis pars debeat. Si vero testamento facto mortua sit liberta, tale Jus ei datur, quale datum est — liberique contra tabulas testamenti liberti habent: *quomodo parum diligenter ea pars legis scripta sit.* »

Patet ex primis hujus paragraphi, verbis Gaji aetate dubitatum fuisse an filia patroni tribus liberis honorata virilem partem consequeretur contra tabulas libertae iniquiter enixae.

Maximis autem difficultatibus obnoxius est hicce locus: « Sed tamen intestatâ libertâ mortuâ, verba legis Papiæ faciunt ut ei virilis pars debeat. » Etenim in omnia bona succedebat patroni filia, quum liberta suos heredes habere non poterat.

Cf. Gajus Comm. III. 51. et clariss. Gans Scholien zum Gajus 558. Equidem quomodo hoc *verbis legis Papiæ fieri* potuerit, non intelligo. Quid vero, si statuamus hanc ipsam illam legis partem esse, quam parum diligenter scriptam esse Gajus ait ibidem? Sane ipsum illud: « verba legis Papiæ faciunt » ut cætera arguere mihi videntur dubitasse auctorem an tale placitum convenienter sancitum fuerit, eundemque ut illud agnosceret, magis ipsius Legis verbis quam juris elegantiam permotum fuisse.

III. 49 — 55. « Patronae olim, ante legem Papiam hoc solum Jus habebant in bonis libertorum, quod etiam patronis ex lege XII Tabularum datum est; nec enim ut contra tabulas testamenti in quo praeteritae erant vel ab intestato contra filium adoptivum, vel uxorem nulumve bonorum possessionem partis dimidia petere; Praetor similiter, . . . »

50. « Sed postea lex Papiâ duobus liberis honoratae ingenuae patronae, libertinae tribus eadem fere Jura dedit, quae ex edicto Praetoris patroni habent. Trium vero liberorum jure honoratae ingenuae patronae ea jura dedit, quae per eandem legem Patrono data sunt; libertinae autem patronae non idem Juris praestitit.

« Quod autem ad libertinarum bona pertinet, siquidem intestatae decesserint, nihil novi patronae liberis honoratae Lex Papiâ praestat. Itaque si neque ipsa patrona neque liberta capite diminuta sit, ex lege XII Tabularum ad eam hereditas pertinet et excluduntur libertae liberi; quod Juris est etiamsi liberis honorata

- « non sit patrona; numquam; sicuti supra diximus, feminae suum heredem habere possunt, etc. »
52. « Cum autem testamento facto, moritur liberta; ea quidem patrona, quae liberis honorata non est, nihil Juris habet contra libertae testamentum; ei vero quae liberis honorata sit, hoc Jus tribuitur per legem Papiam; quod habet ex edicto patronus contra tabulas liberti. »
53. « Eadem lex patronae filiae, liberis honoratae, patroni Jura dedit, sed in hujus personam etiam unius filii filiaeve Jus sufficit. »

Egregia est horum Gaji verborum cum Heineccii restitutione consonantia. Verumtamen novi quid etiam nunc hoc loco docemur. Cum enim lex Ulpiano (fragm. Tit. ult. §. 6.) probaverit Heineccius, patronam ingenuam duobus liberis honoratam, eodem jure frui, quod patronus ex edicto Praetoris habet; hic §. 50. legimus patronam ingenuam si ter enixa sit ea jura habere; quae per hanc legem patrono conceduntur. Illud deinde, filiam patronae patroni jura habere, etiam si unum tantum filium filiamve habuerit, antea non constabat. Cf. §. 53. Atqui mirum hoc videatur necesse est nobis reputantibus, ipsam patronam trium liberorum jure eguisse, ut tale Jus obtineret. Neque me fugit ex hoc quoque loco indicari, male Heineccium legi inseruisse hanc clausulam supra pag. 48. jam a nobis rejectam: « Patroni filia si jus trium liberorum habebit, eadem jura, quae et ipse patronus patronique filii edicto Praetoris habent, habent. »

De caeteris locis, quibus doctrina legis Juliae et Papiae Poppaeae

illustrari possit:

Praeter ea quae circa tutelam, caduca, atque liberorum Jus, e novis Juris fontibus colligere nobis licuit, quaedam etiam nunc loca attingenda sunt; quae ad argumenta illa jam exposita commode referri non poterant. Primum igitur obiter hic in censum veniant verba Gaji l. 23. seq.; quod enim ibi legi Aeliae Sentiae tribuitur placitum, de modo, quo Latini ad Jus Quiritium perveniant; viri docti, ut jam a nobis dictum est, Legis Juliae et Papiae esse contenderant. Atqui, ohnjamodi quid lege nostra nequaquam fuisse cautum, supra ostendimus. Uterius illud probat B. Hollweg diss. de caus. prob. p. 31. Ad nostram legem etiam pertinuisse illam clausulam, qua cautum erat, ut Latini, perficiendo Romae aedificio, Jus Quiritium consequeretur, il probabiliter statuit Clar. Göschen ad Gaj. l. 33. Cuius enim ex Ulpiano fr. III. non constaret, etiam

etiam hoc modo ad Jus Quiritium pervenire posse Latinos, satis manifesta erat sententia eorum, quae ex Gaji Comment. l. l. non nisi mutila nobis relicta sunt: « aedificio ..... non minus quam partem ..... patrimonii sui impenderit, Jus Quiritium consequatur ..... » Conferendum autem est ad hunc locum fr. 159. D. de V. S.; ex quo patet, Ulpianum in libro VII. ad leg. Jul. et Pap. de aedificio Romae construendo egisse his verbis: « Aedificia Romae fieri etiam ea videntur, quae in continentibus Romae aedificiis fiant. §. 1. Perfecisse aedificium is videtur, qui ita consummavit, ut jam in usu esse possit. »

Hisce Clar. Göschen adactus est, ut statueret, locum Gaji hunc in modum esse restituendum: « Lege Juliâ cautum est, ut Latinus si in perficiendo aedificio Romae non minus quam partem s. .... patrimonii sui impenderit, Jus Quiritium consequatur. »

Quodsi igitur, hujusmodi privilegium Latinis nostrâ lege fuisse concessum, Gajus scripsit, de iis certe egit, qui voluntate dominorum in libertate morabantur, ac postea, latâ lege Juliâ Norbanâ, Latini dicti sunt. Cf. Schult. ad Ulp. fragm. III. 1. laud. De iisdem egerat quoque lex Aelia Sentia. Cf. Gaj. I. 29. laud.

Usum, tamquam modum in manum conventionis, legibus Juliâ et Papiâ fuisse sublatum; Clar. Schraderus (1) ex verbis Gaji (I. 111.) deducit. Ibi enim, postquam exposuerat quomodo usu in manum conveniat femina, atque absentiam triumphantium, interrumpatur usucapio, subjicit Iustus: « sed hoc totum Jus partim legibus sublatum est, partim ipsâ desuetudine oblitteratum est. » Statuit igitur vir doctus, legibus illis Juliam Papiamque significari, quod sane mirum non esset, cum saepius simpliciter ita legum sit mentio (2). Ut verosimilior haec conjectura videatur, affert idem, talem Juris mutationem cum argumento legis nostrae egregie convenire. Equidem tamen haud scio, an hujusmodi sanctio congrua sit consilio Legislatoris, quod, sine dubio, hoc fuit, ne quid nuptiis impedimento esset; quare mihi nondum persuasum est, usum legibus Juliâ et Papiâ fuisse sublatum. Cf. Clariss. van Assen adnot. ad Gaj. p. 75.

Majoris autem momenti sunt, quae ex fragmentis Vaticanis §. 197. colligere poterimus. Ibi enim Ulpianus, « An bello, » inquit, « amissi a tutela excusare debeant? » « nam et in fascibus sumendis et iudicandi munere pro superstitibus habentur, ut lege Juliâ de maritandis ordinibus, de fascibus sumendis et publicorum capite vicimosexto, item privatorum Capite VII. de iudicando cavetur. Et puto constituendum, ut a tutelis excusent. » Ac primum quidem hoc loco discimus, inscriptionibus jam olim varia legis Juliae capita fuisse insignita; et quidem Capitis VII.

ru.

(1) In opere: was gewinnt die Röm. Rechts-geschichte durch Gaj. Instit. ? p. 43.

(2) Cf. Comm. nostrae p. 14 et 40. Plura exempla suppeditat Merillius, Observ. l. V. c. 102.

rubicam fuisse: « de fascibus sumendis. » Deinde vero etiam hoc ex illo loco efficitur, disertis verbis in illo capite fuisse cautum: « ut bello amissi pro superstitionibus & haberentur. » Nimirum verba: « et puto constituendum, ut a tutelis excusent » ex interpretatione sunt JGti, qui ut probet suam sententiam, ad analogiam capituli de fascibus sumendis provocat.

Caeterum conferatur ad hunc locum doctiss. de Bucholtz, fragm. Vatic. §. 197. et Ulpian. fr. XVIII. D. de excusat.

Denique animadvertendum restat, commentarios ad legem Juliam et Papiam conscripsisse Gajum, antequam Institutionum Commentarios ederet, atque ideo sub initio regni Antonini Pii. Ait enim L. III. §. 54., postquam Patronatus Jus, quod ex lege Papiâ venit, exposuerat: « Hactenus omnia jura quasi per indicem tetigisse sat est: alioquin diligentior interpretatio propriis commentariis exposita est. » Cf. Schraderum op. laud. p. 59.

Atqui haec sunt, quae etiamnunc de caeteris locis, ex quibus doctrina legis Juliae et Papiae illustrari potest, monenda restabant. Quare jam satis ostendisse videmur, quomodo, ad nostrae legis placita constituenda, valeat novorum fontium pertractatio.

Conclusio.

De Heineccii meritis in legis Papiae Poppaeae restitutionem deque novis Juris fontibus, quibus doctrina de hac amplissima lege illustrari possit, pro viribus disputavi. Quodsi autem non ita sese opella habeat, ut vobis, Viri Clarissimi! quacunque tandem ratione probetur, utinam illud tamen effecisse videar, quod a juvene in his omnibus rebus novitio expectari possit! Sin vero etiam haec spes me fefellerit, ne tunc quidem frustra manus operi admovisse videbor, utpote qui diligentis legis Juliae et Papiae pertractatione uberrimos jam fructus perceperim. Illud vero apprimis me didicisse gaudeo, plurimum, tam in excolendam universam Jurisprudentiam Romanam, quam in legis Juliae et Papiae cognitionem, perfecisse Heineccii industriam; atque etiamnunc, repertis novis subsidiis, ejus commentarios eximii esse pretii. — Scilicet magis magisque, dum haec tractarem, mihi persuasum est, nequaquam solis novis Juris fontibus investigandis, verum, prae caeteris quoque, diligenti Veterum quorumlibet optimorum Interpretum lectione promoveri Juris Romani studium. — Verissime enim dixit Plutarchus:

« — Πρεσβυτέρων επιχειρήματα . . . . . ἀρχὴν ἐνδίδωσιν σοφείαν καὶ πόλμαν ἐπὶ τὸ ζητεῖν, καὶ ἀνιχνεύειν τὴν ἀλήθειαν. »

JANI REGNERI WERNINK,

ZWOLLA, TRANSISALANI,

THEOLOGIAE IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA STUDIOSI,

COMMENTATIO

IN

QUAESTIONEM, AB ORDINE THEOLOGORUM IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA A. MDCCCXXVIII.
PROPOSITAM;

Qua postulatur: *interpretatio effati Paulini: Rom. VIII: 22. πάντα ἡ κτίσις στενεύει*
καὶ στυγνάζει ἀπὸ τοῦ ὄντος, ad quam accedat oportet brevis et dilucida totius ora-
tionis contextae vs. 19 — 25.

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT D. VIII MENSIS FEBRUARII

A. MDCCCXXIX.

STATI PRUSSICI

DELLA MONARCHIA

DELLA MONARCHIA PRUSSICA

COMMEMORATIO

IN

ANNIVERSARIO, AD QUODAM TORNABURGI IN AUSTRIA
MENSIS APRILIS DIE 17. 1807.
PUBLICATIONE

PER HOC ANNO, QUODAM TORNABURGI IN AUSTRIA
MENSIS APRILIS DIE 17. 1807.
PUBLICATIONE

PER HOC ANNO, QUODAM TORNABURGI IN AUSTRIA
MENSIS APRILIS DIE 17. 1807.
PUBLICATIONE

COMMENTATIO

IN

QUESTIONEM THEOLOGICAM.

INTROITUS.

Fontem errorum in Sacris Literis interpretandis unum omnium uberrimum semper in eo fuisse constat, quod, qui his Literis operam darent viri docti, haud raro adeo non horum sententiam Scriptörum e verbis ipsorum eruere conarentur, ut suam ipsi mentem, conciliatis tamen utcunque cum ea (ni enim fecissent, quis, quaeso, mentem sibi Virörum Divinorum exponi credidisset?) auctoris, quibus usus erat, verbis, in ipsas Literas Sacras invcherent. Quaecunque igitur nugarum deliria, quae quomodo hominibus in mentem venire potuerint, haud injuria mireris; sed omnia tamen, nullo negotio, Divini Codicis auctoritate confirmata reperimus. Non est igitur, quod quaeras, quemadmodum antiqua memoria, ut horum exemplo utar, Gnostici sua opinionum portenta, quae haud temere delirantium appelles somnia hominum, salvis tamen, ut ipsis videbatur, Christianorum nomine ac juribus, tam contumaciter defendere potuerint; quemadmodum his quidem meliores, sed qui in gravissimis tamen erroribus versabantur Platonici philosophi (quales multos e Patribus Ecclesiasticis fuisse constat) ne Literarum quidem Sacrarum praesidium sibi deesse opinarentur; imo tam praecclare iisdem se adjuvari jactarent, ut (quae Clémentis Alexandrini vox est) Platonem summo jure *Μωσῶν ἀπικιζοντα* appelles: quippe philosophus Atticus, Academicorum parens, quam in omnibus cum Hebraeo Mose consentiret, dici vix possët. Neque hi solum, sed omnes omnino, quotquot unquam fuerunt, sectae, a vera Christianae religionis ratione haud raro tam longe distantes, quam a terra sol et reliqua sidera, ad unam tamen omnes (si a paucis quibusdam fanaticis discedas) in Literis Divinis quod satis, et supra quam satis erat, invenerunt, quo opinioniones suas defenderent atque tuerentur. Quid, quod ne medii quidem, quod

dicitur, aevi barbaries his se destitui putaverit? quod, cum opinionibus Patrum, Conciliorum decretis, Paparum sententiis, Scholasticorum argutiis, divinam fere auctoritatem tribueret, nihilo tamen minus in rebus vel civilibus omnia ad Sacrum Codicem referenda esse, existimaret; quapropter, cum in Francia controversia incideret de eo, utrum solis maribus, an feminis quoque, regnum jure deberetur, difficilem illam, quae videbatur, quaestionem facillime solutam esse accepimus hac una Sacrarum Literarum voce: *lilia non nent!*

Sed, ne hominum nos ineptia ad ludicra deducat; omni igitur dubio carere debet, sanae librorum horum interpretationi maximopere nocuisse perversum istud suas opiniones, vanas haud raro atque futiles, cum Divini Codicis doctrina conjungendi studium; quam prona autem multi sint ad suas sententias, quamquam minus quidem per se absurdas, interdum quoque verissimas, ubivis in Sacras Literas importandas, ad earumque patrocinium omnia fere revocandum, exempla docent interpretum nonnullorum celeberrimorum, quorum aeternitati consecratum est nomen.

Huic autem aliae, eaeque satis multae, causae accesserunt, quae indagandae verae Scriptorum Divinorum sententiae vehementer obfuerunt. Cum enim primis rei Christianae temporibus, omnis, quae quidem ordine disposita literisque mandata esset, desideraretur artis interpretandi disciplina, hujus quidem nonnullas regulas exponere coeperunt Hieronymus atque Augustinus (ne de aliis, parum illis probatis, quidquam dicamus); mox tamen, invalescentibus tetrae cujusdam barbarici tenebris, interpretationi quoque Sacrorum Librorum sempiterna veluti nox offusa videbatur, quam cum paulatim dispulisset literis pariter atque religioni oblata melioris conditionis lux, ut in aliis disciplinis ab aliis, ita in hermeneutica insignis opera collocata fuit a Matthia Flacio Illyrico, qui, cum artis fundamenta praeclaresposuisset, paucos tamen habuit, qui, ante Ernestii quidem aetatem, inchoatum aedificium altius extruere et penitus absolvere conarentur; quae causa fuit, ut multi, nullis rite interpretandi legibus adstricti, imprudenter et temere in hoc munere versati sint. Mox, denuo increbrescente (nam plures recentioribus cum antiquis interpretibus communes causae fuerunt) studio allego- riarum, ingenio serviebant, judicio parum; cumque plurimi linguae, qua Novum Testamentum conscriptum est, ad Hebraeorum illius et interpretum Alexandrinorum consuetudinem magnam partem compositae, veram rationem atque indolem vel ignorarent, vel, quod turpius etiam, negarent et oppugnarent, atque omnia ad dictionis bene Graecae leges exigenda esse praeciperent; aliter accidere non potuit, quin pro vera scriptoris sententia substitueretur ea, quam quisque conjectando singulis locis maxime consentaneam esse arbitraretur. Postremo, (nam plura memorare nihil attinet) ut in locis, maxime difficilioribus, ingens existeret discrepantia interpretum, causa effecit haec. Namque viros doctos, nihil, quod quidem probabile esset, ab aliis excogitatum,

reperientes, nec ipsos quidquam melius inuenientes, ut tamen non omnino nihil afferre viderentur, saepe deprehendimus illud secutos esse, quod, etsi interdum ingenii laude ornari mereatur, tamen et linguae rationi aperte repugnet, et cum consilio scriptoris nihil habeat conjunctum.

Quae omnia cum ingentem pepererint diversissimarum, quae in dicta, praesertim obscuriora, habentur, interpretationum numerum; ita tutissime iudicium nostrum recturi esse videmur, ut et sermonis, quo scriptor usus est, ratione habita, nec argumentationis continuatione neglecta, simplicitatem sequamur in interpretando, in qua non temere certum iudicium veri esse, vulgo statuitur.

Quae hactenus disputavimus, si quo alio, illo certe, qui responsioni nostrae propositus est, locus Epist. Pauli ad Romanos cap. VIII: 19—25. illustrantur et confirmantur, cujus in loci cum incidimus commemorationem, sponte eo deducimur, ut nonnihil de nostro in hac commentatione scribenda conatu dicamus. Loci quidem difficultas, magnus interpretum de eo dissensus, virium nostrarum imbecillitas, alia plura, ab incepto hujusmodi facile nos cohibere potuerant. Sed quoniam majorum sapientiam in eo quoque admiramur, quod adolescentibus, in singulis literarum generibus operam collocantibus, hac etiam ratione explicandae intelligentiae, doctrinae augendae, omnes ingenii animique vires contendendi, opportunitatem supeditaverunt, nos quoque sapientiam eorum in nostros usus convertere studuimus; idque eo magis, quia, qua estis, Viri Amplissimi, in condonandis erratis humanitate, nobis quoque ipsis errorum veniam facile concessum iri, non temere sperabamus. Quare Viros Clarissimos, si quid hisce insit minus probandum, (ne autem multa, metuimus) illud ut imperitae adolescentiae benigne condonent, etiam atque etiam rogamus.

Cum autem *interpretatio* quaeratur *effati Paulini* Rom. VIII: 22. *πᾶσα ἡ κτίσις αὐτοτελέθει καὶ συνῴδῃσι ἄλλοι τοῦ κύριου*, ad quam accedat oportet *brevis et dilucida totius orationis contextae vs. 19—25*, cumque recta, ut effati illius, ita totius hujusce pericopes, intelligentia, nuicē contineatur recta de vocabulo *κτίσις*, quo pertineat, sententia, haud temere commentationem nostram ita instituturi esse videmur, ut in *duas partes* tribuamus. In *priore*, breviter memoratis variis, iisque magnam partem levissimis, quae cum hac voce conjunctae sunt, sententiis, ad eas accedemus ponderandas Virorum Doctorum rationes, quae etiamnum probantur a multis, saltem non omni auctoritate carent. Quae omnia efficient hujusce partis *caput prius*. In *posteriore capite* de eo exponemus, quid nobis potissimum hac in re sequendum esse videatur. *Pars altera* interpretationem complectetur totius pericopes a versu 19 ad 25, cui suo loco commode inseretur, opinor, *uberior* versus 22 *interpretatio*.

P A R S P R I O R.

QUO VOCABULUM κτίσις, IN HAC QUIDEM CONTEXTA ORATIONE,
PËRTINEAT, INQUIRITUR.

C A P U T P R I U S:

ALIORUM DE HAC RË SENTENTIAE AFFERUNTUR, EXPENDUNTUR,
DILUUNTUR.

§. 1.

Praecipuae perstringuntur Virorum Doctorum sententiae.

Cum infinita sententiarum, quod ad vocabulum κτίσις attinet, discrepantia, ne commodum ordinem negligamus, omnino requirat, has ut ad certa quaedam veluti genera referamus, genera iterum in subjectas sibi formas distribuamus; nobis quidem appetissima visa est illa ratio, qua omnes, quae huc spectant, Virorum Doctorum sententias, ad *duplex genus* revocemus: *alterum* complectetur eas, quibus vox κτίσις ad naturas refertur *non nisi ratione praeditas*; in *alterum* concludentur illae, quae τὴν κτίσιν, hęc significatam, *multo latius patere* volunt; illi quidem generi hujusce partis caput assignabimus *prius*; *posterius* alteri.

Principio igitur sententiam vidcamus eorum, qui Paulum hoc loco non nisi cogitantium et intelligentium rerum rationem habuisse statuunt, quorum in ratione ita versabimur dijudicanda, ut, omissis vanis, quae diu explosae sunt, cum significatione vocis κτίσις conjunctis opinionibus dicam, an somniis? quis enim facile sibi persuadeat, mentionem hęc fieri v. g. *angelorum*, sive *bonorum*, sive *malorum*, de qua sententia ejusque patronis vid. *Ontwerp eener volledige geschiedenis van de Godsdienstgevoelens der eerste Christen-eeuwē*, Tom. II. pag. 228. Petr. Curtenius in libro, qui inscribitur: τὰ Παύλου δυνόματα of *de zwaarste plaatsen der brieven van Paulus* cct. Tom. I. p. 285. Deyling. *Observ. Sacr.* part. 1. obs. 57. §. 5.

p. 274. Mosche, *Bijbelvriend*, Tom. II. p. 220. Beausobre, *remarques sur le N. T.* Tom. I. p. 265. nec defuisse, qui *Adamum* imprimis atque *Evam* intelligerent, idem docebit Curtenius l. l. p. 286; conf. etiam Tholuck *auslegung des briefes Pauli an die Römer*, p. 285. eorum quoque sententiam memorans, qui *animam*, quae ab Origene aliisque sideribus inesse putabatur (vid. Venema, *Hist. Eccl.* Tom. III. p. 605.) cogitandam esse statuerent; sed his neglectis, eam viam nobis sequendam esse putamus, ut primum dicamus de iis, qui *Judaeos* hinc opinantur commemorari; dein ad illos transeamus, qui *Ethnicos* Pauli animo observatos esse volunt; tum ad eorum rationem animum adhibeamus, ex qua omnes omnino, qui *religionis expertes sunt Christianae*, sive *Judaei* sunt origine, sive *Ethnici*, intelligere oporteat; praeterea expendamus, num ad *Christianos*, hoc quidem loco, spectare possit nomen *Ἰσραήλ*; postremo videbimus, quid sentiendum sit de iis, qui *universum genus humanum* potissimum cogitandum esse existimant. Multa non nisi strictim attingere necesse erit, cum operam magnopere levaverint Tholuck Flatt, *Auctor anonymus* in Beets, *Christ. Magazijn*, al., quos deinceps suorumque loco citabimus. In omnibus modestiae, quae adolescentem decet, memores nos praestare studebimus.

§. 2.

Num jure et merito ad Judaeos referatur vocabulum Ἰσραήλ, breviter inquiritur.

Itaque, ut primum quidque videamus; sunt, quibus a verosimilitudine non abhorreere videatur, ut Paulus hac oratione de solis locutus sit *Judaeis*, qui tamen quales intelligi debeant, admodum varium est. Namque alii cogitant *Judaeos*, *his ipsis*, quibus scripta haec epistola est, temporibus aequales; alii illos significari malunt, qui *Christum vivendo antecesserunt*; pars a *Christiana religione alienos*; pars, his exclusis, eos tantum existimant *Ἰσραήλ* vocabulo comprehendi, qui *Christo nomen dederant*.

Antequam vero ad ipsam harum sententiarum expositionem quamvis brevissimam accedere licebit; quod universam hujus rei investigationem continere videtur, oportet teneamus: *primum*, Paulum, in tota hac pericopa, vel, ut accuratius loquamur, in priore ejus parte, agere de iis, quae ad *felicitatem* spectant *Christianorum futuram*, cujus rei argumento sunt verba, cum proxime antecedentia vs. 17; 18, tum ea, quae his ipsis commatibus 19 seqq. comprehenduntur, atque prorsus eodem pertinent: conf. *Scriptor anon.* l. l. Tom. III. p. 269, 270. *deinde* eum, non id sibi propositum habere, quod voluit ille ibid. p. 273 seqq., ut *certam* esse eam, quae a Christianis expectaretur, beatitatem, argumento quodam confirmaret,

neque etiam, quod Melanchthoni, Hyperio, Calvino, visum est; *patientiae*, quam non diserte quidem, at tacite tamen, vs. 17. commendaverat, aliquod *exemplum* commemoraret; sed in eo Apostolum versari, ut veluti specimine quodam ostenderet, quam *summe beata* futura sit sectatorum Christi sors, quamque prae ea omnem hujus vitae miseriam nullo loco habere conveniat, ipsa orationis forma ostendit: quippe praepositionis γὰρ ea vis est, ut eorum, quae antegressa sunt, rationem reddi, indicio sit, quod recte observatum esse judico a Flatt. in *Vorlesungen über den brief Pauli an die Römer*, p. 230, et Tholuck. l. l. p. 284, 285. qui Chrysostomo quoque hinc secum convenire probavit. Haec quidem postea clarissime apparebunt, opinor; nunc strictim indicavisse suffecerit. Ad rem praesentem veniamus.

Primum igitur fuerunt, qui *pios* Judaeos, quorum *Servatorem antegressa est aetas*, voce κτλις significari putarent, quam sententiam, (si fides habenda est auctori anonymo citato ab J. Th. Elsner. in *Epicrisi ad expositionem loci ad Rom. VIII: 19—23*, inserta *Symbolis liter. Duisbergens.* Tom. I. part. 1. p. 221, 222.) a Blackwallo primum propositam (in *Crit. Sacr. N. T.* p. 514), dein exornatam ab Altmanno, Bernensi Theologo, (in *dissert. sing.* inserta *ejus melet. philol. crit.* part. 2.) postea probatam a Curtenio l. l. p. 291[seqq. tandem, ex parte saltem; nominis sui fama celebravit Jo. Christ. Doederlein in *comment. ad locum Pauli Rom. VIII: 19—25.* quam in *Commentationes Theol.* a se editas susceperunt Velthusen., Kuinoel. et Rupertius, Vol. I. p. 483 sqq. qui tamen Doederleinius in multis nova via incessit. Loqui enim Paulum (vs. 18.) de ingenti, quae sinceris Christianis parata sit, felicitate, qua tamen si, dum nondum potiti erant, multis affligerentur malis, nemini debere hoc mirum videri: quis enim miretur, quod omnibus commune sit (vs. 19—23)? aut quis nesciat, non hoc verae felicitati obstare, ut multa tibi adhuc ad plenam beatitatem deesse sentias, modo animum erigas spe futurorum bonorum (vs. 24, 25.) Itaque vs. 19. (sunt fere verba Doederleini l. c. p. 490, 491.) vocabulum κτλις spectare ad homines omnes, id est permultos (popularem enim loquendi consuetudinem de *omnibus* affirmare, quod in *pluribus* verum sit), quorum aut historiae conservarentur, aut animum intueri liceret, quique in spem et expectationem beatioris conditionis εὐνοθυμαδὸν consentirent. Cum autem Paulus ad *Judaicos* scripserit Christianos, atque expressae τῆς κτλιως notae, illud quo trahendum sit, aperte designent; qui alii hisce in mentem venire poterint, nisi illi, quorum, vel antiqua memoria, vel hoc ipso tempore, et fides spectata esset, et beatioris desiderium conditionis in vulgus notum? quorum *universitatem* complecti versus 19. Deinde vs. 20, 21. ad magis *singularia* descendi: superioris aevi pios, hujus vitae aerumnis agitados, vel, quod praefert Doederlein, Mosaicae disciplinae severitatis tenuitatisque taedio affectos, non nisi beatio-

ris spe fortunae afflictum malorum sensu animum consolari potuisse. Quid, quod ne posteris quidem, quam patribus, felicioribus esse liceret? Hos enim eodem adhuc, quo majores, laetioris conditionis desiderio teneri (vs. 22). Quocirca nemini admirationi esse possit, si ipsi quoque Christiani, pars illa τῆς κτίσεως longe nobilissima, iisdem vexentur calamitatibus: quid enim causae foret, ut ex communi omnium bonorum sorte exemptos esse oporteat? Et quid est, quod veris eorum commodis obstare videatur? spes enim, futura bona tanquam praecipiens, moestos animos potest dulcissimo solatio perfundere. Sic fere Doederlein; cujus ratio, etsi ingenii laude non debet privari, tamen haud scio an severitate iudicii prorsus repudietur. Etenim ne de languore, qui sic in orationem inducitur, quidquam dicamus; tollitur connexio versuum 18 et 19, quam supra unice veram esse diximus, postea autem probabimus, et Paulus, si hoc voluisset, *non tantum nos, sed multos quoque alios praesentis conditionis vehementer taedet*; ut significaret, de iis se loqui, qui a Christianis essent *diversi*, nonne potius dixisset ἡ γὰρ ἀποκατάστασις καὶ τῆς κτίσεως vel καὶ αὐτῆς τῆς κτίσεως? cum autem versum 22. ad eosdem spectare manifestum sit, quorum in antecedentibus mentio occurrit: ratio enim affertur antecedentium; inde quis non colligat, discrimen illud, a Doederleinio propositum, constare nullo modo posse? Nec quidquam erat, cur Apostolus tam operose ea probare aggrediretur, quae nullus in dubium revocaret, verbis quidem adeo obscuris, fere ut a nemine intelligi possent? Sed haec quidem latius persequi nihil attinet; persecutus est Anonymus saepius jam citatus in *Christ. Mag.* Tom. IV. p. 89. qui Doederleinii rationem funditus evertisse videtur.

A Doederleinio valde discrepat Findeisenius in *Epist. gratulatoria ad Führmannum*, inserta iisdem *Commentationibus*, Vol. IV. p. 363. et ante hunc Cramer in libro *Verklaring van den brief van P. aan de Rom.* Tom. II. p. 92 seqq. qui Paulum Judaeos a sacris Christianorum alienos in mente habuisse putant; quam interpretationem cum a nexu non minus, quam superior illa; abhorreat, et vim verbis inferre videatur, necesse non est, ut data opera confutemus; conf. Anonymus l. l. Tom. IV. p. 77 seqq. Flatt l. l. p. 243, 244. qui cum ibid. p. 241—243. et uberius in *Opusc. Acad.* p. 388 seqq. redarguerit Gockelii sententiam, quam explicuit in Augusti *Theol. monatschrift für das jahr 1801.* Vol. I. p. 51 seqq. hanc quidem nos non morabimur. Retulerat autem Gockelius omnia, a Paulo τῆ κτίσει tributa, ad Christianos, natione Judaeos, quorum in *Pa-laesina habitandi sedes esset.*

§. 3.

Num Gentiles intelligi possint? Venimus ad perpendendam eorum sententiam, qui vocem *κτις* de *gentibus* dicunt, quae vera Dei cognitione carebant. Habet sane haec ratio, quibus gloriatur, patronos longe celeberrimos, Lightfootum, Hammondum, Lockium, Semlerum, alios; citatos a Wolfio in *Cur. ad h. l.* Tom. III. p. 147. quibus add. Ge. Lud. Rhodius in *dissert. ad h. l.* inserta Gerdesii *Miscell. Duisberg.* Tom. II. Fasc. I. p. 451—494, qui tamen Vir Doctus haud scio an verbis copiosior, quam argumentis subtilior, existimari debeat; assensionem tamen sibi conciliavit Gerdesii, *Miscellaneorum editoris*; vid. *ibid.* p. 494. in *nota.*

Neque vero nulla sunt, quibus ejusmodi hujus vocabuli potestas confirmari videatur. Attulit Lightfootus in *Hor. Hebr. et Thalm.* ad Marc. XVI: 15. *Oper.* Tom. II. p. 463. quatuor ex Rabbiorum scriptis locos, ubi vocabulum *גוים* de gentibus usurpatur, quae verum Deum non cognoscerent, quibus testimoniis alia adjecit Rhodius l. c. p. 481, 482. Sed, uti magnam hoc genus cautionem habere, recte ostendit Ernesti in *Instit. interp. N. T.* Part. 3. Cap. 8. §. 7. p. 517. vid. quoque Moshem. excitatus a Cramero l. l. Part. 2. p. 85. atque usus loquendi Rabbiorum consulendus videtur, nisi ubi, neque Graecae, neque Hebraicae, veteris linguae scientia suppeditet, per quod sensus commodus et contextui aptus reperiri possit vid. Ernesti l. l. ita, ut maxime hoc loco Rabbinici sermonis rationem habere liceat, tamen ex eo nihil quidquam, quod quidem ad hanc inquisitionem pertinet, effici posse videtur. Quid enim? Ipse Lightfootus, nonne exemplis allatis probavit, eosdem Rabbios eodem vocabulo non raro uti de *universis hominibus*, vel, quod eodem redit, *de universo genere humano*? vid. *Oper.* l. l. p. 463. add. Deyling l. c. p. 266, 267, quapropter, nisi expressa reperiuntur in oratione Paulina indicia, quae *solos Gentiles*, Judaeis exclusis, intelligi ostendant, prorsus eodem jure *omnes omnino homines seu universum genus humanum* interpretatione nostra complecti poterimus.

Sed ex ipsis quoque Sacris Literis testimonia depromunt, quibus evidenter probetur, illud, *ἢ κτις*, praesertim si addita est vox *πάντα*, nullos alios indicare, nisi *gentiles*, et hos quidem *solos*. Quid enim Servator, a discipulis jamjam discessurus? *κηρύξατε*, inquit, *τὸ εὐαγγέλιον πάντῃ τῇ κτίσει* vid. Marc. XVI: 15. quorum verborum eam rationem esse, ut palam sit, nomen *κτις* ad *Gentiles* referri; quippe Matthaeum, in loco, illi apud Marcum prorsus respondenti, posuisse: *πάντα τὰ ἔθνη (μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη)* quae vox, *ἔθνη*, eos ipsos indicet, quos V. T. Scriptores *גוים* i. e. *populos germana divini nunimis notitia non imbutos*, appellare consueverint.

Sed,

Sed, ut posterius hoc libenter largimur, ita, quod de loco Matthaei dicitur, non una de causa reprehensione dignum esse videtur. Hoc enim Evangelista si cogitasset, quidni potius *μαθητεύσατε τὰ ἔθνη* dixisset; quam *πάντα τὰ ἔθνη*? (conf. Act. XXII: 21. ubi Jesus per visionem Paulo: *πόρεύου*, inquit; *ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε*) perinde ac si ex his jam nonnulli populi in Christi se disciplinam contulissent; quod si vel nimiam argutiam redolere videatur, verba tamen Marci, itemque Matthaei, non ad solos posse Gentiles revocari, sed ad *quosvis* pertinere, *cujuscunque* tandem sint *gentis atque nationis*, homines; facile docere poterit collatio Lucae, qui Euang. XXIV: 27. ita habet: *καὶ (οὕτως ἔδει: nam haec debent ex superioribus hisce adjici, seu, ut vult Kuinoel, οὕτω δεῖ) κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὄνματι αὐτοῦ μετανοῶν — εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρχαίμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ*, ubi planum est, in *πάντων τῶν ἐθνῶν* numero reponi *Judaeos* non minus, quam alienigenas. conf. Act. I: 8. qui locus citatur a Kuinoelio. Recte igitur idem verba *πάσῃ τῇ κτίσει* explicat *omnis generis hominibus*, secutus in eo, ut alios interpretes, ita imprimis Beza et Elsnorum. conf. brevi post §. 6.

Cum loco Marci frequenter confertur alter ex Ep. ad Colloss. I: 23, ubi Paulus Evangelium dicit annuntiatum esse *ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν*, quae tamen laud scio an male eodem trahantur, cum possint, pariter atque vidimus in loco Marci rem sese habere, *totam complecti hominum universitatem*, quam interpretationem magis etiam probabilem reddunt ea, quae continuo subjuncta sunt: *τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν*, quae non tam *illustrandi* causa (quid enim dictionem per se satis claram attineat illustrare?) apposita esse videntur, sed ut fines hujus *κτίσεως* quam latissime fieri posset, proferrentur. Conf. Act. II: 5. et IV: 12, quae loca eam his verbis vim inesse ostendunt, ut Latine fere sonent: *qua late patet terrarum orbis, sub quacunque coeli plaga*, unde non sine veri specie colligimus, in loco ad Coloss. laudato non *Gentiles*, sed *quoscunque homines* memorari. conf. iterum Luc. XXIV: 27; nec quidquam obstare videtur comma 27, ubi vox *κτίσις* vulgo permutari putatur cum altero *ἔθνη*; vid. Noesselt in *Opusc. ad interp. Sacr. Script.* Fasc. I. p. 124. nam quamquam permutari videtur, tamen non vera permutatio est: cum enim maximam *τῆς κτίσεως*, quam brevi ante Paulus memoraverat, partem *Gentiles* efficerent, quidni illi hoc loco *disertis verbis* appellarentur, praesertim cum eos, magis etiam, quam Judaeos, quos semper singulari institutione ornaverat Summum Numen, ad grati animi laudes Deo afferendas compellere deberet infinita ejus in concedendo sibi quoque eodem beneficio benignitas.

Major, quam commati 27, cum 23 similitudo intercedere videtur versui hujus cap. sexto, quem Grotius quoque ad sect. 25 citavit. Ut enim vs. 25. Evangelium dicitur *κηρυχθῆναι ἐν πάσῃ τῇ κτίσει*, sic idem vs. 6. dicitur *παρεῖναι ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ*, Vocabulum *κόσμος* (de quo vid. Valckenar. in *Schol.* Tom. II. p. 91 et 92. Suicer.

Thez. Eccles. h. v. Tom. II. p. 149 seqq. in N. F., cujus quippe auctores Hebraeo-Graecum dicendi genus sequuntur, non parum recedit a bene Graece loquentium consuetudine. Ut enim κόσμος per *synecdochen totius pro parte* non raro dicitur pro γῆ orbis terrarum vel οἰκουμένη i. e. eā hujus telluris pars, quae ab hominibus incolitur; ita per *metonymiam continentis pro contento* saepissime usurpatur ad significandum *universum genus humanum*, quod in terra sedes habet. Vid. Joh. I: 29. III: 16, 17. IV: 42. VI: 55 et alibi saepe, praesertim apud Johannem, cui hoc in more est positum; quamquam nec reliquis N. T. auctoribus insolitum esse, ut κόσμου vocabulo totam hominum universitatem indicent, argumento sunt loca Matth. V: 14. XIII: 58. XVIII: 7. Rom. III: 6 et 19. V: 19 al. Cum vero Judaei reliquas gentes omnes alto supercilio despicerent, atque se, quibus, Abrahamo oriundis, Deus ipse Rex praesesset et gubernator, e ceterorum populorum numero eximerent, eosque prae se nullos esse putarent; haec igitur superba gens ceteras nationes a Deo contemptas simpliciter ἔθνη vel et κόσμον appellare solebat (vid. Noesselt l. l. p. 125.) cujus consuetudinis certa in N. F. libris testimonia exstant; veluti Rom. XI: 12. ubi verbis πλοῦτος κόσμου respondent illa πλοῦτος ἐθνῶν; quae vis tamen his vocibus non *per se* inest, sed *ex singulari oritur hujus loci ratione*. Hic autem, in Ep. ad Col., non *Ethnicos* tantum commemorari, sed *totam intelligi gentium universitatem*, cujus tamen *partem* longe *maximam* efficerent *Gentiles*, tum rei ratio argumento esse videtur: nam cum antea *paucis* tantum hujus orbis incolis contigisset veri Dei vera cognitio, ab hoc inde tempore, quae praeclara erat Summi Numinis benignitas, *quilibet* homines illustri illo beneficio inceperant ornari; tum declarat, opinor, additum illud παντὶ, quod, si solos Gentiles cogitasset Paulus, minus necessarium foret, et a vulgari illius ratione abhorreret, utpote qui gentiles κόσμου vocabulo appellans, nusquam, quod quidem sciam, adicere soleat voculam πᾶς i. e. ὅλος vid. Glassius in *Philol. Sacr.* p. 161—163. ed. Dathii, quod scriptum invenitur Rom. I: 8. qui locus nostro ad Col. lucem adhibere posse videtur: nam ibi quoque haec dictio spectat non ad *solos gentiles*, sed ad *quoscunque*, in *quibuslibet* oris versantes, homines. conf. quoque Matth. XXVI: 13. atque Marc. XIV: 9. ubi occurrunt haec: ὅπου ἐὰν κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ vid. et ibid. cap. XVI: 15. quo in loco verba κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πᾶσι τῇ κτίσει de *quibusvis* hominibus capienda esse, quod supra nobis jam confirmavisse videmur, etiam id ostendit, quod antecedentia illa: πορευθέντες εἰς κόσμον ἅπαντα, ad eosdem omnino pertinent.

Ex omnibus, quae disseruimus, manifesto putamus elucere in scriptis, ut N. T., ita ne Rabbiorum quidem, vocabulum κτίσις *per se* significare *Gentiles*; sicubi tamen de his solis vox κτίσις usurpata occurrit, illud non nisi e contexta oratione colligi posse. Quare nunc quidem investigandum erat, cujusmodi ea sint, quae in loco ad Rom. τῇ κτίσει attribuerit scriptor; quale consilium, quod in omni hac oratione secu-

tus sit; quae antecedant, quae consequantur; sed haec omnia postea adhuc, data occasione, attingentur; nunc non nisi brevissime percurrere licebit.

1. Et *primum* quidem, quomodo tandem Paulus illis, quae modo scripserat de futura vere Christianorum in altera vita felicitate, continuo subjungere, et *comprobandi* quidem causa, subjungere possit ea, quae ad laetiores, (nam sic illi volunt) quae mox exortura esset, rerum Christianarum in his terris conditionem spectarent; (quae sententia fuit Hammondi in *Paraphrasi*, graviter de hac re castigati a Clerico, Semleri in *Paraphrasi* hujus Ep. p. 100 seqq. et doct. Brouweri in libro postea laudando) hoc igitur quale sit, nos quidem non assequimur. Putant quidem Viri Docti proxime antecedentia quoque eodem pertinere; num optimo jure, postea videbimus.

2. Deinde ex eadem illa interpretatione verba *καταιότις* et *δουλεία τῆς Φθορᾶς* referri debent ad *cultum fictorum Deorum*, in quo usque ad illud tempus *invitū* (quod quemadmodum cum hujus Epist. cap. I. 21 seqq. concilietur, aegre expedias) perseverabant gentiles, illa spe erecti, fore aliquando, ut his tamquam vinculis abjectis, publice filiorum Dei dignitatem sustinere liceat. Sed vocabula *καταιότις* et *δουλεία τῆς Φθορᾶς* plane alio spectare; felicitatem (*δέξαν*) illam, quae hinc memoratur, ejusmodi esse, ut cum hoc rerum humanarum statu nihil habeat conjunctam; repugnare huic sententiae versus 23 et 24, haec igitur omnia totius hujusce pericopes interpretatio facile, credo, ostendet. Conf. Flatt in *Vorl.* p. 245, 244.

Paucis nunc dicendum restat de iis, qui non *Gentiles universe*, sed ex his tantum eos animo Pauli obversatos esse putant, qui *Christo erant conciliati*, quam sententiam nisi Clerici commendaverat (in *animadvers.* ad Hammondi *paraphr.* N. T. Tom. II. p. 42) et Noesselti (in *commentatione ad h. l. l. c.* p. 115 seqq.) auctoritas, tuto mitteremus; nunc breviter videamus.

Cum ea, quae supra de hac re disputavimus, palam faciant, vocem *κτίσις* nullo jure ad *Gentiles* revocari, sequitur, ne *Christianos* quidem e *Gentilibus* cogitari h. l. posse; quod si vel concederetur, tamen huic interpretationi alia obstarent, et ea quidem satis gravia.

Judeos, circumcissione ab omnibus aliis gentibus distinctos, eique ritui mirum quantum tribuentes, in N. T. crebro *περιτομῆς* nomine appellatos invenias; Christiani tamen ea natione oriundi, dicuntur illi quidem *οἱ ἐκ περιτομῆς* (vid. Act. XI: 2. Gal. II: 12. Tit. I: 10) vel *οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ* (Act. X: 45) *περιτομή* simpliciter nusquam. Quidni igitur Paulus hoc loco, *κτίσις* si significaret *Gentiles*; ad eandem rationem *οἱ ἐκ κτίσεως* scripsisset: nam in loco certe ad Rom. XI: 15. *ὑμῖν λέγω τοῖς ἔθνεσιν* nihil est, quo causa haec labefactetur: promptus enim sensus est: *dico vobis, qui (origine) estis gentiles.*

Ut autem usu loquendi prorsus refelli videtur Clerici atque Noesselti ratio, ita

nihil habet, quod cum consilio Pauli ullo modo sit conjunctum. Etenim quo jure Apostolus e communi Christianorum, qui antea Gentiles fuerant, futurae felicitatis expectatione, hujus felicitatis colligere magnitudinem posset? in exploranda autem eorum sententia, qui *κτλς* de universo Christianorum numero dictum esse opinantur, videbimus, hunc locum ita esse comparatum, ut non possint *Christiani* intelligi, sed debeant cogitari alia, ab his penitus diversa; quare nunc plura mittimus.

§. 4.

Expenditur sententia eorum, qui omnes, quibus non erat cum Christianis Sacrorum communitas, cum Judaeis, tum Gentiles, intelligendos esse statuunt.

Sequitur, dicamus de iis, qui vocem *κτλς* referendam esse putant ad omnes, qui Christo nondum se sectatores adjunxerant, veluti existimavit Langius in libro, qui inscribitur *zur beförderung des nützlichen gebrauches des Tellerischen Wörterbuchs des Neuen Testaments* Tom. I. p. 175 seqq. ed. 2. Grimm in *comment. de vi vocabuli κτλς*, Rom. VIII: 19 seqq. quo simul locus iste Paulinus explanatur, et ante hos Wetstenius, cujus haec verba sunt: « genus humanum dividitur in eos, qui jam Christo nomen dederant, quique *primitiae* vocantur hinc (vs. 23) et in Jacobi Ep. cap. I: 18; et reliquos, qui nondum Christo nomen dederant, qui vocantur *creatura* Marc. XVI: 11. Et Judaei sentiunt onus legis suae, et gentes reliquae tenebras suas palpant, praedicatione Evangelii tanquam e somno excitatae; illi expectant mutationem in hac vita, quae continget, si ad Christum accesserint; nos vero in altera vita.” Sed verba τῆ ματαιότητι ἡ κτλς ὑπετάγη — ἐπ’ εἰσίδι, ὅτι καὶ αὐτῇ κ. τ. ε. omnino excludere ejusmodi interpretationem, qua *κτλς* pertineat ad omnes, qui nondum in Christianorum se familiam contulerant, vel sola ostendat collatio Wetstenianae rationis cum ea, quam Grimmus proposuit. Wetstenius enim cum has voces ad fortunatiorem rerum in hac vita conditionem revocavisset; quippe haerens in eo, quomodo tandem ἡ κτλς, quam quidem ille cogitabat, tam certo sperare possit ea bona, quae Christianis in vita demum altera obtingent; Grimmus, verbis istud Paulinis prorsus contrarium esse videns, ut hoc incommodum vitaretur, aliam viam ingressus est, qua incedens, ipse non leviori implicitus esse videtur errore: nam, quae et evidens verborum potestas est, de futura quidem Christianorum beatitate ille hinc agi arbitratur, et haecenus quidem bene; cum tamen spem illam non certam dici posse facile intelligeret, hanc interpretationem ne abieciere cogere-

tur, aliud amplexus est: defecit enim, spem significari non firmam certamque, sed quam excitaret gravium dolorum molestia atque sensus; quod ipsum illud erat, quo Wetstenius, ut aliam rationem iniret, fuerat commotus: probe enim animadvertenter vir perspicacissimus, spem hęc memorari *ab omni dubitatione remotam*; quae vis inest verbo ἀπεκδέχεσθαι: hoc enim non simpliciter est *sperare*, sed *expectare*, quod non nisi de rebus dicitur iis, quarum satis firma nobis allata spes est. Cum igitur omnino cogitentur a scriptore bona *ejusmodi*, quae quis temere in hac vita expectet, cumque spes in illis reposita, *stabilis sit firmaque*, qualis τῆ κτίσει, siquidem ita accipias, tribui nullo modo potest; non temere nobis efficere videmur, hanc quoque interpretationem omni fere probabilitate carere.

De usu loquendi non est fere, quod moneamus; hoc tamen tenendum. Namque Viri Docti hac fere argumentatione secum uti esse videntur: vocabulum κτίσις magna ex parte convenit cum altero κόσμος; jam, ut κόσμος i. e. ut brevi ante vidimus, hujus orbis incolae, crebro dicitur de iis, qui beneficio carent Religionis Christianae (vid. Schlegel in *Lex. h. v.*); ita κτίσις videtur eodem jure ad eosdem potuisse referri: usurpatur enim interdum de universo genere humano; quare quis dubitet, quin per synecdochen de maxima dici possit hujus generis parte, id est, de iis, qui non sunt Christiani? Sed haec ratiocinatio nobis quidem in vitio esse videtur. In pervestigando enim usu loquendi ante omnia oportet videre, quid certis constet scriptorum testimoniis; siquid autem sat firma auctoritate stabilitum invenerimus, tum vero inquirendum est, quomodo homines, humanam cogitandi et loquendi rationem secuti, in eam consuetudinem venire potuerint. Veluti, vocabulum κόσμος certum est, dici saepe de iis, qui ad societatem non pertinent Christianorum, cumque hoc dubio vacet, apertis declarantibus, quae in N. F. descriptionibus exstant, indicibus, diligentis grammatici est investigare, qua ratione ita dici potuerit. Quapropter vocabulum κτίσις, si testatum est, multis vel nonnullis duntaxat in locis, ita, ut volunt Viri Docti, usurpari, comparata voce κόσμος, facile assequimur, quia illa ratio dicendi invalescere potuerit. Verum testimonia prorsus desunt; deesse autem vix possunt, cum in N. T. valde frequens sit mentio eorum, quorum de pluribus Diis opinio erat; ex quo quis non sponte sua colligat, temere hęc a vulgari ratione discedi? Loca enim Marc. XVI: 15. Coll. I: 23, quae in hanc partem traxit Wetstenius, alius generis esse, planum est comparantibus Marc. XVI: 15. cum Matth. XXVIII: 19. conf. quae diximus §. 3. et Platt in *Vorles.* p. 245. Neque vero minore probabilitatis specie possit contendere, vocabulum γῆ, quod scilicet per metonymiam continentis pro re contenta dicatur de hominibus has terras tenentibus, usurpari quoque ad significandos eos, quibus nulla cum Christianis intercedit Sacrorum societas. Denique, si res ita haberet, sequeretur, omnia omnino vo-

cabula, quae quidem, nativam (*originalem*) si vim spectas, accurate consentiunt, in omnibus omnino linguis eodem modo accipi debere; quod nemo facile contendat. conf. Ernesti in *Inst. interp. N. T.* Part. 1. Sect. 1. Cap. 1. §. 4. p. 17. Sect. 2. Cap. 1. §. 1. p. 56 ibique nota Ammonii. add. Morus l. 1. Tom. I. p. 54. conf. *ibid.* p. 74, 75.

§. 5.

*Alia affertur, eaque non ignobilis, loci hujus interpretatio, qua
κρίσις dictum esse accipitur de hominibus Christianis.*

Quae cum viderent viri Literarum peritia Sacrarum insignes, nullos alios a Paulo indicatos esse putarunt, nisi ipsos *Christianos*. Huc pertinent Socinus, Crellius, Przypcovius, Vorstius, Schlictingius, et universe illi, qui Socinianam rationem secuti sunt; qui tamen laud scio an magis studio sectae suae vindicandae, quam probabilitate rei, in hanc opinionem adducti esse videantur; Socinus certe (qui, quantum equidem reperire potui, primus, eam, quam mox aperiemus, rationem, ut ingenio valebat, excogitavisse videtur) quam captiosas secutus sit, defendendae opinionis suae causa, argutias, continuo apparet ipsum legenti. vid. ejus *Responsio ad defensionem Franc. Puccii in Biblioth. Fratr. Polon. Oper. Socini*, Tom. II. p. 313 seqq., ut facile sentias, non liberum ac praepjudicatis opinionibus solum judicium proferri, sed hominis suae opinioni uni omnia tribuentis, eludendique adversarii studio vehementer inflammati (1). De reliquis idem ego non affirmem, quamquam hos quoque, ne aliter sentirent, impedire potuit commune illud sectae suae decretum. Postea et aliis placuit haec interpretatio, quibus nihil cum illis commune fuit, in his Schleusnero, et nuper Ven. D. H. Wildschut, V. D. M.

Am-

(1) Igitur, ut alibi, ita hic quoque, valde prodest, singularum de singulis locis sententiarum causas tenere, atque auctores, unde interpretatio quaeque fluxerit, bene nosse. Veluti Socinus, quod ipse in disputatione cum Puccio fatetur (conf. Venema, *Hist. Eccl.* Tom. VII. p. 504.) perexigua erat Hebraeae Graecaeque linguae peritia; qua si quis caret, quomodo tandem subtilis Sacrarum Literarum interpretis fungi munere possit? Et, quod omnium gravissimum est, cum ipse statueret, homines a Deo ita esse conditos, ut non tantum natura sua mortales essent, sed, si vel numquam peccavissent, tamen mortis necessitati aliquando succumberent; adversariis, in his Puccio, urgentibus, τὴν κρίσιν i. e. rerum naturam, cujus partem homo efficiat, *invitam* h. e. praeter ordinem a Deo constitutum, τῆς φθορᾶς a Paulo subjectam esse dici, ut ne homines quidem, nisi alia causa hoc fieri cogisset, relapsuri ad interitum fuissent; Socinus hanc difficultatem eludere potius, quam diluere ac solvere conatus, aliam hunc locum interpretandi viam ingressus est, in quam non ejus, quod verum esset, reperiendi studio adductum, sed prava cupiditate delatum esse, manifesto apparet. Quamobrem necesse est videre, forte fortuna in illud, quod probabile esset, inciderit; an contra, quae facilis suspicio est, severitate iudicii ingenii et conjecturae levitas covincatur. Conf. Placcus *Op.* Tom. II. p. 321.

Amstelodamensi, qui suam sententiam, perspicue illustratam, docte et eleganter commendare conatus est in diario *Nieuw Christelijk Maandschrift*, II Deel, N°. 6. *Bijlage* p. 18 seqq.

Ad *Christianos*; quorum vi divina ad Christianae Religionis praecepta conformatus esset animus, a Paulo *καινης κτισεις* vocabulum nonnunquam accommodatum esse, nemo est, qui ignoret. vid. Gal. VI: 15. 2 Cor. V: 17. De appellationis ratione h. l. exponere nihil attinet; exposuit copiose et erudite Borgerus ad Gal. VI: 15. Koppius in *Comment.*, atque ipse Wildschut l. l. p. 20.

Cum igitur (nam haec brevis Viri Doctissimi argumentatio est) Paulo non inusitatum fuerit, ut hoc vocabulo *Christianos* significaret, posse nemini mirum videri, si et h. l. eandem illam consuetudinem secutus sit, quae, ut usu loquendi omnino probetur, ita insignem commendationem habeat a consilio scriptoris sententiarumque continuatione. Sed (quod justa dictum sit, quae in hac re nos docet, modestia) ut ipse sibi occursum iri facile perspexit vir acutissimus; ubicunque *Christiani* hoc modo appellantur, *semper* voci *κτισεις* aliquod vocabulum adjicitur, quo illa, quae ibi intelligitur *κτισεις*, accurate indicetur, et ab omnibus reliquis *κτισεις* veluti formis disjungatur; ne locis quidem Apoc. III: 14. Jac. I: 18. exceptis: nam, si vel maxime in his quoque eadem sit, quae in Paulinis illis, loquendi ratio; nihilo tamen minus addita vox *Θεού*, quae acuta observatio est B. Aretii ad l. l. Apoc., signo erit, ejusmodi intelligi *κτισιν*, *cujus exinive Deus parens* dici mereatur.

Qui vocabulum *καινη* nomini *κτισεις*, si quidem ad *Christianos* spectare possit, omnino adjiciendum esse existiment, (existimare autem videtur, aliqua duntaxat ex parte, Flatt in *Worles*. p. 241.); hos quidem satis confutavit Doctissimi Viri peritia; et quis inficietur, ut *Christiani* Eph. II: 10. dicuntur *πολιμα αὐτοῦ* i. e. *Θεού*, ita et eodem modo appellari potuisse *κτισμα* vel *κτισιν Θεού*? Verum enim vero omnem posse abesse distinctionis notam, ut *Christiani* simpliciter nominentur *ἢ κτισεις*, hoc quidem nobis a verosimilitudine prorsus abhorreere videtur. Quid enim? nonne aliquo, quocunque tandem, ab ea, quae *proprie* diceretur, hanc alteram eamque *figuratam κτισιν* indicio distinguere necesse erat, quo neglecto, non poterat non vehementer ambigua oratio reddi? Sit sane, ut iis, ad quos Paulus hanc Epistolam scripsit, cognita vis fuerit phraseos *καινη κτισεις*, ut cognitam fuisse probabile est (nam Abrahamum v. g., ab idololatria ad unius verique Dei agnitionem et cultum conversum, a Judaeis nomine *בריה הרשה* appellari solere, docent Koppius et Borger ad Gal. l. l.) tamen non potuit ab iis simplex *κτισεις* eodem modo accipi. Nam, ut in phrasi *καινη κτισεις* figuratae dictionis indicium inest in addito illo *καινη*, ita hinc nihil prorsus adjectum est, quo figuratam dictionem esse agnoscas. Neque ulla ex ullis vel Paulinis vel reliquis N. F. scriptioibus depromi testimonia possunt, quibus ea vis simpliciter posito nomini *κτισεις* satis quidem probabiliter vindicetur; ex quo colligimus, nullo jure eam in loco ad Rom. huic voci adscribi; cumque prudentis scripto-

ris sit ad vulgarem loquendi consuetudinem se accommodare; ambiguitatem autem, quoad ejus fieri potest, omnem evitare, nobis quidem a prudentia Pauli valde aliena esse videtur tanta in scribendo ambiguitas.

Sed et hoc tenendum (légēs interpretandi ipse mihi praescribo, non aliis, rite callentibus); appellatio *κτίσις*, ad Christianos relata, sine dubio non est ex *propriis*: est *e figuratis*, et, ut propria appellatione ubivis uti licet, ita figurata non item, nisi haec rei imposita fuerit proprio nomine carenti, vel usus loquendi proprii ipsi nominis potestatem tribuerit, conf. Ernesti l. l. P. I. S. 1. C. 2. §. 6. p. 37. Neutrum in vocabulo *κτίσις*, sic quidem accepto, accidere potuit; illud enim ut nemo facile contendat, ita hoc si cui probaretur, satis illum confutarent libri N. T., in quibus proprio quidem *ἀδελφῶν*, *πιστῶν*, *ἀγίων*, *μαθητῶν*, nomine dicuntur Christiani; *κτίσεως* nunquam: nam si proprii nominis haec appellatio vim obtinisset, quā fieret, ut, cum crebro ibi Christiani memorentur, tamen illi nusquam simpliciter *κτίσεως* nomine appellentur? Itaque nulla quidem major, quam figuratae dictionis, (siquidem ad Christianos refertur) tribui ei potest in his literis potestas. Jam figuratae dictionis ea vis est, ut semper apta debeat esse ad id, de quo agitur. Sic, ut hoc utar, aptissime Paulus Eph. V: 8. ad Christianos *ἥτε γὰρ ποτε σκότος*, inquit, *νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ*; et propterea quidem aptissime, quoniam de nefariis gentilium sceleribus locutus erat, quae horrendas arguerent ignorantiae *tenebras*, quibus liberatos Christianos ad divinorum mandatorum *lucem* vitam pie et sancte componere oporteret. Eadem imagine lucis usus quoque est in loco 1 Thess. V: 4, utpote ubi de eadem re loquitur. conf. Rom. XIII: 12, 13. Sed quis Paulum ullo modo excusari posse putet si in aliis quoque locis, ubi non de pristina Christianorum ignorantia, et cum hac conjuncta nequitia ageretur, tamen eandem lucis tenebrarumque imaginem secutus esset?

Aliud exemplum afferam. In loco Phil. III: 3. *περιτομῆς* nomen ad Christianos refertur: *ἡμεῖς*, inquit, *ἔσμεν ἢ περιτομῆ*, quo etiam pertinent loca Rom. II: 29. Coll. II: 11, quae testantur, nostro, ubi de ea, quam ibi tractat, re disserit, non insolitum fuisse ejusmodi dictione uti. Verum si ex his ita a me ratio concluderetur: *περιτομῆς* nomen in promptu est loco Phil. III: 3. al. ad *Christianos* spectare, quare et loco ad Rom. VIII: 19. pro *κτίσεως* vocabulo non minus bene auctor posuisset *περιτομῆ*, vel, si hoc nimis ambiguum, *περιτομῆ ἀχειροποίητος*; (*ἢ ἀποκαρadoxία τῆς περιτομῆς ἀχειροποίητου ἀπεκδέχεται*) non defuturos esse, credo, a quibus graviter castigari. Quid enim? dicerent illi. Nomen tu in hunc locum plane alienum infers: in iis enim, quos modo citavisti, locis scriptor dedita opera disputat de *τῇ περιτομῇ ἀχειροποίητῳ*, quam vocat, sive *ἐν πνεύματι*, opposita illa *τῇ περιτομῇ χειροποίητῳ* vel *ἐν σαρκί*, cujus rei hęc ne umbra quidem apparet.

Quae omnia argumento sunt in manifesto vitio videri esse interpretationem eam, qua

qua κτισίς ad Christianos trahatur: cum enim hęc nihil quidquam memoretur de insigni illa animi vitæque immutatione, cujus ratione habita Christiani improprio hoc nomine interdum, quamquam addita, ut brevi ante vidimus, alia quadam voce, a Paulo dicebantur; profecto omnem loquendi usum neglexisset, si huic loco nullo modo aptam dicendi rationem adhibuisset.

Et hæc quidem de usu loquendi; videamus, num magis faveat ratio contexta.

Hęc primum admirationem habet illud, quod legitur vs. 19: ἡ κτισίς ἀπεκδέχεται τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, cujus dictionis is color est, ut dicas, τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ omnino alios esse, atque τὴν κτισίς; cum tamen hi ipsi, iique soli, τῆς κτισεως, efficere debeant universitatem; quod quia constanti lege loquendi refutari videtur, non potest κτισίς de Christianis accipi.

Eam consuetudinem Hebræorum esse (ad quam, teste Tholuckio, l. l. p. 283. provocavit jam Augustin. *Quæst.* 57.) ut pro relativo pronomine ipsum ponant nomen, res satis nota est, et infinito exemplorum numero constat. Vid. Glassius l. l. p. 150 — 152. Gesenius *lehrgelände der Hebr. sprache* §. 196. n. 4. p. 741. Sed est ea e summa Hebræae linguae simplicitate derivata, quemadmodum infantibus quoque, cum primum loqui incipiunt, ut omnibus gentibus, quarum minus exulta lingua est, idem videmus in usu esse solere; cum in N. T., in quo non tam quidem puerilis, (nam sic dicere liceat) quam in multis antiquiorum Hebræorum libris orationis simplicitas inest (2) (conf. Winer, *grammatik des Neutestamentlichen sprachidioms*, p. 24. ed. 2.) multum abest, ut tam frequentia sint hujus rei exempla. Sunt tamen omnino, vid. Glassius l. l. (quem male tamen huc revocasse locum Joh. IV: 1, bene ostendit Winer l. l. p. 62.) conf. Rom. III: 25. IV: 12. 1 Cor. I: 50. 1 Thess. III: 12, 13. 2 Thess. I: 7, 8. III: 5. 1 Petr. III: 1. 1 Jo. III: 2. Verum id ad nostrum locum nihil quidquam pertinet. Nam, ut de puerili illa simplicitate nihil dicam, quam non posse libris N. T. adscribi modo vidimus; vel propterea loco pronominis nomen ipsum scriptum est, quia, quod priore loco positum erat nomen, satis longo intervallo distabat; quæ res esse videtur v. g. in locis Rom. III: 25. 1 Thess. III: 12, 13. (conf. Jer. XVIII: 4. XX: 1, 2. 2 Reg. XXIV: 2.) quamvis hæc quoque ad alterum genus, de quo mox videbimus, referri possint; vel idcirco hæc permutatio facta est, quoniam nomen multo majorem habebat gravita-

tem

(2) Paulo v. g. non illud simplicitatis genus usitatum esse, quod in V. T. libris reperitur, argumento sunt illa dicta, quæ ex his memoriter citavit, in quibus quamquam Hebræica dicendi ratio facile agnoscitur, tamen hæc proprius ad Graecismum accedit. Exemplo sit testimonium, quod loco ad Rom. XI: 3. petitur e 1 Reg. XIX: 10, ubi non tantum pro μόνωτος, quod in Alexandrina versione legitur, et minus bene Graecum est, substituit μόνος, verum etiam supervacanea illa, λαβὴν αὐτῆν, verbis ξητοῦσε τὴν ψυχὴν μου ex Hebræorum more adjecta, penitus neglexit. Conf. ibid. vs. 4. cum 1 Reg. XIX: 18. e Graeca interpretatione.

tem et insignem quandam verecundiae sensum, quod multis cum V. tum N. T. locis confirmari possit; veluti Job. XXXI: 6. Jes. XLV: 25. coll. vs. 23. Dan. IX: 17. coll. vs. 19. Hos. I: 2, 7. Joël. II: 14, III: 21. Amos. VI: 8. Mal. III: 16. et forsau huc quoque pertinent nonnulla in libris maxime Regum et Chronicorum, ubi crebro nomen v. c. Salomonis, pronomini locum tenet; vid. 1. Reg. VIII: 1. IX: 1, 2. XII: 21. 2. Reg. XVIII: 16. add. Dan. III: 5. V: 2; e N. T. conf. Rom. XIV: 11. 1. Cor. I: 21. 1. Jo. III: 2. denique hic modus loquendi interdum originem habet a formulis, in quibus cum constanter aliquod vocabulum usurparetur, ne tum quidem, cum ipsum illud vocabulum proxime erat praemissum, facile poterat omitti. Iluc referam loca Job. I: 8. II: 3. 2. Chron. XXXIV: 20. 2. Thess. I: 7, 8. Quae cum ita sint, atque hujusmodi dictionis usus semper ab aliqua causa oriatur, non profecto injuria quaeras, quae huic nostro loco adhibendi causa fuerit; quae quia nulla afferri posse videtur, haud scio an levis suspicio sit eorum, qui Paulum nulla causa, nomen cum pronomine commutavisse opinantur. Sed sit sane, ut interdum rudem illam in loquendo simplicitatem secutus fuerit; tamen exempla prorsus desunt similium formularum, in quibus quod in pronomen converti possit nomen, quamvis eodem refertur, quo id, quod subjecti locum tenet, tamen ita sit ab illo diversum, ut hoc loco nomen *κρίσεως* ab *ὕψυ Θεοῦ* appellatione diversum esse videmus. Et in promptu causa est. Nam, quod ex infantum loquendi more discimus, cum simplicitatis causa, pro pronomine ipsum dicatur nomen, profecto omnis illa simplicitas in ambiguitatem abiret maximam, si vocabulum, vi et significatione penitus diversum; sed eodem tamen perti- nens, posteriore loco collocare liceret. conf. quoque Tholuek l. l. p. 285, 286.

Beatorum animis, in coelestes regiones susceptis, *ὕψυ Θεοῦ* nomen imponi, est illud quidem ab Ittigio, ut videtur (vid. Wolf. l. l. Tom. III. p. 148.) excogitatum, certe commendatum; a Deylingio (l. l. p. 277, 278.) lexornatum; doctissimo quoque Wildschut (l. l. p. 22, 25.) probatum; nec tamen quidquam vel in usu loquendi, vel in hac ipsa oratione inest, quo hoc confirmetur. Nam ut hos nunquam eo proprio nomine appellatos reperire memini, ita repugnare videntur hujus ipsius capitis vs. 14 — 17, ubi, cum plane aliam nomini *ὕψυ* vel *τέκνα Θεοῦ* notionem subesse certissimum sit, atque vs. 19 et 21. nulla appareant mutatae significationis vestigia, imo expressae notae exstant, quae eosdem, qui in superioribus, intelligi declarent, profecto nullo causa novam hujus dictionis potestatem tueri videaris. — Sed hoc nunc quidem breviter attigisse suffecerit; postea uberius videbimus; nec necesse est ostendere, argumentandi, quo Paulus utitur, modum non parum obstare eorum sententiae, qui τῶν κρίσειν putant pertinere ad Christianos, quod subtiliter factum a Moshemio, quem citat Cramer l. l. p. 87 — 89.

Proximum est, eorum referamus sententiam, qui vocabulum *κρίσεως* ad Christianos quidem spectare putant; at paulo tamen aliter, quam superiores illi, in hujus rei

comprobatione versantur. Eorum ratio huc redit: *πίσω* per se significare *genus humanum universum*; ut autem multa ejusmodi vocabula, quibus *multitudinis* vis inest, ita ab hominibus dicuntur, ut quod in magna hujus multitudinis parte verum est, id toti tribuatur, sic quoque comparatum esse cum hac voce. Quamvis enim homines universe denotat, tamen attributa, illi hoc loco adscripta, efficere, ut ex hominibus soli cogitandi sint *ii, qui Christi doctrinam probaverunt*. Sic fere, ut puto, (nam ipsos inspicere non licuit) Gregorius Magnus, Nicol. Lyranus, citati a Tholuck l. l. p. 215. Zwinglius, laudatus a ven. Wildschut, et, quem ipsi consuluimus, Bullingerus. Paulo quidem aliter Deyling l. l. p. 276. et, uti ab hoc didici, Ittigius; in summa tamen rei cum illis prorsus consentiunt. Sed hoc quoque nihil est, cur assensu nostro probemus. Est enim (quod et supra ostendimus) consuetudo dicendi ad diserta scriptorum testimonia exigenda, non argumentatione quadam constituenda; testimonia vero desiderantur, quibus confirmetur, *πίσω*, simpliciter nominatam, unquam de Christianis dici. Neque vero negligendum est, vocabulum *πίσις* interdum quidem *universum* complecti *humanum genus*. vid. Marc. XVI: 15. cum tamen Christiani partem generis humani efficerent *longe minimam*, haud scio an ab omni loquendi consuetudine dissentiat ejusmodi hujus nominis usus. Partem enim *minimam* pro *toto* quis facile ponat? Nequidquam autem citetur locus Joh. XII: 19. ubi Pharisei, *ἴδε, αὐτοῦ ἀπῆλθεν*; quis enim ignorat, quam res exaggerare soleat animus metus sollicitudine jactatus? Sed haec quidem haec tenus.

§. 6.

De toto genere humano num cogitandum?

Quae omnes rationes cum parum probarentur magno peritorum interpretum numero, ex iis haud pauci aliud sibi sequendum esse putaverunt, quod et cum consuetudine dicendi magis conveniret, et contextae orationi foret accommodatius. Hac autem laude multis digna visa est ea sententia, quae Paulum de *universo hominum genere* loquentem inducit; quae eum suffragantem sibi habeat usum loquendi, atque satis probabilem verbis Paulinis sensum attribuat, reliquis fere omnibus longe mihi cum Pauli mente conjunctior, et omnino aptior esse videbatur. Fuerunt tamen, quae, ut hanc quoque repudiarem, non temere efficere viderentur; de quibus jam paucis exponam.

Consuetudini dicendi, quae quidem in N. T. scriptis reperitur, minime contrarium est, ut vox *πίσις* ad *universum* pertineat *humanum genus*, et Rabbini quoque idem in more positum esse, docet Cartwright in *Mellificio* ad Marc. XVI: 15. item ad Rom. III: 19; neque tamen huic significationi nimium tribuen-

dum esse videtur. *κτλοισ*, ut postea videbimus, *totam* complectitur *rerum creaturarum universitatem*, quae cum immensa sit et infinita, nec nisi raro in scriptis hujusmodi, quale N. T. est, memoretur, frequentissime haec vox per *synecdochen* ad aliquod earum genus refertur, quod quale sit, singula loca ostendunt. Porro, hujus *κτλοισ*, quantum quidem ad hanc terram spectat, pars una omnium nobilissima homines sunt, qua in re causa est, cur illi non semel hoc nomine dicantur, quo pertinet annotatio Grotii ad Marc. XVI: 15, hominem per excellentiam *creaturae* nomine a Rabbiniis ornari solere, docentis. conf. Flacius in *Clav. Script. v. creatura*; ex quibus manifestum est, vim hanc non *per se κτλοισ* vocabulo inesse, sed totam pendere a verbis *vicinis*. Exemplo vocis similis rem illustrasse juvabit. Saepe in V. T. *homines* nomine *בשר בשר* appellatos invenias; conf. Drusus in *Notis majoribus* ad Num. XVI: 22; saepe *multo latius* haec vox sumitur. Sic, ut hoc utar, loco Gen. VI: 12. in verbis *השחית כל בשר את דרכו* i. e. ut Graecus convertit, *κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ*, continuo intelligimus, memorari *solos homines*, quam notionem loco Gen. VII: 15. *justo multo arctiorem* esse, demonstrant conjunctis verbis comprehensa indicia. His ad vocem *κτλοισ* traductis, tuto statuemus, *κτλοισ* cum proprie *totam* contineat *rerum creaturarum universitatem*, saepe accidere, ut ex immensa ista rerum copia quaedam pars veluti eximatur; quae cujusmodi sit, ex una effici possit oratione contexta; cumque homo una sit de illustrissimis, quas quidem novimus, naturis, crebro fieri, ut, orationis continuatione testante, de sola *hominum universitate* dicatur.

Quibus, uti spero, rite constitutis, relictis omnibus, in id inquirendum esse patet, num omnia, quae *τῇ κτλοισ* tribuuntur, ejusmodi sint, ut jure meritoque ad genus humanum pertinere censeantur. Multa quidem quin rectissime huc possint referri, neutiquam dubitamus; dubitamus tamen de nonnullis, quae modeste depromere liceat.

1. Et primum quidem, consilium Pauli eo unice spectare, ut ea confirmet, quae de maxima futurae Christianorum conditionis felicitate praedicaverat, supra monuimus. Jam ponas, nomen *κτλοισ* referri ad *totum humanum genus*, tum ratio ita fere concludatur necesse est: *tam infinita nobis bona parata sunt, ut, quibus nunc afflictamur malis, ne comparari quidem ea possint cum incredibili, qua olim fruemur, felicitate; ingentem cujus magnitudinem atque splendorem comprobatur commune illud universo nostro generi futuri illius temporis desiderium, quo sperat fore, ut ipsum quoque (non tantum nos Christiani) in partem veniat eorum bonorum, quae nobis obtingent.* Hoc autem num illud probat, quod Apostolus probare conatur? Non profecto videtur. Nam brevius enuntiata sententia huc redibit: *cuncti homines, multis malis vexati, eandem se beatitatem consecuturos esse sperant, quam consequentur Christiani; e quibus quis tandem colligat, hanc*

hanc tam immensam fore, ut prae ea omnes hujus vitae calamitates pro nihilo habendae sint; hoc forsitan colligi possit, meliorem futuram esse, quam Christiani expectent, conditionem, quam illa sit, in qua hoc tempore una cum reliquis hominibus versantur. Verum non hoc solum est, quod ei rationi magnopere obstare videatur. Nam quis tandem verisimile esse ducat, ut Paulus, i. e. scriptor longe prudentissimus, in re gravissima, qua omne fere Christianorum hominum solatium contineretur, argumentum petat ab ea re, quae sit per se valde levis: nam levis sine dubio haberi debet spes eorum hominum, quos ipse alibi in maxima coarguit opinionum vanitate versari; ne dicam hujusmodi argumentandi modum non esse ad plurimorum hominum captum accommodatum, quapropter nullum similis argumenti exemplum e Paulinis scriptis facile allatum iri credo, quo huic interpretationi aliqua probabilitas possit conciliari.

2. Superioribus et hoc accedit. A filiis Dei (*υἱοῖς τοῦ Θεοῦ*) ἡ κτίσις manifesto distinguitur, quae igitur ab his diversa sit, necesse est. Jam sic loqui ponamus auctorem: *universum genus humanum ardentem expectat tempus illud, quo palam et publice summa felicitate afficientur Christiani: nam ea communis omnium spes est, fore, ut ipsi quoque homines liberentur* cet.; quis non sentit, perperam cogitata enuntiavisse Paulum. Etenim illa: *ipsi quoque homines* num aliter, ex communi quidem loquendi ratione, accipi possint, nisi ut *in hominum numero non ponendos esse Christianos* ostendant. Neque ita hinc nobis occurri posse videtur, ut dicas: vocabulum *κτίσις* redundat; profecto redundat, seu, ut melius dicamus, poterat abesse. Sed in hoc vis nostri argumenti non cadit; cadit in voculas *καὶ αὐτῇ*, quas male omnino reddas *illa quoque*: debent enim verti *ipsa quoque*, quod et linguae ratio postulat, et forma orationis requirit. Conf. Luc. I: 36. quem locum a Noesselto citatum inveni. add. Matth. XXVII: 57. Ex quibus sic rationem concludo: Christiani cum sint e numero hominum, cumque a Christianis ita distinguatur ἡ κτίσις, ut referri non possit ad homines, profecto non constare posse interpretationem eam, qua κτίσις ad homines seu genus humanum trahendum esse statuitur.

3. Neque hoc omittendum esse judicamus. Dicit Paulus τὴν κτίσιν h. e. *humanum genus*, ita multis malis constrictam teneri, ut simul speret, fore, ut aliquando, liberata ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς Φθορᾶς, consequatur τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ; quae verba in altera hujus commentationis parte probaturi nobis esse videmur, eodem spectare, quo voces ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος ἡμῶν vs. 23, quae cum pertineant ad *illud* tempus, quo *piorum corpora in vitam revocata omni omnino malo liberabuntur* (quod et ipsum demonstrandum nobis sumemus) illa quoque ipsa ἡ ἐλευθερία τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ eodem referre oportet. Cum autem ἡ κτίσις a Christianis sit diversa, et ob id ipsum Religione careat divinitus his tradita, Apo-

stolus docebit hoc loco, illos quoque ipsos homines, qui de instaurata olim corporum nostrorum vita ne per somnium quidem unquam cogitaverint, tamen tam communiter, tam certo, tam denique constanter futurum hoc eventum sperare, ut ex eo argumentum adeo deducere posset, quo ad stabiliendam Christianae Religionis de hac re doctrinam uteretur (3); quod quia cum sapientia Pauli et constanti ejus more vehementer pugnat, atque ideo τῆς κτίσεως, quae hic describuntur, attributa non in universum genus humanum conveniunt, alia res inquirenda est, cui haec commode tribui possint.

4. Quandoquidem argumentorum non copia, sed veritas et pondus considerandum est, nunc quartam addamus, eamque ultimam causam, quae nos quidem non parum commovit, ut hanc interpretationem rejiciendam esse statueremus. Eam quoque memoratam esse video a Ven. Wildschut l. c. p. 17. nec minorem, quam reliqua, quae modo attulimus, ad convincendum vim habere videtur.

Futurumne sit, ut omnes omnino homines, quos Supremo rerum humanarum Gubernatori singulari divinarum rerum institutione ornare visum non est, futura piorum felicitate excludantur; de eo quidem hic non est agendi locus, nec ad hanc inquisitionem quidquam pertinet. Sed prorsus a constanti Pauli doctrina abhorreere videtur, ut generi humano, et ei quidem universo, tam laetam tribuerit, tamque certam, exoptatissimi eventus hujus expectationem, quantam hic tributam esse videmus. Sumas licet probos viros e gentilibus beatitudinis illius participes fore; tamen, qui sunt illi probi? Profecto non nisi pars generis humani longe minima. Igitur ne toti adscripsisset, quod *parti* tantum proprium esset, tam *exiguae*, ut ne in comparationem quidem cum reliquis ullo modo adduci posset? quod ut omni veritatis similitudini repugnat, ita hoc jure a nobis assumi videtur: *omnes, qui Deo sunt probati*, quaecumque tandem gentem vel nationem sint oriundi, quocumque tempore vixerint; omnes omnino, quotquot Deo probati sunt, *vidi* sunt Θεῶν; in quorum igitur numero vel ii collocandi sunt, qui, quamvis divinae patefactionis beneficio non affecti, tamen ingentem hominum vere Christianorum felicitatem consecuturi sunt. Cum vero a filiis Dei diversa sit κτίσις (*genus humanum*), ad hanc qui alii referri possint, nisi *illi, qui vitam suam Deo non probarunt*? Quorum cum Paulus

ubi-

(3) Quod Origenes, et post hunc alii, opinati sunt, Stoicos philosophos reditum mortuorum in vitam verbis non appellavisse, re docuisse (vid. Origenes. *adv. Celsum* cit. ab J. G. Hesse in *Comment. de Religionis Christ., Philosophiae Stoicae nec aemula, nec patrona*, quam *Sylloge Opusculorum ad Sacr. doctr. pertinentium* complexus est Muntinghiius *V. C. Tom. I. p. 143.* Conf. Scriptores laudati a B. de Moor in *Comment. perp. in Marckii compendium* Part. 6. p. 617) hoc igitur e male intellecta Stoicorum *παλιγγενεσία* fluxisse, idem ostendit Hesse *l. l. p. 148 seqq.*; si vel verum esset, tamen prorsus nihil commune haberet cum hoc loco. Quid enim paucis philosophis cum genere humano universo?

ubique doceat non tam laetam fore sortem (vid. e. g. Rom. II: 8, 9. 2 Thess. I: 8), quo tandem modo ἡ κτίσις ita accipi possit, me quidem ignorare confiteor.

Neque vero probabilius videtur esse id, quod Keilius defendit, in *Commentatione: quinam sint* Rom. VIII: 23. οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, inserta ejus *Opusc. Acad.* p. 194 — 210, ubi, p. 207 seqq. Paulum eo potissimum argumento illius, quae Christianis obventura sit, felicitatis magnitudinem declarare dicit, quod, cum nunc corporis vexentur imbecillitate, quae viam paret morti, aliquando corpori, ab uteritu retracto, vita conciliiatur prorsus sempiterna; quod quantum sit bonum, omnium omnino hominum desiderium probare, qui, cum pariter atque illi, qui Christianam Religionem acceperant, corporis affligantur conditione misera atque caduca, vehementer sperent, fore, ut his malis futuro aliquo tempore liberi praestentur. Sic Keilius; qui tamen, cum alterum scopulum evitaret, in alterum incidisse videtur. Quae enim causa potest esse, cur Paulus, qui ad vs. 18. de iis maxime locutus est calamitatibus, quae Christianis Christi causa acciderent, nunc de repente ad singulare illud malorum genus se convertat, quod e sola oriatur corporis humani imbecillitate; praesertim cum horum ea sit cum proxime praegressis conjunctio, ut illa his confirmentur ac stabiliantur; ne iterum dicamus id, quod brevi ante vidimus, non hinc levem aliquam spem, sed certam intelligi expectationem; immortalitatis autem illius, quam hinc memorari putat Keil, ne levis quidem opinio tribui potest hominibus illis, quibus natura sola veritatis magistra esse contigit. Postremo (nam plura, Keilianae rationi contraria, modo jam praecepimus) verba τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς multo magnificentiora esse, quam ut ad *solam* adstringi possint *corporis immortalitatem*; hoc quidem unusquisque facile dabit, opinor. Jam vero hujus δόξης ut magis etiam splendorem declarat, affirmat Paulus, τὴν κτίσιν summopere desiderare tempus illud, quo ea τοῖς υἱοῖς τοῦ Θεοῦ obtinget. Et quare desiderat? Quoniam se ipsam quoque, ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς liberatam, consecuturam esse sperat τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Videsne, illud *et ipsa* magno argumento esse, non tantum τοῖς υἱοῖς τοῦ Θεοῦ, sed etiam τὴν κτίσιν in partem venturam esse illius, quae hinc memoratur, ἐλευθερίας? Quapropter cum supra nobis effecisse videamur, δόξαν (quacum ἐλευθερία conjuncta erit) solis obventuram esse Filiis Dei, κτίσις, utpote a Filiis Dei diversa, reliqui homines esse non potest. Est tamen, quod contra dicas, saltem dicere contra possis: hanc ἐλευθερίαν, cum opponatur τῇ δουλείᾳ τῆς φθορᾶς, nihil aliud significare, nisi *libertatem a mortalitate* (siquidem ita interpretari vocem φθορὰ velis); sed videtur id parum commode dici: vehementer enim improbable est, Paulum corporibus eorum, qui contempto Numini justas daturi sunt vitiorum scelerumque poenas, adscripsisse ἀφθαρσίαν (hoc enim oppositum τῆς φθορᾶς). Nam vox ἀφθαρσία ampliorem multo illustrioremque vim habet, atque solis tribuitur iis, qui sunt *vere beati*. vid. Rom. I: 23. II: 7. 1 Cor.

XV: 42, 52 (4), 2 Tim. I: 10, quo modo etiam Epicureos Deos suos ἀφθάρτους appellavisse, notavit Davies. ad Cicer. *de Nat. Deor.* l. 1. c. 17. Porro conditionem eorum, a quibus Deus justas persecuturus est contumaciae poenas, Φθορὰν vocat Gal. VI: 7; vocat θάνατον Rom. VII: 21. vocatur quoque ὁ θάνατος ὁ δεύτερος Apoc. II: 11. XX: 6, 14. XXI: 8. potest Deus, quae Servatoris vox est, Matth. X: 28. ἀπολέσαι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γέννη; quae loca omnia planum facere videntur, corpus eorum, qui felicitatis piorum expertes futuri sunt, ex constanti ratione loquendi nullo modo dici posse ἀφθαρτον. Mittimus alia, quibus Keilius refutatur. Nonnulla praebet Flatt in *Vorles.* p. 249. Mittimus quoque opinionem Bergeri, κτίσιν conjicientis esse hominem imbecillum, qui sensibus serviat, eorumque illecebris capiatur. Vid. *Versuch einer moralischen einleitung in das N. T.* Part. 3. p. 60 seqq. Hoc enim ut consuetudine loquendi, ita consilio Scriptoris prorsus refelli, et quis facile intelligit, et bene probavit Flatt l. l. p. 250 seqq. copiosius in *Opusc. Acad.* p. 580 sqq.

C A P U T A L T E R U M.

VERA, QUAE NOBIS QUIDEM VIDETUR, DE HAC RE SENTENTIA
DECLARATUR, CONFIRMATUR, VINDICATUR,

§. 1.

Notio vocis κτίσις explanatur; quam late pateat, definitur.

Hae igitur rationes omnes cum in errore esse videantur, age, aliam investigemus, quae et usui loquendi sit consentanea, et cum orationis continuatione bene conveniat; qua veluti duce, tuto viam nostram persequamur, et in ipsam nos Pauli mentem insinuemus.

Vo-

(4) Nam quod Paulus vs. 32. dicit, οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοί, id non de omnibus hominibus accipiendum esse, sed ad solos pertinere pios, elucet ex universi hujus Cap. argumento, quod non nisi ad hos referendum esse, more suo, id est docte atque subtiliter, adversus Chrysostomum, Theodoretum, Hieronymum, aliosque defendit Abresch *ad Hebr.* Spec. I. p. 128 seqq. Vid. et D. Gerdes in *Melet.* ad 1 Cor. XV. p. 23. ven. Boisveld ad 1 Cor. XV. p. 155 seqq. cl. van Hengel, *Bibl. van Theol. Letterk.* Part. VIII. p. 624 seqq.

Vocabulum *κτίσις* in N. T. ad significationem bene Graecam exigere non licet. Verbum enim *κτίζω*, quod ab eodem fonte fluxisse videtur, a quo *κτάνω*, *κτάνομαι*, ut proprie sonet, *habeo*, *possideo*, *possidendum mihi comparo*, vid. Lennepii *Etymolog. ling. Graecae*, Part. I. p. 453; perinde atque Latinum *habito*, derivatum ab *habeo*, dicitur de *incolendo* aliquo loco, unde vox *περικτῖνες* apud Homerum, et *ἀμφικτῖνες* apud Herodotum, i. e. *vicini* seu *accolae*, *qui circum aliquem habitant*. Vid. Valckenarius in *Scholis*, Tom. I. p. 394; multo tamen frequentius de *his* usurpari solet, qui *domicilium* suum alicubi *constituunt*, *urbem condunt*, *coloniam deducunt*, et universe locum quemdam, aedificiis in eo extractis, *ad habitandum idoneum reddunt*: hoc enim qui facit, locum illum sibi veluti *acquirit*. Vid. Lexicographi, et add. Wesseling. ad Diodorum Siculum l. V. c. 80. Tom. I. p. 396. Hinc ad *eos* traducitur, qui, quocunque tandem modo, alicujus rei *auctores* sunt et *effectores*, quae Alexandrinis V. T. interpretibus causa fuit, ut verbo *κτίσειν* interdum uterentur ad exprimendam vim Hebraei *בָּרָא*, vid. Eccl. XII: 1. Amos. IV: 13. Mal. II: 10. quod ut usurpari solet de *quavis* rerum *effectione*, vid. Jes. XLV: 7. XLIV: 16 al. conf. Bergerus in *Comment. ad Gal.* VI: 15. ita imprimis dicitur de *eo potentiae divinae effectu*, quo *totus mundus ex nihilo ortus*, seu, ut uno verbo dici solet, *creatus est*, vid. Schleusner in *Lexico* h. v. et loca ab eo laudata. *Κτίσις* igitur, quod *forma vocis* declarat, proprie *actio est creandi* seu *creatio*, vid. Rom. I: 20; longe tamen crebrius per Metonymiam valde usitatam, vid. Glassius l. l. p. 826, *creatas res* ipsas significat, i. e. *totam rerum universitatem*, quae alias dicitur *κόσμος*: nam quod Matth. XXIV: 21 legitur *ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου*, a Marco (quam huic propriam consuetudinem fuisse, docet Hug, *Einleitung in das N. T.* Tom. II. p. 158. edit. 3) plenius et magis definite ita enuntiatur: *ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ Θεός*; huic autem, *κόσμος*, ex usu quidem Hebraeo-Graeco, rursus respondere vocabulum *αἰών* vel *αἰῶνες*, e comparatione locorum Joh. XIV: 50. et 2 Cor. IV: 4. effecit Valckenarius l. l. Tom. II. p. 90; ipsi Graeci appellant *τὸ πᾶν*, quocum, quod Latinis in usu est, *universitas rerum*, prorsus convenit. Ceterum, quod de *universitate* diximus, non ita capiendum est, ut haec *quovis* in loco significetur: nam interdum ad aliquid refertur *singulare*; *creandi* autem notionem nonnunquam prorsus perire, ostendit Grotius ad Rom. VIII: 35. add. Abresch in *Paraphr. Epist. ad Hebraeos. Spec.* II. p. 272 et 274. not. r. Sed hoc quidem tamquam aliud agentes. Nunc, cum veritas interpretationis maxime eo contineatur, quod sit ad usitatam loquendi rationem prorsus accommodata, necesse est, paulo plura ex Hebraeo-Graecis (nam sic dicere liceat) scriptis deprompta testimonia afferamus, quibus illum vocis *κτίσις* usum pervulgatum fuisse appareat. Haec satis magno numero ex Apocryphis V. T. libris

adduxit Grotius ad h. l. Tamquam in libro Judithae Cap. IX: 12 (5) Juditha in precibus Deum appellat Βασιλέα πάσης κτίσεως αὐτοῦ. Cap. XVI: 14 sic habetur: σοὶ δουλευσάτω πᾶσα ἡ κτίσις σοῦ, ὅτι εἶπας καὶ ἐγενήθησαν, cum quo dicto conf. Apoc. IV: 11. Sap. V: 17. ἐπλοποιήθει (ὁ Κύριος) τὴν κτίσιν εἰς ἄμυναν ἐχθρῶν. Cap. XVI: 24 ἡ γὰρ κτίσις, σοὶ τῶ ποιήσαντι ὑπηρετοῦσα, ἐπιτείνεται εἰς κόλασιν κατὰ τῶν ἀδίκων κ. τ. λ. Cap. XIX: 6. ὁ γὰρ ἡ κτίσις (loquitur Auctor de Israëlitarum per sinum Arabicum transitu) ἐν ἰδίῳ γένοι πάλιν ἄνωθεν διετυπούτο, ὑπηρετοῦσα ταῖς ἰδίαις ἐπιταγαῖς κ. τ. λ. quibus add. Sirach. XVI: 17. μὴ εἰπῆς, ὅτι ἀπὸ Κυρίου κρυβήσομαι· μὴ ἐξ ὕψους τίς μου μνησθήσεται; ἐν λαῶ πλείονι οὐ μὴ μνησθῶ· τίς γὰρ ἡ ψυχὴ μου ἐν ἀμετρήτῳ κτίσει; Haec autem amplissima nominis κτίσις significatio etiam in N. T. reperitur. De loco Marc. XIII: 19. brevī ante vidimus; conf. ibi nota Bezae. Dictum Pauli Col. I: 15, quo Christum appellat πρῶτότοκον πάσης κτίσεως, varie accipitur ab interpretibus: nonnullis cum Grotio, Ernestio, Heinrichsio, al. non ita late, nec proprie, sumendum esse opinantibus; aliis, et iis quidem longe pluribus, contrariam sententiam tuentibus, quam etiam alteri praelatam esse video a cl. Palmio. Et profecto haec interpretatio quemadmodum evidenter comprobatur iis, quae vs. 16. ad explicandum illud πρῶτότοκος π. κ. subjecta leguntur: nam haec sine dubio multo latius patent, quam ut ad solam κτίσιν eam referri possint, quam cogitant Viri Docti; atque vss. 17, 18. idem requirere videntur: quae enim ista verborum redundantia est, qua unum idemque ita enuntiatur, ac si reapse plura, eaque inter se diversa, memorarentur? quod longe a Pauli more recedit; ita huic rationi auctoritatem conciliat locus Hebr. I: 3, ubi, posteaquam Auctor Christum appellaverat ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ, (quod fere convenit cum eo, quod in loco ad Col. scriptum est, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου) continuo addit, cum Φέρειν τὰ πάντα τῶ βήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, quae verba non ad rerum tantum Christianarum administrationem pertinere, sensit quoque Abresch in *Paraphr.* ad h. l.; quapropter quid aptius excogitari possit, quam ut Paulus in Ep. ad Col. dictioni εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, vss. 15^b, 16, 17 adjecerit ea, quae non minus late pateant? Hoc quoque iudicium est Abreschii, l. l. Specim. I. p. 8 et 15. comparisonem utriusque loci instituentis. — Denique vox κτίσις eodem modo explicanda esse videtur loco Apoc. III: 14. quamquam ille quoque aliter explicatur a nonnullis.

Verum ut in locis, quae modo adduximus, non semper intelligitur *omnis omnino rerum universitas*, sed saepe aliqua tantum ejus *pars* significatur, *quae qualis sit, contexta oratio indicat*, ita et hīc, quae prudens observatio est ven. Bosveldi in *Interpretatione hujus Epistolae Belgicae*, p. 372, non nimis late fines τῆς κτίσεως proferendi esse videntur, sed coërcendi intra illos terminos, quos ipsa ei posuit

(5) Commatum numerum ad eam rationem indicavimus, quae est in editione versionis Alexandrinae Bosiana;

oratio Paulina. Fuerunt v. g., qui *solem et lunam*, ac *reliqua sidera*, *genios* praeterea *coelestes*, a Scriptore ambitu ejus comprehensos esse crederent, uti ex recentioribus voluerunt Beza atque Carpzovius. vid. ejus *Stricturae*, p. 186, 187; ex antiquioribus Theodoretus, cit. a Suicero in *Thes. Eccles.* v. κτίσις, Tom. II. p. 179, 180. οὐχ ὄρατε, Φησὶν (ὁ Ἀπόστολος), οὐρανὸν, γῆν, θάλατταν, αἴρα, ἥλιον, σεληνὴν, πᾶσαν τὴν ἐρωμένην κτίσιν, καὶ πρὸς τοῦτοις ἀόρατα, ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, δυνάμεις, ἐξουσίας, κυριότητες; ταῦτα πάντα τὴν ὑμέτεραν προσμένει τελείωσιν. quae profecto rhetoris magis artem, quam interpretis redolent subtilitatem, veluti testimonio est constans et perpetua Apostolicae doctrinae ratio, quam hujusmodi res parum curare novimus. Porro vs. 22. voces οἶδαμεν κ.τ.λ. tale quid significant commemorari, quod vulgo Christianorum hominum satis quidem *cognitum* esset; haec vero non poterant non prorsus latere. conf. Flatt in *Vorles.* p. 253 item infra §. 2. n. 4. Neque tamen haec cautio non adhibenda esse videtur, ut ne *nimis anguste* vocem κτίσις dictam esse opinemur; tamquam fuerunt, qui, neglectis hominibus reliquisque omnibus rebus, *solarum animantium*, quae praeter homines in hac terra vivunt, rationem habendam esse praeciperent, a quo alienus non fuit Mich'aëlis in *Nieuwe Overzetting des Ouden en Nieuwen Testaments*, Tom. XVI. p. 126, 127; quae sententia non valde dissimilis est alteri, qua omnia *ea, quae in hac terra vita praedita sunt* i. e. cum homines, tum animantes, intelligenda forent. Mich'aëlis quidem ratio, non dubito, quin paucissimis probetur; neque tamen propter eam causam rejiciendam esse arbitror, cui nonnulli magnam ad convincendum vim inesse putaverunt: Paulum enim, *animantes* si intellexisset, hoc loco tradere necesse esse, non tantum hominum, sed mortuarum etiam animantium corpora vita denuo donatum iri; quod, si vel maxime consilio divino consentaneum esse videatur, tamen ejusmodi sit, ut vulgi quidem intelligentiam longissime fugiat. vid. Anonymus in *Christ. Magaz.* Tom. III. p. 284, 285. Verum enim haec non ad *individua*, quae dicuntur, spectare, sed unice de *genere* dici, ex evidenti hac verborum illorum explicatione manifestissimum est: animantes, cum nunc multis malis debilitantur; ac tandem morti succumbunt, tamen aliquando hae ipsae i. e. genus earum, quod eo tempore erit, ab hac calamitate tam liberum erit, ut laete vigeat floreatque; quae ab unoquoque facile intelligi possunt. Quapropter, nisi alia obstant, non sane improbabilis dici poterat haec interpretatio; sunt vero, quae obstant; saltem obstaré videantur. Nam quamquam vox κτίσις de *animalibus*, et, ut eos una complectamur, qui his *homines* adjungunt; de omnibus *iis, quae vivunt*, dici sine dubio potest, tamen, cum per se latius pateat, debent in contexta oratione certae notae inesse, unde agnoscas, haec sola, non alia quoque, intelligi; quae notae hic prorsus deesse videntur; nisi in hanc partem trahere velis ea, quae de *suspiriis* et *expectatione* τῆς κτίσεως memorantur. Sed injuria hoc fiat. Expectatio enim est non

nisi ratione utentium; quos cum non solum vel praecipue illi hęc existiment significari, coguntur per Prosopopoeiam expectationem tribuere bestiis, in quas haec proprie non cadit. Quare quo jure illi his, eodem alii toti rerum naturae expectationem adscriptam esse defendant; unde facile est ad intelligendum, nullum hęc indicium reperiri, quo appareat, tam anguste vocem *κτίσις* accipiendam esse. Cum autem brevi post (§. 2.) diligentius consideraturi simus ea, quae cum e pervulgata Judaeorum ea aetate opinione, tum ex insigni quodam loco in altera Epistola Petri, et ex aliis forsitan rebus effici posse videantur, haec nunc, ne eadem bis dicantur, praeterire praestat.

Multo etiam magis, quam proximi illi, peccare videntur hi, qui *κτίων* putant esse omnia *ea, quae hominum utilitati commodisque inserviant.* vid. Flatt l. l. p. 253: nam ut taceamus, hoc prorsus cum loquendi usu pugnare; Paulus his verbis futurae beatitudinis magnitudinem non in eo praecipue ponit, ut omnia beatorum hominum commodis atque deliciis inserviant, sed, quod acute perspexit Chrysostomus, ut tantum fore dicat exoptatissimae illius conditionis splendorem, ut hujus tamquam lumine universa natura rerum collustrata, novum et insolitum splendorem accipiat. Sed haec ad ipsam pericopes interpretationem rejicere malumus.

His igitur utrisque scopulis devitatis, sic tuto, spero, cursum nostrum dirigemus, si, mediam viam tenentes, *κτίων* ponimus esse *eam totius naturae rerum partem, quae, cum sit arcta hominibus necessitudine conjuncta, ab iis utcumque cognoscitur* i. e. ipsa terra, atque ea, quae hanc proxime cingunt. Quod nunc paulo uberius et illustremus et confirmemus.

§. 2.

Expositae rationis argumenta proferuntur.

1. Et *primum* quidem, cum reliquae, quas adhuc consideravimus, rationes omnes inexplicabilibus difficultatibus implicitae esse videantur, et vel ab usu loquendi, vel a contexta oratione omnino discrepent; hanc uti vulgarem dicendi rationem suffragantem sibi habere vidimus, ita universae huic orationi et consilio Pauli prorsus accommodatam esse, nunc ostendere conabimur.

Vocem *κτίσις* ita posse sumi, ut sit *ea creaturarum rerum pars, quae, cum hominibus in oculos incurrat, cognosci ab his potest* h. e. orbis terrarum cum omnibus, quae in eo sunt et ad eum pertinent, supra jam multis testimoniis confirmavimus. Neque orbis hęc cogitatur, quomodo cogitari solet ab iis, qui in naturalibus vel astronomicis rebus operam consumunt, sed uti cogitatur a vulgo i. e. quatenus *sedes est animantium, et superficies illius tegitur rebus quam maxime variis at-*
que

que diversis, quae in maxima, qua inter se discrepant, diversitate, hoc tamen omnes commune habent, ut paulatim intereant atque exstinguantur. Aër seu atmosphaera una comprehendatur, nec ne, dubium est; illud tamen, ut postea videbimus, non a verisimilitudine abhorret, quamquam non facile mihi persuaserim, Apostolum in subtiliter definiendo τῆς κτίσεως ambitu magnopere sollicitum fuisse.

Cum igitur hoc nomen per se valde late pateat, ubicunque notae desunt, quae hanc significationis veluti amplitudinem angustioribus tamquam finibus circumscribant, non videtur consentaneum esse, ut in interpretando vim ejus extenuemus. Recte quidem in loco 1 Tim. IV: 4. verba πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν arctius accipias, cum ob orationem illam universam, tum ob adjecta ista μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον, quae declarant, haec de cibo dici, quo homines utuntur. Verum prorsus alia res est hujus loci, in quo cum, praeter id, quod supra monuimus, non v. g. ad sidera quoque haec posse referri, nullae hujusmodi notae insint, latissimam vocis potestatem tenendam esse apparet.

Neque vero hîc nos eo reprehendi posse videmur, quod τῇ κτίσει tribuantur ea, quae non sint, nisi *ratione praeditorum*, ἀποκαταδοκία, ἐλπίς, στεναγμός. Etenim ne dicamus, illos ipsos, qui v. c. *solum genus humanum* intelligi malunt, ut verus sensus oriatur, vim verborum ἀποκαταδοκία et ἀπεκδέχεται ita imminuere cogi, ut multo etiam latius, quam ad unum hoc referri queant, (quod tamen quo jure fiat, equidem non video: nam quid tandem est, cur veram horum vim vocabulorum tollere liceat?) sed hoc ut omittamus; quocunque κτίσις pertineat, tamen commode nec ad *homines universe*, nec ad *aliquod eorum genus* referri posse, modo evidentè nobis ostendisse videmur; unde fit, ut necessario sit ad alia descendendum, in quae haec cum, proprio sensu acceptis verbis, non cadant, non nisi per *Prosopopoeiam* tribui potuerunt. Quam legitimam interpretandi normam esse, auctor est Ernesti l. l. P. 1. S. 2. C. 4. §. 8. p. 118, 119. ed. 5. Prosopopoeia autem, ut brutis animantibus rationem, ita inanibus rebus vitam adscribit et actionem. Ex quo existit, hac ratione si τῇ κτίσει tribuantur ea, quae vitam declarant et rationem, tamen minime consequi, τὴν κτίσιν vitae et rationis esse participem; dum tamen ab altera parte veram vocum ἀποκαταδοκία rel. notionem sic nullo modo everti, evidentissimum est.

2. *Dein* observandum est, ea, quae hîc de τῇ κτίσει dicuntur, ejusmodi esse, ut possint omnino *latius patere*, quam ut ad *solos homines* trahere necesse sit. Adscribitur τῇ κτίσει ματαιότης vs. 20, quod eodem spectare, quo, quod vs. 21 legitur, φθορὰ, videbimus postea; φθορὰ iterum quemadmodum sit accipiendum, explicant verba vs. 25 ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος ἡμῶν, quae rursus facillima sunt ad intelligendum, comparantibus 1 Cor. XV: 42 sq. 53 sq. δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, unde manifesto liquet, τὴν ματαιότητα et τὴν φθορὰν spectare ad *fluxum hunc*

et caducum rerum statum, quo sensim sensimque intereunt atque extinguuntur. Igitur ἡ κρισις, hęc significata, ejusmodi sit, necesse est, ut τῆ φθορᾶ revera sit sub-
jecta, quod de tota, in quantum quidem nobis cognita est, natura rerum dici ve-
rissime potest. Quare, cur tandem hanc vocem angustius interpretemur, quam ut
haec omnia ea comprehensa esse statuamus, quae τῆ φθορᾶ obnoxia sunt? Quae nova
causa est, ut de solis *animantibus* cogitare nolimus.

5. Unusquisque Scriptor, qui quidem eo consilio scripsit, ut ab aequalibus in-
telligeretur, ita explicandus est, ut verba ejus illi interpretari debuerunt. Vid.
Planck *Einleit. in die Theol. Wissensch.* Tom. II. p. 104 seqq. Haec rite inter-
pretandi regula hęc quoque judicium nostrum in dijudicando vero dirigere posse
videtur.

Notum est, quid de omnium rerum, ubi Messias regnum occupaturus esset, in-
stauracione, communi Judaeorum fama ferretur. Vid. Lakemacher in *Observ.
Philol.* ad Rom. VIII: 19—25. in *Biblioth. Bremens.* Class. 7. Fasc. 1. p. 819. et,
qui hoc allatis ex Judaeorum scriptis exemplis ostenderunt, Lud. Cappellus ad
Rom. VIII: 21. Pott ad 2 Petri III: 15. maxime vero Tholuck l. l. p. 287,
288. Haec autem opinio, quamvis superstitiosorum hominum nugis inquinata, ta-
men ejusmodi erat, ut Apostoli eam, in sanam partem acceptam, ad futuram totius
rerum naturae conditionem traducerent; quod profecto a sapienti Virorum Divino-
rum ratione neutiquam discrepat; quippe qui, uti vanas Judaeorum de τῆ βασιλεια
τοῦ Θεοῦ fabulas rejiciendas esse, facile viderunt, ita eam huic formulae vim subjece-
runt, quae esset ad sanam rationem reique veritatem prorsus composita; quare non
tantum Apostoli, sed ipse quoque summus Magister ea identidem in doctrina sua
exponenda usus esse legitur; atque hic quidem eo magis, quoniam ipsi cum solis
Judaeis res erat; Apostoli vero postea, et ex his maxime Gentilium Apostolus, Pau-
lus, Gentiles quoque cura sua complectebantur. Eodem modo Paulus in scriptis suis
vocabula ὁ αἰὼν ὁ νῦν et ὁ αἰὼν ὁ μέλλων vel ὁ αἰὼν ὁ ἐρχόμενος, non semel usurpavit,
quae et ipsa ab Judaeorum loquendi consuetudine hausta sunt. Si igitur pervulgata in-
ter Judaeos opinio erat, regnante Messia, ingentem omnium rerum mutationem ori-
turam esse; cum Paulus ad eos scribat Christianos, qui, quod hujus Epistolae argu-
mentum testatur, origine magnam partem Judaei erant; cum de re scribat omnibus
probata et cognita (ὀίδαμεν vs. 25.) denique ita de hac scribat, ut ex illa Judaeorum
opinionem facile explicari posse videatur; quid magis cum ratione convenire videatur,
quam ut ejus omnium maxime rationem habeamus? Demus, aliam interpretationem
grammaticae posse defendi; tamen propterea, quod ita maxime a Christianis illius
temporis verba Apostoli capi et potuerunt et vero debuerunt; profecto vel hanc solam
ob causam jure et merito illam reliquis omnibus rationibus anteferendam esse censere-
mus. conf. Planck l. l. p. 106.

4. Neque vero Judaeis tantum, sed ipsis quoque Christianis (6) eo tempore communis erat laeta haec exspectatio. Audiamus Petrum. Hic 2 Ep. III, ut inanes esse ostendat cavillatorum calumnias, quod olim de omnibus mortalibus habebitur iudicium ridentium, atque huic conjunctam conversionem omnium rerum fabulae loco habentium: nihil enim esse, quin in eodem statu permaneat, quo jam diu ante fuerit, quare tam ingentem rerum immutationem prorsus fictam esse videri; his igitur ut occurrat, falsam et futilem reprehensionem esse, ostendit Apostolus; quippe quod de perpetuo et immutabili rerum a mundo condito ordine dicant, historia prorsus refelli, qua constet, coelum et terram, posteaquam diu ratis naturae legibus obtemperavissent, tamen aliquando a constanti illa ratione ita discessisse, ut terribilis omnium rerum conversio existeret; quam eandem fore coeli, quale nunc est, et hujus terrae sortem. Ex quibus manifesto elucet, conversionem a Petro istiusmodi futuram esse dici, qualis illa esset, quam ad confutandos cavillatores istos brevi ante attulerat, hoc est, verba *proprie* capienda esse, nec cum alia re ulla conjuncta esse, nisi eum postremi adventus Christi tempore, quod etiam designant illa: ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ vs. 15. ἡμέρα κρίσεως καὶ ἀπώλειας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων vs. 7. ἡ ἡμέρα Κυρίου vs. 10. conf. Pott in *Comm.* p. 257. Eandem interpretationem commendant quoque vanae istorum hominum voces vs. 4. τοῦ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως i. e. ut explicantur a Potto, ὡς ἦν ἀπ' ἀ. κ., unde consequitur, cum illi propter perpetuum naturae ordinem et constantem rationem nullam fore hanc *παρουσίαν* defenderent, talem omnino cogitandam esse, quae magnam naturae conversionem efficiat; quod iterum argumento est eodem quoque pertinere verba vs. 15. καινὸς οὐρανὸς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς κατοικεῖ δικαιοσύνη, quae, cum sine dubio e vaticiniis Jesaïae Cap. LXV: 17. LXVI: 22. huc translata sint, ibi autem vates loqui videatur de emendata humani generis conditione, nonnulli, in his ven. van der Roest in *Tafereelen van leerzame Sterfgevallen*, p. 593. item Anonymus in *Christ. Mag.* Tom. III. p. 251, 252., eo adducti sunt, ut Petrum quoque hanc unice spectavisse opinarentur, hoc modo: *non nimis cito Christi ad judicandos homines adventum exspectare oportet: illud enim antequam fiat, ex promisso, olim a Jesaïa factum, exspectamus fore, ut totum genus humanum ad emendatam et longe meliorem conditionem pervenerit.* De verbis Jesaïanis nos, loci angustia exclusi, nunc non disputamus. cf. Cl. van der Palm ad

(6) Stoïcorum. quod huc forsari trahi possit, decretum de industria non commemoramus. Non enim dubium est, quin maximae Christianorum hominum parti ignotum fuerit; nec multum commune habet cum pervulgari illa Judaeorum Christianorumque spe et exspectatione. conf. de eo Justus Lipsius, Jac. Thomassius, Bruckerus cit. ab Hesse l. I. p. 144. add. Reimarus, *Voórnaamste waarheden van den Nat. Gods.* p. 62 in not. Pott in *Comment.* ad 1 Petr. III: 10. p. 256 sq. al.

ad 2 Petr. III. 13; Petrum tamen de iis loqui censemus, quae olim in adventu Jesu Christi eventura sunt. Nam, ut taceamus, vocabula γῆ et οὐρανοὶ in toto hoc Cap. semper *proprie* dici, quare fere prorsus necesse est, hîc quoque *proprie* ea usurpari; sed hac re neglecta, connexio, qua versus 12 cum 13 junctus est, omnem aliam interpretationem excludere videtur. Cum enim vs. 12. Apostolus scripserat, οὐρανοὺς πυρουμένους solutum, στοιχεῖα incendio colliquefactam iri, his continuo addens: καινὸς δὲ οὐρανοὺς κ. τ. λ. quid tandem aliud significare potuit, atque hoc: *sed pereat coelum, pereat tellus! nova expectantus!* Recte autem Grotius *coelum et terram* e consueta loquendi ratione Hebraeorum Latine sonare dicit *hoc universum*. (conf. Cicero de Nat. Deor. L. I. C. 24. (ex atomis) effectum esse *coelum atque terram*) cui tamen interpretationi omnino ea cautio adhibenda est, ut *universi* notionem ne nimis latam faciamus, sed hos fines observemus, quibus eam inclusit usus vulgaris. Nam, ut hoc paulo uberius illustremus, antiqui mortales, cum exigua essent astrorum, et immensi, quod ab his conficitur, spatii scientia; vulgus autem solem et lunam ac cetera corpora coelestia, non longius a terra putaret distare, quam summum aërem seu atmosphaeram, ut tota rerum universitas exiguis his finibus terminata esse videretur; in hac igitur opinione versantes homines, si vel ea tantum commemorabant, quae non nisi ad hanc terram, et, qui eam ambit, aërem, ac summas ejus partes, pertinerent; tamen *universitatem*, seu, cum hoc nimis abstracto, ut dicitur, vocabulo etiamnum carerent, *coelos et terram* appellare solebant. Hoc modo orta, et communi usu celebrata, formula, ne tum quidem desitit usurpari, cum opinio, a qua fluxerat, non amplius tam esset vulgaris; quare nec Petrus ea abstinuit: hunc enim non de *universa*, *qualate patet*, rerum natura, sed de ea ejus *parte* locutum esse, quam modo significavimus, totius disputationis ratio confirmat. Cum enim vs. 5. pridem coelos atque terram fuisse dicat, antequam tempore Noachi ingenti illa conversione concuterentur; nisi opinamur, hanc ad sidera quoque pertinuisse, et, quod ipsi invenire non possent, priscis hominibus divinitus significatum esse, (quod prorsus improbabile esse, unusquisque facile agnoscit) statuamus necesse est, formulam οὐρανοὶ καὶ γῆ non latius patere, quam modo definiimus; neque igitur sidera ea una posse comprehendi. Deinde, quia phrasis οἱ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, vs. 7, prorsus respondet alteri illi, vs. 6, ὁ τότε κόσμος i. e. οἱ τότε οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, hanc quoque eodem modo interpretandam esse liquet, quare nec οἱ καινοὶ οὐρανοὶ καὶ γῆ καινῆ, vs. 15. qui τῶν νῦν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς locum obtinebunt, aliter intelligi posse videntur, quam ut ad hunc terrarum orbem referantur, eumque proxime cingentem aërem, nubium, nivium, grandinum, ventorum tempestatumque regionem.

Hac autem Petrini loci interpretatione satis refutatur ratio Lakemacheri, quam proposuit l. l. p. 619, 620., tamquam Paulus in Ep. ad Rom. hoc tantum dicere

voluisset: « tam certa futura est (ipsius Lakemacheri verba sunt) tamque propinqua singularis illa, qua in Christi regno beandi sumus, prosperitas, ut ipsa etiam creatura eodem tempore integritatem suam, ut creditur, recuperatura, desiderio maximo illam expectet, cum quasi sciat, propediem illam nobis obventuram. » Sed vide, quam omnia sint languida; quam a consuetudine et ratione Pauli remota, qui nusquam, Judaëae alicujus fabulae auctoritate, Christianorum de rebus gravissimis persuasionem corroborare conatur; quod si vel alibi fecisset, tamen hinc ea suspicio ad illum nequiquam pertineat. Quis enim credibile esse putet, virum longe sapientissimum Christianorum, in Religione sua tuenda, constantiam voluisse ea ratione confirmare, quae ratio si falsa esse deprehenderetur, periculum foret, ne actum esset de omni eorum, in perpetuendis Religionis suae causa malis, fortitudine atque constantia? Nam profecto quicumque vel leviter Apostoli verba perpenderit, hic facile sentiat, eum non loqui tamquam de fabella quadam, quam illustrandae et exornandae orationis causa adhibeat, sed tamquam de re certa, quae nullo pacto possit in dubium vocari. Quapropter sic habeamus, opinionem Judaeorum, demtis fabulis, siquidem Petri velimus auctoritatem sequi, in rebus ponendam esse certissimus: conf. Pott ad 2 Petr. III: 10. Michaëlis, *Inleiding in het N. V.* Tom. II. Part. II. p. 776 seq.

Locum autem Petrinum ideo uberiore illustratione dignum esse duximus, cum, quia hic testimonium edit locupletissimum de communi Christi Sectarum eo tempore expectatione, ad quam, cum nice, qui Paulo erant aequales, illa, quae de τῆς κτίσεως dicta erant, referre potuerint, nos quoque haec eodem referenda esse existimavimus; tum quia locus ille, bene intellectus, confirmat ea, quae supra in constituenda κτίσεως notione posuimus: etsi valde probabile sit, aërem quoque et alia τῆς κτίσεως comprehendi, tamen id cavendum esse, ne ita hujus vocis vim interpretando exaggeremus, ut Paulum v. c. de corporibus coelestibus disserentem inducamus (7).

5. Quid autem hac interpretatione aptius; quid argumento istiusmodi gravius excogitari possit? Videte; inquit, quam infinita vobis parata sit felicitas; tanta quidem, ut prae ea omnes miserrimae hujus vitae calamitates nullo loco habere oporteat! quid enim? Tota rerum natura nunc quidem caduca est et fragilis; continuis mutationibus subjecta, omnia ad interitum ruunt et paulatim evanescent; hoc jam fuit inde a longissimo tempore ad hodiernum usque diem; nec ante amovebitur triste illud malum, quam qui nunc Filii Dei sunt, sed nondum palam hac dignitate ornati, publice ingentis hujus honoris splendore illustres apparebunt. Vide-

tis-

(7) De locis Ps. XXXVII: 11. Matth. V: 5. al. non opus est hic monere, imprimis quia valde dubium est, an huc pertineant, conf. cl. van der Palm ad cc. II. et ven. van der Roest l. I. p. 392, 393.

tisne ab hac vestra felicitate laetam pendere totius naturae sortem, unde quanta futura sit dignitas, quantus honos, quis non facile perspiciat?

6. Neque vero minus hanc interpretationem magna quaedam simplicitas commendare videtur. Ut enim multae, quae in hunc locum afferuntur, interpretationes philosophicam redolent variarum rerum contemplationem, quae cum parum valeat ad vulgi animos capiendos, tum a Paulo nusquam ad Christianam doctrinam adhibita reperitur; ita huic magna inest ad quosvis homines deliniendos ac prorsus devinciendos vis et efficacitas; animum movet quidem, sed et sensus percellit, seu, ut melius dicam, dulci perfundit lactissimarum rerum expectatione, tali quidem, quae non longis efficiatur et obscuris argumentis, sed ratione ejusmodi, quae in vulgus nota esset, et ab omnibus, tam Judaeis, quam Christianis, communiter comprobata.

§. 3.

Aliorum reprehensiones diluuntur.

Venimus eo, quod ultimum est, ut nonnullas reprehensiones diluamus, quibus nostra interpretatio vulgo subjecta esse existimatur.

1. Et primum quidem; displicet haud paucis talis et tam dura dictionis veluti audacia, qua rerum natura ardentem expectare fingatur meliora illa tempora; fuerit, inquit, ut Prophetae talibus usi sint orationis figuris; fuerit, ut orientales Poetae hujusmodi dictionis insolentiae indulserint; at Paulus, in epistola, ad Christianos scribens, quorum maxima pars essent homines valde simplices; Paulus sine dubio a tam inusitata in loquendo audacia abstinuit.

Nec tamen quidquam hoc nos movet. Nam ut universe verum est, de talibus non facile posse disputari, cum pendeant ex uniuscujusque sensu magis, quam iudicio, ut, quod tibi durum, idem alteri minime durum, imo venustum atque decorum esse videatur; ita, ut reapse vulgarem rationem deseruerit Apostolus, quod ne ipsi quidem negamus, tamen nihil quidquam est, cur nostram interpretationem mittamus. Quis enim illam bene interpretandi scriptiones Paulinas legem scripsit: quidquid durum est et nimis audax, id interpretatione ita leniendum est, ut audaciam nullam esse appareat? Namque constat, Paulum formam orationis minus curasse, multo magis res: et alia in ejus Epistolis occurrunt, eaque ex uniuscujusque sensu durissime dicta, quae tamen nemini causa esse solet, ut dictionis insolentiam interpretationis subsidio tollendam esse statuatur. Quis tandem quidquam durius audivit, quam illud: *induere hominem, exuere hominem, induere Jesum Christum*, quae tamen phrases sunt consuetudine Pauli perquam frequentatae? et ut exemplum afferamus, quod est cum nostro loco conjunctius, ubi Capite hujus Epistolae 7. τῆ ἀμαρτίας, τῶ

ἰδμω, τῆ ἐντολῆ, *personae* tribuit rationem, et late de iis veluti *personis* disputat; nemo inficiabitur, opinor, illud a nostro quidem loquendi modo longissime differre, atque adeo, res si ad nostrum i. e. ad Occidentalium hominum, iudicium refertur, improbandum et rejiciendum esse? Sed omni exemplo, orationis si formam spectas, insolentius est, quod idem scripsit in eadem hac Epistola Cap. VI: 6. ubi, Graecis ad verbum Latine expressis: *vetus noster homo*, inquit, *una cum Christo in crucem sublatus est, ut destruat corpus peccati, ut ne amplius peccato serviamus*; quibus verbis haud scio an nullo loco quidquam insolentius dictum reperias. Vitiositas, nostro animo insita, *homo* dicitur, et ille quidem *vetus*; hic homo *crucis supplicio affectus est, una cum Christo* i. e. tum, cum nos nondum essemus. Porro peccato tribuitur *corpus*; nos autem, hac veluti parte nostri *morte extincta, vivi* dicimur *superesse*. Profecto, siquid video, multis partibus hic locus durior haberi debet, quam ille est, quem nunc dedita opera tractamus; dum nemo tamen eum propterea ita explicare studuit, vel adeo potuit, quin illa a vulgari ratione discrepantia tota remaneret.

Quis autem aliter accidere potuit? nam praeterquam quod homo erat orientalis, quorum acerrimi affectus esse solent; tale a natura Paulus nactus erat ingenium, ut, ad audaciam veluti factus, non nisi magna et excelsa efferret; ut grandia consecraretur, ut vehementia sua omnia percelleret. Testatur hoc tota historia, testantur omnes scriptiones. Hicce vir, natura audax, ingenio vehemens, affectibus flagrans, ingenti obruitur malorum multitudine: aerumnae et probra et insidiae et verbera et carceres; ne longus sim, quaecunque mortalibus in hac vita tristia accidere possunt, ille experitur; sed ita experitur, ut animum erigat, et dulcissimo solatio perfundat beata illa, quam de vita altera habebat, opinio et certa spes. Fierine aliter poterat, quam ut, si de talibus loqueretur Paulus, vulgo hominum vehementius multo, multo etiam audacius loqueretur; et cum infinitis ipse calamitatibus ageretur, meliora autem ardentem desideraret tempora; totam rerum, cui meliorem conditionem instare sciebat, naturam in iisdem suspiriis, in eadem expectatione esse sibi fingeret?

At enim, occurritur, in *epistola* tamen istiusmodi orationis audacia nequiquam toleratur! Sed, ut supra ex *epistolis* ejusdem generis exempla depromsimus, ita excitatus animi motus non valde curat locum; sed veluti rapidum flumen, perruptis aggeribus, libere per agros ruit, nec ulla re potest cohiberi; sic quoque negotium est affectuum, qui si semel eruperint, non facile compescuntur, nedum ut scribenda epistola ardor eorum extinguatur. Non haec quidem eo valent, ut summum virum non ratione affectus temperavisse existimemus et rexisse; imo vero temperavit et rexit quidem praeclare; sed quomodo affectuum vim repressisset, quam sola excitaret in Deo collocata fiducia, et de ejus bonitate futuraeque felicitatis magnitudine a sana ratio-

nie orta, eaque laetissima, persuasio? Certe Paulus, quamdiu quidem et Paulus et Christianus erat, non poterat, quin de his rebus ita loqueretur; et quemadmodum illustri hac nota scriptorum ejus, quam *Critici* vocant, *authentia* summa in luce ponitur, ita vanam esse patet omnem suspicionem astutiae fraudisque, quippe quae naturam tam vere imitari nullo pacto potuerit.

Neque vero in aliorum scriptis exempla desunt similis cujusdam Prosopopoeiae. Digna sunt, quae cum loco Rom. VIII: 19 sqq. contendantur verba Ignatii in Ep. ad Ephesios C. 19. ubi hic, quamvis longe abest a celeribus illis animi motibus, qui in Paulo erant, tamen rem multo leviolem tanta dictionis audacia describit, ut Paulum ea longe superet. Fingit enim stellam illam, de qua Matthaeus Euang. Cap. 2. memoriae prodidit, eo luxisse splendore, ut sol (nox erat!) et luna una cum reliquis sideribus, tanto miraculo rei obstupefacta, eam undequaque cingerent; quod nisi me omnia fallant, longe insolentius dictum est, quam id, quo Paulus in Ep. ad Rom. utitur. Quid, quod vel elegantissimo cuique scriptori Prosopopoeia in simili re probata fuit? Unum instar omnium citamus Ciceronem, qui loco nobilissimo pro Milon. C. 8. quo acerbius interfectum Clodium irrideat, *luget senatus*, inquit, *moeret equester ordo, tota civitas confecta senio est, squalent municipia, afflicantur coloniae, agri denique ipsi tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum civem desiderant.* Rogo, si Cicero, deridendi Clodii causa, quamquam soluta oratione utens, tamen hanc Prosopopoeiam non devitavit, quid tandem esse causae possit, cur Paulus, in describenda re exoptatissima, fugere eam debuerit, ille, qui in ipsis epistolis, ubi de re magna mentio incidit, oratorum vehementiam sponte sua sectatur, atque adeo superat. Nam quid v. g., ut alia hujus generis praeteream, quid vehementius, quid gravius, denique ad oratorum rationem quid possit esse accommodatius, quam divina illa disputatio, qua in priore ad Corinthios Ep. Cap. 15. futurum mortuorum in vitam reditum vindicat atque tuetur. Profecto haec legens propemodum non epistolam tibi legere, sed oratorem pro magna hominum concione dicentem audire videaris.

Haec vero omnia, et quae plura addi possint (8), [palam facere videntur, injuria interpretationem a nobis probatam eo reprehendi, quod prorsus insolita ratione Paulum loquentem inducit. Hunc autem locum propterea diutius urgendum esse judi-

(8) Mittimus alia bene multa, veluti quod Josua, in libro, qui ejus nomen praefert, C. XXIV: 27. congregatae Israelitarum multitudini dicit, *lapidem*, quem manu monstrabat, *audivisse* omnia, quae Jehova ipsis praecepisset cet. Seneca de Beneficiis, l. 3. c. 27. Rufus, *vir ordinis Senatorii, inter coenam optaverat, ne Caesar salvus rediret ex ea peregrinatione, quam parabat, et adjecerat, idem omnes et lauros et vitulos optare* rel. Utrobique certe non poeta loquitur, sed vehemens animi motus, et in aliis eundem motum agitando studium, talia expressit.

dicavimus, quia non paucis haec unica vel praecipua causa fuit, cur eam rationem repudiaverint. In ceteris brevioribus esse licebit.

2. Putant nonnulli, si *κτίσις* est rerum natura, minime ferri posse, quod Paulus dicit, eam consecuturam esse *τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ*; nam de reliquis, veluti his: *τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπέταγγη, οὐχ ἐκοῦσα κ. τ. λ.* non necesse est dicere: semel enim *τῇ κτίσει* personae forma induta, continuanda erat Metaphora, et recte omnino scriptum est: *natura rerum subjecta est, eaque invita*, tamquam persona esset. Sed illud non statim apparet, quo pacto *τῇ κτίσει* tribuatur *ἡ ἐλευθερία τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ*, quae verba plerumque explicantur: *ἡ ἐλευθερία ἔνδοξος*, et quamquam paulo secus capienda esse videntur; tamen sumamus, recte se habere illam interpretationem. Quid jam est *Φθορά*? Est conditio rerum fluxa et fragilis, qua fit, ut paulatim intereant, ac tandem extinguantur. Porro *δουλεία*, servitus illius *Φθορᾶς*, quid aliud sibi velit, nisi quod omnia illi conditioni necessario sint obnoxia; quod, volente Deo, non possint non sensim sensimque interire, et ad nihilum recidere? Quapropter quae huic *δουλείᾳ* opposita *ἐλευθερία* est, nullam aliam cogitari posse liquet, quam libertatem ab interitu (*τῇ Φθορᾷ*), quod bonum quia rerum naturae cum Filiis Dei *commune* esse potest, jure Paulus scripsit, in ea hanc spe versari, fore, ut *illa Filiorum Dei felicitas* sibi aliquando contingat.

3. Sed jam ab alia parte impugnamur. Quis tandem, ajunt, affirmet, fore, ut hic orbis aliquando instauretur, et nova veluti facie induatur? Sed recte Buccrus: « qui sic ista evangelizat, inquit, non probat: modis enim omnibus humanum sensum superant. » Quamquam ne Philosophi quidem hoc improbable habuerunt; vid. Tholuck l. l. p. 290. et *Christ. Magaz.* Tom. III. p. 282 in *nota*; sic autem futurum esse, ni opinio nos fallit, necessario consequitur e loco, quem supra consideravimus, Petrino, qui quidem ad nullam aliam, quam ad hanc ipsam rem, accommodari posse videtur.

4. Posset et hoc objici. An igitur in novo, quem tu ponis, orbe, omnia et singula ita erunt comparata, ut semper maneant, intereant nunquam? Respondeo verbis Calvinii « qualis futura sit integritas illa, tam in pecudibus, quam in plantis et metallis, curiosius inquirere, neque expedit, neque fas est, quia praecipua pars corruptionis est interitus. Quaecumque arguti, sed parum sobrii homines, an immortale futurum sit omne animantium genus; his speculationibus si frenum laxetur, quorsum tandem nos abripiet? Hac ergo simplici doctrina contenti simus, tale fore temperamentum, et tam concinnum ordinem, ut nihil vel deforme vel fluxum appareat. » Eodem modo Flatt l. l. p. 258.

5. Quod autem supra Cap. 1. §. 2. p. 17. contra rationem Doederleinii attulimus, Apostolum, si eam, quam ipse putabat, verbis sententiam subjecisset, dicturum fuisse: *ἡ ἀποκαταδοκία καὶ τῆς κτίσεως* vel *καὶ αὐτῆς τῆς κτίσεως*, videatur illud

nonnullis, nobis non minus contrarium esse; quamobrem paucis attingendum est. Ex mente Doederleinii Paulus ostendere aggreditur, *non solos Christianos* in calamitatibus versari: *Judaeos enim ejusdem sortis socios* esse; quod Apostolus si intellexisset, Particulam καὶ omnino additurns fuisset. Verum id e nostra ratione necessarium non est: *ingens Christianorum felicitas erit: nam tota rerum natura* cet.; addi hinc quidem potuerat illud, καὶ αὐτῆς; non minus bene prorsus abest.

Quod autem argumentum e vs. 25. petivit Keil l. l. p. 208. quo vulgarem hujus loci interpretationem labefactaret, id nunc quidem praeterire liceat. Hujus enim commatis, quam modo asseremus, interpretatio illud, uti spero, satis infirmabit.

De his igitur hactenus. Optamus, ut non omnino infeliciter in ea sententia probanda versati simus, quam nobis sequendam esse duximus; quae si ipsa in errore esset, haberemus, quo nos excusaremus. Eandem enim tuiti sunt interpretes cum antiquiores, tum qui recentiore aetate floruerunt, multo celeberrimi (9), Chrysostomus, Theodoretus, Melanchthon, Calvinus, Beza, Hyperius, Flacius Illyricus, Victorinus Strigelius, Grotius, Dan. Heinsius (in *Exerc. Sacr. ad h. l.*) Beausobre et l'Enfant, Ernesti, Moldenhauer, Morus, Palmius, alii quam plurimi, quos magno numero citatos invenias in libro supra jam allegato, *Kort ontwerp* etc. p. 252, 253. nota m. Nunc ipsam interpretationem suscipiamus.

(9) Hoc tamen non in eam partem accipi velim, tamquam vana me opinio teneret, eos, qui aliter statuerint, ex horum numero eximendos esse; quod longe secus est, et omnino nihil in hac re tractanda ingratus fuit, quam quod juvenis parum doctus cogere judicium depromere de iis, quae a Viris Doctissimis docte et subtiliter disputata essent; a quibus si disseni, profecto non propterea disseni, quia me illis vel doctiorem vel sagaciorem esse somniarem, sed quoniam, quod verum est, id non nisi unicum est, non potui, quin illud, quod verum mihi esse videretur, unice tenerem atque probarem. Imprimis vehementer doluit, quod virum eruditissimum, eundemque de re Christiana optime meritum, (venerandum Wildschut intelligo) ducem sequi non licebat, quem tamen, si haec forsan in lucem edenda essent, id solita sibi humanitate benigne interpretatum esse, vehementer spero.

P A R S A L T E R A.

INTERPRETATIO TOTIUS PERICOPES, COMMATIBUS COMPREHENSÆ

19 AD 25; CUI INSERTA EST UTERIOR EFFATI: πᾶσα ἡ κτίσις

συστηνάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν, EXPLICATIO.

Ex iis, quae copiose disseruerat, colligit Apostolus, non esse, cur divinas poenas metuant illi, qui, Christo fide habita, et animi sensus, et totam vitæ rationem, ad sanctissimæ Religionis Ipsius praecepta conformarent; contra, ut animus eorum vera jam ante mortem felicitate fruatur, ita certissime futurum esse, ut illi, quorum corpus Spiritus Sancti veluti templum esset, hoc templum, morte destructum, aliquando restitutum viderent. Oportere igitur Christianos, exutis vitiis, quae omnis sint mali causae, ad veram virtutem omni virium contentione incumbere, auxilio usos Divini illius Spiritus, quem quicumque vitae suae rectorem moderatoremque esse ostendunt, hos esse Liberos Dei, quos Numen amantissimum, quavis occasione, sine ulla metus sollicitudine, precibus adire liceat. Legitimi autem filii patri-
monii quæ tandem exheredes essent? Quapropter necesse esse, ut, qui in hac vita tales se esse præstiterint, aliquando eam hereditatem obtineant, cujus jam Christus particeps est factus; modo ne eadem illa via incedere recusent, qua ille ad haec tanta bona pervenit: hunc enim qui imitentur, tam magnam expectare posse beatitatem, ut miseriam hujus vitae, cum ea comparatam, nullam esse constet.

Haec summa rerum est, quae hujus Capitis versibus continentur 1 ad 18; non temere autem vs. 17, 18. a nobis ad *futuram* illam *vitam* revocari; ne universae hujus pericopes interpretatio fluctuet, necesse est, paucis ostendamus.

Nonnulli, tamquam Semlerus in *Paraphrasi*, quocum fere convenit Ven. Brouwerō in egregio libro, *Onderzoek naar het doel-en beloop van het schrijven van Apostel Paulus in de elf eerste Hoofddeelen van den Brief aan de Rom.* p. 240 seqq. haec de *florentiore*, quae prope instaret, Christianorum *fortuna* dicta esse putant. Perperam, si quid video. Paulus enim, ut crebro Christi fata et calamitates contendere solet cum iis, quae Christianis in hac vita contingunt, (conf. clar. Borger ad Galat. VI: 17.) ita et summum, quo ille, post exantlata multa

mala, affectus est, honorem, non raro comparat cum illa, quam Christiani, decurso vitae suae curriculo, adipiscentur, dignitate; quare quid cum ingenio et ratione Pauli convenientius, quid ad constantem, quo ille, pariter atque Jesus et reliqui Apostoli, utitur, Christianos homines ad perseverantiam adhortandi modum accommodatius excogitari possit, quam ut eadem ipsi mens fuerit, cum his verbis uteretur: *εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν?* quibus magna lux oritur ab iis, quae scripsit 2 Tim. II: 11, 12. Πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν (τῷ Χριστῷ), καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. conf. Rom. VIII: 29. 2 Cor. III: 10, 11, 17. 2 Thess. II: 14, 1 Petr. IV: 15. add. Matth. XIX: 28. Luc. XXII: 29, 30. Apoc. III: 21; Apostolum vero tam prospera Christianis; et ea quidem brevi futura, tempora prospexisse, quae splendido *δόξης* nomine digna judicaverit, nec aliunde constare videtur, et parum credibile est comparantibus locum 2 Tim. III: 12. *οἱ πάντες*, inquit, *οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται*, de quibus conf. Grotius. Neque posse verba *συνδοξάζεσθαι τῷ Χριστῷ* aliter, quam de *futura vita* intelligi, cum locus ostendit 1 Tim. III: 16, ubi, cum Christum dicit *ἀναληφθῆναι ἐν δόξῃ*, nequiquam cogitari potest id, quod huic *ante mortem* contigit; quapropter si illi, qui Christo Eiusque Religioni se dediderunt, non minus, quam Ipse, hac *δόξῃ* aliquando dicuntur affectum iri, id minime *in hac vita* expectari posse liquet; conf. 2 Thess. II: 14. tum idem declarat constans vocis *δόξα* in N. F. usus, quod de futura hac re ibi valde crebro dici, indicavit cl. van Voorst in *Annot. in loca selecta N. F.* Spec. I. p. 26. Postremo, si quae adhuc dubitatio remaneret, eam omnem, ni fallor, eripiant necesse est loca Coll. III: 4. 1 Petr. IV: 13. V: 1. coll. I: 5. in quibus, quemadmodum hoc loco memoratur *ἡ μέλλουσα δόξα ἀποκαλυφθῆναι εἰς τοὺς τοῦ Χριστοῦ*, ita ibi dicuntur iidem *σὺν τῷ Χριστῷ φανεραθήσεσθαι ἐν δόξῃ, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρήσων, κωνωνοὶ εἶναι τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης* (1), quae sine dubio non ad hunc rerum humanarum statum pertinent. Alia praetermittimus, observata a ven. Wildschut l. l. p. 29.

Cum

(1) Suspicio fere, Petrum hanc dictionem ex Epistolis Pauli hausisse; certe magna in hac causa, inter utrumque convenientia est, non tantum *rei*, sed etiam *verborum*; et uti Petrus ipse non obscure prae se fert, nonnullas duntaxat, a Paulo scriptas Epistolas, a se lectas esse (vid. 2 Ep. III: 15, 16.) sic idem non injuria efficias ex iis dictis, in quibus color adeo orationis prope accedit ad eam dicendi rationem, qua Paulum, variis Epistolarum locis de iisdem rebus loquentem, usum esse videmus. conf. Hug l. l. Tom. II. p. 540 seqq. Inter has, Petro cognitae Epistolae, etiam nostram ad Romanos numerandam esse, statuit Millius in *Proleg. Editioni N. T. praemissis*, p. 4. editionis Kusterianae; quod Michaëlis adeo ursit, ut hanc a Petro, brevi antequam priorem suam Epistolam scriberet, lectam esse arbitraretur, vid. Ejus *Inleiding in de Schriften van het N. V.* Tom. II. Part. II. p. 728 seqq. Hoc si verum sit, facile aliquid in mentem venerit, Petrum, cum ea scriberet, quae reperiuntur 2 Ep. III: 16, etiam nostrum locum, Rom. VIII: 19 seqq. in mente habuisse. Sed haec ipsa dubiam interpretationem habent, aliis alio referentibus; quare posterius hoc parum certum esse liquet. conf. Hofmann ad Pritii *Introd. in N. T.* p. 43. et cl. van der Palm ad 2 Petr. III: 16.

Cum igitur versus 17 omnino spectet ad illustrem illam sortem, quae Christianis veri nominis *non nisi post hanc vitam* obventura est, sponte intelligitur, eodem quoque pertinere verba commatis 18, quibus, ut argumento est particula causalis γὰρ, *causa et ratio* antecedentium continetur. Veruntamen, ut haec rite cum iis cohacreat, cogitatione aliquid interjiciendum est, quod inter utrumque versum veluti medium sit, et a Paulo, cum quia hoc proprium est negligentiae in dicendo populari, tum ob ingenii celeritatem, ut crebro alibi, ita hinc etiam omissum est. conf. Matth. VI: 14. XXVII: 23. Joh. IX: 50. Rom. II: 24. 1 Cor. IV: 4. Phil. II: 27. et infinita alia loca, in quibus non video, cur propria neglecta voculae γὰρ potestate, aliam substituendam esse opinemur; sed hac de re mox. Bene autem sententiam explevisse videtur Calvinus, cujus haec ratio est: « neque molestum esse nobis debet, si ad coelestem gloriam nobis per varias afflictiones procedendum est, » quibus aptissime adjunguntur ea: λογίζομαι γὰρ κ. τ. λ., quae verba nos hinc data operanon illustramus; sensus huc redit: *nam sic mihi persuasi*, (conf. Phil. III: 15.) *omnia hujus vitae mala comparari nullo modo posse cum illustri illa, quae palam in nos conferetur, dignitate.* Sic enim verba: τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς interpretanda esse existimo, ut structura verborum sit *praegnans*, quae imprimis in his libris valde usitata est. conf. Matth. II: 23. IV: 13. V: 22. VI: 26. X: 9, 17. XIII: 50, 48. XX: 1. Luc. XXI: 24. Act. VII: 9. XVI: 24. XVIII: 21. Rom. VII: 25. 2 Thess. I: 9. Hebr. II: 3. et alia permulta; maxime vero 1 Petr. I: 4. ubi verba κληρονομία τετηρημένη εἰς ὑμᾶς ab hac quidem parte valde similia sunt dictioni illi, qua Paulus hinc usus est; cujus in hac ipsa Epistola Cap. III: 22. non multum dispar dictum est (δικαιοσύνη [οὔσα] εἰς πάντας) add. V: 18. Ad sensum conf. 1 Petr. I: 5. V: 1. et alia, quae postea citabimus. Sed haec, ut ne in mediam disputationem incideremus; nunc id, quod propositum est, aggrediamur.

Comma 19. Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται.

Phrasin ἡ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως ἀπεκδέχεται recte Viri Docti ita explicuerunt, ac si scriptum esset ἡ κτίσις ἀποκαταδοκοῦσα ἀπεκδέχεται. vid. Koppe, Tholuck, Flatt, al. et conf. Glassius l. l. Tom. I. p. 870; quo modo si orationem mutaveris, Participium ἀποκαταδοκοῦσα omnem amittit *temporis* significationem, et locum sustinet *Nominis adjectivi*, quod iterum pro *Adverbio* poni manifestum est, idem ut fere sit, ac si legeretur σὺν ἀποκαταδοκίᾳ. (conf. illud Nepotis in *vita Themistoclis* c. 6. §. 9. *cum satis altitudo muri exstructa videretur.*) Neque vero dubium esse videtur, quin multo major vis insit huic orationis structurae, quam si simpliciter scriptum foret ἡ κτίσις ἀπεκδέχεται; quare haud scio an injuria incertum esse putet Winerus l. l. p. 205. vox ἀποκαταδοκία redundet, nec ne. Certe Paulum, cujus

magna brevitatis in dicendo vel hac ipsa pericopa declaratur, parum credibile est, nequidquam nomen ἀποκαρδοκία addidisse, et si vera conjectura sit, quam aliis expendendam relinquimus, cum hac maxime de causa in illam orationis formam incidisse, quoniam Hebraei, et universe Orientales, ut vim orationis augeant, verbo, quod dicitur, *finito*, *Infinitivum* adjungere solent, si non ejusdem verbi, (quod tamen fere semper fit) at similis significationis; vid. Schroederus in *Instit. ad fund. linguae-Hebr.* p. 597 seq. Gesenius l. l. p. 778 seqq. profecto omnis dubitandi causa sublata esset. Hebraei enim pro eo, quod nos dicimus: *natura rerum ardentissime desiderat*, sic fere loquerentur: הבריאה שבר שברה, quod eo modo Graece redditum, quo has formas Alexandrini V. T. Interpretes transferrere solent, ita sonaret: ἡ κτίσις ἀποκαρδοκία ἀποκαρδοκεῖ vel ἀπεκδέχῃ ἀπεκδέχεται, et proxime accederet ad eam rationem, quae, paulo magis ad loquendi consuetudinem Graecorum accommodata, hinc a Paulo usurpata est. Nos nihil de hac re definimus; si vel falsa esset, tamen magnopere probabile foret, Paulum, motu animi elatum, naturae rerum *vehementissimam* expectationem tribuisse.

Nomen κτίσις brevi ante constituimus eam esse mundi partem, quae a quibusvis hominibus usu et observatione cognoscitur. Interpretabimur igitur rerum naturam, seu universitatem, interdum etiam, varietatis causa, mundum.

Verbum ἀπεκδέχεται bene Theodoretus explicat προσμένει i. e. *expectat*. conf. 1 Cor. I: 7. Gal. V: 5. Phil. III: 20. Hebr. IX: 28. et fere idem est, atque ἐκδέχεται, προσδέχεται, προσδοκᾷ; quamvis Praepositio ἀπὸ non vacare videtur, sed significationem augere, ut sit *ardenter* expectare. vid. clar. van Voorst in *Animadvers. de usu Verborum cum Praepositionibus compositorum in N. T.* Spec. I. p. 69.

Vox ἀποκαρδοκία, composita e Praepositione ἀπὸ et nomine καρδοκία, quod, originem si spectas, dicitur de eo, qui exserto capite expectat, τῇ κεφαλῇ προβλέπει, ut habet *Etymologicum Magnum*; ut verbum ἀπεκδέχεται, videtur vi augeri accessione Praepositionis ἀπὸ, ut sit *magna et attenta* expectatio, quod multi negantes, nihil amplius significare putarunt, quam *spem, expectationem* simpliciter. vid. Glassius l. l. Tom. I. p. 184. Ernesti l. l. p. 136. ibique Ammon. Morus l. l. Tom. I. p. 527. Schleusner in *Lex. h. v.*, alii, citati a Tholuckio l. l. p. 291. Sed contra summus ille Sacrarum Literarum interpres, idemque Graecae linguae peritissimus, Joannes Chrysostomus, qui verbis ἡ σφίδρα προσδοκία vim vocis ἀποκαρδοκία declarare studuit, quocum ex recentioribus convenit quoque Abreschio, Patri, investigatori harum rerum diligentissimo, in *Auctario ad Cattieri Gazophylacium Graecorum*, p. 73. Nee desunt argumenta, quibus haec Praepositioni potestas vindicetur; quae, cum ab aliis jam sint occupata, nos hinc praetermittimus. conf. Tholuck ad h. l. et cl. van Voorst l. l. Non possumus tamen, quia

quā vanam nobis quidem videri reprehensionem dicamus, tamquam illi, qui Prae-positionis ἀπὸ vim non negligendam esse praecipiant, ubivis Emphases sectentur: nam cum Emphasis sit quaedam ad solitam verbi significationem accessio, augendi vim habens in utramque partem, cumque nullum verbum Emphasin habeat *per se*. vid. Ernesti l. l. P. 1. S. 1. C. 2. §. 15, 16; illi profecto, qui statuunt verbum ἀποκαρᾶδοκία *per se* i. e. propter vim Praep. ἀπὸ, plus valere, quam simplex καρᾶδοκία, Emphasin hīc ne agnoscunt quidem. Sed haec non tam sunt hujus loci; illud magis, ἀποκαρᾶδοκίαν ne utiquam idem esse, atque ἐλπίδα: nam, ut alterum cum altero creberrime potest permutari, perinde atque Latinum *expectatio* [et *spes*]; ita notio tamen utriusque vere differt, quod elucet e locis, a Wetstenio magno numero collatis, in quibus, ni me fallit, omnibus, ἀποκαρᾶδοκεῖν semper est *expectare*; *sperare* numquam. Idem optare videtur verbum ἀπεκδέχεται, quod cum et ipsum significet *expectat*, (vid. loca modo laudata) multo sane aptius natura rerum *expectans* dicatur expectare, quam *sperans*: hoc enim vim dicti non corroboraret, sed elevaret et infirmaret. In locis autem Phil. I: 20. et Ps. XXXVI: 7. ex interpretatione A quila e, non intelligo, cur vulgarem *expectationis* notionem repudiamus.

Τὶδὸ Θεοῦ qui et quales sint, Paulus ipse definiit brevi ante, vs. 14, 15; neque aliis hoc nomen imponit vs. 19, quam illis, quos ibi ea appellatione insigniverat. Hanc enim disputatio ejus rationem habet. Dixerat vs. 14, quicumque Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, hos esse υἱοὺς Θεοῦ; in quorum numero esse quoque eos, ad quos jam scriberet, quibus, pariter atque sibi, de eo penitus persuasum esse posset, se esse τέκνα Θεοῦ. Quos igitur modo υἱοὺς, eosdem nunc τέκνα vocat Θεοῦ: quippe υἱὸς semper τέκνα sunt, h. e. *liberi* parentum. Liberi autem Dei si essent, fieri non posse, ut justo patrimonio orbarentur; contra eam hereditatem, quam adisset jam Christus, ipsis quoque venturam esse, si, exemplo ejus, Dei causa nulla mala ferre recusarent: εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν; quod suis si commodis consulerent, omnino facere esset necesse: λογίζομαι γὰρ, inquit, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν (2) ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς — *in nos*, utpote qui sumus τέ-

(2) Similis verborum trajectio est Gal. III: 23, ubi Paulus memorat τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. Causam trajectionis in eo fuisse putem, quod verba μέλλουσαν δόξαν (πίστιν) ἀποκαλυφθῆναι multo melius fluunt, si ita collocantur, quam si praemissa voce δόξαν (πίστιν) diceretur: δόξαν (πίστιν) μέλλουσαν ἀποκαλυφθῆναι, in quo id maxime ingratum est, quod una vox praecedit valde brevis, sequuntur duae, eaeque satis longae. Neque id tamen nobis volumus, Apostolum hoc dedita opera fecisse: nam talia eum fere negligere, certum est; hoc solum statuere licet, scriptum virum sponte sua, ingenii bonitate, eo delatum esse. Et alia in Epistolis illius nobis observavisse videmur ejusdem generis, e quibus, cum similia in scriptis Graecorum occurrant. vid. citatus a Borgero ad Gal. l. l. Bauerus *Philol. Thucyd. Paul.* p. 280 seqq. ex hoc igitur non minus, quam ex aliis hujus rei argumentis, efficere posse videaris, Apostolum, nec expertem fuisse literarum Graecarum, nec scripta Graecorum ignoravisse. Res non est hujus loci.

τέκνα Θεοῦ, et propter id ipsum κληρονόμοι; quibus cum continuo adjungat: ἡ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως ἀπεκδέχεται τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, nec ullum mutatae significationis signum appareat, planum esse videtur, τοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ eosdem esse illos, quos modo appellaverat, quosque κληρονόμους fore dixerat ipsius illius δόξης, in ejus magnitudine jam offerenda versatur. Cogitabimus igitur eos, qui Deum benignissimum Patrem colentes, ad Ejusque se exemplum conformantes, amantissimi Numinis favore fruuntur et benivolentia insigni. conf. Koppe ad vs. 14. Noesselt l. l. Fasc. II. p. 533 seqq. et quos citat cl. Borgerus ad Gal. III: 26.

Ἀποκάλυψις proprie actio est detegendi; sed, ut supra in voce κτίσις jam animadvertimus, atque exemplo confirmatur infinitorum vocabulorum, quae forma quidem activa sunt, significatione crebro dicuntur passiva; vid. F. L. Abresch l. l. p. 28. sic quoque ἀποκάλυψις passive, seu, cum passivae saepe pro mediis verborum formis ponantur (conf. Winer l. l. p. 112. Kuinoel ad Act. XVII: 4. cl. van Voorst *Annot. in loca sel. N. T.* Spec. I. p. 26.) media seu reciproca significatione usurpari potuit de eo, quod, cum antea ab hominum oculis atque notitia absconditum fuerat, post, veluti tegumento remoto, omnibus conspiciendum praebetur seu palam apparet. conf. Schleusner in *Lex. h. γ. cl.* van Voorst l. l. p. 19, 20.

Ἀποκάλυψις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ quid sit, planum faciunt verba vs. 18, ἡ μέλλουσα δόξα ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, quae manifeste eodem pertinent, quamquam forma sunt paululum diversa. Nam quemadmodum ibi ἡ δόξα dicitur ἀποκαλυφθῆσθαι, ita hic ipsi Christiani, qua re aliqui Viri Docti inducti sunt, veluti Carpzovius l. l. p. 187. de Perponcher de *Brief van Paulus aan de Rom.* p. 91., ut verba sic explenda esse censerent: ἡ ἀποκ. τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ. Non satis gravi de causa, ut videtur. Etsi enim utrumque ad eandem rem revocetur necesse est, tamen hoc non eam vim habet, ut singula verba ab omni parte convenient; quod cum ne in diligentioribus quidem scriptoribus locum habeat, multum abest, ut in N. F., solutiore illis, nec ad artis leges composito modo, conscriptis libris (conf. Joach. Camerarius in *Tractatu de forma orationis scriptorum Euang.* ab init. Ernesti l. l. P. I. S. II. C. 1. §. 4 seqq.) expectari possit. Quamobrem sic melius statuemus, opinor: Paulum τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ nominasse, τὴν δόξαν, quam unusquisque huic adjunctam fore, sua sponte intelligeret, non disertis verbis appellavisse, eadem ratione, qua modo ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ simpliciter dicitur. vid. 1 Cor. I: 7. 2 Thess. I: 7. 1 Petr. I: 7, 13. modo ἡ ἀποκάλυψις τῆς δόξης αὐτοῦ memoratur. conf. 1 Petr. IV: 13. Uti autem Jesus Christus, omnibus hominibus palam apparens, palam quoque faciet majestatem suam; sic Filii Dei, cum palam apparebunt, apparebunt ornati eo splendore, quem omnes coram intuebuntur. Siquid igitur cogitatione adjicere oportet, praestat ad

ficere voces ἐν δόξῃ, tamquam in loco Col. III: 4. Sectatores Christi leguntur φανερωθήσονται ἐν δόξῃ, ut sententia perfecta haec foret: ἡ ἀποκάλυψις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἐν δόξῃ. conf. Vorstius ad h. l. Recte, hactenus quidem, Erasmus: *donec palam fient Filii Dei*, nullo jure, credo, castigatus a Calvino.

Ex hisce autem una quoque probari non posse liquet, quo Noesseltus usus est, *illustrationis* vocabulum, siquidem hoc ita accipitur (ex aliqua parte ambiguum est) ut verbum ἀποκαλύπτειν idem significare statuatur, atque ἐνδοξάζειν, seu aliud huic conveniens. Quae opinio, e confusione *sensus*, ut videtur, cum *significatione* verborum orta: nam ἀποκάλυψις sine dubio *cogitanda* est longe et illustrissima et magnificentissima, quamvis id non illi ipsi *voci* inest, (vid. v. c. 2 Thess. II: 5, 8.) sed e perpetuitate orationis colligi debet; illud igitur et ab hoc loco prorsus alienum est: vs. enim 18 alia hoc verbo notio continetur: quae autem ibi, eadem non potest non hinc quoque vera esse; et pugnat cum constanti ejus usu: quippe ἀποκαλύπτειν respondet Hebraeo פלג. (conf. Schleusner in *Thesaurō Philologico-Crit. in Graecos Interpretes V. T.* v. ἀποκαλύπτειν) et in N. T. frequentissime permutatur cum altero φανεροῦν; utrumque autem Latine sonare *patefacere*, *manifestum* seu *notum* facere, late demonstravit Voorstius; V. C. *Annot. Spec.* I. p. 17 seqq. Simili modo in voce φανερός peccavit Calvinus ad Phil. I: 15. peccaverunt postea alii. De differentia significationis et *sensus* egit Morus in *Dissertatt. Theol. et Philol.* Vol. I. p. 61 seqq. item in *Acroas.* Tom. I. p. 28 seqq. p. 54 seqq. et H. C. A. Eichstädt ibid. p. 56. Keil in *Elementis Hermeneutices N. T.* p. 65, 66. Egregie autem Chrysostomum secutus Theophylactus, citatus a Suicero l. l. Tom. I. p. 448. διὰ τοῦ εἰπεῖν, τὸ ἀποκαλυφθῆναι, ἔδειξεν, ὅτι καὶ νῦν ἔστι, κρύπτεται δὲ τότε δὲ ἀποκαλυφθήσεται, τουτέστι τελείως φανερωθήσεται. Conferri debet locus Col. III: 4. item Eph. II: 6, 8. 2 Tim. I: 9. Tit. III: 5. quibus perspicuum indicium inest, Paulum, quo omni dubio majorem esse eorum, qui Christum vere colerent, sempiternam felicitatem, evidentissime declararet, ut admirabili erat in dicendo gravitate, ita hoc enuntiavisse, ut affirmaret, eos hanc δόξαν nunc ipsum jam possidere; quod manifesto accipiendum est de hujus felicitatis non tam *usu*, quam *certa spe*. conf. Grotius ad Eph. II: 6; id, quod necessario ex eo quoque consequeretur, quod, quaecunque Christo acciderant, tristitia non magis quam laeta, ad ipsos etiam Christianos traducere solebat. conf. Tholuck ad h. l. (3).

Se-

(3) Hoc tamen non solius Pauli proprium est. Eodem modo Petrus 1 Ep. V: 1. se dicit, τῆς μελλούσης ἀποκαλυφθῆναι δόξης κοινωνόν, quod non animadversum effecisse videtur, ut Pottus, eo loco non ὦν, in *Præsentis*, sed ἐσόμενος, in *Futuri Participii* forma, addendum esse censeret. Male, ut puto. In antecedenti enim membro, quocum hoc arctissime conjunctum est, non hoc (ἐσόμενον), sed illud (ὦν), cogitandum

Sequitur, in hujus commatis cum proximo connexionem inquiramus, cui adjunctum esse videmus intercedente vocula $\gamma\lambda\rho$, unde fit, huic *rationem* inesse eorum, quae in illo dicta sunt. Non defuerunt quidem interpretes; e multis unum appello Schleusnerum in *Lex. h. v.*, qui hanc *Conjunctionem* modo idem significare putarent; quod δὲ, $\tau\omicron\lambda\upsilon\upsilon$, $\delta\tilde{\nu}$, ut non nisi *continuationi orationis* inserviret declarandae; modo *vim* ei tribuerent *affirmantem*, ut positum esset pro $\delta\tilde{\eta}$, $\acute{\alpha}\rho\alpha$, rel.; modo alia ratione versarentur in ejus ratione constituenda. Parum quidem recte, ut videtur. Quod enim cl. van Hengel in *Annot. in loca nonnulla N. F.* p. 90. persuasum sibi esse ait, hac *Particula* omnibus in locis vim contineri *causalem*, id cum rei natura prorsus consentaneum est. Quis enim facile crediderit, solam linguam Graecam, quae immensa instructa est, ut verborum universe, ita imprimis *Particularum*, quae dicuntur, copia; qua egregie exulta et accurate definita, usus est populus, cujus in acumine ingenii et admirabili subtilitate non minima pars laudis posita erat; talem igitur linguam, talibus hominibus propriam, eo nomine a ceteris linguis omnibus diversam esse, ut, quae singulis Particulis subjecta vis est, persaepe negligatur et prorsus perversatur; ut v. c. voci $\kappa\lambda$ eadem notio tribuatur, atque Particulae $\gamma\lambda\rho$; huic vicissim crebro potestas insit vocabuli $\kappa\lambda$. Ut hoc in Hebraea lingua obtinuerit nonnumquam: quippe parum definitus est sermo Hebraeus; sed quis sibi persuadeat, linguam tam diligenter elaboratam, quam Graecam videmus, tam infinitam et vagam singulis fere Particulis adjunxisse potestatem? Quamquam ne in Hebraeam quidem linguam illud facile cadere posse putem, cum vel infima plebs, cujus perparum in sermonibus diligentiae inesse solet, tamen hoc non committat; quod si committeretur, perpetuitas et continuatio sermonis vehementer perturbaretur necesse esset. Hoc igitur tenemus, in vocula $\gamma\lambda\rho$ hinc quoque memoratae *rationis causaeque* notam inesse; quae cujusmodi sit, nunc accuratius investigemus (4).

Cum

esse, quilibet facile perspicit, quare et in sequenti idem adjiciendum esse videtur. Res e dicendi ratione Pauli facile intelligitur, et forsitan suspicio, brevi ante expromta, qua Petrum totam illam dictionem lectioni debere Epistolarum Pauli conjecimus, eo quoque confirmatur.

(4) Cum veritas interpretationis, quam nos hic sequimur, magnam partem contineatur ejus, quod defendere studuimus, veritate, non alienum fuerit, his pauca addidisse.

Praecipuus erroris fons fuisse videtur in *Ellipsisibus*, quas cum saepe non agnoscerent Interpretes, ut tamen disputationis ratio sibi constaret, necessario cogebantur *Conjunctionibus* illis, quae a *Grammaticis* dicuntur, eam vim subicere, quae orationis continuationi utcumque accommodata esset. Quod cum paulatim invaluisset, factum est, ut non tantum ibi, ubi Ellipsis subesset, sed aliis quoque infinitis in locis idem obtinere videretur. Imprimis vero haec ratio Literis Sacris adhibita fuit. Nam cum hae conscriptae sint ab hominibus, nec valde illis diligentibus in scribendo, et, ut erant Orientales, vehementiori animi affectu praeditis; utraque haec causa effectit, ut persaepe ab una re transirent ad alteram, intermediam omissam; cumque nemo ingenio celerior esset Paulo, neminis quoque scripta magis referta sunt Ellipsisibus, quam hujus Apostoli. Quod non intellectum verae

Cum in superioribus non *certum* esse id, quod Christianis aliquando obventurum sit, scriptor affirmaverit, sed ingentem felicitatis eorum *magnitudinem*, quibus poterat verbis, praedicaverit, a vera ejus mente aberrare videntur illi, qui, Bezam, Noesseltum (l. I. p. 123.), Morum (vid. ejus *Praelectiones in hanc Ep.* p. 109.) aliosque auctores secuti, argumentum hic reperiri opinantur, quo olim eventum habituram esse laetam illam Christianorum expectationem, efficiatur; ne dicam, *talem* quidem confirmationem a populari Pauli ratione prorsus alienam esse videri, quare simile in Epistolis hujus viri argumentum nos quidem non reperisse fatemur. Neque vero melior causa videtur esse Calvinii, Hyperii, Bosveldi, al., *utisv exempli* loco sectatoribus Christi ad imitationem proponi putantium, quo eorum interpretationi non sane profuit. Quamquam enim levissima res esse videtur *nam* dicas, an *et, vere, profecto*; tamen cum in hac re omne positum sit sententiarum iuter se conjunctionis momentum, confusis illis notionibus, ipsa disputatio confundatur necesse est.

Quod autem de Ellipsis diximus, id a peritissimis quibusque Grammaticis dudum observatum est. Neque tantum Hebraice et Graece, sed etiam Latine ita voculae v. g. *nam, namque, enim* usurpatas invenimus, ut sit aliquid cogitando his praemittendum. vid. v. c. Cic. *de nat. Deor.* l. I. C. 11, 23 et leg. omnino Scheller. in *Praecept. sili bene Lat.* p. 493—496. ed. 2. qui egregie hoc explicuit. Cum autem nemo Latina illa: *nam, enim* cet. facile dixerit idem sonare, quod *sed, autem, profecto, vere* cet., si quidem nobis constare volumus, idem de Graecis et Hebraicis confiteamur, necesse est; praesertim cum omnia fere loca hoc modo commode queant explicari; et, si in nonnullis aliqua difficultas superest, haec non potest id, quod magnam interpretationis partem continet, penitus incertum reddere. Denique in nonnullis dictionibus tam antiqua est tamque constans Ellipsis, ut, hac neglecta, possimus nullo sensus incommodo, et vero debeamus, causalis v. g. Conjunctionis vim cum alia quadam permutare, non quo aliam illa vim habeat, sed quia, si Ellipsis non expletur, possunt quoque alio, eoque aequo apto et vero modo, cogitata inter se connecti. conf. Zeun^o et Herman citati a cl. van Hengel l. I.

Ceterum quod vidimus, ne plebem quidem solere *causali Particulae* vim tribuere voculae *et* cet., id magno argumento esse videtur, ne antiquos quidem Hebraeos id ullo modo commisisse. Hoc quidem unusquisque facile largiatur necesse est, cum sermo Hebraeus, ut reliquis vocabulis, ita quoque *Conjunctionibus* valde inops sit, singularum magis vagam et infinitam esse potestatem, quam v. g. in Graeca lingua; unde tamen minime consequitur, voculam, quae *origine* causalis est, etiam aliam *quamcunque* connexionem indicare; hoc solum colligi potest, Particulam aliquam, veluti literam *ı*, quia *cujuslibet* conjunctionis indicio est, etiam ibi posse poni, ubi nos, qui accuratius connexionis rationem definire solemus, usurparemus *causalem*. Cum autem longe plurima Hebraeorum, qui dicuntur, pars ex eo sint genere, ut non tantum Hebraeis, verum etiam aliis hominibus omnibus, qui non satis linguam perpolitam habent, ob puerilem sermonis indolem, proprii sicut; haec res nostrae quoque plebis, exemplo confirmari possit, quippe quae, vulgo parum curans, qualis inter singulas sententias necessitudo intercedat, crebro simplici *et* uti consuevit. Non autem in N. F. puerile illud dicendi genus reperiri, quod in V. T., supra jam significavimus, nec aliter fieri potuit; quo magis enim homines in humanitate proficiunt, eo magis lingua excolatur necesse est; et cum Paulus multo quam antiqui Hebraei subtilius disserere soleat, subtiliori quoque sermone uti oportebat. Sed si vel haec falsa essent, tamen Particula *origine* et *vulgari usu* causalis non videtur pro alia quacunque Conjunctione potuisse poni.

Scribentes longiores fuimus, quam volumus. Penes vobis, Viri Clarissimi! de his, ut de ceteris omnibus, iudicium esto!

hujus patientiam ipsi animo vitaeque exprimerent. Profecto e singulari genere exemplum, cujus veritas et pondus non injuria addubitetur; Apostolus autem, hoc si cogitavisset, τῆς κτίσεως non ἀποκαταδοκίαν, sed ὑπομονὴν memoraturus fuisse videtur. Non multum recedit Grotius, qui « Christianos, » inquit, « Paulus dupliciter con-
 « solatur: primum quod tota rerum universitas rerum vicibus et interitioni sit ob-
 « noxia; stultum autem sit sibi optare, quod mundus non habet. cet. » Sed cum illa τῆ ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη non nisi rationem contineant praecedentium: ἢ κτίσις ἀπειδέχεται τὴν ἀποκάλυψιν τ. υ. τ. Θ., sequitur, caput rei versari in τῆ ἀποκαταδοκίᾳ, qua ἢ κτίσις ἀπειδέχεται; subjuncta illa: τῆ γὰρ ματαιότητι κ. τ. ε. non nisi illustrandi superiora ergo adjecta esse. Qui autem comma 19 cum vs. 17. intime conjunctum velint, vocem ἀποκάλυψις opinionī suae contrariam habent: haec enim evidenter connexionem indicat hujus versus cum 18, in quo quod legitur verbum ἀποκαλυφθῆναι ansam dedit de τῆ ἀποκαλύψει τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ latius disserendi. Sed quid quaerere necesse est, quod sponte se objicit? Futuram Christianorum felicitatem summis laudibus celebraverat; illustrissimam et splendidissimam fore dixerat; addit ἢ γὰρ ἀποκαταδοκία κ. τ. ε. quid, quaeso, aliud his verbis inesse potest, nisi argumentum splendōris illius, quem modo praedicaverat? Judicavit hoc quoque cl. van der Palm ad h. l. item Theodoretus, cujus verba p. 29. jam descripsimus. Nec dubium est, quin, quod solet ille, vid. Ernesti *Inst. Interp. N. T. P. III. C. IX. §. 19.* Morus in *Acroas. Tom. II. p. 243, 244.* summum illum Chrysostomum secutus fuerit, qui sane quam venuste: καθάπερ τιθηνῆ, ait, παιδίον τρέφουσα βασιλικὴν, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐκεῖνου γενομένου τῆς πατρικῆς, καὶ αὐτὴ συναπολαύει τῶν ἀγαθῶν οὕτω καὶ ἢ κτίσις. conf. Tholuck l. c. p. 288.

Haec autem ideo paulo diligentius persequenda esse rati sumus, quia veritas eorum, quae antea disputavimus, partim quidem, apta est e legitima hujus commatis cum antecedenti copulatione. Totum sic interpretamur: *nam ardentissime* (maximo cum desiderio) *natura rerum expectat eventum illud, quo qui Deo se probarunt, palam apparebunt* (summo honore affecti). De Prosopopoeia ac sensu et paulo ante jam nonnihil praecepimus, et dein, ubi ad finem ventum erit vs. 22; aliquid addemus.

Diversitatem scriptionis ad hunc locum rejecimus, quia receptam lectionem non est, quod immutemus; hic paucis attingamus.

Pro ἀποκαταδοκία καταδοκία habet Cod. 55., quod facile oriri potuit a vicina voce ἀποκάλυψις: καταδοκία enim quandoquidem librario forsā magis cognitum erat, quam ἀποκαταδοκία, conjecit Praepositionem ἀπο perperam ab ἀποκάλυψις ad καταδοκία quoque tractam esse.

Κτίσεως Cod. 57, et Matthaeianus m; hic quidem in margine, conversum praebent in πίστεως. Potuit hoc vitio accidere oculorum; potest quoque conjectura esse alicujus, qui illud non satis intelligens, alterum, πίστεως, substituendum esse judi-

caret, *πίστις* ut diceretur pro *πιστεύοντες*, quam loco Rom. I: 17. veram hujus vocis interpretationem esse aliqui e recentioribus quoque Interpretibus statuerunt. vid. v. g. Vatablus.

Ab eodem emendandi dicam an depravandi? studio fluxit id, quod *Versiones Armenicae*, cum antiquior, tum posterior; sed haec non nisi in margine, (vid. de his Beausobre et L'Enfant, *le Nouveau Testament, Préface générale* p. 211, 212. Hug l. l. Tom. I. p. 398 seqq.) item Cod. 70, teste Treschow, sequuntur, ut pro τὴν ἀποκ. τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ponatur τ. ἀ. τοῦ υἱοῦ τ. Θ. Causa in promptu est. Ἡ ἀποκ. τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰ. Χ. ἰ. ε. τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ memoratur non semel; τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ numquam; quare error convinci videbatur. Nos hunc errorem teneamus.

Commata 21 et 22. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς Φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

En *causam*, quae flagrans illud desiderium ac laetam expectationem et excitet et confirmet! τῇ γὰρ ματαιότητι, inquit, ἡ κτίσις ὑπετάγη κ. τ. λ.

Ματαιότητος nomine universe significantur illa, quae *frustra* sunt fiuntque: quippe μάταιος, auctore Valckenario, l. l. Tom. I. p. 513. proprie est *frustra quae-situs*; quare qui *mendax* est et *levis*, is μάταιος dicitur: nam *frustra* (μάτην) i. e. nulla de causa, aliquid affirmat vel agit; deinde cui insita *arrogantia* et *insolentia* est, ipse quoque appellatur μάταιος: utpote *frustra*, i. e. nullo jure, insolenter se jactat; denique quaecumque res *fructum nullum affert*, sed spem misere destituit, *ματαια* vocatur: etenim *frustra* spem fiduciamve in ea reponeres. Bene Gregorius Nyssenus; citatus a Schleusnero in *Thesaurο laud. h. v. ματαιότης ἐστὶν ἡ βῆμα ἀδιανόητου*, inquit, ἡ πρᾶγμα ἀνόητου, ἡ βουλὴ ἀνυπόστατος, ἡ σπουδὴ πέρας οὐκ ἔχουσα, ἡ καθόλου τὸ ἐπὶ παντὶ λυσιτελοῦντι ἀνυπαρκτον. Nihilominus omnino observandum esse putem, ut in aliis vocabulis quam plurimis, sic etiam in hoc, rationem dicendi Graece loquentium Judaeorum a germana Graecae linguae consuetudine paululum diversam fuisse. Cum enim illi, ad declarandam vim Hebraicae vocis cujusque, solerent illam Graecam deligere, cujus prima et princeps significatio proxime accedere videretur ad primam Hebraici cujusque nominis significationem, atque Graeco illi singulas tribuerent significationes Hebraici, cf. Ernesti l. l. P. III. C. VII. §. 7. factum est, ut voces μάταιος et ματαιότης universe quidem idem Hellenistis, qui dicuntur, significarent, atque veris Graecis; hoc tamen discriminis intercederet, ut, cum Hebraei quidquid *instabile* et *inconstans* esset, quodcumque *non permaneret*, sed *cito evanesceret*, id כּוּל (proprie *halitus*, *vapor*) appellare solerent, Graeco ματαιότης etiam haec significatio a Judaeis adjungeretur, quae haud scio an hinc Graece loquentibus prorsus insolita fuerit, perinde atque Latinum va-

*nit*as ea significatione ab antiquis Latinis non facile usurpatum reperias. conf. Eccl. VII: 15. IX: 9. et vid. Schleusner in *Thes.* l. l.

Restat igitur, quaestionem dissolvere conemur, quae in loco ad Rom. amplectenda significatio sit; qua de re admodum variae sunt Virorum Doctorum sententiae: alii cum Schleusnero *ματαιότητα* *miseriam* reddentibus; alii, et iis quidem longe pluribus: Tertullianum dico, Lutherum, Aretium, Venemam (vid. ejus *Annot. ad Analysin paraphr. hujus Ep. auctore Steph. de Brais* p. 303, 304.) Moldenhauerum (in *Gründliche Erklärung der schweren stellen der Heiligen Büchern N. T.* Tom. II. p. 102.) cet. *improbritatem* vel *pravum usum* vertentibus; *cultum falsorum Deorum* intellexerunt Beausobre et L'Enfant, Semler, rel.; denique Flatt existimavit ille quidem *fragilitatis* notionem esse tenendam, sed adjuncta tamen altera *calamitatis miseriaeque*. Verum enim vero, ut de postremo primum dicamus, quo jure illam interpretandi legem, his verbis ab Ernestio conceptam l. l. P. I. S. I. C. I. §. 5. p. 18. «Etsi consuetudo plures significationes tribuit eidem verbo, — tamen in utendo, singulis in rebus singulisque modis loquendi, unam tantum adjungit verbo cuique.» conf. Morus in *Acroas.* Tom. I. p. 55 seqq. hanc igitur quo jure liceat migrare, obscurum est; ne dicam; id quod brevi post ostendere conabimur, *ματαιότητα* non esse *miseriam*. — Plurimum cultum Deorum *vanum* esse, quis neget? Sed non vicissim quidquid vanum est, id talis cultus est; qua de causa cum huic loco nulla indicia insint, quae *illud* vanitatis *genus* intelligi demonstrent, atque hujus commemoratio nihil cum consilio Pauli habere videatur conjunctum, hoc quoque repudiamus. Eodem modo de *malo usu* vel *perversitate* judicamus: quamvis insolentia vel levitas sine dubio in vitio sit, tamen non omnem vitiositatem in insolentia aut levitate versari; et ut illis in locis ubi *ματαιότης* (ἸΝ) τοῦ νοῦς appellatur, possit forsitan, non valde sensu mutato, *vitiositas* converti, tamen si veram volumus vocis potestatem tueri, omnino animi intelligendam esse *levitatem*, quae in maximorum causa peccatorum esse solet. Citavit quidem in contrariam partem Schleusnerus dictum Pauli Eph. V: 17. sed haud scio an eo ipso illud confirmetur, quod modo statuimus. conf. Rom. I: 21. Pauca, sed egregia ad eum locum notarunt Beausobre et L'Enfant, veram ejus rationem perspicue aperientes. Denique eadem fere causa est, quare non *miseriam* interpreter. Miserum quidem est, si omnia spem tuam *frustrantur*; non quaecumque hanc destituunt, continuo miserum reddunt; unde liquet, male in hac re ad locum provocari Job. VII: 3. coll. vs. 16. utpote ibi universa orationis indoles modusque eam destitutae spei falsaeque rationem cogitari jubet, quae maximam calamitatem infert. Nec facile putem dictum Ps. XXXVIII: 13. (in Graeca editione XXXVII: 12.) οἱ ζητούντες τὰ κακά μοι ἐλάλησαν *ματαιότητας* huc posse revocari:

nam

nam vox *καταιδότητες* etsi respondet Hebraïco *תולת*, hoc autem a plerisque interpretibus *calamitas* redditur. conf. van der Palm et Muntinghe, VV. CC. ad h. l.; tamen quis affirmet, Alexandrinum interpretem ita cepisse? certe nec recentiores inter se prorsus consentiunt. vid. Alb. Schultens in *Prov.* p. 85, 86. ejusdemque *Op. min.* p. 63, 213, 214, nec Graecus ille sic intellexisse videtur: nam cum Ps. V: 10. (Graece g.) idem illud *תולת* Adjectivo reddidit *μάταιος*, unusquisque videt, non miseriam ab eo cogitatum fuisse. Quare sic potius existimem, eum, cum incertus haereret, hac non omnino incommoda *καταιδότητος* (*insolentiae*) voce usum esse ad vim Hebraïcae utcumque declarandam. Probatur id Ps. LII: 9. (LI: 7), a quo tamen brevitatis nos jubet desistere, nec diutius urgere necesse est: nam ex uno duobusve locis, iisque dubiam interpretationem habentibus, nemo illud efficiat, quod vulgari loquendi consuetudine refelli videatur.

Quid igitur *καταιδότης* est? Hoc quo certius appareat, sequentia oportet consideremus. Namque recte Limborchius in *Comment.* ad h. l. p. 377. J. A. Turretinus in *Annot. ad hanc Ep.* Op. Tom. II. p. 360. et diu ante Theodoretus, quo hic *καταιδότητος* vocabulum, eodem vs. 22. referri statuerunt vocem *Φθορά*; quod omnino verum esse, sic efficio. *Τῇ καταιδότητι* universitas rerum subjecta esse dicitur, non lubens volensque, sed coacta et invita; verumtamen se liberatum iri sperat *ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς Φθορᾶς*. Sed a qua alia se liberam fore speret, nisi ab ea, cui serviat invita i. e. *ἀπὸ τῆς καταιδότητος*? Quod argumento est, utrumque nomen, quamvis forma discrepans, tamen re consentire, atque eodem pertinere. Jam vero cujusmodi intelligenda est *Φθορά*? Videtur hoc docere id, quod vs. 25 legitur, *ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος ἡμῶν*, quae cum eadem re, qua superiora illa (*ἐλευθέρωσις ἀπὸ τῆς Φθορᾶς* seu *καταιδότητος*) conjuncta sint, necesse est. Scribit Apostolus vs. 21. naturam rerum in ea spe versari, fore, ut ipsa quoque possit aliquando servitutem exuere *τῆς Φθορᾶς*, atque in libertatem venire Filiorum Dei; in quibus illa *ipsa quoque* testimonio sunt, naturam, ab eodem malo solutam, ejusdem (quod malo illi contrarium sit) boni fructum percepturam esse, quo fruuntur Filii Dei. Quid autem illud est, quod his obtinget? Nihil sane aliud, nisi *ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος*, in cujus expectatione versari Christianos, ostendit vs. 23. quae verba deinde probare conabimur spectare ad immortale illud, robore florens atque vigore, corpus beatorum, quod eorum nulla experietur, quibus nunc corpus affligitur, sed ab his penitus erit liberum. Igitur cum in hac re cernatur *ἡ ἐλευθερία τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ*; quae ei opposita est *Φθορά*, ejusmodi existimanda esse videtur, ut sit in statu fluxu, caduco, fragili, qui interitum inferat rebus, cumque eodem pertineat *καταιδότης*, haec non potest non ad eandem illam conditionem referri; unde colligimus, non v. g. *levitati* hominum naturam his verbis subjectam esse dici, sed unice probandam esse eam, quam ultimo loco posuimus, nominis hujus significationem,

nem, qua *conditio* indicatur *caduca* et *fragilis*. conf. Grotius ad h. l. et Zachariä in *Paraphr. Erklärung der Briefe Pauli*, Tom. I. p. 55.

Ceterum quam modo illustravimus convenientiam vocum *ματαιότης* et *Φθορά*, haec effecisse videtur, ut in Cod. 67. pro *ματαιότητι* ab aliquo substitueretur *Φθορά*, quod posterius primum, ut videtur, explicandi gratia margini adscriptum, postea in contextam orationem ipsam illatum fuit.

Huic *ματαιότητι*, tamquam durae herae, natura rerum *ὑπετάγη*, *subjecta est*, h. e. ut recte annotavit Grotius, *subest*, *ὑπesci*, posito verbo *passivo* pro *neutro*, ut saepe fit. vid. Matth. XIII: 24. coll. vs. 51. Rom. I: 21, 22. Hebr. II: 9. verbo enim *ὑπετάγη* non aliquid significari, quod *olim* sit factum, sed id, quod *constans* atque *perpetuum* sit; et ipsa hujus loci ratio ostendit, et elucet e voce *δουλεία* vs. 22, quae, cum eodem refertur, manifestam *perpetuitatis* notionem habet.

Sequentia *οὐχ ἐκούσα* non sponte sua transferas cum Hilario, Ambrosio, Beza, Moro, an vero, quod Tertullianus habet, *invita*, parum refert; nec magnum pretium statui potest lectioni Codicum F et G (de quibus conf. Hug. l. l. Tom. I. p. 295 seqq.) qui pro *ἐκούσα* offerunt *θέλουσα*, quod ab aliquo interpretatione ortum esse videtur. Hanc vero secutae quoque sunt *Versiones Latinae*, cum antiqua illa, quam Semlerus suae hujus Epistolae *Paraphrasi* subjunxit, tum *Vulgata*. Quod autem Valckenarius l. l. Tom. II. p. 241 — 244 existimat, *ἐκόντα* proprie dici *eum*, qui venit liber et aliorum *injussu* i. e. sua sponte; *ἀκόντα*, non qui *invitus*, sed qui *aliorum jussu* h. e. non sua sponte, venit; id, quamvis vocum si originem spectas, veritati consentaneum esse videtur, tamen consuetudo eam his vocabulis vim adjunxit, ut alterum recte *volens*; *nolens*, *invitus* alterum convertatur, quare in disjunctionibus opponi solent *ἐκόν* et *πρὸς βίαν*, *ἐκόν* et *ἀναγκάζομενος*, *ἐκούσιως* et *ἀναγκαστῶς* vid. Venema l. l. p. 504. conf. 1 Petr. V: 2. Et omnino malim, si tanti res esset, vocibus *nolens*, *invita* h. l. uti, quam *non sua sponte*: hoc enim languidius, quam ut aptum sit durae isti servituti, quae magnos gemitus exprimere dicitur vs. 22. Brevius autem Paulus sic dixisset: *ἢ κτίσις ὑπετάγη ἀκούσα* (nam haec vis est illius *οὐχ ἐκούσα*, quod per *λιτότητα* seu *μελωσιν* positum est) sed quae addere volebat: *ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα*, ut ita orationem strueret, effecerunt.

διὰ τὸν ὑποτάξαντα. *Διὰ* Castalio interpretatur *per*; ceteri plurimi *propter*, quorum ego rationem potiore esse censeam, cum quia hoc magis accommodatum esse videtur ad verbum *ὑπετάγη*, positum, ut vidimus, pro *ὑπesci*; tum quoniam is vulgaris Praepositionis hujus usus est, ut, sequente *Accusativo*, significet non *causam*, sed *rationem*, non *per*, sed *propter*. Luculentissimum illius discriminis exemplum reperitur Hebr. II: 10, ubi cum Deus dicitur esse is, *δι' ἐν τὰ πάντα καὶ δι' οὐ τὰ πάντα*, manifestum est, hoc ad *causam*, illud ad *rationem* referri. cf. el. A. bresch ad Hebr.

VI: 7. l. 1. Spec. III. p. 409. nec dubium est, quin, scriptor si tantummodo posuisset διὰ τὸ π., nonnulli Viri Docti hoc reddituri fuissent: per quem sunt cuncta; id, quod latiore hac dictione refellitur. Sensus cum significatione permutatio hinc quoque errorem peperisse videtur: ad sensum enim saepe parum interest per dicas, an propter; significatio vere differt. Sic, ut unum aliquem locum sumam, ubi διὰ cum Accusativo Latine convertendum esse per existimatur; cum Matthaeus Euang. XXVII: 18. Pilatum probe perspexisse narrat, Jesum sibi traditum esse διὰ Φθόνου, sensus quidem idem manet, si per invidiam transtuleris; sed veritas interpretationis requirit: propter invidiam, seu, quod eodem redit, prae invidia. Non vera culpa, sed mera invidia, ratio erat, cur Jesus reus factus esset a viris Judaeorum principibus. Eodem modo in reliquis versandum esse videtur. (5) conf. Matthiä, *Ausführliche Gr. Grammatik* §. 580. n. 2. Winer l. 1. p. 162. Bene Theodoretus: τρεπτή ἢ κτίσις ἐγένετο, inquit, οὐχ ἐκούσα μὲν, τοῦ δὲ δημιουργήσαντος, ἀσπασαμένη τὸν θρον. conf. Koppe ad h. l. nam διὰ τὸν ὑποτάξαντα brevius scriptum est pro διὰ τὸ θέλημα τοῦ ὑποτάξαντος; hoc enim vel simile quid saepe omittitur, veluti in hoc ipso Cap. vs. 1, 4, 5, 12, 13, 27, add. XV: 5. 2 Cor. X: 2, 3. al. Verbo ὑποτάξαντα non εἰσαυτῷ adjiciendum esse putem cum doct. Ger. de Haas, *Het vijfde en drie volgende Hoofdstukken van den brief aan de Rom. verklaard*. Tom. III. p. 288, 289. hoc enim, ut ambiguitas evitaretur, (de qua re mox) ipse Paulus omnino addidisset; sed ἐκείνη i. e. τῇ μάταιότητι, quod universa hujus loci ratio declarat. Sed quis est ὁ ὑποτάξας? Sunt, qui *Diabolum* cogitent, in quibus est Lockius, quem memorat Koppe ad h. l. alios citavit Wolfius in *Curis*. Verum nec sententia valde favet, nec Paulus, cum malus ille genius in superioribus non appellatus esset, nomen ejus reticuisset. *Adamum* intellexit Jac. Cappellus, cui opinioni eadem obstare videntur: Nam unde, quaeso, agnoscas *hujus*, non *Dei*, quod creberrime fit, nomen omissum esse? Ad *homines*, universe spectatos, id retulerunt Beausobre et L'Enfant, rev. van Heyningen in *Bijbeloefeningen* ad h. l. et cl. van der Palm, qui tamen nec vulgarem interpretationem repudiat, quam nos quoque potissimum sequendam esse putemus. Constat enim, Sacros Scriptores saepe

(5) Eodem modo Latinum propter interdum sic ponitur, ut nonnullis idem, quod per, significare videatur. Veluti Cicero pro *Roscio Am.* Cap. 22. parentes vocat propter quos hanc suavissimam lucem adspeximus, ubi Schellernus adeo, vir ceterum de imminuendis potius, quam augendis vocabulorum significationibus sollicitus, propter significare putat per. vid. ejus *Praecepta stili bene Latini*, p. 408. ed. 2. ejusdemque *Lexicon Lat.* h. v. Non necesse est. Quia parentes liberis operam dederunt, ideo nos procreati sumus. Ad locum autem, quem ex Evangelio Matthaei adduximus, prope accedunt illa Ciceronis propter metum poenae novos motus conversionesque reipublicae quaerere; propter avaritiam calamitates inferre. vid. pro *Sext.* Cap. 46. pro *Lege Manilia* Cap. 13. quibus non dissimile est, quod Clemens Romanus scripsit in 1 Ep. ad Cor. Cap. V. διὰ ζήλον καὶ φθόνον — ἐδιώχθησαν.

omittere nomen *Dei*, quippe quod unusquisque facile mente adjicere possit. vid. Col. I: 19. ubi conf. Grotius. vid. et 2 Reg. XXIII: 19. Act. XXVI: 7. Rom. VII: 6. IX: 4. 2 Cor. IV: 14. Phil. II: 8. Hebr. I: 5 seqq. VIII: 5. et quemadmodum hic Deus dicitur *ὁ ὑποτάξας (τῆν κτίσιν τῆ ματαιότητι)*, sic idem 1 Cor. XV: 27, 28. appellatur *ὁ ὑποτάξας τῷ Χριστῷ τὰ πάντα*. cf. *Christel. Magazijn*, Tom. III. p. 295, 296 in nota. Ceterum probabile est, Pauli animo obversatam esse historiam, quae Gen. III: 16 seqq. prodita est. cf. Theodoretus et Tholuck ad h. l.

ἐπ' ἐλπίδι quo pertineat, controversum est. vid. Wolf et Koppe ad h. l. nonnullis ad proximum *ὑποτάξαντα* referentibus, aliis ad verbum *ἀπεκδέχεται*, denique aliis ad Aoristum *ὑπετάγη*. De singulis breviter.

Qui cum Participio *ὑποτάξαντα* copulent, haud exiguo sunt numero. Praeter Theodoretum, de quo vid. Hug l. l. Tom. I. p. 250. verba sic connectenda esse defendunt Lutherus et Heumannus, citati a Koppio; praeterea Erasmus, Hyperius, Castalio, Crellius (vid. ejus *Comment. in hanc Ep. in Bibl. Frat. Polon. Operum Exeget. Tom. I. p. 159.*) Millius, Noesseltus, Morus, Findeisenius, Schottus, rel. Non recte, ut puto. Ait Paulus vs. 19. naturam rerum maximo cum desiderio exspectare palam in Filios Dei collatam dignitatem; cujus dicti ut veritatem confirmet, illa subjungit, *τῆ γὰρ ματαιότητι κ. τ. ε.* quibus idcirco *causam* expectationis contineri, evidentissimum est; at vero non contineretur, nisi voces *ἐπ' ἐλπίδι* ad *primariam*, quam appellant, *sententiam* forent revocandae: non enim quidquam exspectes, nisi ejus certa spes tibi sit subjecta, cujus tamen mentio hic prorsus deesset: ctenim haec *οὐχ ἐκούσα κ. τ. λ.*, quibus continuo verba *ἐπ' ἐλπίδι* annectenda essent, non tam pertinent ad vs. 19, quam ad verbum *ὑπετάγη*, cujus rationem accuratius explanant.

Itaque vel cum verbo *ἀπεκδέχεται* conjungere oportet, quod voluit Alberti, *Observ. Philol. in N. T.* p. 309., et Venema l. l. p. 304, vel cum Aoristo *ὑπετάγη*, quemadmodum fecit Chrysostomus. vid. Hug l. l. Tom. I. p. 250. fecerunt postea alii, Grotius, Griesbachius, plerique ceteri. Si illud mavis, Apostolus, paucis interjectis, quibus ostendit, cur praesentis conditionis naturam rerum taedeat, hic, a verbis *ἐπ' ἐλπίδι*, orditur explicare, quare plenam illam piorum felicitatem desideret. At vero, hoc si voluisset, omnino videtur scripturus fuisse: *τῆ μ. ἢ κ. ὑπετάγη ἀκούσα, διὰ τὸν ὑποτάξαντα*: hoc enim caput rei erat, quod *invita* subjecta esset, cujus rei mentioni in *primaria* sententia locus erattribuendus; quod cum neglexerit, atque voces *οὐχ ἐκούσα — ὑποτάξαντα* verbo *ὑπετάγη* explicandi tantum gratia addiderit, melius profecto, illis *οὐχ ἐκούσα — ὑποτάξαντα* in parenthesis inclusis, voces *ἐπ' ἐλπίδι* cum *ὑπετάγη* connecti videntur.

Sed hanc altera excipit, eaque longe gravior, de conjungenda oratione quaestio, ad quam nunc pergimus illustrandam. Fuerunt jam olim, qui post *ἐλπίδι* majoris

posita distinctionis nota, consequentia ὅτι καὶ αὐτὴ κ. τ. λ. a praecedentibus sejungerent; quo facto, ut aptius oratio continuari videretur, ὅτι (nam) conversum fuit in διότι (propterea quod), quemadmodum tempore Editionis communis (κοινῆς, δημοτικῆς. vid. Hug l. l. Tom. I. p. 144, 145.) in quibusdam Codicibus scriptum fuisse, testimonio sunt Codd. DFG, qui cum crebro inter se consentiunt, tum communem, solent Editionem referre, quam sequuntur quoque non raro Latinae Versiones Hieronymum aetate antecedentes cf. idem p. 145 seqq. p. 459 seqq., ex quibus ea, quae, a Semlero edita et supra jam memorata est, etiam hoc loco Graecum tuctur non ὅτι, sed διότι. Ut autem haec a proximis sic distraherentur, insolita effecisse videtur ejusdem nominis (κτίσις) in eadem sententia iteratio (ἡ κτίσις ὑπεράγνη — ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις), quod incommodum, levi hac medela adhibita, facile tolli posse existimabatur. Nos, cum posterioris hujus κτίσις satis sit longinqua a priore distantia, hac re nihil prorsus offendimur. cf. supra p. 19. add. Grotius ad Eph. IV: 16.

Sed ne recentiori quidem aetate omnes Interpretes in eo consenserunt, haec cum superioribus tam arcto vinculo cohaerere. cf. Erasmus, Calvinus, Hammondus, Michaëlis, Semlerus, Noesseltus, al., qui antiquam illam rationem non respuendam esse judicaverunt. Dubito, an recte. Etenim, ut taceam, cum Paulus versetur in ratione exponenda, cur natura rerum exspectet, longe magis consentaneum esse videri, ut dicat, non quid ipse sciat olim futurum esse, sed quid illa speret; vocula ὅτι debet illa quidem frequentissime Latino nam converti, non tamen hoc loco, ut opinor. Quidni enim, antecedentia si argumento quodam firmare scriptor voluisset, potius posuisset Particulam γάρ? Nam cum ὅτι optime referri possit ad vocem ἐλπίδι, ut argumentum ejus sequentibus significet contineri, Apostolus, nisi fere de data opera ambiguum orationem effecisset, sine dubio illud, non ὅτι, scripsisset (6).

Vulgarem igitur rationem omnino amplectendam esse putamus: nam quod Heumannus aliique defenderunt (cf. Koppe ad h. l.), verbis ὅτι — Φθορᾶς in Parenthesin inclusis, voces εἰς τὴν ἐλευθερίαν κ. τ. λ. referendas esse ad ἐλπίδι, id quidem nemini, credo, facile probabitur. Nam quis infitietur, id, quod vel forma orationis restatur, illa ἡ δουλεία τῆς Φθορᾶς et ἡ ἐλευθερία τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, vere esse disjuncta atque inter se reapse opposita? De distinctione satis; interpretationem adeamus.

(6) Saepius suspicio mihi orta est, annon haec apta ambigua loca interpretandi lex possit constitui: In dictis hujusmodi, quae duas pluresve interpretationes ferunt, ea reliquis anteferenda est interpretatio, quae talem verbis sententiam attribuit, ut Auctor, si vel voluisset, non tamen facile potuisset, alio modo mentem suam explicare; istae rejiciendae, quarum ea ratio est, ut possint quidem e verbis, grammaticè expositis, recte derivari; sed cum tamen sensum dictis subjiciunt, qui et alio, eoque non minus apto modo, facile potuit declarari. Quis enim prudens Scriptor non ambiguitatem devitat?

ἐπ' ἐλπίδι Erasmus et Schleusnerus interpretantur *sub conditione spei*; sed cui placeat illud: *natura rerum fragilitati subjecta est sub conditione spei*? Beza et Piscator habent *sub spe*, quod ipsum ambiguitatis ergo nova interpretatione indiget. Denique, quod *Belgica Versio* et Crellius probaverant *in spe*, forsitan quidem rectum est; sed quid, si Graeca his reddimus Latinis: *simul in hac spe versata*? Praepositioni ἐπὶ hic quoque optime propria sua vis tribui posse videtur. *Propriam* vim dico: nam ἐπὶ, sequente *Dativo*, proprie significare videtur *apud*, seu potius, cum *apud* etiam de rebus dicatur paulo quidem remotioribus, *proxime*: sic enim facile variarum formularum, in quibus haec vocula occurrit, v. c. ἐπὶ τούτῳ, ἐπὶ τούτοις i. e. non universe *post* (μετά) hoc, sed *continuo post*, dum nulla res ejusdem generis alia *interim* evenit; praeterea dictionis ἐφ' ἧς, ἐπὶ τούτοις, ὡςτε, cet. ratio explicari posse videtur. cf. Schleusner in *Lex. h. v. Vigerus de Idiot. ling. Gr.* Cap. 9. Sect. 4. Reg. 17. Krüger in *Indice Verborum ad Xenophontis Anabasin* p. 456. Cum enim proprie de loci *vicinitate* usurparetur, mox ad aliam *quamlibet* conjunctionem referri potuit. Quemadmodum igitur, cum Euripides (vid. *Iphig. Aulic.* vs. 1162.) his verbis Clytaemnestram utentem facit: ἐπὶ δὲ δακρύοις Μόνη κάθημαι; aut Cassandram sic inducit loquentem (in *Troad.* vs. 315 sqq.) Ἐπεὶ σὺ, μάτερ, ἐπὶ δακρῦσι καὶ ἴδοισι τὸν θανόντα πατέρα πατρίδα τε Φίλαν καταστένουσ' ἔχεις, κ. τ. λ. in his igitur sicuti dictio ἐπὶ δακρύοις s. δακρῦσι explicanda est ἰμοῦ δακρῦουσα (cf. Herodotus L. 9. C. 82.) ita, quod Paulus scripsit ἐπ' ἐλπίδι recte converti posse videtur in ἰμοῦ ἐλπίζουσα, h. e. *una*, *simul sperans*. Possunt quidem nonnulla in contrariam partem disputari, sed quae nec magnam ad convincendum vim habere videntur, et nos brevitatis ergo cogimur praetermittere. cf. 1 Cor. IX: 10. 2 Ep. I. 4. 1 Thess. III: 7. quibus in locis Graecum ἐπὶ Belgico respondere videtur *hij*. vid. quoque Storrius Opusc. Vol. I. p. 302. not. d.

Ceterum recte Piscator ἐπ' ἐλπίδι explanat ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι h. e. si vera sint ea, quae modo disseruimus: ἰμοῦ τοῦτο ἐλπίζουσα. Idem bene quoque cepit vim dictionis, quae sequitur vs. 21, καὶ αὐτὴ ἢ κτίσις i. e. inquit, οὐ μόνον τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ κτίσις. Similiter diu ante Chrysostomus: τί ἐστιν, αἶτ, καὶ αὐτῆς οὐχὶ σὺ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσων σου καταδέεσθρον; quae sane longe praestare videtur ei rationi, quam cum Bengelio secutus est Koppius, ut ἢ κτίσις Pronomini αὐτῆς *Appositionis*, quam vocant, loco ad illustrandum adjecta sit. Non solet ita brevitatis mirum in modum studiosus, seu potius natura sua in hanc proclivis Paulus: simpliciter scripsisset ὅτι ἢ κτίσις, omisso supervacaneo isto et vehementer languido αὐτῆς. cf. 1 Cor. XI: 14. Nihil tamen minus, uti Wetstenius atque Griesbachius docent, hoc jam aliqua ex parte probatum fuit Andreae Cappadoci, qui in *Comment.* in Apoc. XXI: 1. pro αὐτῆς legit αὐτῆ.

Quae causa sit, cur vox κτίσις iterum scripta sit, supra significavimus. cf. Cice-

ronis *Oratio pro Sextio* Cap. 46. *In tanto civium numero magna multitudo est eorum, — qui — discordiis civium (horum) et seditione pascantur.* ejusdemque Cato Major Cap. 20. in fin. *senectutis ergo, ut superiorum aetatum studia occidunt, sic occidunt etiam senectutis (hujus).* Dictum δουλεία τῆς Φθορᾶς male, opinor, Vorstius permutari putat cum ματαιότητος vocabulo, quod reperitur vs. 21; imo refertur δουλεία ad verbum ὑπετάγῃ, quod ibi scriptum est, ut δουλεία τῆς Φθορᾶς idem sit, atque τὸ ὑποταχθῆναι, τὸ ὑπεῖναι, τῇ Φθορᾷ. cf. Piscator et Grotius ad h. l. quod si verum est, atque ea constant, quae brevi ante de convenientia vocum ματαιότης et Φθορὰ, ut quae ad eandem rem pertineant, disputavimus, constare non potest Hebraïsmus ille, quem nonnulli in hac phrasi agnoscere voluerunt; tamquam δουλεία τῆς Φθορᾶς convertendum esset in δουλεία Φθαρτῆ, Φθέρουσα, Φθειρομένη: non enim inter se consentiunt. Ita Sincerus Graecophilus in *Expos. Exeg.* ad Rom. VIII: 19—25. in *Symbolis Liter. Duisburg.* Tom. I. Part. I. p. 208. Kluit in *Vindiciis Artic. δ, η, τὸ* in N. T. Part. I. Tom. II. p. 414. Ger. de Haas l. l. p. 291. Contra, et, ut nobis quidem videtur, vere, Morus transtulit *necessitas patiendi Φθορὰν*, seu, ut Latine forsitan aptissime dicas, *interitum: corruptionis* enim vocabulum, quo Rosenmullerus hîc usus est, non satis aptum esse videtur: Φθείρειν enim, ut argumento sunt ceterae ab eadem origine profectae voces, Φθῆω v. c., Φθίω, Φθίσις, Φθίω, Φθῆ, Φθόνος, proprie non est *corrumpere*, verum *efficere, ut quid contabescat, sensim intereat, exstinguatur, evanescat*, quae ratione differt ab ὀλλύναι, ἀπολλύναι, quod interitum, *semel et confestim* illatum, significat. Neque tamen illud *sensim* nimis urgendum est: nam, quod saepe fit, ut vocabula *usu* latius pateant, quam patere *princeps et prima significatio* potuit, idem in hac voce accidisse, confirmat auctoritas veterum, qui formulam Φθείρειν ἄνθρωπον de homicidio, de populandis agris Φθείρειν τὴν γῆν celebraverunt. cf. Schneider in *Lex.* Cur autem *interitum* transferre malimus, praecipua causa est in vulgato hujus conjugatorumque vocabulorum et apud Graecos scriptores univere, et apud Graece scribentes Iudaeos non minus significatio et usus. cf. Schneider l. l. et Schleusner cum in *Lex. N. T.* tum in *Theis. laud.* vv. Φθορὰ, Φθαρτὸς, ἄΦθαρτος, ἀΦθάρσια; atque bene tenendum est, Φθορὰ fluxisse non a *Praesenti*, sed a *Praeterito*, quod dicitur, *Medii ἔΦθορα.* vid. Cattierus l. l. p. 36., quapropter significatur *conditio ejus, qui contabuit, exinuit, interiit h. e. interitus.* Sed satis diu de his. Quae autem ad illustrandam vocis ματαιότης rationem in medium protulimus, satis redarguere videntur interpretationem Schleusneri, *Φθορὰν malum, calamitatem*, reddentis, quod qui ab eo in hanc partem revocatur locus Ps. CIII: 4. adeo non confirmare videtur, ut, quam modo defendimus significationem, hanc vehementer commendat. cf. Morus l. l. p. 110. Quod igitur supra e comparatione vocis Φθορὰ cum

dictione ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος, idem nunc e vulgata ratione loquendi jure effici posse apparet.

Addit Paulus εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, quae verba non omni controversia carent. Nonnulli, iique magni nominis Interpretes, Grotius, Heumannus, Carpzovius, Ernestius (*Anmerkungen über das N. T. ad h. l.*), al., cum non facile naturae rerum illustrem beatorum hominum felicitatem adscribi posse putarent, εἰς, quod positum sit pro ἐν, temporis statuerunt esse signum, ut hic sensus foret: eo tempore, quo plena piis felicitas obventura sit, naturam rerum a molesta ista servitute plane liberatum iri. Sed *primum*, causam, cur hanc viam ingressi sint, non satis quidem gravem esse, supra jam ostendere conati sumus; mox clarius apparebit. *Deinde* quod brevi ante de fugienda ambiguitate diximus, idem hinc etiam in rem nostram convertere posse videmur. Cum verbum ἐλευθεροῦν, et multa huic non dissimilia, Praepositionem εἰς non raro ita subjunctam habeant, ut structura verborum agnosci debeat *praegnans*, raro εἰς ita temporis nota sit, ut tum Latino conveniat *in* (nam de pervulgata illa ratione, qua dicitur ad designandam vim voculae *sub* (ὕπὸ) hinc non loquimur) quidni Paulus duabus literis in unam conversis, potius scripsisset ἐν? *Postremo*, cum alterum alteri membro, illud ἡ δουλεία τῆς Φθορᾶς huic ἡ ἐλευθερία τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ vere sit oppositum, quid magis consentaneum excogitari possit, quam ut ipsae quoque res inter se sint oppositae, h. e. ut *bonum* futurum (ἡ ἐλευθερία τῆς δ.) opponatur *malo* praesenti (δουλεία τῆς Φθορᾶς).

Igitur *praegnantem*, cujus jam ante multa exempla adduximus, verborum compositionem tenendam esse censeamus, ut, quemadmodum idem noster Apostolus 2 Cor. X: 5. αἰχμαλωτίζειν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν scripsit pro αἰχμαλωτίζοντα seu ἡχμαλωτισμένους ἀγαγεῖν εἰς τὴν ὑπ., ita hoc loco oratio sic perficienda sit: ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ — καὶ ἐλεύσεται εἰς, seu, quod eodem redit ἐλευθερωθεῖσα ἐλεύσεται. cf. Luc. XXI: 24. Gal. III: 14. Similia ex aliis scriptoribus dicta contulit Bergerus ad Gal. p. 83 et 240. add. Xenoph. *Anab.* L. II. C. V. §. 58. ἐπεὶ ἔστησαν εἰς τὸ ἐπήκοον h. e. ἐπεὶ ἐλθόντες εἰς τὸ ἐπήκοον (ἐκεῖ) ἔστησαν. cf. Glassius l. l. p. 185 seqq. et Morus ad h. l.

Ἐλευθερίαν τῆς δόξης Interpretes existimant ex Hebraïsmo dici pro ἐλευθερία ἐνδοξοῦ. Indoles dictionis sine dubio non repugnat, nec tamen etiam necessario requirit; quare forsitan alia via invenianda est. Nam, ut taceam, antecedentia δουλεία τῆς Φθορᾶς (quae sunt his opposita) minime, ut vidimus, posse converti in δουλεία Φθορᾶς; Paulus, cum vs. 18. eximiam memoravisset, quam Christiani adepturi essent, felicitatem, jam laete orationem exsultare sinit in efferenda optatissima illa eorum fortuna (δόξαν vocat); naturam rerum adeo maximo in eam ferri desiderio: quippe hanc ipsam ab ea ingens hoc bonum percepturam, ut liberata ab iis, quibus nunc sub-

jecta sit, malis, consequatur τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ; quae ob id ipsum sic interpretari malim, ut intelligatur libertas, quae conjuncta sit cum felicitate (δόξη) Liberorum Dei. Sed, ut ut est, ex lege oppositionis (conf. Ernesti *Inst. Interp.* P. I. S. II. C. 11. §. 5, 6.) efficitur τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης, utpote cum contraria sit τῇ δουλείᾳ τῆς Φθορᾶς, nihil aliud esse, quam illustris illa naturae rerum conditio, ut ab ea calamitate libera, qua nunc vexatur, ipsa quoque ἀφθαρτός recte dici possit (5):

Τέκνα iidem sunt, quos supra υἱοὺς τοῦ Θεοῦ appellaverat; haec enim nomina inter se commutantur. vid. Lexicographi. Obtusum sane ingenium prodit corruptio, qua in Cod. 3. apud Wetszenium pro τέκνων positum est υἱῶν. Reliquam diversitatem lectionis non est quod illustremus: nam sponte sua, unde fluxerit, elucet: tantum monemus, trium copulationem *Genitivorum* effecisse videri, ut a quibusdam voces vel τῆς δόξης vel τῶν τέκνων omitterentur. vid. Griesbachii nota ad h. l. sed hoc Paulo non insolitum est. cf. 2 Cor. IV: 4. Eph. I: 6, 19. Matthä I. l. §. 314. *Anm.* 1.

Explanata igitur commata hoc modo convertenda esse videntur: *etenim fragilitati naturam rerum obnoxia est, non lubens volensque, sed propter eum* (voluntatem ejus) *qui reddidit obnoxiam; simul in hac spe versata, fore, ut ipsa quoque, exuta necessitate, qua ad interitum trahitur, fruatur ea libertate, quae conjuncta erit cum felicitate eorum, qui Dei se liberos praestiterunt.* E qua versione apparet, Apostolum, si quidem ad artis leges orationem componere voluisset, sic fere scripturum fuisse. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπαταγείσα (ὑπούσα) — ὁμοῦ ἐλπίζει, ὅτι κ. τ. λ. His enim proprie confirmatur veritas *expectationis*; (ἀποκαρδοκίας) vs. 19. memoratae; illa τῇ ματαιότητι ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, propterea tantum adduntur, ut, quare *ταπὸ magno desiderio flagrans* expectatio sit, appareat. Verum solutioris scribendi generis est illam diligentiam negligere. cf. Rom. XI: 2—4. et vid. Grotius ad Matth. XI: 25, 26.

Comma 22: Ὅθαρμεν γὰρ, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστεινάζει καὶ συνωδίνει ἄχρη τοῦ νῦν. (5) Ne id, quod hic scripsimus, probatam nobis hujus Pericopes interpretationem convellere videatur, iis, quae supra jam animadvertimus, haec nunc adjicere liceat. Apostolus, φθορὰν appellans, non intelligit constantem eam naturae legem, qua res gignuntur, oriuntur, crescunt, ad summum robur maximamque perfectionem procedunt; tum verè decrescunt, contabescunt, pereunt; hoc enim non praeter naturam i. e. praeter ordinem est a Deo primum, cum homines adhuc integri et perfecti essent, institutum et confirmatum; imo eam conditionem intelligit, cui invita natura serviat, quae omnia complectitur ea, quae natura, si adhuc in primo illo statu esset, non experiretur; eluviones cogita aquarum, quae agros, urbes, universas adeo regiones delent, animalia interimunt, homines extinguunt; morbos pestiferos, qui animantibus mortem inferunt; a tempestate ortum frugum fructuumque damnum; ab his, et quae alia magno numero commemorari possint, liber erit alter ille orbis. Sed interpretatio *verborum* requiritur, non *rerum*; et quis rerum nondum testis, has satis subtiliter et vere explanabit?

En illud, unde Paulum agnoscas! Redit eo, a quo vs. 18. digressus erat, ita quidem, ut reditus sit et valde aptus, et ut fere sentiri non possit. Inceperat vs. 17. monere de necessitate officii quasvis calamitates Dei causa illatas patienter tolerandi; sed ingenii celeritate incidit in futurae eorum, qui Christi causam constanter tuiti essent, remunerationis cogitationem, a cujus remunerationis describenda magnificentia commotum animi non potest cohibere. Et utiliter quidem hoc: poterat enim eadem cogitatio animum addere Christianis in variis injuriis Christi causa perferendis. Sed proprie tamen Apostolus disserere volebat de Christianorum *in hac vita* conditione, cujus ea esset indoles, ut non possent jam plenae beatitudinis fructum habere; praeterea de multis magnisque bonis, quibus mala magnopere compensarentur; quo nunc pergit, eo quidem modo, ut non derepente, altero abjecto regrediatur ad alterum, sed more suo i. e. ut ex illis ipsis, quae non cum praecipuo consilio conjuncta adjecerat, arripiat ansam commode in viam redeundi. Haec igitur causa fuit illa superioribus addendi, *οἰδαμεν γὰρ κ. τ. λ.*, unde facile esset ad praesentem sectatorum Christi conditionem reverti. Mens ejus huc redit: *vera esse ea, quae modo scripsi, non opus est, ut multis vobis ostendam: quotidianus enim usus, attentae rerum observatio ipsa docet, sic se rem habere; omnes novimus.* Forma dicendi est Joanni imprimis usitata, quamquam nec Paulo infrequens, quae usurpatur in re certa atque evidenti. vid. Rom. III: 19. VII: 14, 18. VIII: 28. 1 Tim. I: 8. Joannis huc pertinentia dicta citavit cl. van Voorst l. I. Spec. I. p. 14. Satis subtiliter Bengelius, modo satis vere: «supponit haec aetiologia,» inquit, «gemitum creaturae non esse irritum, sed audiri.

In vocibus *πᾶσα ἡ κτίσις* additum *πᾶσα*, quod supra desideratur, significat ea, quae scripta erant, non de una alterave parte, sed de tota intelligenda esse rerum natura. Sed hoc constat inter omnes; illud varium est, *ὅν* in *συστενάξει* quomodo sit accipiendum. Una cum interpretantur Erasmus atque Calvinus, ut natura gemere dicatur una cum Filiis Dei. Non recte, ut videtur: horum enim de gemitu nihil adhuc scriptum est, nisi illuc trahere velis verbum *συμπάσχομεν* vs. 17, sed quod longiori intervallo est positum, quam ut huc pertineat; ne addam, id, quod Beza jam observavit, sequentia *ὃ μόνον* de cet. cum hac ratione omnino pugnare. Negligendam esse vim Praepositionis judicaverunt Loesner, Ernesti, Michæelis, Findeisenius, al. Quo jure, non apparet. Nam sit sane, ut hoc interdum fieri debeat; id, quod a multis negatur. cf. cl. van Voorst *de usu Verborum* cet. Spec. I. p. 42, 62, 63. tamen quae sunt illa verba, in quibus hoc obtineat? Nimirum *Activa*, *συναβολίζω* v. g. *συναλίζω*, *συναράσσω*, *συμπληρώω*, *συγκόπτω*; sed *Neutrorum* alia res est: nam, ut forsitan *συγκόπτω* interdum non majorem vim habeat, quam *κόπτω*; quamvis quid est, cur sic a simplici verbo discrepare negemus, ut Latinum *contundo* a *tundo*? tamen non facile locum adductum iri putem, ubi *συν-*

τρέχειν dicatur de eo, qui *nullum* habeat currendi *socium*. Quae vero causa potuit esse, quare Graeci Verbis Praepositiones praemitterent, nisi ut significatio, his additis, accuratius definiretur? id quod et in Belgico sermone fieri videmus; quippe ubi *kamenloopen* semper diversum est a simplici *loopen*. Itaque jure Beza, Morus, Palmius *communem* omnibus gemitum significari statuunt, ut, quemadmodum verbum συναθλῆν Phil. I: 27. dicitur de *communiter* certando, sic συστενάξειν Latine convertendum sit *communiter* s. *inter se* suspirare. Recte autem Bengel in *Griomone* ad h. l. « consideratur (ἡ κτίσις), » inquit, « ut unum quoddam totum. » Κτίσις enim hoc loco collectiva vox est, atque bene scribi potuerat πᾶσαι αἱ κτίσεις συστενάξουσιν, e qua forma magis etiam vis Praepositionis συν elucet.

Non ab hac Interpretum opinione, vim Praepositionis negligentium, sed ab oculorum errore fluxisse videtur mutatio, qua pro συστενάξει scriptum est στενάξει: quam facile enim legi potuit σενάξει pro συστενάξει; praesertim a librariis, celeriter Graeca inspicientibus! Accessit forsitan conjectura, cum nondum alii essent nominati, quibuscum *ὑπὸ κτίσις* dici posset suspirare, literas συ verbo στενάξει vitio scribendi praefixas esse. Hoc autem sic mutilato, alteri, *συνάδνει*, sua servari non potuit integritas; quare et ab hoc demtae literae συν. Quibus in Codicibus hoc acciderit, indicat Griesbachius not. l. et m. Ceterum quod Millius alicubi reperiri testatur, ᾠδύνει, id egregie librarii stuporem convincit: scribendum certe fuerat ᾠδύνει.

Verbum συστενάξει vi et vehementia longe superatur addito συνάδνει. Ὠδύ Graecum, et, cui respondet, Hebraicum חבל, *dolores parturientium* significat, qui, quoniam solent esse *acerbissimi*, utrumque universe omnes eos dolores designat, quibus quis vehementer crucietur et tamquam excarnificetur. *Laetum doloris exitum* una indicari, quod suspicati sunt Calvinus, Beza, Tholuck, equidem vix existimem, cum חבלי et ᾠδύες ita dici consueverint, ut nulla ratio habeatur *exitus*. vid. Jes. XIII: 8. Hos. XIII: 13. Matth. XXIV: 8. Marc. XIII: 9. cf. Schleusner in *Lex. h. v.* add. Grotius ad Matth. l. l. Veruntamen quod idem Vir Illustris ad h. l. notavit, στενάξειν quoque de *parturientibus* usurpari, id quidem huc minus pertinere videtur. Etenim non tam *partus*, quam *acerbissimos* dolores intelligi, loca laudata ostendunt, quare ne gemitus quidem, quamvis parturientibus tribui potest, hic ad partum refertur. vid. etiam vs. 25. coll. 2 Cor. V: 2, 4. Sunt, qui Paulo, cum verbum συνάδνει scriberet, tempus illud ante oculos fuisse putent, quod *Rabbini* חבלי המשיה i. e. tempus calamitosum, quod Messiae adventum antecessurum sit, appellare soleant. cf. Schoetgenius, cit. a Tholuckio ad h. l. sed videndum est, ne cautionem eam negligamus, quam in Judaicorum Scriptorum usu adhibendam esse, monuit Ernesti *Inst. Interp.* P. III. C. VIII. §. 5. ne dicam, illa, ex Judaeorum quidem opinione, nec tam fore diuturna, et proxime cum adventu Messiae conjuncta; quod utrumque ab hoc loco plane est alienum: loquitur

enim

enim Paulus de re et *nunc ipsum praesenti* (συστενάζει, συνωδίνει — non συστενάσει, συνωδινεί) et *quae diu jam fuerat* (ἄχρι τοῦ νῦν); quare Judaeis nos sua relinquimus. Dictio ἄχρι τοῦ νῦν non plena est, sed quae plena facile effici possit: nam sic plena foret: ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως seu κόσμου ἄχρι τοῦ νῦν i. e. τοῦ νῦν ὄντος χρόνου: τὸ νῦν enim dicitur pro δὲ νῦν ὄν χρόνος vid. Glassius; l. l. Tom. I. p. 52—54. Matthiae l. c. §. 282. Winer; l. l. p. 52. quemadmodum hujus Ep. Cap. III: 26. dicitur ἐν τῷ νῦν καιρῷ. Similis formula est ἄχρι τοῦ δεῦρο. vid. Rom. I: 13. pro quo etiam frequentatur ἕως τοῦ νῦν sive ἕως ἄρτι cf. Matth. XI: 12. XXIV: 21. Marc. XIII: 19. Jo. II: 10. 1 Cor. VIII: 7. XV: 6. Matth. XXIV: 11. Ἔως, ἄχρι, μέχρι τῆς σήμερον, τῆς ἄρτι ἡμέρας cet. plerumque quidem non nisi ad brevius temporis intervallum videntur referri; illa de quocunque dici, brevi non magis quam longo. Quod autem voces ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ad complendam sententiam necessarias esse putavimus, id nonnullorum opinioni contrarium est, ἄχρι τοῦ νῦν idem significare existimantium, quod ἐν τῷ νῦν χρόνῳ, seu simpliciter νῦν. Sic Noesselt, Schleusner, Koppe, aliorum ratio haud scio, an parum probabilis sit habenda. Nam unde, quaeso, fit, ut qua linguae N. F. scriptores usi sunt, tam sit ab omni ceterarum linguarum indole diversa, ut ἄχρι dicatur pro ἐν; quod cum per se neutiquam verisimile est, tum non nisi certis testimoniis effici posse apparet; quae vero testimonia afferuntur, ea multum abest, ut tam vagam hujus vocis tueri significationem videantur. Veluti cum Lucas Act. XX: 6. scribit ἐξεπλεύσαμεν —, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς — ἄχρις ἡμερῶν πέντε, nonne hoc sic commodissime accipitur: venimus ad eos (tamdiu navigantes, πλεύσαντες) usquedum quinque dierum intervallum effluxisset? qua ex interpretatione sponte efficitur; propriam hinc ἄχρι significationem retinere, non idem esse, quod ἐν, intra, ut putat Schleusnerus. Eodem modo Dan. VI: 8. Chaldaica Latine sonare videntur: donec triginta dierum spatium praeterisset; h. e. per totos triginta dies. Hinc autem simul elucet, unde factum sit, ut et Hebraicum טו, et Graeca ἄχρι et μέχρι, cum Verbis constructa quamdiu, cum Nominibus per, commode reddi possint; hoc enim brevis dicendi effecit, ut ipsi quoque Latini donec vivam dicerent, pro donec tempus praeterierit, quod vivam h. e. per totam vitam; quare in talibus dictis, si non suppletur Ellipsis, haec vocabula recte quamdiu seu per vertuntur. cf. Hebr. III: 5. — Ceteris locis, quae in eandem partem trahi a nonnullis solent, supersedeo enucleandis: nam simili modo facile explicari posse videntur, ubi vis ut intelligenda sit perpetuitas temporis ad certum finem continuata.

Igitur, cum voces ἄχρι τοῦ νῦν significant; usque ad hoc tempus, omissum esse liquet ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως seu κόσμου, quod, cum res ipsa postulet, et facillimum sit ad intelligendum, Apostolus non necesse duxit adjicere. conf. Matth. XXIV: 21. Marc. XIII: 19. 2 Petr. III: 4. Sed, quaerat quispiam, cur tandem Paulus hoc

scrip-

scripsit, ἄχρι τοῦ νῦν? Quidni prorsus omisit? Idcirco videtur addidisse, ut ostenderet, cum tamdiu jam in illo gemitu natura fuisset, nequiquam posse fieri, ut ante ille cessaret, quam universa ejus conditio in melius foret mutata; quae propterea non posset non vehementer ab ea desiderari.

Totum igitur versum sic transfero: *scimus enim, naturam rerum universam in gemitu esse maximoque in dolore* h. e. (cum verba *συσταλάει* et *συνωδύει* intime inter se connexa esse videantur) *in gemitu esse, quem acerbissimi dolores extorqueant, inde a longissimo tempore usque ad hanc aetatem.*

Sequitur nunc, Prosopopoeiam in propriam orationem convertamus. — Quid sit, cur hic Prosopopoeiam agnoscamus, in priore Commentationis parte explicuimus; causam item indicavimus, qua Paulus ad eam usurpandam fuerit impulsus. Summo ardore incensus animus non poterat vulgarem sequi dicendi rationem, sed sponte sua eo scriptorem auferebat, ut tam beata tempora prospicere videretur, quae ipsa quoque natura vehementer expeteret. Quemadmodum igitur, cum Jeremias Vatic. Cap. XXIII: 10. *terra, inquit, poenas luget divinitus inflictas*, ille nihil aliud sibi voluit, nisi quod terra, si luctus ad eam pertineret, omnino haec mala lugeret, sive, ut brevius hoc dicam, tristissimas esse calamitates divinitus illatas; sic Apostolo naturam rerum expectare dicenti summum illum beatorum splendorem, non alia mens potuit esse, nisi haec: natura, expectatione si tangeretur, eventum illud maximo cum desiderio expectaret h. e. laetissimam ei illo tempore conditionem esse paratam. Itaque, demta omni orationis figura, sensum vs. 19 — 21 fere hunc esse existimaverim: *Futura piorum felicitas tam erit illustris, ut insignem naturae rerum mutationem afferat. Nunc enim multis quidem malis natura obnoxia est, quae aliis rebus alio modo causae sunt interitus, quaeque non fuissent, si adhuc mundus in eo statu esset, in quo primum constitutus fuit; sed consilio inferuntur Dei (vim progressumque mali moralis reprimere volentis); hac igitur miseria cum nunc natura prematur, si quando Christiani immortalitatis honore summaque felicitate palam fuerint affecti, illa ipsa, omnibus istis calamitatibus erepta, suo modo ornabitur eo splendore, qui continget his Liberis Dei.*

Nunc autem non difficile fuerit, qui sensus sit vs. 22, demonstrare: *Natura suspiria edit acerbo malorum sensu expressa, quid hoc aliud est, nisi malorum sensu si afficeretur, vehementer doleret gerneretque?* h. e. plurima et maxima mala sunt, quibus opprimitur et conflictatur. Et haec quidem de *verbis*; de *re*, non possum, quin nonnulla, quamvis paucissima, addam, ne videatur Paulus cum quibusdam existimare, cum primum homines officium suum deseruissent, continuo universam rerum naturam ita fuisse mutatam, ut in conditionem detruderetur longe pessimam. Quod sapientissimum virum nequaquam sensisse, ex infinitis ejus dictis manifestum est, quibus admirabilem Dei hoc ipso tempore erga homines benignitatem

luculentissimis verbis deprædicat. vid. v. g. Act. XIV: 17. XVII: 25—27. Rom. I: 19—21. 1 Tim. IV: 10. rel. Verum enim vero, quamvis bona, quibus etiamnum genus humanum fruitur, ipso auctore Paulo, innumerabilia sunt et plane infinita, tamen idem nec mala ignorabat, quibus ut homines universi, sic totus hic orbis subjectus est. Infinita illa morborum genera dico, quæ, a causis innumeris orta, non tantum maturis ætate viris decrepitisque senibus vitam auferunt, sed adolescentibus, sed pueris, atque adeo recens natis infantibus, ut, quæ vox est Ciceronis in *Caton. Maj. C. 19.* pauci veniant ad senectutem. conf. Rom. V: 12 seqq. Morbos autem non solos homines, sed animalia quoque affligere, non est, quod pluribus confirmem. Nec ceteræ res communis calamitatis expertes haberi possunt, cum sciamus, et, quam terribilem olim, tempore Noachij, aquæ omnium rerum conversionem effecerint, et, quamvis postea quidem numquam tam ingens naturæ clades exstiterit, tamen et aquarum eluvionibus, et terræ motibus, et morbis pestiferis alias regiones alio tempore fuisse afflictas. Quid bella memorem, quibus infinita hominum millia exstincta, oppida deleta, arva vastata, quæque, ipsis animantibus infesta, his etiam exitii causa fuerunt? Prætereo alia, cum graviora, tum leviora mala, quæ cum per universum hunc orbem latissime serpant, apparet, quo jure Apostolus *naturam totam suspirare dixerit maximisque doloribus angere usque ad illud, quod viveret, tempus.* Quod eo minus mirum esse, si et ingenii Pauli, et conditionis, in qua positus esset, justam rationem habemus, in priore Parte defendere conati sumus. Ceterum genus scribendi Paulinum diligenter persecutus est Flacius in *Clavi Script. Sacr.* cum alibi, tum maxime p. 499 seqq. ed. Basil. De Prosopopœia egerunt Glassius l. l. Tom. I. p. 1006 seqq. Lowth, *de Sacra Poësi Hebr.* Part. 1. p. 252. ed. 2. Herder, *Geist der Hebr. Poësie* Tom. I. p. 106 seqq. ed. 1. add. cl. van Hengël, *Annot.* p. 17, 18.

Comma 23. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.

Sic igitur via sibi facta, ad id jam redit, quod præcipue spectabat, h. e. a præsentis hujus orbis conditione ad statum se confert, in quo nunc Christiani versarentur. Οὐ μόνον δὲ, inquit, ἀλλὰ καὶ κ. τ. λ.

Dictionem οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ nostro scriptori usitatissimam fuisse, adductis exemplis probavit Koppe ad Cap. V: 3. conf. ibi nota Bezae. Hic autem e superioribus sic oratio complenda est: οὐ μόνον δὲ πᾶσα ἡ κτίσις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κ. τ. εἶ. quod nullam dubitationem habet; illud vero magnam, hi, qui dicuntur αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, iidem sint illi, qui in sequenti membro verbis significantur καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, an vero alii ab istis diversi. Hoc tuentur Zacharia et Koppe; illud Morus et plerique ceteri, atque, ut puto, recte. Nam 1. *diversi* si cogitandi essent, tum omnino in priore membro voces τὴν ἀπαρχὴν — ἔχοντες No-

minis Substantivo locum tenerent; tenere autem non posse videntur, propterea quod ubicunque Pronomen *αὐτός* (*ipse*) praegreditur Substantivum, sibi fere semper interponitur Articulus; sicubi autem Articulus omissus est, id modo tum factum, cum vocem *αὐτός* sequeretur Nomen Proprium, v. c. Luc. XX: 42. *αὐτός* Δαβίδ. Hebr. XI: 11. *αὐτή* Σάρρα; quamvis hoc ipsum rarissimum est. Ceterum constanter dicitur *αὐτὰ τὰ ἔργα* Jo. V: 36. *αὐτός* ὁ πατήρ XVI: 27. *αὐτῇ* τῇ ἄρᾳ Acti. XVI: 18. *αὐτὸ τὸ πνεῦμα* Rom. VIII: 16. *αὐτῇ* ἡ φύσις 1 Cor. XI: 14. *αὐτὰ τὰ ἐπουράνια* Hebr. IX: 25. *αὐτός* ὁ Θεός Apoc. XXI: 3. — *αὐτὰ ἔργα*, *αὐτός* πατήρ rel. numquam. cf. Gersdorf, *Sprach-Charakteristik des N. T.* Tom. I. p. 261 et 429 — 431. De loco Eph. II: 20. (*αὐτοῦ* Ἰησοῦ Χριστοῦ) vid. ibid. p. 63. Itaque eodem modo scribendum fuerat, non *αὐτοὶ* — *ἔχοντες*, sed *αὐτοὶ οἱ* — *ἔχοντες*, quod cum contra acciderit, videtur omnino ea, quam mox videbimus, interpretandi via longe esse tutior.

Huic vero altera causa accedit. Sine dubio magna vis haeret in prioris membri voculis illis *καὶ αὐτοὶ*; nec incertum est, quin, quod in altero membro iterum positum est *αὐτοὶ*, eandem vim habeat. Jam vero, nisi utroque membro iidem significantur, prorsus me ignorare fateor, quare, cum in prioris vocula *et s. etiam* scripta sit ante *αὐτοὶ*, haec in posteriore desideretur: quod enim ibi ante *ἡμεῖς* reperitur *καὶ*, id non pertinet ad *αὐτοὶ*; tantum alterum membrum conjungit cum altero. Nos certe, si eam, quam multi his verbis sententiam subjiunt, Graece enuntiare deberemus, hac forma dicendi uteremur: *καὶ αὐτοὶ οἱ* — *ἔχοντες*, *ἡμεῖς* τε *καὶ αὐτοὶ* κατ. ἡλ. ο. ε. ἡμεῖς τε καὶ αὐτοὶ οἱ ἔχοντες.

Ex his igitur colligimus, verba Isic potius accipienda esse videri: *καὶ αὐτοὶ, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, στενάζομεν*; non enim necesse erat voci *αὐτοὶ* praemittere *ἡμεῖς*; sed quo major vis dictis adderetur, antequam scriberet *στενάζομεν*, per *Εραναλέψιν* (cf. Glassius d. l. Tom. II. p. 1333.) Apostolus superiora ita repetit, ut nonnullas voces adjiciat, hoc modo: *καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν*.

Ab hac imperitis librariis non satis perspicua orationis structura fere omnis pendere videtur descriptionis diversitas; quam quo brevius et evidentius illustrarem, non ante attigimus, quam ipsis verbis paulo diligentius consideratis; nunc paucis aperiamus.

Cum mira accideret omissio Pronomen *ἡμεῖς* in prioris membro, hoc ipsum orationi insertum est a nonnullis, sive ante vocem *αὐτοὶ*, sive post illam; quo facto sequens *καὶ ἡμεῖς*, perperam scilicet huc translatum, loco cedere debuit, solo relicto *αὐτοὶ*. Servarunt tamen aliqui vocem *καὶ*, pauci etiam integram dictionem *καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ* retineri maluerunt. Deinde fuerunt, qui, vitium descriptionis suspicati, priori *αὐτοὶ*, utpote e sequentibus huc traducto, converso in *ἡμεῖς*, alterius membri *ἡμεῖς* delendum esse putarent. Postremum quoniam plurimis in locis Pronomen *αὐτός* subjunctum sibi habet Articulum, hic ipse additus est a quibusdam scriptumque *αὐτοὶ οἱ* — *ἔχοντες*. Codices nominatim non excitavimus, brevitate causa; excitaverunt

Millius, Wetstenius, Griesbachius. Ut autem, his omnibus rejectis, vulgarem lectionem probemus, ejus facit difficultas, et quod ab hoc fonte quomodo ceterae lectiones fluxerint, facile potest ostendi. vid. Griesbach *Prolegom. in N. T. Sect. III. n. 11. cf. ibid. n. 1, 2, 4.* Quare hic ipse eam tuetur.

Quid sit τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχειν, quaestio est miro dissensu Interpretum magnopere celebrata, quam cum copiose et subtiliter persecutus sit Keil in *Opuse. Acad.* p. 194 seqq. nos, ceteris missis, non nisi eam rationem studebimus confirmare, quae maxime cum veritatis similitudine videatur esse conjuncta. Hanc ex antiquis probaverunt Chrysostomus, Basilus M., Theodoretus, Damascenus, Theophylactus; e recentioribus Piscator, de Brais, Bengelius, Carpzovius, Moldenhauerus, Storrius, alii, laudati a Keil l. c. p. 201. not. 21. quibus hic ipse accessit. Sic vero se habet: τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχειν, Hebraeorum more, vid. Schroederus l. l. p. 294. Gesenius l. l. p. 677. scriptum esse pro ἔχειν τὸ πνεῦμα, ὃ ἐστὶν ἀπαρχή; eadem ratione, qua loco ejus, quod reperitur 2 Cor. I: 22. ὃ ἀβραβὰν τοῦ πνεύματος, Eph. I: 13, 14. dicitur τὸ πνεῦμα, ὃς (proprie debebat esse ὃ) ἐστὶν ἀβραβὰν; deinde vocem ἀπαρχή, *primitiae*, posse quidem eam per se referri ad id, quod *in suo genere primum* i. e. praestantissimum et excellentissimum est; sed tamen, ut alibi, ita etiam hoc loco, usurpatam esse de eo, quod *ita primum est, ut alia deinde consequantur.* conf. Rom. XVI: 5. 1 Cor. XV: 20. 1 Cor. XVI: 15. Cum autem Apostolus docere soleat, in his, quae Christianis obtigerint, Spiritus Sancti donis pignus esse plenae et consummatae felicitatis, vid. 2 Cor. I: 22. V: 5. Eph. I: 13, 14. IV: 30. conf. Rom. VIII: 11. recte hic πνεῦμα h. e. per Metonymiam τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος, ἀπαρχὴν esse dici, scilicet τῆς κληρονομίας, τῆς σωτηρίας, cet.: verba enim sic posse accipi, argumento est dictum ὃ ἀβραβὰν τοῦ πνεύματος 2 Cor. I: 22. quod nequiquam in hanc partem interpretandum esse constat, ut intelligatur id, in quo pignus est. Christianos *olim Spiritus Sancti donis affectum iri*, sed ut *Spiritus* dicatur esse *pignus*, scilicet *future eorum felicitatis*, quae postrema omissa esse, unusquisque facile intelligit. conf. Eph. I: 14. Qua observatione prorsus infirmari videtur reprehensio probatae nobis vocem ἀπαρχή τοῦ πν. interpretationis, ex eo petita, quod sic ad Spiritum Sanctum futura felicitas referatur auctorem; quod nusquam fiat alibi. Ne hic quidem fit, ut vidimus, et e natura Hebraismi consequitur.

Cum igitur, salvo usu loquendi, verba sic possint intelligi, ut in Spiritus Sancti donis dicatur esse *initium consummatae felicitatis*, tum ita esse intelligenda, non sine gravi causa statuere videmur. Nam 1. cum ceterae interpretationes ad unam omnes in eo peccare videantur, quod exiguo cuidam Christianorum hominum numero majorem, quam solet Apostolus, prae ceteris dignitatem attribuant, contra haec interpretatio ab ea culpa prorsus libera est. Fingamus, scriptorem hic loqui de

Apostolis, seu universe de iis, qui excellentioribus, quam reliqui, Spiritus Sancti donis essent ornati; hoccine cum modestia et consuetudine Pauli conveniens esse videatur, ut dicat: nos etiam, qui ceteris Christianis donorum splendore antecellimus, nos quoque ipsi multis malis urgemur? ille, qui Gal. III: 28. πάντες ὑμεῖς, inquit, εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, et Eph. IV: 4, 7. ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμά, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν. ἐν δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. 2. Et quare tandem non hinc memorari putabimus, universos Christianos? Nam ut modo jam animadvertimus, Paulum hoc versu eo redire, unde a commate 18 fuerat digressus, h. e. de omnium sectatorum Christi conditione denuo incipere loqui; sic idem confirmatur sequentibus, ubi de cunctis his scribit, non de certa quadam parte; qui autem ibi, iidem non possunt non hinc quoque intelligi, propterea quod nullo indiciō appareat, ista ad alios pertinere, quam ad illos ipsos, quos hinc appellat. Nam verba quidem αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πν. ἔχοντες supra ostendisse videmur eosdem significare, ad quos sequentia ἡμεῖς αὐτοὶ spectant. 3. Denique haud scio an contexta oratio eam rationem vehementer commendet: Natura, ait, in suspiriis est usque ad hoc tempus. Sed de ea minus id forsā mirum videbitur, cum nullam illa in melius mutationem experta sit; de nobis hoc magis mirum, de nobis, inquam, qui jam fruimur initiis futurae beatitatis. E qua interpretatione una, nisi fallor, elucet, non magno jure Keilium id nostrae vocis κτίσις interpretationi obstare putavisse, quod κτίσις componatur cum Christianis, eo quidem modo, ac si ejusdem generis subjecta essent; quod neutiquam ex his verbis consequitur. Male autem, ut puto, Bengel Participium ἔχοντες existimat vertendum esse: quia habemus. Patitur hoc linguae, non patitur loci indoles. Nam, cum repetitum αὐτοὶ manifesto significet, hujusmodi quid commemorari; quod mirum quis esse arbitretur, unice quadrare videtur quamvis habemus; quia nullo modo.

Καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν. Epanalepsin, a commoto animo ortam, orationi vim addere, modo notavimus. Amat hanc figuram Joannes; cf. Flacius l. l. p. 520, 521. sed nec Paulo inusitata est. vid. Glassius l. l. p. 1333. Verum quid illa sibi volunt, ἐν ἑαυτοῖς? Posita esse possunt pro ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, quod et dictio fert Novi Testamenti, et ne in bene Graecis quidem libris exemplis caret. vid. Winer l. l. p. 64, 65. Nec minori tamen jure dicta esse statuas pro ἐν ἀλλήλοις; nam hoc quoque non est inusitatum. cf. Schleusner in Lex. v. ἑαυτοῦ. Quare utrum in hunc locum magis conveniat, oportet exploremus. Qui ἐν ἑαυτοῖς existimant, h. l. respondere phrasi ἐν ἀλλήλοις, inter nos, invicem, possunt hi sane ex antecedentibus argumentum repetere, quo haec ratio firmetur. Nam cum ibi natura dicatur συστενάζειν h. e. in communem gemitum erumpere, videatur Apostolus hoc vs. eodem modo de Christianis scripsisse, eos inter se, invicem; i. e. fere communiter

suspirare. Quod tamen dubito, an satis firmum argumentum esse videatur, cum illa verborum inter se comparatio non eam vim habeat, ut debeant vel minutissima quaeque prorsus consentire. Itaque alii, Beza, Beausobre, Tholuck, interpretantur ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, hoc significare existimantes *ex imo pectore*, quae tamen non ipsa dictionis notio esse videtur; multum tamen praestat ei, quod Erasmus, Michaëlis, Semler, probaverunt, quasi Latine reddendum esset *tacite*: in malis enim versatur scriptor non extennandis, sed ita commemorandis, ut quam ardens melioris conditionis desiderium sit, appareat. Quid igitur? Comparato dicto 2 Cor. I: 9. αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἔχοντες, dicas fere, illud, ἐν ἑαυτοῖς, pertinere ad corroborandam vim praecedentis ἡμεῖς αὐτοί, ita quidem: nos quoque ipsi suspiramus in nobis ipsis, h. e. ut putem, in ea conditione, in qua ipsi nos constituti sumus. Confirmatur illud arctissima vocum ἡμεῖς αὐτοί cum ἐν ἑαυτοῖς conjunctione, a qua ut alienum esse videtur ἐν ἑαυτοῖς interpretari ἐν ἀλλήλοις, sic egregie probatur ea, quam modo aperuimus, ratio.

Cur nonnulli Codd., D, 38, 48, 72, Barb. 7. pro στενάζομεν habeant συστενάζομεν, evidens est. Minuti homines ingenii discrepantiam tolerare non poterant hujus verbi ἀσυστενάζει, quod est vs. 22. Recte tamen hoc, quod utramque putaverint eodem esse referendum: nam de industria Paulus hoc ipsum, στενάζομεν, scripsit, non aliud, ut oratio ad antecedentia conformaretur. Igitur *suspirare* s. *gemere*, posito Consequente pro Antecedente, est *calamitatibus affligi*. Sed ad majora pergamus.

ὕιοθεσίαν ἀπεκδέχομενοι. Quidni dixit προσδοκῶντες, varietatis causa? nam brevi ante hoc ipso verbo ἀπεκδέχεσθαι jam usus est. Ecce in multis aliis argumentum, Paulum, quamvis orationem non conformaverit ad diligentiam artis, tamen egregium adhibere verborum delectum. Cum enim harum vocum argumentum eodem pertineat, quo vs. 19; illud ut ex ipsa forma orationis eluceret, eadem fere verba hic usurpavit, quae ibi, quamquam loco satis ab his remoto, posuerat. Agnoscimus ingenium viri in id, quod scriberet, animum intentum habentis. Sed quorsum hoc? Ut appareat, quo referenda ὕιοθεσία sit, de qua re ambigitur a Viris Doctis. Tamquam Zachariä, *Bibl. Theologie*, Tom. V. p. 464. cf. ibid. p. 474. existimat, quod hic ὕιοθεσίαν, idem alibi appellari κληρονομίαν; cum autem e Luc. XX: 36. efficiatur, Judaëos homines a Deo in vitam revocatos *Filiorum Ejus* nomine appellare consuevisse, propterea quod reditus in vitam tamquam *novus ortus* sit, quem qui Deo acceptum referant, recte *Ejus Liberi* dicantur; hanc igitur ob causam ὕιοθεσίας vocabulum h. l. eodem pertinere. At verò cum ipsa verborum forma ostendat, ὕιοθεσίαν hic dictam eodem spectare, quo τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ vs. 19; hoc autem (de *significatione* hic quaeritur verborum, non de *sensu*, atque *re ipsa*) minime *mortuorum in vitam reditus* sit, consequitur, eam interpretationem non rei consentaneam esse videri; ut praeteream, υἱῶν Θεοῦ nomini, et in hoc Cap., et

omnino in scriptis Pauli, aliam notionem inesse, neque multum tribui posse dicto Luc. XX: 56. quippe quod eam loquendi rationem parum confirmet. conf. ibi Grotius. add. Ernesti in *Anmerkungen* ad h. l. Quare certiora videamus.

Ἰσοθεσία illud Christianorum bonum est, quod *Dei sint Liberi facti*; quae *Liberorum* appellatio quid sibi velit, supra exposuimus. Hoc autem Christianis quidem jam in hac vita obtingit; vid. Rom. VIII: 15. Gal. IV: 5. Eph. I: 5. verum non *palam*, non ita, ut quam illustris et splendida eorum conditio sit, *manifesto appareat*. Aliquando demum erit ἡ ἀποκάλυψις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ vs. 19; quam expectat (ἀπεκδέχεται vs. 19.) natura rerum, expectant (ἀπεκδεχόμενοι vs. 25.) ipsi Christiani. Quapropter hinc *ισοθεσία* ea est cogitanda, quae *palam fiet*; hoc enim, quamvis non discretis verbis expressum, tamen unusquisque, qui quidem universae disputationis justam rationem haberet, facile poterat intelligere. Non multum dispar dictum esse videtur 2 Tim. IV: 1. ubi haud scio an verba ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ sic interpretanda sint: ἡ ἐπιφάνεια, qua *palam declarabitur* majestas Jesu Christi regia. cf. Crellius in *Paraphr.* ad Rom. VIII. Ceterum vox, non intellecta a librariis, omisa est in Codd. D, F, G, quam rationem more suo sequitur versio antiqua Latina in codd. Clarom. et Boerner. Et omnino oratio non haeret, hoc vocabulo ejecto; quare id facile fieri potuit.

Τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν *Exegeteseos* locum tenent, obscurius dictum illustrantis. cf. Knapp in *Scriptis varii arg.* p. 390. ed. 2. Alibi non raro praemittit ἡ, τοῦτ' ἔστι, ὃ ἔστι, τοῦτό φημι, λέγω δέ. vid. Rom. VII: 18. 1 Cor. VII: 29. Gal. III: 16. cf. Camerarius ad h. l. Non semper tamen: nam Eph. I: 7. Coll. I: 14. breviorē hanc rationem adhibuit.

Ἀπολύτρωσις forma prorsus convenit cum ἀποκάλυψις, atque *passive* sumenda est. vid. quae ad ἀποκάλυψις supra scripsimus. Λυτροῦν est *accepto pretio* (λύτρω) *dimittere*; λυτροῦσθαι (hoc enim vere ab illo differt, id, quod non satis observavisse videtur Schleusnerus) *dato pretio redimere*, quae cum princeps quoque significatio sit Hebraici לָקַח, Graecum λυτροῦσθαι ad illud reddendum ab Alexandrinis Interpretibus est collatum. vid. Schleusner in *Thes.* h. v. cumque לָקַח saepe nihil amplius sit, quam *liberare* simpliciter, nulla habita ratione *pretii* (λύτρω), eadem significationis amplitudo cum Graeco quoque verbo communicata fuit. vid. 2 Sam. IV: 9. Jes. I: 9. al. cf. Grotius ad Luc. XXIV: 21. Minus igitur recte Calvinus et Moldenhauer ad Rom. VIII. existimaverunt, Paulum cogitavisse τὸ λύτρον, quod persolvit Christus; minus quoque recte Chrysostomus notionem *ursit oculorum*, ceterum recte, ut videtur, Praepositionis ἀπο in ἀπολύτρωσις vim tuitus: τότε βέβαια ἔσται ἡ χάρις, inquit, ὅταν καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ἀπαλλαγῇ θανάτου καὶ τῶν μυριῶν παθῶν. τοῦτο γὰρ ἔστιν ἀπολύτρωσις. οὐχ ἀπλῶς λύτρωσις, ἀλλ' ἵστε μηκέτι πάλιν ὑποστρέψαι ἐπὶ τὴν προτέραν αἰχμαλωσίαν. Verum hoc oratori facile conceditur. Assen-

tiuntur, uti solent, Theodoretus et Theophylactus. vid. Suicer. l. l. Tom. I. p. 363, 364. Simpliciter igitur vertimus *plenam liberationem*. cf. quae de Praepositionis ἀπο in voce ἀποκαρδοκία vi notavimus.

Ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος ἡμῶν quo spectet, melius vidisse videtur Chrysostomus, cujus modo verba excitavimus, quam Carpzovius in *Stricturis* ad h. l. p. 191, 192. non valde repugnante Noesselto l. l. p. 156. Non enim consentaneum esse videtur, ut Paulum h. l. de *vitiositate*, (quam etiam alibi τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας, τὸ σ. τοῦ θανάτου, cet. appellaverit. vid. Rom. VI: 6. VII: 24. cf. Col. II: 15. III: 5.) locutum esse putemus. Non illud quidem hanc opinionem refellit, quod non ἀπολ. ἀπὸ τοῦ σώματος legitur, sed nude τοῦ σώματος: nam interdum hoc idem significat, quod priore illa formula declaratur. cf. Hebr. IX: 15. ubi ἀπολύτρωσις παραπτωμάτων sine dubio sic capiendum est, idem ut sit, quod ἀπολ. ἀπὸ τ. π. vid. ibi Grotius. Sed hoc cum ea magnopere pugnat, quod nullo loco τὸ σῶμα, simpliciter appellatum, dum ceterum in conjunctis verbis nihil quidquam inest, unde hoc efficiatur, ad *vitiositatem* refertur; tum non video, quā haec interpretatio concilietur cum consilio scriptoris et continuata ejus oratione. Nam cum haec verba, proximum *υιοθεσία* quomodo sit intelligendum, explanent (id, quod Conjunctionis quoque καὶ absentia ostendit) cumque *υιοθεσία* prorsus alio pertineat, non sanc probabiliter hanc interpretationem tueri videaris; quo accedit, quod Paulus vs. 17, 18, 19. quorum quae sit cum hoc nostro conjunctio, ante exposuimus, non de futura Christianorum *ab omnibus vitiis libertate* disserat, sed de *illustrissimo splendore eorum ac dignitate*. Quibus de causis jure videmur hanc interpretationem repudiare; nec est, quod copiose Lutheri, Heumannii, Moschii sententiam persequamur, verba sic dividendum: στενάζομεν υιοθεσίαν, ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολ. τ. σ. ἡ. dicta enim satis hanc etiam diluunt, opinor.

Qualis igitur hīc intelligitur liberatio? nam hoc propterea quoque paulo diligentius inquirendum est, quia supra disputatorum veritas partim quidem hinc pendet. Quae quaestio quo certius dissolvatur, animadvertendum esse existimem, *primum*, Paulum omnino tale quid cogitavisse, unde palam appareret, Christianos summa Dei gratia florere, seu, ut ipse dicit, ejus esse Liberos, quod consequitur ex antecedenti voce *υιοθεσία*, in comparisonem vocato dicto ἀποκάλυψις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ vs. 19. *deinde* in nulla re alia fore hujus Christianorum dignitatis indicium, nisi in τῇ δόξῃ, quae illis obtinget; nam voces ἡ μέλλουσα δόξα ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς vs. 18. supra eodem pertinere vidimus; quo ἡ ἀποκάλυψις τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ vs. 19; *denique* cum illa ἀποκάλυψις seu *υιοθεσία* hīc ad *corpus* revocetur, ut ex eo elucere debeat, qui sint Filii Dei, atque idcirco ἡ δόξα, quam Paulus supra memoravit, in *corpore* conspicua futura sit, sponte intelligitur, ipsi ante oculos fuisse corpus illud ἐνδοξον, ἀφθαρτον, ἀθάνατον, quo beati homines instructi splendebunt. vid. 1 Cor. XV: 42 seqq. quod cum liberum erit ab omnibus illis malis, quae in hac vita firmitatem corporis

met valetudinem afficiunt, affectum tradunt morti, tum et alia ratione (quò pacto, nescimus) longè praestantius erit eo, quo nunc utimur, corpore. — Enimverò, quæviserit aliquis, Scriptor vs. 17. *miserias* memorat, quæ Christianos Christi causa affligerent; quidni igitur intelligamus liberationem corporis ab his ipsis *miseriis*? praesertim cum hoc vs. loquatur denuò de Christianorum statu praesenti. — Atqui has neutiquam excludit; sed observandus est mos Pauli, qui summam calamitatum, quæ Christianis in hac vita objiçuntur, ponit in *morte*. cf. Rom. VIII: 10. mortis autem causas non solum habet eas, quæ omnibus hominibus sunt communes, sed etiam injurias, scetatoribus Christi hujus causa illatas. cf. 2 Cor. IV: 10, 11, 12, 16. V: 1, 2. coll. IV: 17. V: 4. Phil. III: 21. in quibus locis haud scio an evidens (hujus rei documentum insit, sed quod nunc, ne justò siamus longiores, non uberius persequimur. Ex iis vero, quæ nunc disputavimus, jure colligi posse putamus, Apostolum intellexisse liberationem a necessitate mortis, et omnibus iis, quæ in causis haberi debent mortis; deinde, quia istiusmodi quid memorat, quod et sit splendidissimum, et omnibus incurrat in oculos, non oportere solam intelligere liberationem ab illis malis, sed una cogitatione complectendam esse illustrem illam conditionem, quæ cum hac liberatione futura sit conjuncta. Ceterum rectè Piscator τοῦ σώματος *collectivè* scriptum esse, notavit pro τῶν σωμάτων. Participium ἀπεκδεχόμενοι *Morus* veritè *dum* expectamus; potest quoque reddi *quandoquidem* expectamus h. e. quia plenam felicitatem nondum sumus nacti, sed eam etiamnum tantum expectamus. Sed forsàn quis mirètur, quare ille, quem supra brevitatis magnòpere studiosum esse diximus, hanc etiam sententiam non brevius enuntiaverit. Nam potuisset sane scribere ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σ., *viðesían* omisso. Atqui causa, cur hac uberiore dictione usus sit, latet in antecedentibus, ubi de ἀποκαλύψει τῶν ὀφθῶν τοῦ Θεοῦ locutus est, de qua eadem rē se nunc denuò loqui hoc modo significavit; quod novum argumentum est, eodem spectare vs. 25, quo spectat 19; alioqui vocabulum *viðesían*, quippe quod fere prorsus esset inutile, omnino omissurus fuisse videtur.

Sic igitur, paulo quidem liberius, hoc comma Latine convertimus: *Non modo natura, sed etiam nos ipsi, qui, donis affecti Spiritus Sancti, jam fruimur in itis futurae beatitatis, nos ipsi quoque nostram dolemus conditionem, cum adhuc non nisi in exspectatione versemur illius felicitatis, ut, corpore ab omni malo liberato, illustri modo declaretur, Deo nos esse carissimos.* Neque vero aliud rei natura ferebat; nam hoc modo pergit:

Comma 24. Ἡ γὰρ ἐλπίς ἐσώθημεν· ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἐστὶν ἐλπίς· ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;

Haec faciliem interpretationem habent: *spe (non usu) in partem vocati sumus summae felicitatis, quòd cum constet, multis adhuc careamus necesse est, quae*

ad plenam beatitatem desiderantur. Hac enim si jam essemus potiti, eam non olim demum nobis obventuram esse speraremus. Nam spem excludit usus. cf. 2 Cor. V: 7.

Σώζεσθαι in N. T. saepissime dicuntur illi, qui ex omnibus malis erepti veram felicitatem consequuntur et aeternam. vid. Schleusner h. v. Aoristus autem, ἐσώθημεν, indicio est, Apostolum intelligere perfectam felicitatem, quam quidem jam nacti sunt Christiani, ut loqui solet Paulus; cf. quae supra notavimus p. 47. non tamen nisi exspectatione certa atque firma. vid. Jac. Cappellus ad h. l. Quocirca injuria, ut videtur, Bosveldus servamur reddidit in Praesenti. Nam ut Aoristi significatio hoc neutiquam permittit; vid. Winer l. l. p. 119. in not. sic ne vera quidem sententia foret: Christiani enim reapse nunc ipsum jam servantur (σώζονται) h. e. malis liberantur; vid. 1 Cor. I: 18. XV: 2. 2 Ep. II: 15. Sed cum hoc non fiat nisi sensim sensimque, nondum sunt liberati (ἐσώθησαν), praeterquam si spem considerare velis. Non melius Koppe, a cujus sententia non multum Vatablus differt, Aoristum positum esse putat pro Futuro, quod et Aoristi natura refellit; cf. Winer l. c. §. 34. n. 6. p. 119. et per se parum aptam, ut opinor, interpretationem gignit: sic enim Paulus docuisset spe felicitatis nos participes fieri, cum tamen constanter id tribuat fidei (τῆ πίστει) vid. v. g. Eph. II: 8. Quare recte Bengelius: Dativus est, inquit, non medii, sed modi.

In vocibus ἐλπίς βλεπομένη valde apta Metonymia inest in nomine ἐλπίς, spes, quod refertur ad ipsam rem speratam. cf. Gal. V: 5. 1 Cor. IX: 10. Coll. I: 5. vid. Glassius l. l. Tom. I. p. 884. ἐλπίς βλεπομένη ejusmodi est, quae oculis jam cernatur h. e. qua jam revera fruamur: videre enim Hebraei saepe dicunt de fruendo. cf. cl. van der Palm ad h. l. Verum non est haec ἐλπίς, non est spes; res sperata appellari nullo modo potest: ὁ γὰρ βλέπει τις, ait, quod praesens quis oculis habeat subjectum, τί καὶ ἐλπίζει, qui etiam speret; nam sic recte Grotius ἐλπίζει interpretatur. Ceterum levissima res miro modo librarios vexavit; vox καὶ in phrasi τί καὶ ἐλπίζει quid tandem sibi vellet. Facillimum erat omittere, quare hoc factum esse videmus in Codd. B, F, G, item in Versionibus nonnullis et scriptis veterum Scriptorum, quos nominavit Griesbachius. Utrumque τί καὶ deest in Cod. D. apud Wetstenium; in aliis vero quoque Codicibus olim defuisse, testimonio est nota in margine scripta Cod. 47. His autem ejectis, verba sic erant componenda: ὁ γὰρ βλέπει, τις ἐλπίζει. Praeterea pro τί καὶ legitur τούτο καὶ in Cod. 77, quomodo etiam scriptum est in Commentario Theophylacti, scripto quidem, non edito: editus enim vulgarem tueri rationem videtur. Postremum voculam τί plane praeteriit librarius Cod. 47; post alius addidit. Sed haec omnia cum vocum immutationem redoleant valde eam temerariam, tum vulgo probata lectio sua se difficultate satis defendere videtur. Nec tamen inexplicabilis difficultas est. Non-

nulli hanc ita tollere voluerunt, ut statuerent, καὶ prorsus redundare. Sic Beza ad h. l. Alii idem significare putarunt, atque ἔτι, quæ significatio haud scio an nullis idoneis testimoniis possit confirmari. Hoc tamen Koppe, et diu ante Versio Armenica. Sed cur fluctus in simpulo excitemus? Nam haec simplex ratio est: qui tandem quis (et frueretur) et *etiam* speraret; h. e. quomodo cum rei fructum jam percipiat, eam *una* possit sperare? cf. Erasmus et Grotius. Ceterum ab eo, quod in sequenti Commate legitur δι' ὑπομονῆς, ortum esse videtur ἀπομένει vel ὑπομένει; quod in nonnullis Codd. (A, D, 47 in marg.) substitutum est pro ἐλπίζει. Comma 25. Εἰ δὲ, ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα. Si id, quo nondum fruimur, speramus, perseveranter hoc exspectamus. Perseverantiam enim spes gignit. Quod arbitratus est Koppe, nec Flatt improbavit, verba sic explenda esse: εἰ δὲ ὀφείλομεν ἐλπίζειν — δεῖ ἀπεκδέχεσθαι, id contrariam sibi habere videtur conjunctionem hujus Versus cum antecedenti. Nam opponitur haec sententia illi vs. 24. ὃ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει, cui cum continuo subjungatur: εἰ δὲ, ὃ οὐ βλέπομεν (potuerat quoque dici εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπει τις cet. sed res jam ad ipsos Christianos refertur) apparet illa sic interpretanda esse, ut modo fecimus; alioqui scriptum fuisset: εἰ οὖν κ. τ. λ.

δι' ὑπομονῆς recte *Adverbii* locum occupare, censuit Koppe: διὰ etenim constructum cum Substantivo, quod in Genitivo positum est, interdum refertur ad *modum* rei significandum. vid. Rom. II: 27. IV: 11. XIV: 20. cf. Vigerus l. l. Cap. 9. Sect. 2. Reg. 5, 4. Ceterum *patienter* vertendum sit, an *constantet*, controversum est. Neutrum tamen, ut conjicio, Graeco ὑπομονή accurate respondet. Nam quemadmodum ὑπομονή non proprie *patientiam* significat, sic ne *constantia* quidem univarse hac voce indicatur: nullo enim, quod quidem sciam, loco opponitur *levitati* seu *mobilitati* animi, quae a *constantis* persona longe est remota. Quid ergo? Patientem equidem, ὑπομονήν significare non nisi illud genus constantiae, quod cernitur in *sustinendis molestiis et malis* (ἐν τῷ ὑπομένειν), quam vim ut potestas tueri videtur verbi ὑπομένειν, ita ingens confirmat locorum N. T. numerus atque copia. cf. Luc. VIII: 15. XXI: 19. 2 Cor. I: 6. VI: 4. Hebr. X: 36. XII: 1. cet. Non male igitur Latine dicatur *perseveranter*.

Verbum ἐλπίζομεν desideratur in Codd. 41 et 55, librario a literis ομεν in βλέπομεν, propter eandem terminationem verbi ἐλπίζομεν, continuo oculos convertente in sequentia δι' ὑπομονῆς. Alius (Cod. Matthaeianus d) scita conjectura verba trajecit, pro ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν scribens: ὃ ἐλπίζομεν, οὐ βλέπομεν.

Generalis autem sententia est, quae in quavis re valet; quam ad *singulare* id, de quo nunc agitur, adstringere oportet, his additis: *quod nos quoque in hac re imitemur, necesse est*. Et haec quidem Paulus de constantia Christianorum, quae nullis malis adducitur, ut causam deserat Christi. Ut autem in superioribus docu-

menta occurrerunt, quae quam egregie disserere Apostolus soleat, evidenter declarant; sic idem elucet ex hoc versu: non ante enim ad aliam rem pergit, quam id, quod vs. 17. scripserat, accurate pertractavisset.

Et haec quidem erant, quae de loco difficili non minus, quam praeclearo, dicere habebamus; in quo interpretando si parum versati simus feliciter, est, quo nos consolemur. Magna etenim festinatione utendum fuit, ut, quod inceperamus opus, ad finem perduceretur; quae causa fuit, ut nec satis expolire orationem potuerimus, nec eas partes, quae, quamvis ordine priores, tamen ultimo loco a nobis conscriptae sunt, et justo forsitan videantur esse longiores, contrahere in brevius licuerit. Quae cum ipsi facile animadvertimus, quanto magis quamque plura Vos! Quapropter Vestram lenitatem, Viri Clarissimi! etiam atque etiam imploramus. Fore tamen, ut non omnino omnia displiceant; vehementer speramus.

*Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat;
Vivere spe vidi, qui moriturus erat.*

Ovidius.

HECTORIS LIVII VAN ALTENA,

DOCKUMO — FRISII,

PHIL. NAT. ET MATH. CANDIDATI ET IN ATHENAEO FRANE-
QUERENSI STUDIOSI,

Krey

COMMENTATIO

AD

QUAESTIONEM ZOOLOGICAM AB ORDINE DISCIPLINARUM
MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM IN ACADEMIA
LUGDUNO-BATAVA A. MDCCCXXVIII. PROPOSITAM:

Quâ desideratur, ut: „ *Systematice enumerentur species indigenae*
„ *reptilium ex ordine Batrachiorum, additâ unius saltem speciei*
„ *anatome et praesertim osteographiâ accuratâ, non ex aliorum*
„ *scriptis desumptâ sed ab ipsâ naturâ petitâ.*”

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT D. VIII MENSIS FEBRUARII

A. MDCCCXXIX.

LECTIOES PUBLICAE IN ACADEMIA

BOGEMO - TRIGINTI

P. H. H. ET ALII CANDIDATI ET IN ACADEMIA

QUAERENDI STUDIOSI

COMMITTIO

AD

QUESTIUM ZOOLOGIAM AB ORDINE INSECTARUM
MATHHEMATICARUM ET PHYSICARUM IN ACADEMIA
FRANCO-BATAVA A. MDCCCXXXII. PROPOSITAM.

Qua desideratur, ut: „Systematice enumerentur species indigene
„ reptilium ex ordine Batrachiorum, addita hinc illam speciem
„ ex ordine et proceris osteophris accoratis, non ex illorum
„ scriptis desumptis sed ab ipso auctore petitis.”

QUAE PRIMUM PROPOSITA D. DE MENSIS FEBRUARII

A. MDCCCXXXII.

ORDINI DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
O I T ET PHYSICARUM M O O

S.

GA

Literarum dulcedine inbuto, illasque vitae gaudium arbitrato, ecce physicae generalis, inprimisque naturalis historiae initia, mihi docebantur. Maximas voluptates, quibus illa scientia juvenis praecipue inflammabile genium delinuat, vos omnes V. V. C. C. sensistis. Mihi igitur, id, quod pluribus, evenit. Naturam satius duxi ipsam, quam ejus ab oratore aut poetâ adumbratam imaginem admirari. Literarum jam delitiis non fruebar nisi horis subsecivis, et brevi haec etiam Swammerdammius, Lyonnetus, alii, sibi vindicabant. Philosophica, illaque physiologica pars, tam in botanicis quam in zoologicis maxime me trahebat, sed innumeris offendebar obstaculis, moris. Quid enim physiologia, absque anatomîâ, absque anatomîâ comparatâ? nihil sane. Anatomia vero comparata ab illâ hominis maximam suam gravitatem dignitatemque adipiscitur. Ad humanum corpus omnes anomaliae, in animalium maximâ serie innumerae occurrentes, referuntur. Humani autem corporis studio non satis diu incubueram. Generaliora quidem pervolveram, sed non huc usque penetraveram, ut entusiasta — qui dicitur, scientiae essem. Parvus meus jam apparatus in anatomiae comparatae studio — ut mihi non solida fulcra tribueret, timebam.

Tristi igitur mihi et sollicito quaestiones academicae obviam fiebant, inter quas illa quae de Batrachiorum anatomîâ agit, plane me trahebat. Quamvis enim meas vires superare videretur, tanta tamen jucunditatis et utilitatis esse videbatur, ut ex illius tractatione amenissimum mihi otium activum, non otiosum, pollicerer. Statim igitur cum feriarum tempus coepisset, Swammerdamio, Cuvierio et Caro munitus (aliis enim scriptoribus carebam), dissecandis ranis operam dedi et bufonibus. Nullus tunc de vobis offerendâ commentatione cogitabam. Utilitas tantummodo voluptasque, e tractandâ haec materia mihi proflucturae, operis scopus erant. Quum autem, ut soleo, pleraque in pugillaribus conscripsissem, post feriasque amico praelegissem, — illo suadente et urgente honoris cupiditate, materiam ulterius prosequutus sum, alios quosdam libros adhibui, conscripsique commentationem quam vobis jam V. V. C. C. quaequae sit offero. Satis jam utilitatis ex hac materiâ mihi profluxisse arbitror, plurimum voluptatis scio — superbiae forsitan titulo mea temeritas insipientia est: sed

Non jam prima peto Mnestheus, neque vincere certo
Quamvis O! . . . (1).

COM-

(1) Virg. Aen. Lib. V.

COMMENTATIO

A D

QUAESTIONEM ZOOLOGICAM.

RATIO OPERIS.

Ita quae de batrachis dicenda habebam divisi, ut prius narrem quid sit batrachus in genere, quisnam locus in maximâ illâ animalium serie illi sit adscriptus, quibusnam characteribus ab omnibus sese aliis animalibus rite distinguat.

Secunda pars aget de generibus et speciebus batrachiorum, in Belgio nostro huc usque inventorum, nec non de proprietatibus praecipuis unius cujuscunque speciei.

Tertîa deinde pars, illaque maxima, continebit anatomen Ranae esculentae, inprimisque osteographiam.

Hancce jam divisionem cum genio — qui dicitur — quaestionis convenire credidi. Quamvis enim non specialiter in illâ dicitur de ranis in genere, tamen mihi inquirenti basin inde quandam affuturam et lectori meliorem clarioremque ideam de rana orituram, arbitratus sum.

P A R S P R I M A.

DE BATRACHO IN GENERE EJUSQUE LOCO IN ANIMALIUM SERIE.

Definitio *vertebratorum et invertebratorum* animalium non illa est, quae nos diu morabitur. Eadem enim est cum *intravertebratis et extravertebratis*: Cl. Geoffroy St. Hilaire, cum *sensibilibus, apathicis et intelligentibus*: Cl. La Mark, cum *osteo-zoariis et anosteo-zoariis*: Cl. Ducrotay de Blainville, et sexcentis aliis. Maxima jam illa divisio tam naturalis est, tam multis firmisque sese characteribus commendat invicemque ita cohaerentibus, ut si unus tantummodo character systematis aliqujus basis recipiatur, alteri etiam characteres in promptu sint.

Ossea igitur compages regularis, in qua rachis (cujus pars cranium recte habetur) basis est, medullam ejusque maxime evolutam partem cerebrum continet. Intelligentia sensuumque perfectio, e majore substantiae nervosae evolutione profluens; sanguis ruber — pulmonum vel branchiarum, (osseae compage externe nitentium) ope, cum gaz oxygenio communicans; sexus semper distinctus; regularis illa dextrorsum sinistrosque divisio organorum vitae animalis, quae (paucis piscibus exceptis) constans in hacce divisione occurrit; praecipui ut opinor haberi possunt vertebratorum characteres.

Invertebrata insigniuntur defectu skeleti aut (si pluribus hodiernis assentiendum est) skeletò saepe externe posito (1), medullae cerebrique minore evolutione; unde intelligentiae defectus vel saltem obtusio sensuumque quorundam hebetatio; aliorum absentia; omnium deinde in ultimis classibus defectus; sanguine plerumque albicante pulmonum aut branchiarum minus perfectarum aut stigmatum ope cum oxygenio communicante; hermaphroditismo saepe occurrente; nonnunquam generatione per scissuram corporis materni; minore generaliter regularitate vitae animalis, quae sensim sensimque organicum accipiens habitum, in circulares et radiatas formas abit nihilque fere animalitatis ostendere videtur.

Quod jam ad vertebrata, quibus *batrachia* adscribuntur, animalia, vel sunt sanguine calido vel frigido. Inde divisio *haema-thermatum et haema-crymatum. Haema-thermiata*; quae *mammalia, monotremata* Geoffroy St. Hilaire et *avès* con-

(1) Haec opinio olim jam obvia, a pluribus e Sebellingianae philosophiae asseclis hodie acerrime defenditur. Naturalistae Franco-gallici qui studio naturae trans-scendentali, qui dicitur, operam tribunt, hanc etiam sententiam minime denegare videntur.

inent, cor habent biloculare, biauratum; pulmonibus semper sunt praedita; coitus semper locum habet verus; vivum pariunt foetum vel ova testâ durâ calcareâ munita; foetum aliquamdiu nutriunt eique saltem in primâ vitae epochâ provident. Pili, ad majorem vel minorem densitatem confertis (nunquam cutis absolute nuda est) vel plumis teguntur.

Haema-crymata vero habent aut respirationem aut circulationem semper minus perfectam. Quum enim cor biloculare et biauratum, respiratio est minus perfecta, pars enim sanguinis venosi oxygenii contactui non subicitur, quum respiratio vero totam sanguinis massam comprehendit; tunc cor uno ventriculo tantummodo gaudet. Coitus plerumque non verus est: ova saepius enim quum ponduntur a matre demum spermate asperguntur. Ova jam semper sunt circumdata membranâ quâdam molli. Saepius cohaerent unamque massam conglutinatam constituunt. Eorum numerus saepe ingens est. Foetus a primo vitae inde tempore sibi ipse providere debet nec a parentibus nutritur et fovetur. Squamosâ vel indâ gaudent pelle.

(*Haema-crymatum* agmini jam adscribuntur *Batrachia*.)

Haema-crymata autem dividuntur in *reptilia* et *pisces*.

Reptilia vel semper pulmonibus sunt instructa, vel in juventute branchiis gaudent, provecta vero aetate pulmones acquirunt. Pisces semper branchias, nunquam pulmones offerunt.

Reptilia imperfectâ gaudent respiratione; ita ut pars tantummodo sanguinis atmosphaerae actioni subiciatur, pars vero non oxydata redeat per arterias. Inde intelligendus color sanguinis arteriosi multo nigrior quam ille *haema-thermatum*, musculorum inde minor energia, corporis minor calor, quae in reptilibus observantur. Cerebri minor est massa et non tam arcte conjunctum videtur cum functionibus et organicis et animalibus; plurima enim cerebro medullâque ablati vitam aliquamdiu vivunt plane vegetabilem, quod ipse in Ranâ esculentâ et in Bufone cinereo saepius magnâ cum admiratione observavi. Pulmonum cellulae majores volumine minoresque numero sunt quam in *haema-thermatibus*. Cor e corpore desumptum per duas horas saliens vidi in Ranâ esculentâ.

Quamvis plura vocem emittere non valeant, omnia tamen arteriâ asperâ et larynge praedita sunt. Feminae duobus ovariis duobusque oviductibus praeditae sunt, in maribus virga vel duplex est vel simplex vel nulla.

Cl. Brogniard primus reptilia ad quatuor ordines reduxit satis omnino naturales. Ad ordinem Cheloniorm, Sauriorum, Ophidiorm, et Batrachiorum.

Chelonia (*animalia testudinea*) cor habent biloculare, biauratum, corpus (quatuor pedibus nitens) duabus continetur scutis, inferiore et superiore, quorum hoc e spina et costis, illud e sterno provenerunt. Vertebrae cervicis et caudae

igitur tantummodo liberae sunt. Dentes absunt, illorum autem loco superficies cornea invenitur.

Sauria (*animalia lacertina*) cor habent biloculare, biauratum, corpus scutis squamae-formibus tegitur, dentes quam maxime sunt evoluti. Quatuor habent pedes, duabus parvis familiis exceptis, quarum una duobus, altera nullis pedibus gaudet.

Ophidia (*animalia serpentina*) cor habent biloculare, biauratum, corpus semper pedibus destitutum, pleraque uno tantum gaudent pulmone. Sceletum non offert sternum, scapulam, — tympanum nunquam invenitur, tertia palpebra deest.

Batrachia (*animalia ranina*) cor habent uno tantummodo ventriculo unaque auriculâ praeditum; corpus nudum est, primâque juventâ piscem mentitur, postea autem evolvitur, animalque bipedis vel quadrupedis formam adeptum, vivit et vegetat. In quibusdam e.g. ranâ, paradoxa vocata, haecce metamorphosis (si metamorphosis dicenda est, evolutio partium cum nullo laryae reliquo) tam lente locum habet, ut quidam, inter quos, nostras Sybilla de Merian, crediderint, animal prius ranam esse, deinde piscem: cui opinioni satis favere videtur volumen ranac, post evolutionem, ob magnae caudae defectum, multo minus quam illud gyrini.

Batrachia (*a graeco βατραχος*) sunt vel ranac, ad Linnaei genus *RANA* pertinentes, vel sunt animalia cum ranis multo magis quam cum aliis reptilibus convenientia.

Cum Amphibiis Cl. Ducrotay de Blainville et Latreille conveniunt, quorum posterior illa divisit in *Caduci-branchia* et *Perenni-branchia* ad primam divisionem referens *batrachia* caudata et non caudata (*urodela et anoura*) quae in juventute branchiis tantummodo gaudent, postea vero pulmonibus instruuntur; ad secundam vero divisionem omnia batrachia semper branchiis utentia, quod e nomine jam intelligitur. Ad *anoura* refert *ranas* Linnaei, ad *urodela*, *Salamandram* et *Tritonem*, ad *Perenni branchia*, *Proteum* et *Sirenen*.

E posteriore (*perenni branchiorum*) ordine nulla animalia in Belgio occurrunt. Primae divisionis *batrachia* igitur hic tantummodo in censum veniunt. *Urodela* autem, quae mihi perfectiora videbantur quam *anoura*, prius enumeravi.

Anouron jam ordo in tria plerumque genera dividitur: in *hylam* seu *calamitam*, *bufonem* et *ranam*. Alii plura genera proposuerunt e.g. Cl. Merrem (1) qui *anouris* sex genera tribuit: *calamitam* seu *hylam*, *ranam*; *brevicpitem*, *bombinatorem*, *pipam* et *bufonem*; quam divisionem autem (nesciens an auctoritate gaudeat), non amplecti ausum sum.

Nostra igitur divisio *batrachiorum* indigenorum sic se habet:

(1) Blasius Merrem, tentamen systematis amphibiorum pag. 163.

B A T R A C H I A.

Urodela.

Anoura.

*Salamandra.**Hyla, bufo, rana.*

Ranam jam postico loco enumeravi, quia majorem cum piscibus analogiam mihi offerre videtur, tam quod ad habitationem, quam quod ad organismum pedum posteriorum, qui natando aptior videtur, quam quidem ille bufonis aut calamitae.

P A R S   S E C U N D A.

ENUMERATIO SYSTEMATICA BATRACHIORUM NOSTRATIUM.

URODELA.

Truncus tenuis, elongatus (1).

Pedes omni tempore duo, aut quatuor parvi.

Cauda longa omni tempore praesens.

Pulmones longi angusti. Branchiae aut in primâ tantum juventute aut cum pulmonibus simul per totam aetatem sunt.

Costae brevissimae.

Sternum nullum.

Aures latentes.

Foetificatio interna.

Mutabilia.

Metamorphosin subeunt.

Spirant ante metamorphosin aquam branchiis, post illam aerem pulmonibus solis.

Palpebris oculi teguntur.

SALAMANDRA.

Cauda teres. Parotides torosae, porosae.

Salam: maculata: cute rugosâ; verrucosâ, caudâ dodrantali, tereti. Truncus et cauda cylindrica.

Syn-

(1) Terminos systematicos desumsi e *tentamine systematis amphibiorum* auctore Blasio Merrem.

Synonymia. *Salamandre terrestre.* Maupertuis in *mémoires de l'academie. Paris. 1727. p. 38.* Schneider *Historia amphibiorum tom. I. p. 54.* Daudin *reptiles tom. VIII. pag. 221.* Latreille *Salamandr. pag. 32. Tab. I.*

Lacerta Salamandra Linnaei. Blumenbach *handb. d. Naturlijke historie pag. 373.* Sturm *Deutschl. Fauna III. 2.*
Salam: maculosa. Laurenti. *Rept. p. 42.*

Icon. Röscl von Rösenhof *historia ranarum nostratium. In titulo operis. Seba Thesaurus. tom. II. p. 15.*

Habitatio. In locis Europae umbrosis humidis; foramina in terris, murorumque ruinas frequentat.

Cibus. Insecta, vermes, mollusca.

Generatio. Vivos pariunt foetus, nonnunquam quadraginta simul.

Animalia sunt tardissima non nisi pluvio tempore e latebris prorepunt. Juniores branchiis gaudere primus docuit Du Fay. Igni injectis liquor e cryptis profluit immo aliquando ore ejaculatur lacteus glutinosus, qui narratiunculis fabulisque multis de Salamandris locum dedit: innocua vero sunt animalia.

ANOURA.

Truncus brevis, torosus.

Pedes ex ovo prodeuntibus nulli, deinde quatuor, longi.

Cauda ante metamorphosin longa, post illam nulla.

Pulmones duo, magni, cellulosi; ante metamorphosin branchiae.

Costae nullae.

Sternum magnum, cartilagineum.

Claviculae duae.

Tympanum apertum.

Fecundantur ova ipso quo eduntur tempore.

CALAMITA.

Apex digitorum omnium dilatatus. Digitus quartus plantarum medio longior.

Calam: arboreus. C. palmis fissis, plantis semipalmatis, dorso convexo glabro, ventre granuloso, tibiis longitudine femorum.

Synonymia. *Rana quam Graeci Calamitas vocant.* Plinius *Hist. Nat. XXXII. cap. X.*

Rana viridis. Linn. *Fauna Suecica. Ed. I. p. 94.*

Rana arborea. Linn. *Syst. Nat. I. p. 357?* Latr. *Salam. p. XXXVIII.*

Hyla viridis. Laur. *rept. p. 33.* Daud. *ran. p. 14. t. I.*

Calamita arboreus. Schneid. *h. amph. I*, p. 153. Merrem *tentamen systematis amphib. p. 170*.

Icon. Rösel *l. l. tab. IX — XI*.

Habitatio. Quamvis per omnem Europam inveniatur, meridionales tamen praecipue frequentat partes. In Belgio nostro non ita frequens invenitur: nusquam enim quod sciam huc usque apparuit, nisi in comitatu Zutphaniae ejusque viciniis. Praeterea, auctoribus cl. Bennet et Olivier (1), inventa est Peel-landiae in Brabantia Septentrionali. In arboribus habitat vel saltem in arborum viciniis.

Cibus. Insecta.

Generatio. In mense Majo locum habet, simili modo quo aliarum ranarum generatio. Maribus saccus sub gutture adest fuscus, coaxationi inserviens.

BUFO.

Digiti apice tenuiores, plantarum quartus tertio longior.

Parotis pulvinata, porosa.

Dorsum convexum.

Dentes nulli.

Bufo cinereus. B. plantis non omnino palmatis, at digitorum apicibus membranâ auctis, parotide grandi reniformi, dorso orbiculato verrucoso.

Synonymia. *Rana manibus tetradactylis fissis, plantis hexadactylis palmatis, pollice brevior*. Linn. *Faun. Suec. Ed. I. p. 95*.

Rana bufo. Linn. *S. N. I. p. 355*. Latr. *Salam. p. XXXIX*.

Bufo vulgaris. Laur. *rept. p. 28*. Daud. *ran. p. 72. t. 24*.

Le crapaud commun. Lacep. *Quadr. ovip. I. p. 568*.

Bufo cinereus. Schneid. *Hist. Amph. I. p. 185*.

Merrem *tent. S. A. p. 182*.

Icon. Rösel. *l. l. tab. 20*. Daud. *ran. tab. 24*.

Habitatio. Europa in humidis umbrosisque locis. Noctu tantummodo prorepat.

Cibus. Insecta.

Generatio eadem est quae ranarum. Ova vero non iniformi massa cohaerent, sed longam fasciolam constituent.

Hicce est bufo ille famosus, qui foedo suo et horribili habitu, tam multis fabellis et narratiunculis locum dedit.

Bufo calamita. B. plantis fere fissis, lineâ longitudinali depressâ glabrâ in spinâ dorsi, pal-

(1) *Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. XI dl. pag. 409.*

palmis omnino fissis. Dorso verrucis majoribus, in series dispositis, abdomine granuloso.

Synonymia. *Die stinkende Land-kröte*. Rösel. l. l. p. 107.

Bufo calamita. Laur. rept. p. 119. Latr. *Salam.* p. XLI. Dau-

din. ran. p. 77. Merrem l. l. p. 182.

Rana bufo β. Gmelin *Syst. Nat. Linn. tom. I.* p. 1047.

Rana rubeta. Linn. *Syst. Nat. t. I.* p. 355.

Icon. Rösel. l. l. tab. XXIV. Daudin. *Ran. tab. 28. fig. I.*

Habitatio. In totâ fere Europâ in cavernis adest.

Cibus. Insecta.

Generatio. Eadem quae bufonis cinerei.

Nonnunquam huncce bufonem eadem celeritate currentem observarunt, quâ mus effugit inimicorum insidias, quum vero quinque pedum spatium currendo absolvisset quiescere debebat. Odore gaudet pulveris pyrii incensi.

Bufo variabilis. B. palmis fissis, plantis semipalmatis, digito plantarum quarto longissimo, parotide lineari, corpore ovato, toroso, supra verrucoso.

Digiti plantarum versus apicem marginati. Verrucae in dorso majores, in abdomine minores.

Synonymia. *Rana variabilis*. Pallas *Spic. Zoolog. VII. p. 1.* Gmelin *Syst. Nat. Linn. I.* pag. 1051.

Bufo uariabilis Merrem l. l. p. 180.

Bufo viridis. Laur. rept. p. 27. Schneid. h. *Amphib. I.* p. 200.

Latr. *Salam.* p. XLI. Daud. *Ran.* p. 79.

Le rayon-vert. Lacep. *Quadr. ovip. I.* p. 588.

Icon. Laur. *Amph. tab. I. fig. I.* Daud. *Ran. tab. 28. fig. 2.*

Habitatio. In Germaniâ, Galliâ, Sueciâ, Russiâ, in locis suffocatis invenitur. In Belgio secundum Bennet et Olivier l. l. p. 404.

Cibus. Insecta.

Generatio. Eadem forsân quae aliorum bufonum, de generatione autem nusquam legi.

Bufo obstetricans (1). B. plantis vix semi-palmatis, corpore ovato verrucarum serie laterali, utrinque subangulato.

Parotidibus caret, igiturque bufonibus vix annumerandus videretur, siquidem parotidum praesentia character esset bufonum essentialis.

Syn-

(1) *Bufo obstetricans* a Ch. Bennet et Olivier l. l. pag. 404, vocatur *Bufo Screeberianus*. An recte nescio! Nomen *Bufo Screeberianus* idem est cum *bufone variabili*? Conf. Merrem *Tent. Syst. Amph.* pag. 179 et 180 et Laur. *Rept.* pag. 27.

- Synonymia.** *Bufo obstetricans* Laur. *Rept. p. 28.* Latr. *Salam p. XL.*
 Daudin. *Ran. p. 87.*
Bombinator obstetricans. Merrem *tent. S. A. p. 179.*
- Icon.** Brongniard *Bulletin philomatique No. 36. tab. 6. fig. 4.*
 Daudin. *Ran. tab. 32. fig. 1.*
- Habitatio.** Siccis locos, Galliae, Helvotiae, Germaniae frequentat, rarius in Belgio invenitur.
- Cibus.** Insecta.
- Generatio** forsan eadem est cum aliorum bufonum.
- Bufo igneus.* B. plantis palmatis, palmis fissis, dorso dense verrucoso. Corpus ovale, subtus glabrum.
- Synonymia.** *Rana bombina.* Linn. *S. N. ed. 12. I. p. 315.* Latr. *Salam. XXIX.*
Rana variegata. Linn. *S. N. ed. X. p. 211.*
Bombinator igneus. Merrem. *tent. S. A. p. 179.*
- Icon.** Rösel. *l. l. tab. 22.* Daud. *ran. tab. 36.*
- Habitatio.** In paludibus humidisque locis invenitur.
- Esca.** Insecta.
- Generatio.** Ut caeterorum bufonum est et mense Junio locum obtinet.
- Bufo fuscus.* B. palmis fissis, plantis palmatis, corpore laeviusculo.
- Synonymia.** *Die Wasserkröte mit braunem Flecken.* Rösel *l. l. p. 69.*
Bufo fuscus. Laur. *Rept. p. 28.* Latr. *Rept. II. p. 109.*
 Merrem. *tent. S. A. p. 183.*
Le brun Lacepede *Quadr. Ovip. I. p. 590.*
Rana bombina γ. Gmelin. *Syst. Nat. Linn. I. p. 1048.*
- Icon.** Rösel *Hist. ran. N. tab. 15.*
- Habitatio.** In Germaniae meridionalibus paludibus, forsitan in Belgio (1).
- Cibus.** Insecta, mollusca.
- Generatio** eadem quas ceterorum bufonum.
- Status** gyvini in hocce bufone multo diutior quam in aliis batrachiis (2).

RA-

(1) Secundum Bennet et Olivier *l. l. pag. 407.*(2) Hicce bufo forsitan ille est de quo mentionem facit Seba thes. pag. 125. Tom. I. "Retulit mihi vir fide dignus, in Gelriâ captos esse pisces, formâ similes Americanis illis e ranâ natis, sed coloris cinerei pallidioris. Multum impendi operae indigenis hâsce videndis ant nanciscendis, nec tamen voti compos sum factus; nisi sexquiennio inde elapso, postquam tabula haecce jam parata erat; inde hoc alteri inserere tabulae sumus coacti." Conferantur *Natuurkundige bijdragen van Van Hall, Vrolik en Mulder, 3 deel. 3 st. pag. 229. 399.*

RANA.

Digiti, saltem plurimi, apice tenuiores. Digitus plantarum quartus longissimus. Parotides verae nullae.

Dorsum utrimque angulatum.

Dentes in maxillis et palato.

Rana temporaria. (1) R. plantis palmatis, dorso angulato, fere glabro, artubus posticis longissimis. Dorsum transverse gibbum, abdomen granulosum.

Synonymia. *Rana manibus tetradactylis fissis, plantis hexadactylis palmatis; pollice longiore.* Linn. F. Suec. Ed. I. p. 94.

La rousse. Lacep. Quadr. Ovip. I. p. 528.

Rana dorso planiusculo sub-angulato. Linn. S. N. Ed. X.

Rana temporaria. Gmel. Syst. Nat. Linn. I. p. 1053. Schneid.

H. amph. I. p. 113. Daudin. Ran. p. 16. Merrem. Tent.

S. A. p. 175.

Icon. Bradley Nat. t. 21. fig. 1. Rösel l. l. tom. I. fig. I.

Daudin. Ran. tab. 15. fig. 2.

Nota. Variat cutis color. In aliis fuscus est, in aliis fere niger, in aliis rubris variegatus maculis, quae variationes an constantes sint, — nescio. In ranis insularum *Texel* et *Ameland* rubras illas praecipue observavi maculas.

Habitatio. Tota Europa. In Asia Africâque inventam esse narrat *Valmont de Bomare* in voce *Grenouille*. Pascua locaque nemorosa frequentat. Ranam terrestrem vocare posses, dum rana esculenta aquatica dicenda esset.

Cibus. Insecta, mollusca, vermes.

Generatio est ex ovo membranaceo gelatinoso quod a mare fecundatur quum ex alvo matris prodit. Mares pulvillis iisdem in pollice gaudent quibus ranae esculentae, sacculis vero membranaceis sub maxillâ inferiore destituti sunt. Acrem urinam ab inimico minatae ejaculantur; multo frequentiore ac rana esculenta, ejusdem vero saporis et acritudinis; quae in oculum jaculata levem provocat inflammationem.

Rana esculenta. R. plantis palmatis, verrucis majoribus sparsis in dorso verru-

co-

(1) Miram quandam mihi nuper narrari credebam fabulam. Nautae enim quaedam, quibuscum sermonem iniveram, narrabant (quod jam saepius ab aliis affirmari audivimus) in insulis *Texel* et *Ameland* ranas coaxare non solere. Rei causam cognoscere cupiens quentem, illico illos rogare coepi, an mihi, data occasione, quasdam mittere vellent insulicolas ranas. Illi promiserunt. Post hebdomadem et quod excurrerat accepi ingens vas ligueum, ranis fartum, simulque mecum communicaverunt literis nullas ranarum species illic inveniri, nisi illas, quae vase contentae erant. Vas autem nihil continebat nisi ranas temporarias et bufones cinereos quarum neutra coaxare solet. Questio igitur statim erat soluta.

In insulis *Texel* et *Ameland* rana igitur esculenta adesse non videtur.

coso. Dorsum angulatum, transverse gibbum. Abdomen et femora subtus granulosa. Caput acutiusculum.

Synonymia. *Rana manibus tetradactylis fissis, plantis hexadactylis palmatis, pollice longiore.* Gronovius. *Mus. Icht. II. No. 66.*
Rana viridis aquatica. Rösel. *Hist. R. N. p. 57.*
Rana esculenta. Linn. *Syst. N. I. p. 357.* Laur. *rept. p. 31.*
 Schneid. *Hist. Amph. I. p. 115.* Latr. *Salam. p. XXXVIII.*
 Daud. *Ran. p. 46.*

Icon. Rösel *l. l. tab. XII—XIV.* Lacepède *I. p. 37.*
 Daudin *Ran. tab. 15. fig. 1.*

Habitatio. Ubique in rivulis vivariorumque ripis tam in Europâ quam in Asiâ, invenitur.

Esca. Mollusca, insecta, omnia devorat, rana esculenta dummodo viva sint et sese moveant.

Generatio eadem est, quae ranæ temporariæ. Mares sub maxillâ inferiore sacculos habent membranaceos, unde eorum coaxatio. Pollex non, ut narrarunt, amorum tantummodo tempore calloso extenditur volumine (1), pulvillus ille semper pollicis adhaeret, satisque magnus est. Prius quam rana temporaria ponat ova, ponere ranam esculentam docet J. Cloquet (2); ranam temporariam vero omnium primam batrachiorum amori operam dare, glacie vix solutâ, docuit Valmont de Bomare (3). Quid verum sit, non judicare ausim. Ranas ego esculentas *Junio* mense, immo *Julio* coeuntes vidi, ranarum temporariarum amores non observavi.

Aliquando humidis præcipue diebus, ranas quum dissecarem esculentas, undique odor nauseabundus, cum alliî odore non male comparandus proveniebat, quamvis animal nondum mortuum esset; oculi illo putore ita afficiebantur ut ab opere cessare deberem.

In Germaniâ, Galliâ immo nonnunquam nostratibus hæc rana comeditur, unde ejus nomen.

Varietates ranæ esculentæ non ita constitutæ sunt, ut iis fidem habere possimus; præterea coloris varietatem præcipue basin habent, quæ basis non tanti momenti videtur esse, ut sola sufficiat.

Ex aliis batrachiorum speciebus in Germaniâ, Galliâ, aliisque vicinis regionibus obviis, aut nulla individua in Belgio nostro adsunt, aut saltem non huc usque inventa. Ego quidem nulla invenire potui ipse batrachia, nisi Bufonem cinereum, Ranam tem-

po-

(1) Cloquet in Dictionnaire des Scienc. Naturelles in voce Grenouille.

(2) Cloquet in eodem Lexico.

(3) Valmont de Bomare Dictionnaire raisonné universel d'histoire naturelle ed. 1768. in voce Grenouille.

porariam, et Ranam esculentam. E libris et ab amicis harum rerum non rudibus certior factus sum aliarum specierum.

Rana jam esculenta, quae plurima invenitur in rivulis nostris, quae et maxima est et captui facillima, mihi prae aliis speciebus apta videbatur, cujus anatomiae ferias consecrarem. Bufones vero et ranas temporarias non quiescere passus sum, sceletonque quod adeptus eram pulcherrimum *pipae*, maximi mihi usus fuit.

Ita jam in Anatomicâ disquisitione versatus sum, ut primum caput dicaverim *osteographiae*, nonnullisque animadversionibus de ossibus gyrini. Secundum caput agit de *myographiâ*, tertium de *dermologiâ*, de *splanchnologiâ vitae animalis* et de *neurologiâ*. In quarto capite agitur de *splanchnologiâ vitae organicae*, de *systemate circulatorio*, *respiratorio*, et *excretorio*. Ab excretionibus tamen generationem separavi, quae mihi tanti momenti esse videbatur (quamvis rite ad secretiones referenda) ut in quinto, ultimoque capite de illâ separatim agere non dubitaverim.

P A R S T E R T I A.

ANATOME RANAE ESCULENTAE.

O S T E O G R A P H I A.

§. 1.

Columna dorsalis et Pelvis.

Statuamus sceleton ranae ita videri, ut facies observatorem spectet. Tunc partes, quae ab ano versus faciem tendunt, anticam habent directionem, postica vero est directio a capite versus anum. Pars superior est illa quae altum, pars inferior quae imum spectat.

Rachis novem vertebri constituitur.

Superior jam *racheos* facies statim lineam quandam visui offert, medium exacte tenentem, ab apophysibusque formatam *exsilientibus*, interruptam in unâ quâque vertebrâ. Haecce linea formatur ab *apophysibus spinosis* in quâque vertebrâ obviis.

In conspectum porro veniunt in eâdem superficie duae margines exsilientes, formatae a *processibus obliquis superioribus* (1) in quâcumque vertebrâ praesentibus, conjunc-

tis-

(1) Processuum obliquorum nomina vulgata: *Superiores* et *inferiores* hic servata sunt, licet e positione in quo sceleton nobis appositum fingimus, proprie dicendi essent *anteriores* et *posteriores*.

tisque cum *processibus obliquis inferioribus* superioris vertebrae. *Atlas* autem hic excipiendus est, quippe qui in posticâ tantum parte duas planas offert superficies ad recipiendos *processus obliquos superiores*, et in parte anticâ praeditus est *duobus sinibus articularibus*; quibus excipit duos capitis condylos.

Vertebra nona hic etiam excipienda est; *processibus obliquis superioribus* praedita est in anteriore parte, in posteriore duobus condylis, qui movendo ossi coccygis inserviunt (1).

Apophysibus jam transversis tota spina praedita est, inter *processus obliquos superiores* et *processus obliquos inferiores* excretis, atque posticam partem spectantibus. Unaquaeque harum apophysium corpore vertebrae, aliquatenus longior est, tenuis atque extremitate cartilagineosâ, obtusâ.

Atlas caret hisce apophysibus. In *vertebrâ secundâ* ceteris breviores, in *tertiâ* et *nonâ* ceteris longiores sunt.

Rachis in parte inferiore superficiem quandam offert planiusculam, magis vel minus convexam, nullis excretionibus vel tuberibus praeditam, nisi quod in quâque *vertebrâ* latus anterius, et posterius marginem parvam offert, vix visibilem. Praeterea in anteriore parte *cujuscumque vertebrae*, *sinus* occurrit *articularis*, ad recipiendum *condylum anterioris vertebrae*.

In *atlante* autem duo hujusce modi *sinus* (ut et antea dictum) *capitis condylos* recipiunt, in *vertebrâ nonâ* duo condyli adsunt.

Cavitas medullaris omnes vertebrae transiens, formam fere habet prismatis quadrangularis, in parte anteriore majoris, in parte posteriore minoris.

In trunco praeter vertebrae occurrit *os coccygis* (a Cuvierio et Froriepio *sacrum* dictum), quod simplex est, longum, compressum, acutum. In parte anteriore *duo sinus* inveniuntur *articulares*, quorum ope super posticae vertebrae condylos movetur. Longitudine *rachin* fere aequat.

Os videtur longum, cavum atque teres esse, in superiore superficie autem expansio plana adest; unde forma ei fere conica. Postice desinit in *bulbulum cartilagineum*.

Apophysibus jam transversis vertebrae posterioris, sese ligamentorum et cartilagineis ope adiungunt *duo ossa ilia*, longissima, quae cum *ossibus ischii* et *pubis* unum quoddam corpus constituunt, *symphysis* (cartilagineam formante crenam) conjunctum, atque *acetabulum ossis femoris* formans.

Forma jam ita fere sese habet: Aliquanto longius est osse coccygis, formam primo rotundam ambo ejus brachia mentiuntur, in superiore superficie exeuntem in

ex-

(1) Monstruositatem in *vertebrâ octavâ* et *nonâ* saepius inveni, oriundam e conjunctione utriusque hujus vertebrae.

expansionem acutam. Brachiorum extremitates anteriores cartilagine sunt obductae. Superficies interna, (os coccygis spectans) utriusque brachii, sulcum offert musculo *ischio-coccygio* inserendo aptum. Posticae extremitates excurrunt in corpora subirregularia, fere semilunaria, quae in parte superiore et inferiore concurrentia, cristam formant. Inter superiorem et inferiorem hujusce cristae partem *cavitas* apparet *rhomboidea*, quae antrorsum spectat, quaeque pelvis analogon haberi (pro parte saltem) posset. In postremâ extremitate *iliorum* tuberculus videndus apparet, cavo globuloso in medio praeditus, qui cum hujuscemodi cavo in osse *ischii* et *pubis*, acetabulum format, capituli superioris *ossis femoris*.

Ceteroquin os *ischii* et *pubis* formâ suâ subirregulari lunulam fere exhibent dimidiam, ubique crenâ cartilagineâ cinctam.

§. 2.

Ossa capitis.

Caput in eoque *cerebrum* sedes est vitae animalis. In capite igitur illae partes quae cerebrum continent, essentiales; quae faciem constituunt, minus essentiales esse videntur. A *cranio* propterea incipiendum.

A.

Cranium.

Cranium in *Rana esculentâ* formae est fere cylindricae, superne latum, inferne minus latum immo angustum, antice compressum, postice amplum est. Constat quinque ossibus: 1. *osse ethmoideo*, vel saltem cum *ethmoideo* hominum aliquatenus analogo (*Riechbein* *Car* (1)). 2. *osse frontali*, 3. *osse sphaenoidali*, 4. *duobus ossibus temporalibus*, sive potius *occipitalibus*.

In *osse frontali* et *sphaenoidali* egregie enitescit linea illa mediana, indicium symmetriae omnium organorum ad animale vitam pertinentium, a *Bichatio* tam eleganter quam sagaciter explanatam (2). Utrumque enim duabus partibus glutinatis (ut ita dicam) constituitur. Sed videamus specialia, generaliora praetercurrentes.

Oss ethmoideum, anticam cranii partem constituens, formam habet subregularem. Tubo enim constare videtur, majori suâ aperturâ cerebri partem priorem continente, in duoque foramina exeunte, quae transmittunt *nervos olfactorios*.

Haece foramina ad partem priorem ossis, formant cavitates duas, infundibuliformes,

(1) *Lehrbuch der Zoologie* von C. G. *Carus*, Leips. 1818. pag. 117.

(2) Vide: *Recherches physiol. sur la vie et la mort* I. P. Art. II. §. 1.

més, fereque pyramidales, quarum major apertura nares spectat. Ad latera ibique quidem in superiore parte duo foramina adsunt, ad transmittendos *nervos ophthalmicos*; quinti paris. Superficies porro superior plana est; atque multo brevior superficie inferiore; quae et convexa est.

Os frontale formam fere haberet parallelogrammi, nisi pars posterior latior esset. Tenuissimum est os; atque unâ tantummodo constat laminâ. Ortum est (quod in junioribus etiam individuis observatur) e duobus ossibus inter se similibus, quae ad posticam partem irregularia, antice exeunt in parallelogrammum completum. Sequentibus annis extremitates irregulares junguntur, regulares autem semper a se invicem remotae manent, nisi aliquando cartilagine obductae conjunctionem partialem subeant. Totam longitudinem cranii superne constituunt. Facies superior plana est. Sulcus autem, e symphysis ossium oriundus, semper (aliquatenus saltem) remanet. Pars postica superne convexa est. Facies inferior duos sulcos offert, totam ossis longitudinem percurrentes. Praeter hosce sulcos excrescentiae tres minimae, in parte irregulari observantur, e formâ cerebri hoc in loco forsitan (?) oriundae. Haecce extremitas posterior irregularis, cum ossibus temporalibus, extremitas anterior cum osse ethmoideo jungitur, suturâ squamosâ.

Os sphaenoideum longitudine os frontale aequat. Formam habet crucis. Facies inferior, quae externa, est convexa; facies superior, quae cerebrum spectat, est concava. Extremitas anterior in apicem exit, lineâ medianâ egregie fissum. Ambo crucis brachia expanduntur obtusasque habent extremitates. Crucis culmen (si partem anteriorem basin vocamus) est minimum, totumque fere cartilagineum. Jungitur cum *osse ethmoideo* et cum *duobus temporalibus* suturis squamosis.

Ossa temporalia sunt polymorpha. *Meatus auditorii* maximam partem continent. Quodcumque ex *ossibus temporalibus* duabus partibus constitutum esse in junioribus individuis statim apparet, in adultis hoc maceratione potest anquiri.

Cavitates et Foramina.

a. *Inpressio ovalis* (Geoffroy (1)), in osse capiti adhuc adjuncto, statim occurrat. In supernâ enim parte, magna illa est inpressio, quae a suturâ squamosâ, quâ *ossi quadrato* adhaeretur, extenditur, usque ad suturam *ossis frontalis*. Totum labyrinthum superne tegit.

b. E regione hujusce *inpressionis ovalis*, in parte aurem spectante externam, *cavitas maxima* videtur, quae apparatus acusticum continet, cavitas est subirregularis, aurisque mediae parietem constituit osseam.

(1) Voyez Geoffroy premier mémoire sur l'organe de l'ouïe des reptiles et des poissons dans les Mémoires de Math. et Physiq. présentées à l'Académie Royale. T. II, p. 164.

c. *Fenestra ovalis*, quae gyro sinuoso ad labyrinthum tendit; eumque transiens per parvum foramen *nervum acusticum* transmittit, qui ad internam *condyli occipitalis* partem e *cerebro* provenit.

d. Sub *condylo occipitali* invenitur foramen, idem cum foramine condyloideo anteriore hominum, quod *nervos linguales* transmittit.

e. *Crena cava* in superficie inferiore adest, cui *expansio transversalis ossis sphaenoidei* adjungitur suturâ squamosâ.

Processus externi.

a. *Apophysis petrosa*, quae cum *osse quadrato et jugali* conjungitur harmoniâ fere squamosâ.

b. *Condylus* quo caput movetur supra rachin.

c. *Crena* in superficie superiore, cui sese suturâ squamosâ adjungit *os frontale*, quaeque partim inserendo musculo *lumbo-costali* inservit.

Hae igitur cranii sunt partes. Faciem jam videamus, quam vocamus totam osseam capitis compagem, cranio excepto.

B.

Facies.

Facies ossibus jam constat 1. *quadratis*, 2. *ossibus jugalibus* 3. *ossibus palatinis*, 4. *ossibus nasalibus*, 5. *maxillâ superiore*, 6. *Maxillâ inferiore*.

Utrique ossi *temporali* adjunctum est *os quadratum* (*os malae*). Figura est irregularis. In quocumque occurrunt *apophysis orbitaria*, quae mediante suturâ squamosâ cum *apophysi petrosâ ossis temporalis*; orbitae partem lateralem et posteriorem superne efficit. Haecce apophysis in apicem exit, et cartilaginis ope cum *osse jugali* conjungitur. Altera extremitas hujusce apophysis est transversa, conjunctionique cum *osse temporali* inservit. *Apophysis quadrata* praeterea occurrit, cujus analogon est *os quadratum* in plurimis reptilibus aliisque animalibus obivium. Longa est et gracilis cum *apophysique orbitariâ* fere ita cohaeret, ut capitulum cum malleo. Retrorsum tendit et cum *osse jugali* per totam suam fere longitudinem conjuncta est cartilaginosa glutinatione, extremitasque posterior cum posticâ maxillae superioris parte in cartilagineum exit capitulum, quod movetur super cavum articulare maxillae inferioris. Facies interna concava, externa vero convexa est.

Ossa jugalia utraque lateralem posterioremque partem orbitae inferne constituunt. Tribus quodque constat apophysibus, quarum *prima* (quam *lateralem* di-

cerē possemus) quae et brevior est, et figurae fere quadratae, *apophysi petrosae ossis temporalis* inferne adjungitur, in confiniis expansionis lateralis *ossis sphaenoidei*. Apophysis alia occurrit, quae retro tendit, (unde eam vocamus *posteriorem*) et lata est. Haecce *apophysi quadratae ossis quadrati* cartilaginose conjungitur ligamento. Apophysis jam superest hujus ossis maxima, quae antice vertitur (unde *prioris nomen*). Magnam partem constituit lateralem oris cumque maxillā superiore nec non cum *apophysis orbitariae ossis quadrati apice*, ac *ossis palatini posterioris parte maxillariā* conjungitur. In haecce priore apophysi, sulcus adest, qui orbitam spectat. Facies interna convexa, externa concava est.

Maxilla superior sex ossibus constat symmetricis, quorum tria dextram, triaque sinistram constituunt partem. De tribus igitur tantummodo dicendum est; de *osse minore* maxillae superioris, de *osse ejus majore* et de *ossiculo intermaxillari*.

Os maxillare minus arcte cohaeret cum extremitate inferiore *apophysis quadratae ossis quadrati*. In posticā jam parte extenditur, mox tamen parvā curvaturā externe convexā, antrorsum tendit in apicemque excurrit. Hicce apex squamā cum *osse supermaxillari majore* conjungitur. In hocce osse dentes non inveniuntur, qui in *supermaxillari majore* in *intermaxillaribus* et *palatinis anterioribus* adsunt.

Os maxillare majus. Parvā curvaturā ad latus externum convexā, totam fere longitudinem maxillae superioris constituit. Longum est et gracile. Externa superficies plana est nullasque expansiones offert. Interne per totam suam longitudinem *crenam* offert, cui sese inferne adjungit cutis oris, ita ut in vivo individuo nihil hujusce internae superficiei appareat nisi *apophyses odontoideae*, quas *triginta octo* in uno quoque latere numeravi. Apophyses illae odontoideae in apicem exeunt, ad externam partem oris aliquatenus convexam. In confiniis ossium maxillarum paucillum extenditur *os maxillare majus*. Superne apparet *apophysis transversa* quae formandae orbitae parti anteriori concurrit, et cum *apophysi ossis nasalis* conjungitur suturā squamosā.

Tertium os maxillae superioris est *os intermaxillare*. Externa superficies convexa est. Crena, quae in maxillae superioris internā parte occurrebat, hic procurrit et quidem ita extenditur, ut satis magnam *palati* partem teneat. *Apophysin* habet *nasalem*, quae externe convexa, interne concava est. *Decem* denticuli in uno quoque observantur. Cum *maxillae osse majore* et cum *suo pari* cartilaginose ope conjungitur, cum *ossibus* vero *palatinis* membranae interventu.

In basi jam cranii apparent *quatuor ossicula palatum formantia*. Ossa sunt *palatina anteriora* et *posteriora*.

Ossa palatina anteriora duo adsunt, dextrum et sinistrum. Fundum efficiunt

cavitatis nasalis. Forma est irregularis. Anticam unumquodque habet *apophysin*, quâ *ossi maxillae superioris majori* adjungitur, superne crenam offert cuti oris firmandae inservientem. *Externam* habet aliam *apophysin*, cui sese membrana adadjungit *ossi maxillari* adhaerens formansque partim basin cavitatis nasalis. *Postice* offert *apophysin*, quam *posticam infernam* dicere possis. In infernâ enim superficie ossis apparet procurritque postrosum, tandemque *ossi palatino posteriori* adjungitur. Cum *externâ apophysin* foramen format, quo nares cum oris cavo cohaerent. Postica superficies (dentibus munita *decem* vel *duodecim* antice convexis) *ossi ethmoideo* junctâ est. Latera interna *ossium palatinorum anteriorum* inter se conjuncta sunt et quidem in directione lineae medianae.

Ossa palatina posteriora parva sunt transverse posita, statimque pone *ossâ palatina anteriora* apparent. Orbitae parietem anteriorem inferne constituunt. Utrumque formam habet spatulae, cujus pars lata externe vertitur interneque superficiei *ossis majoris maxillae superioris*, nec non *apophysin priori ossis jugalis* adjungitur. Extremitas interna parti inferiori *ossis ethmoidalis* adhaeret. Superne os crenam parvam offert, quâ *ossi nasali* adjungitur.

Ossa nasalia duo superne convexa, inferne concava sunt. Antice utrumque in apicem exit, postice *transversâ apophysin* usque ad maxillam tendit, igiturque superne orbitae format parietem anteriorem. In hacce *transversâ apophysin* per totam longitudinem sulcus adest, *cavum nasale* augens volumine. Interne cum suo pari jungitur, cartilaginis ope; externe *apophysin transversâ* ossis maxillaris majoris adhaeret. Inferne postica pars cum *osse ethmoideo* jungitur, nec non cum *osse palatino posteriore*.

Maxilla inferior quatuor ossibus constat symmetricis, *duobus dextris, duobusque sinistris*. Duo igitur describenda sunt. Posticum utrumque quod maximum est *os articulare* dicere posses, quia super condylum *ossis quadrati* movetur. Os anticum utrumque, quod minus est *os intermaxillare inferius* dici posset.

Os articulare. Extremitas quae *cavitatem glenoideam* continet paulum elevatur, caeteroquin ossis corpus externe convexum antrorsum tendit, nec superne usquam nec inferne adscendit aut descendit. Ante *cavitatem glenoideam* processus datur *coronoideus* (*os complementaire?* Cuv.), cui masseter sed imprimis *rotaphites* inseruntur. Superficies externa porro per totam suam longitudinem sulcum offert, cui cutis adjungitur et pro parte musculus masseter. Praeterea hicce sulcus recipit *apophysin* externam *ossis intermaxillaris inferioris*.

Os intermaxillare inferius adest minimum *quadratum*. Anticam maxillae inferioris partem constituit. *Apophysin* ei adjuncta est longissima, gracilis, quae cum ossiculo ipso angulum fere format rectum.

Hujusce apophysis interventu ossi articulari adjungitur suturâ squamosâ. Suo pari, cartilaginis ope adhaeret.

§. 5.

Ossa sterni et extremitatum anteriorum.

Pars anterior (extremitates pectorales) in batrachiiis non ut in mammalibus, avibus plurimisque reptilibus, Ranae quam maxime affinis, e. g. *Chamaeleonte*, *Lacerta*, aliis, ope *clavicularum* vel *apophysium cartilaginearum*, cum spinâ vertebrali jungitur. Musculorum tantummodo interventu conjunctio efficitur, in sceletoque igitur pars pectoralis cum reliquis ossibus non cohaeret. Haecce jam pars (a Caro vocata *vordern Knochengürtel*) constat: *A. parte scapulari*, *B. parte sternali*, *C. parte brachiali*.

A. Pars Scapularis.

Pars scapularis tam in dextro, quam in sinistro latere composita est, duobus ossibus: 1. *Expansione scapuloideâ*, et 2. *Scapulâ ipsâ*.

Expansio scapuloidea. Os est tenuissimum, formae fere quadratae. Latera in cartilagineum exeunt, vel potius totum os cartilagineum est, hic illic granulas osseas offerens. Cartilagine etiam cum scapulâ ipsâ jungitur. Unâ tantummodâ constat laminâ, cujus utraque superficies est plana. Dorsum post caput tegit. In *Ranâ pipâ* maximas habet expansiones, quarum analogia cum testudineo scuto negari nequit.

Scapulâ ipsa offert *cavitatis glenoideae* partem, quâ caput humeri movetur, cujus in fundo foramen tendit ad partem ossis posteriorem. Pars superior ossis jungitur expansioni scapuloideae, pars inferior cum clavicularum, utraque cartilaginis ope. Facies superior est convexa, inferior concava, nullisque expansionibus utraque superficies notanda.

B. Pars Sternalis.

Pars sternalis (1) quae in quibusdam generibus e. g. *Pipa*, immo etiam in quibusdam, quae observare valui, monstretur, maximam habet analogiam cum sterno testudinum

(1) Linea mediana granulis osseis in cartilagine obviis constituitur, quae vestigia sunt ossis centralis in aliis oviparis, in avibus, praecipue in pullo gallinarum obvii, quaeque Cl. Geoffroy St. Hilaire maximi usus fuit in constituendâ analogiâ inter sternum aliorum animalium vertebratorum et illud piscium. Voyez: Philos. Anatom. Tom. I. pag. 109 etc.

num (quod etiam a Caro observatum est (1)), sex ossibus componitur, duabus claviculis majoribus, duabus minoribus, et duobus ossibus sternalibus.

Clavicula major utraque, cum scapulâ *cavitatem* constituit *glenoideam*. Pars externa, scapulam spectans conifere figuram exhibet, cujus basis arthrodiacavitatis est. Apex autem mox extenditur, ita ut fere triangulum formet, cujus basis e regione baseos sui paris, lineae adjungitur medianae. Nulla inaequalitas in quâcumque facie occurrit.

Claviculae minores (*claviculae accessoriae* Cari (1), *apophyses* sive *claviculae coracoideae* Geoffroy St. Hilaire (2)), tres expansiones acutas parvas exhibent quarum ope parti scapulae inferiori adhaerent. Os est parvum utrumque, gracile, ad lineamque medianam in apicem cartilagosam exit.

Ossa sternalia. Os sub abdomen positum, postrorsumque tendens, extremitate suâ anteriore sterno adjunctum, cum *apophysi* sive *cartilagine xyphoideâ* hominis convenit. In anteriore sterni parte ejusdem fere formae os observatur, etiam laminâ cartilagineâ terminatum. *Os sternale anterius et posterius* dicere posses. Utrumque jam ejusdem fere formae est, posterius vero majus faciem fere exhibet clepsydrae, cujus utriusque basis nititur cartilagine, ex ossis centralis vestigiis oriundâ. Pars superior exit in cartilagine, in anteriore unilobam, in posteriore bilobam. Superficies sunt planae, quam plurimumque latera cartilagine sunt obducta.

C. Pars Brachialis.

Utraque *pars brachialis* componitur *osse humeri, antibrachio et manu*.

Os humeri est fusi-forme. Extremitatem habet superiorem et inferiorem. In superiore occurrunt: *caput*, quod arthrodiâ movetur super cavitatem e scapulâ et claviculis majoribus oriundam: *tuberculum majus* quod expansio est ossea, in prioris ossis facie obvia, dimidiam fere longitudinem ossis comprehendens, inserendis musculis variis pectoralibus est idonea. Ad utrumque latus hujusce *tuberculi majoris* canalis conspicitur, *canalis humeralis* (*gouttiere humerale* Cuvier), atque *tuberculum minus* quod anterius est et sub capitulo.

In inferiore superficie adsunt: *condylus capitatus*, *antibrachio* movendo necessarius. *Condylus internus*, qui inservit *extensoribus* et *flexoribus digitorum* inserendis. *Condylus externus* fere hic adest rudimentum.

Longitudinem *os humeri* fere eandem habet cum osse coccygis.

An-

(1) Lehrbuch der Zootomie, pag. 119.

(2) l. l. pag. 119.

(3) Philosophie anatomique tom. I. planche 2. fig. 22. litt. c.

Antibrachium constat *cubito* et *radio* in unum conglutinatis. Quod quamvis et e figurâ externâ jam patcat, ex internâ structurâ quam maxime apertum fit. Cava enim medullaria quamvis in superiore parte aliquantum cocant, in inferiore duos canales offerunt separatos (1). Pulcerrimum hoc omnino glutinationum e theoriâ Candollii exemplum (2).

Pars posterior jam continet *cavum* articulare: *acetabulum condyli capitati ossis humeri*.

Pars inferior quae latior est, *cubiti* et *radii* extremitates cartilagine conjunctas, satis bene offert. *Capitulum inferius* in *cubito*, *apophysin styloideam* in *radio*.

Manus tribus ossium constat seriebus. *Prima* series duo habet ossa, *os radiale* et *cubitale*, *secunda* tria habet, quorum maximum sustinet rudimentum pollicis, duobus articulis constans. *Tertia series* tribus iterum ossibus constituitur.

Digitus secundus sustinetur a *primo* horum ossium, *quartus* sustinetur a *secundo*, *tertius* ambobus tam *primo* quam *secundo* osse nititur, *minimus digitus tertio* sustinetur *osse*.

Forma horum ossium est subirregularis. Ossicula verò secundae seriei, satis bene cuneum mentiuntur, unde etiam prima series tertiam tangit. Saepius verò cartilagine ita sunt obducta, ut vera forma agnosci plane nequeat.

Metacarpus quatuor ossibus constat inter se aequè longis. Forma est cylindrica. Extremitas inferior concava, superior convexa est. Longitudo fere tertiam partem longitudinis ossis humeri adaequat.

Quod ad digitos; *pollicis* tantummodo adest rudimentum. *Duae phalanges primum* et *secundum digitum* constituunt, *tertius* vero et *quartus digitus* tres habent *phalanges*. Extremitates phalangium quae cum *ossibus carpi* conjunguntur cavae sunt, extremitates superiores capitulum offerunt. *Apices digitorum* omnes exeunt in unguiculas cartilagineas.

§. 4.

Ossa extremitatum posteriorum.

Utraque extremitatum posteriorum sive inferiorum constat sex partibus, *osse femoris*, *tibiâ* et *fibulâ*, *tarso*, *metatarso* et *digitis*.

Os

(1) Minus recte Cuvierus mihi dixisse videtur. Lec. d' A. C. t. I. p. 29: *On voit vers le bas elargi de cet os, un sillon de chaque coté; seul vestige d'une distinction en deux os.* E sectione transversâ enim ossis, plura vestigia illaque clariora obviam veniunt.

(2) Voyez De Candolle theorie Elem. de la botanique, totum Librum III. ubi agit de: *théorie de la classification naturelle.*

Os femoris est fusiforme. Duplici gaudet curvaturâ, quarum illa quae *pelvim* spectat antice concava, quae *tibiam* spectat antice convexa est. Extremitas hujus ossis superior caput habet, quod libere movetur in *cavitate cotyloidea ossis ischii et pubis*, ibique retinetur ligamento capsulari, totam cavitatis marginem ambiente. Extremitas inferior condyli in homine externi et interni rudimenta quaedam offert, rudis autem saepissime moles videtur, cartilagine obducta.

Tibia et fibula, quamvis separatim non appareant, ambae adsunt, sed conglutinatae. In extremitate enim superiore et inferiore, externa et interna hujus glutinationis vestigia apparent. Parva gaudent curvaturâ deorsum convexâ. Ambae extremitates cartilagine cinctae *ginglymo* moventur, firmissimisque ligamentis circumdantur. In mediâ superficie magnum foramen occurrit nutritivum. Figurae est os in mediâ fusiformis, in extremitatibus latae, compressae.

Tarsus astragalo, calcaneo et ossiculis constat *cuneiformibus*. *Astragalus et calcaneus* multo majores sunt in *Batrachiis* quam in caeteris animalium ordinibus, quod saltui ranino egregie inservit. Quominus autem hoc nimis teleologice consideretur, prohibent *bufones*, qui quamvis *astragalum et calcaneum* habeant aequè longos ac *Rana esculenta et temporaria*, saltu vix utuntur.

Astragalus jam et *calcaneus* quamvis separati, in extremitatibus sunt concreti ibique superne *ginglymo* moventur super *tibiam et fibulam*; inferne super *quatuor ossicula cuneiformia*. Forma est utriusque oblonga. Fere nescires quid os *calcanei* nomine, quidque illo *astragali* insignires. Prius vero os, aliquanto minus, anticeque convexum vocabimus *astragalum*, cum *calcaneo* quod rectum est conjungitur syneurosi.

Ossicula cuneiformia sequuntur. Seriem exhibent tarsique reliquam anticamque constituunt partem. In juvenibus individuis massa tantummodo cartilaginosa videtur esse, in senioribus saepe unum duove abortiva sunt. In quibusnam enim duo, in aliis tria, quatuorve inveni. *Ossicula* sunt minima, formae subirregularis.

Metatarsus quinque constat ossibus majoribus, unôque minore, minus est *os metatarsi pollicis*, quod in quibusdam individuis parvo tubere cartilagineo, in aliis osseo constare mihi visum est. *Ossa metatarsi digiti secundi, tertii, quarti et quinti* sensim sensimque crescunt, *sexti* decrescit, ita ut fere aequè longum sit ac *os metatarsi digiti quarti*. *Ossa* fere sunt fusiformia, ad utramque extremitatem aliquatenus dilatata. Basis cava, extremitas superior convexa est.

Digiti adsunt *sex*. *Pollex* omnium brevissimus est. A pollice usque ad *quintum* longitudine crescunt *digiti*, *sextus* decrescit. *Pollex unam* tantummodo habet *phalan-*

D

langem saepius cartilagineam. *Digitus secundus et tertius duabus gaudent phalangibus, quartus tribus, quintus quatuor, sextus tribus, munitus est.*

In pollice phalanx basi gaudet concava et in apicem cartilagineam exit. Aliorum digitorum phalanges inter se similes sunt. Sensim sensimque enim omnes longitudine decrescunt. Bases omnes sunt concavae, summitates convexae, ultima cujuscumque digiti phalanx exit in apicem cartilagineum.

§. 5.

Generaliora quaedam ad Osteogoniam pertinentia.

Sceleti descriptione absolutâ, jam jam ad osteogoniam, nobis transgrediendum esset. Angustia vero temporis, ad hocce specimen elaborandum concessi, studiorumque anatomicorum ruditas (1) impediebant quominus saepius gyrinos dissecarem in unâquâque vitae periodo: pauca igitur tantummodo individua tali modo dissecui, ut quaedam inde consecuta sint mihi non plane inepta visa, quae in medium proferrem.

Sceleti jam usum esse triplicem, inter omnes anatomicos hodie constat. Usus primarius est, ut tegatur sensorium commune i. e. cerebrum ejusque accessoria; secundus: ut tegatur nervorum systema in genere; usus tertius, aliquotenus adventitiis est: ut fiat musculorum insertio et locomotio facilis et constans (2).

Hoc demonstratur egregie, tam in illis invertebratis, ubi skeleti primordia inveniuntur, e. g. in Sepia Loligine, Calmare, aliis; quam in systemate osseo foetali, ubi semper partes sensorium et nervos tegentes omnium primae evolvuntur ac perficiuntur.

Haecce jam sententia egregie in gyrino dissecando mihi demonstrata est. Semper enim observavi rachidem et ossa capitis ad sensorium pertinentia, prius formari: diu postea oriri ossa faciei et extremitatum. Quod igitur, ut melius intelligatur nostrisque sententiis postea subjungendis clarior lux affluat, breviter videamus de ossificationis progressibus.

Cy-

(1) Quin imo! quid a juvene tenui flagitari potest, quum a doctissimis harum rerum doctoribus petatur:

» D'exposer d'une maniere complete et avec des figures, les changemens qu'éprouvent le squelette et les muscles des grenouilles et des salamandres, dans les différentes époques de leur vie." Vide Revue Encyclopedique Juillet 1828. pag. 262.

(2.) Confersi hic meretur Cl J. v. d. Hoeven in dissertatione de Sceletis piscium L. B. 1822. qui pag. 4 seqq. egregie agit de variis ossium functionibus.

Gyrinos in mense Aprili (a die 16—25) collectos, Julio et Augusto mensibus dissecabam. Pedes posteriores satis jam evolutae erant, anteriorum vixdum vestigia inveniebam sub cute. Quatuor sceleta satis completa praeparabam, in quibus omnibus duo ossa temporalia aderant, quorum unumquodque duo puncta ossificationis ostendebat; quod cum nostris experimentis in ossa ranae adultae institutis egregie convenit. Ossa temporalia enim per dimidium horae spatium aquâ cocta, iu duas dividebantur partes, plane easdem cum partibus quae in gyrino prima ossificationis puncta ostendebant. Os frontale, quod etiam duabus partibus constat symmetricis, duo puncta ossificationis ostendebat, e quibus antrorsum et postrorsum radii emittebantur calcarii. Os sphaenoideum erat formatum, calceque in duobus punctis explebatur, in confiniis expansionum transversarum, quae postea cum ossibus temporalibus junguntur. Ossa igitur cranii, ossa ad sensorium commune pertinentia, ossa vitae animalis (1), jam egregie evoluta erant, ossa vero faciei non ita. Os enim ethmoideum hic illic cartilaginem solidiorem exhibebat, ossificationis vero puncta invenire non valui. Ossa jam quadrata et jugalia, in duobus tantummodo individuis, ostendebant ossificationis initia, in duobus aliis plane erant cartilaginosa. De maxilla superiore idem valet. Os majus hujusce maxillae enim, in uno tantum individuo erat aliquatenus osseum. Caetera tam maxillae superioris quam palati os-

(1) Opinionibus Bichatianis de vitâ animali et organica totus inbutus, sagacissime cl. J. v. d. Hoeven (De sceleto piscium pag. 10.) ossa dividit in *ossa ad vitam animale[m] pertinentia* et ad *vitam organica[m]*. Ossa porro vitae animalis, tria quasi systemata constituunt:

A. Ossa systematis nervi partes essentialia tegentia.

B. Ossa organa sensus includentia.

C. Ossa motui inservientia.

Ossa vitae organicae etiam tres constituunt series:

A. Ossa nutritionis strictiori sensu i. e. masticationis et deglutitionis.

B. Ossa respirationis officinae dicata.

C. Ossa generationis officinam includentia.

Jam cum haec classificatione ossium, si comparentur nostrae observationes ad ossificationis progressus pertinentes pulcra quaedam inde mihi profluere corollaria videntur.

Primo enim os sunt *ossa vitae animalis* encephalum obducentia, deinde illa quae sensuum organa continent, postremo quae motui inserviunt, simulque cum posterioribus ossa nutritionis, respirationis et generationis materia implentur calcaria.

Rachis, altera illa ossium vitae animalis series, statim post ossa encephali evolvitur et ossificatur. Haec jam egregie conveniunt cum antea dictis de relativo ossium valore (v. d. Hoeven l. l. pag. 4.). Ossa enim digniora essentialia — quae basin sceleti constituunt — primo evolvuntur — minus essentialia deinceps sese ostendunt.

Si ratio vero quaeratur, cur rachis seriori gaudeat ossificatione ac ossa encephalum obducentia, vix quicquam habeo, quod respondeam, nisi quod rachidis ossa motui simul inserviant (cf. v. d. Hoeven pag. 10.) eorumque itaque consolidatio cum illâ organorum motus arte cohaerere videatur.

sa, nondum verae osteogeneseos initia monstrabant, immo ossa nasalia, (parvi hic sane momenti, nec ad summum vitae animalis multa facientia), vel per anni spatium cartilaginea manebant. Maxilla inferior in duobus tantum individuis servata erat, ubi nihil nisi pulpam offerebat cartilagineam.

Rachis autem, quod a priori jam intelligendum, licet non simul cum cranio substantiam calcaream assumere incipibat, tamen multo prius quam facies ossificationem subibat; ita ut satis jam ossea ejus esset substantia, quum facies adhuc tota quanta erat cartilaginea. Ossibus igitur cranii et rachidis satis jam evolutis citissime evolutio et ossificatio incipit pedum posteriorum et quidem ita ut in dies eorum incrementum observari possit. Primo formatur os femoris, deinde os fibulae et tibiae, jam jamque ad calcaneum et astragalum transgressa ossificatione, incipit formatio extremitatum anteriorum, quarum, mirum est, quam lenta sit evolutio.

Liceat hic jam inserere sagacissimam ratiocinationem, qua ex praeceptoribus amicissimus mihi, elegantissimam suam et simplicissimam methodo, totum ossificationis progressum, in lectionibus publicis, explicare solet (1).

« Tela ossium formativa (ita fere loqui solet) nutritur vasculis, in ipsorum ossium substantiam penetrantibus, fit vera cartilago; denique verum os.

« Sed in eadem ratione qua os oritur, vascula oblitterantur ad substantiam ossis pertinentia, unde sanguinis affluxus ad hasce partes minuitur.

« Quid itaque fit in ranae gyrino mox nato?

« Cartilaginee adsunt vertebrales (tum capitis tum spinae) perfectiores: adsunt cartilaginee ossium faciei minus perfectae, cartilaginibus membrorum posteriorum vix ullus, anteriorum nullus huc usque conceditur locus.

« Sanguis itaque ad partes vertebrales advectus, impenditur ad ossificationem: perficiuntur quoque cartilaginee faciales. Sanguis posteriora versus fluens, rachidem, cujus cartilaginee eundem cum iis cranii perfectionis gradum habere videntur, in os mutare incipit. Sed quia longior est ejus tractus, cum cauda quoque nutrimento indigeat, minorque relativa sanguinis quantitas, ossificatio vel inde lentior. Sed cranii ossibus jam jam ossificatis, sanguinis minuitur ad eas partes affluxus. Sanguis vero nunc majori quantitate affluit in rachim, eamque in os mutat et quum vel sic omnis sanguis inpendi nequeat, incipiunt magis magisque evolvi membra posteriora. Evolvuntur eorum ossa, tum vero musculi. Ossa faciei continuo quoque solidescere incipiunt. Quid jam? pedes posteriores natationi inservire incipiunt, cauda languescere incipit, nec amplius augetur, pedum posteriorum evo-

« lu-

(1). Cl. Nicolaus Mulder, Chemiae et Botanicae professor in Athenaeo quod est. Francurae.

«lutio est completa: quid mirum quod jam sanguis anteriora versus pellitur, vasa
«ibi stimulat, nutrimentum largum affert: — verbo, quod pedes anteriores evol-
«vuntur eorundemque ossa vere os fiunt!»

Porro jam nobis cum mutatâ statione animalis egregie convenire videntur, evolutio-
nis progressus supra adnotati.

Animal enim in primo vitae stadio est *aquatile piscinum*. Piscium sese modo
mover, huicce usui praeclare inservit caudae structura, quae cum anguillae muraenae
structurâ, praecipue illâ partis posterioris, pulcre convenit (Cf. J. v. Swammer-
dam Bibl. Nat. tab. 49. fig. 1.) Ubique enim musculi transverse sunt positi, struc-
turamque habent quam dicunt anatomici pennatam, superne et inferne exeunt mus-
culi in margines membranaceas, pinnis analogas. Pedes posteriores primo quoque sunt
pinniformes. Respiratio, (quae vero hic minus alleganda), verbo, omnia sunt piscina.

Jam jam evadit animal, *aquatile pedatum*. Natando continuo sese movet. Non
vero ejusdem necessitatis hic est cauda ac in priore statu (quae igitur jam flacces-
cere et leni detrimento absumi incipit), nam pedes posteriores peculiari modo nunc
motui inserviunt. Pedes enim posteriores, ad phocarum modum, membranâ sunt
munitae interdigitali, quae, quum natare constituunt expanditur. Major exinde pal-
marum evadit superficies, quae ab aquâ igitur multo melius ac antea fulcitur. Rana
jam, pulmonibus aere expletis, ubique eodem cum aquâ pondere gaudet specifico,
corpus igitur rite sustinetur. Corpus jam extenditur. Palmae aquaeae columnae appo-
sitaе prohibent ne postrorsum fluctuat rana — jam jam vero pedes adtrahuntur, di-
stantia igitur illa quae a fulcro usque ad truncum aderat transnata est. Corpus iterum
extenditur, a pedibus in fulcro retinetur, pedibus iterum attractis eadem quae antea
distantia est absoluta.

Pedes igitur posteriores ut prius evolverentur, sapienter natura constituit.

Animal exinde gyrinus evadit *terrestre et aquatile (amphibion)* saltando et na-
tando sese movens. Cauda jam in saltando inutilis, immo molesta foret, igiturque
deponitur. Membra nunc posteriora et anteriora firmissima requiruntur, imprimis
posteriora — igiturque in illis formandis natura tota est.

Cauda vero ab initio jam forte ita disposita fuit, ut, quamvis cartilagineâ quâdam
basi munita, phosphatam calcis non accipiat. Lex enim illa generalis naturae, a summo
nostrate Brugmans, tam praeclare in lectionibus publicis explicata, et a Ge-
rardo Vrolik ad arborum defoliationem explicandam egregie applicata (1), quâ
om-

(1) Gerardi Vrolik Observations de defoliatione vegetabilium etc. L. B. 1797, ubi paginâ quintâ, sum-
ma dissertationis continetur.

1. » Foliorum vita, licet cohaereat cum vitâ totius arboris, propria tamen est, sibi que privas vitae periodos

omni corpori tam vegetabili, quam animali, vita generalis, unicuique vero membrorum vita individualis conceditur, ad caudae ranarum depositionem explicandam egregie adaptata mihi visa est.

Cauda igitur, ex hocce systemate, vitam habet individualement, cum totius animalis vita cohaerentem, minime vero eandem. Quamdiu cauda animali necessaria est, quamdiu vitam vivit suam vitalem nec ad ultima vitae stadia pervenit, tamdiu viget. Natura enim legis parcimoniae semper memor, talem vitam caudae tribuit, ut tum quidem quam membra posteriora sunt evoluta, cauda vitam peregerit, propriaque (ut ita dicam) morte pereat.

Eodem enim illo tempore, tota fere absorptio et transspiratio cessat, succique animales stagnantes, totam organi naturam depravant. Organon igitur naturam mutans, stimulus est vicinis corporis partibus, eodem quo antea modo vivescuntibus. Omnis irritatio succos allicit, sanguis igitur majori quam antea affluxu partes petit irritatas; inflammatio locum adoritur, putrefactio sequitur. Putrefactio jam prius membranaceas caudae partes depravat, jam jam vero irripit in musculos, cartilagosasque vertebrae caudales; quarum quaedam (an proprio periosteo involutae?) os coccygis formant, quarum reliquae putrefiunt et decidunt.

Tum vero et illorum theoria (e veterum de ranis paradoxis pravis sententiis oriunda), falsa omnino videbitur, explicantium caudae defectum in ranâ adultâ ita: cauda absorbetur, vel potius ab animale in corpus retrahitur, indeque evanescit (2). Quae sententia licet minus vera, forsitan oriri potuisse videtur e quarundam vertebrarum caudalium transmutatione in os coccygis.

emittitur. Tempore defoliationis folia fato senili succumbunt, vitâ in arboribus superstite. Haec mors proxima defoliationis causa esse videtur.

2. » Folia mortua eadem lege de ramis solvuntur, ac in toto regno organico pars mortua per absorptionem laminae viventis ultimae de parte vivâ separatur.»

(1) Mirum omnino mihi visum est, hancce adhuc sententiam inveniri in Gulielmi Vrolik opusculo de ranâ paradoxâ. (Natuurk. Bijdrag. III, pag. 230,) dicentis, » voor dat hunne (gyrinorum) staart zich terug getrokken heeft.»

M Y O G R A P H I A, (1).

In tota *reptilium* classe, praecipue vero in *batrachiorum* ordine, (qui *reptilium* infimus est) maximam, quod ad musculorum substantiam et colorem, analogiam cum *piscibus* observare licet. Fibrae adhuc saepius sunt gelatinosae, albicantes. Sanguinis enim minor est quantitas, motus et color, quam in avibus et mammalibus. Fibrae non ita a sanguine turgent, non tam copiose nutriuntur, quod in secundâ ranâ vivâ egregie apparet. Inde explicanda (quod e totâ ranâe internâ oeconomîâ egregie patet) vita ranarum, multo difficilior exstirpanda quam quidem vita haema-thermatum, patientiaque inediae, quae maxima est (2). Sanguinis enim non tanta quantitas absorbetur, ad nutrienda omnia organa; sanguine non magnopere quantitate diminuto, cibo etiam non tam frequente opus est, quam in magnâ sanguinis absorptione.

Ranae ut ossium formâ maguam habent cum mammalibus analogiam, ita etiam in musculis eandem praebeant necesse est. Costarum vero absentia pelvisque formâ individualis, nonnullis anomaliis locum dant. Nos jam in hisce musculis describendis eadem processimus viâ, quâ in *Ostographiâ* processimus: prius enim vertebrarum et abdominis, secundo capitis, postremo appendicum vel extremitatum musculos describere conati sumus.

(1) Omnes quum ranae esculentae musculos praeparavissim, in describendis illis praecipue Cuviorum secutus sum, qui tam breviter et perspicue de hocce praecipue organorum ordine mihi egisse videtur, ut plerumque eum transcripserim: melius enim putabam summi illius Anatomi observationibus uti, quam vano innovationis studio meas, quaeque essent, descriptiones protrudere, innumeraeque incurrere in vitia. Hic illic autem, quae nimis breviter videbantur tractata, aliquatenus amplificare et augere conatus sum.

(2) Per duos enim menses quinque ranas esculentas in capulâ vitreâ servavi, linteo tectâ, nullumque iis cibum obtuli, nisi distillatam aquam. Cum ex hisce ranis unam disseccare vellem, ventriculum inveni contractum, ita quidem ut pylorus ad cardiam usque ascendisset. Intestina, iuprimis duodenum, ita sese contraxerant, ut non nisi maceratione parietes separare liceret. Vid. porro Cap. VI. hujusce partis III.

S. 1.

A.

MUSCULI RACHEOS ET PELVIS.

Inter ilia et os sacrum musculus occurrit tenuis, latus, *Ischio-coccygeus*. A totâ internâ superficie ossium iliorum incipit, fibrisque musculosis utrique lateri ossis sacri ita inseritur ut angulum fere cum illo efficiat 20 graduum. Antice cum apophysibus transversalibus vertebrae ultimae jungitur, postice abit in contextum cellulosum totam trunci posticam partem ambientem.

M. Lumbo-costalis (Sacro-lumbalis) ante et super *Ischio-coccygeum* sese offert. A crenâ superiore ossis temporalis incipit, et inde cuique vertebrali apophysi transversae, musculo fibro conjunctus (unde intersectionibus quibusdam divisus videtur) procurrit ad partem ossis sacri anticam, cui fibris tendinosis ita conjungitur ut angulum fere 25 graduum efficere videatur. Vertebrarum quinque priorum apophysibus spinosis huncce musculum etiam conjunctum videmus, et quidem ope tendinis.

M. Obliquus superior sub *Lumbo-costali* positus est. Oritur a foraminis occipitalis margine, inseriturque primae apophysi transversae spinae dorsalis.

M. Rectus anterior, in basi cranii incipit a crena inferiore ossis temporalis, fere sub foramine occipitali, inseriturque primae apophysi transversae.

Musculorum Inter-transversorum inter quodcunque par vertebrarum duo inveniuntur. Musculi sunt breves, vertebraeque dextrorsum et sinistrorsum flectendis inserviunt. A nomine jam intelligitur illos positos esse inter apophyses transversas.

M. quadratus lumborum, qui etiam dicitur *Lumbaris externus*, a longiore apophysi transversali vertebrae tertiae originem ducit, extremitates porro cujuscumque apophysis circumvestit usque ad extremitates anteriores ossium ischii, cui tendine firmissimo adhaeret.

B.

MUSCULI ABDOMINIS.

Musculi abdominis a cute semper sunt separati, tres adsunt qui abdominis parietes in utroque latere efficiunt: *musculus abdominis Rectus*, *oblique adscendens*, *tem*, et *oblique descendens*.

M. Rectus abdominis est musculus longus, latus, tenuis. Magnae fasciae instar jux-

juxta lineam medianam a cristâ anteriore ossis pubis tendit usque ad duos lobulos ossis sterni posteriores; a cristâ illâ incipit tendine firmissimo: sternoque late adhaeret ope plurium fibrarum musculosarum. Ad latera externa adscendit ita, ut quum incipiens a cristâ angustus dici quaeat, in regione sterni latissimus dicendus sit: ad haecce latera externa cum cute cohaeret, cum *oblique descendente* et cum parte abdominali *musculi magni pectoralis*.

M. oblique descendens (*magnus obliquus, obliquus externus, costo-abdominalis*) musculus est tenuis et latus. Totam enim lateralem partem abdominis externe circumvestit. Sub illo videtur *musculus oblique descendens*. Initium ducit a mediâ parte ossis utriusque ilii, et a *musculo quadrato lumborum*; inseritur autem laterali externae parti musculi recti abdominis, et sub parte abdominali *musculi magni pectoralis* procurrit, usque ad sternum: fibrae a rachide usque ad abdomen oblique descendunt.

M. oblique adscendens (*obliquus interior, parvus obliquus, ilio-abdominalis*) gracilis est et latus, parietemque abdominis lateralem interne format, sub musculo oblique descendente invenitur, initium ducens ab utroque iliorum osse, et a toto musculo quadrato lumborum. Antice iisdem musculis inseritur, quibus *oblique descendens*. Fibrae a rachide usque ad abdomen oblique adscendunt.

§. 2.

Musculi capitis.

A.

Musculi quorum ope caput super spinam movetur.

Musculus obliquus superior, a primâ veniens vertebrarum apophysi transversâ, partique superiori ossi temporis adjunctus, oblique adscendit.

M. parvus rectus anterior. Incipit ab apophysi transversâ primae vertebrae; inseritur basi cranii sub magno foramine occipitali, Alii huc facientes musculi, *Cuvierum* secutus, aliae paragrapho subjuncti, e. g. *Sternomastoideum*, qui inter musculos humeri inveniendus est, alios.

B.

Musculi maxillam inferiorem moventes.

M. Crotaphites maximus est musculus, cavitatem ovalem ossis temporalis totam tegit; a crenâ incipit, quâ ossa frontalia ossibus temporalibus junguntur, fossam-

que temporalem totam fere complens, in posticâ internâque parte maxillae inferioris inseritur expansioni osseae coronoideae, huicce usui solummodo fere inservienti.

M. Masseter. Musculus non ita magnus est. Sub exotaphite et quidem in posticâ maxillae inferioris parte inseritur, cavitatem temporalem transit et ab apophysî orbitali ossis quadrati originem ducit.

M. Pterygoideus externus. Ex orbitae parte posteriore provenit, et quidem a latere ossis sphaenoidei tandemque angulum maxillae inferioris circumdat illique inseritur.

M. Pterygoideus internus cum *Pterygoideo externo* mihi fere conglutinatus visus est. Insertio tamen sejuncta erat; inseritur enim statim lateri interno partis posticae maxillae inferioris, pone *pterygoideum externum*.

M. Digastricus planus est, triangularis; lata ejus pars ligamento cervicali adhaeret ejusque altera extremitas posticae maxillae inferioris parti inseritur, post articulationem cum osse quadrato et jugali, in confinio musculorum Pterygoideorum.

G.

Musculi laryngis et linguae (1).

Os hyoïdeum in osteographia non descripsimus; satius enim ducebamus de illo agere in capite de organis digestionis et respirationis, hisce functionibus enim plane adscriptum est. Ibi igitur ejus forma aliaeque proprietates videndae sunt.

Musculi jam de quibus nunc nobis est agendum, sunt:

M. Mylo-hyoïdeus qui latus est spatiumque inter maxillam dextram et sinistram inferiorem antice complet. Fibrae ejus transverse ascendunt a lineâ medianâ usque ad brachia ut ita dicam maxillae; faciei internae horum brachiorum inseruntur. Saepius nihil est huicce musculus nisi membrana, fimbriis musculosis magis minusve farta, nec unum continuumque corpus offerens.

M. Sterno hyoïdeus, sub sterno ita extenditur, ut dimidiam illius partem tegat, immo aliquando longius etiam extendatur. Plurimae ejus fibrae in pleurâ evanescent. Antice excurrit in plures fasciolas, quae sensim faciei ossis hyoidei, sternum spectanti, inseruntur. Una verum ex hisce fasciis usque ad exteriora cornua excurrit, quibus tendine adhaeret gracili.

M. Omo-hyoïdeus longus est et gracilis. Veniens a cornu inferiore ossis hyoidei inseritur sub collo scapulae.

M. Stylo hyoïdeus. A posticâ capitis parte post tympanum provenit, ubi juxta

ster-

(1) Conferri merentur: vermischte Schriften von G. R. und L. C. Treviranus Erster band: ubi pag. 94 seqq. elegantissimae figurae, musculi Genio-hyoïdei, Mylo hyoïdei, musculi parvi transversî, inveniuntur.

sterno mastoideum inveniendus est; tribus partibus constat in Rana esculenta. Postica pars cornuum posteriorum [extremitati inseritur, media pars mediae eorum parti, antica autem pars priori parti cornuum eorundem inseritur.

M. Genio hyoideus. Duo Brachia habet. Brachium externum breve, inseritur lateri ossis hyoidei. Internus vero excurrit usque ad cornua posteriora, perforaturque ab hyoglosso.

M. Hyo-glossus laminam format musculosam satis latam, sub cornibus ossis hyoidei posterioribus adfixus est, jam jam dexter et sinister unum faciunt ventrem, os hyoideum interne tegentem, in linguamque excurrentem, in qua in varia filamenta musculosa divitur.

M. Genio glossus. Duo pulvillia ovalia, ossibus intermaxillaribus, maxillae inferioris adhaerentia, et super parvum musculum transversum posita, genio-glossos formant, qui jam in duas laminas excurrentes in linguam invadunt, ibique tandem evanescent.

Musculus parvus transversus. Intermaxillaribus ossibus maxillae inferioris adhaeret, musculus parvus est, atque firmandis ossibus intermaxillaribus et insertioni *genio glossorum* inservire videtur.

Musculi organorum sensualium, postea in capite de sensuum organo describentur.

S. 3.

Musculi sterni et extremitatis anterioris.

A.

Musculi scapulae et apophysis scapularis.

M. Serratus major (magnus dentatus) tribus musculis constat:

1°. Musculo qui veniens ab occipite prope foramen magnum occipitale, in duos ventres dividitur, qui inseruntur extremitati rachin spectanti apophysis scapularis, unus quidem ejus lateri superiori, alter inferiori.

2°. Musculo veniente a secundâ transversâ apophysin racheos et inserto sub apophysin scapulari, prope marginem spinam spectantem.

3°. Musculo, qui a tertiâ incipit apophysin transversâ et sub praecedente prope marginem inseritur.

Practerea in superficie internâ proprius invenitur musculus inter apophysin scapularem et scapulam ipsam, qui inservit hisce ossibus interne appropinquandis, suâque contractione angulo, quem invicem formant, diminuendo.

M. elevator scapulae (angularis omoplatae, trachelo scapularis) musculus magnus est,

est, A basi occipitis initium ducit, sensimque volumine decrescens versus humerum tendit, ibique inseritur sub margine posteriore apophysis scapularis.

M. Rhomboideus (dorso scapularis) gracilis est, nascitur ab apophysibus racheos spinosis et inseritur margini apophysis scapularis.

M. Sterno mastoideus. Unum tantummodo ventrem habet, oblique extensum a parte posteriore ossis temporalis, post fenestram ovalem, usque ad collum scapulae.

B.

Musculi ossis humeri.

M. Magnus Pectoralis (analogus pectoralis majoris et minoris) Duabus partibus constat sibi fere subpositis. Initium ducunt ab osse centrali sterni sive potius a lineâ medianâ, nec non a lateribus externis musculi recti abdominis et ab oblique descendente. Duos tendines producunt sese inserentes sub duobus lateribus canalis humeralis.

M. Magnus dorsalis (scapularis Cari) duobus ventribus constat: Unus partem dorsi tegit post scapulam; alter scapulam ipsam externe totam tegit. Ambo ventres os humeri petunt, tandemque in unum tendinem exeunt firmissimum, qui interne ossi humeri inseritur, atque quidem in supernâ parte.

Musculus subscapularis et coraco-brachialis. Unus hîcce musculus in Batrachiiis duorum musculorum functionibus inservit. Faciei internae scapulae adhaeret ibi ubi cum claviculâ conjungitur, inseriturque humero interne versus tertiam superiorem partem.

M. Deltoideus. Constat:

1°. Gracili parte, quae longa est, et a parte sterni provenit anteriore.

2°. Parte aliâ, quae ibi inseritur, ubi clavicula conjungitur cum scapulâ, in facie quidem internâ. Super os humeri transit, infra ejus articulationem. Jam vero primae parti musculosae *m. deltoidei* adjungitur, super tendinem gracilem transiens et tandem inseritur partim tuberculo majori, partimque extremitati scapulari ossis humeri.

Musculus praeterea adest qui provenit a brachio transversali secundo sterni, et quidem a parte posteriore. Humero adhaeret per magnam partem marginis internae canalis humeralis. *Accessorium magni pectoralis* dicere illum posses.

C.

Musculi antibrachii.

M. Bicipitis analogus (sterno radialis C u v.), musculus est magnus sub magno pec-

torali positus et ejus margini adhaerens. Tendit usque ad ossis humeri cum sterno articulationem, ubi tendinem firmissimum format, qui canalem humeralem transit atque anulum tendinosum proveniente ex duabus extremitatibus *magni Pectoralis*, sub *Deltoideo*.

- Inseritur extremitati radii os humeri spectanti et quidem sub capsulâ.

M. Triceps brachialis. Tribus constat partibus, (si rationem hominis habemus) majoribus, eâdem vero gaudentibus insertione.

M. Supinator qui unicus adest, provenit a condylo externo; articulationi quâ manus cum antibrachio jungitur adhaeret.

M. Pronator unicus qui adest, provenit a condylo interno; articulationi quâ manus cum antibrachio jungitur, juxta supinatorem inseritur.

Musculi manus.

- Fere iidem sunt musculi manus ranae cum musculis manus hominis.

- Pollex autem cujus rudimentum tantummodo adest, uno saltem praeditus est musculo: *Extensore*, a condylo veniente externo.

- Ultimi duo digiti extensoribus etiam praediti sunt, qui venientes a condylo externo, ultimis phalangibus digitorum, inseruntur.

Musculi extremitatis posterioris.

Musculi quibus os femoris ad pelvim movetur.

M. Iliacus. Longus est; labio interno cristae ossis ischii et pubis annectitur, capitulum ossis femoris contigit, et inseritur per speciem aponeurosis ossi femoris supra trochanterem minorem.

M. Pectinaeus ad mediam ossis femoris partem descendit, inter os pubis et femoris partem superiorem oriundus.

M. Glutaei. Tres qui in homine adsunt in ranâ esculentâ in unum omnes coaluerunt. A longiori parte illi proveniens, sub capitulo ossis femoris inseritur.

M. Triceps adductor tribus, sicut homine constat, musculis.

Primus super symphysis pubis, secundus aliquotenus inferius, tertius superius in

parte anteriore ossis ischii et pubis annectitur. Oriuntur a lineâ asperâ ossis femoris, ubi omnes unam fere eandemque parietem carnosam formare videntur.

M. Pyriformis statim venit ab extremitate posteriore ossis coccygis (sacri) tertiæque fere supernae parti ossis femoris annectitur.

M. Obturator externus a symphysis ossis ischii et pubis proveniens, fibris carnis annectitur capsulae capituli femoris.

M. Quadratus. Longus est; a symphysis posteriore ischii et pubis venit et lateri interno ossis femoris inseritur; in parte tertiâ superiore.

Psoas, obturator internus, gemelli minores et aponeuroticus desunt.

Musculi ossa cruris ad os femoris moventes.

M. Vastus externus et cruraeus adsunt, unumque corpus formant. *Vastus internus* vero deest. Ita ut *triceps femoris* duobus tantummodo musculis conglutinatis constet. Sub trochantere in posteriore facie annectitur, juxtaque lineam asperam tendens, infra duas tertias partes ossis femoris initium ducit.

M. Sartorius statim in anteriore femoris parte invenitur, et ad genu usque, rectâ viâ procurrit. Inseritur, mediante tendine, parti inferiori spinæ anteriori ossis ischii et pubis; initium ducens a tendine genu ambiente.

M. Biceps cruralis unum tantum ventrem habet. A parte posteriore interiore illi provenit ad anticamque tibiae partem descendit.

M. Seminervosus. Duobus ventribus constat quorum unus adhaeret symphysis pubis, alter symphysis ischii. In tendinem gracilem exiens in latere interno genu, retro tendinem *musculi gracilis*, descendit, ubi latior evadit, tandemque annectitur infra tuber tibiae.

M. Semimembranosus ut in homine formatus est. Extremitas superior annectitur tuberi ossis ischii et pubis. Inferior autem extremitas parti posteriori tuberi interni ossis tibiae et fibulae jungitur.

M. Rectus anterior, vastus internus et popliteus desunt.

C.

Musculi tarsum ad crus moventes.

M. Tibialis anterior. A parte inferiore femoris e firmissimo tendine provenit, in medio tibiae in duos ventres dividitur, quorum unus internus tendinis ope ad

ba-

basin tibialem ossis longi tarsi tendit, alter exterior eidem ossi magis externe annectitur.

M. Gemelli minores unum tantum ventrem habent. Tendine parvo lateri externo tibiae annectitur, tendo major ex ventre ipso oriundus super tarsum prorepat et evanescit sub plantâ pedis, ubi format aponeurosin plantarum.

M. Tibialis posterior infra articulationem vel potius conglutinationem tibiae cum fibulâ oritur, ossique longiori interno tarsi jungitur.

M. Peronalis longus e tendine oritur gracili, condylo externo femoris adherente et inseritur basi tibiae externe, duabus extremitatibus tendinosis, quarum una extenditur usque ad os tarsi.

M. Extensor brevis communis digitorum pedis. Distinctus adest; annectitur toti longitudini ossis externi tarsi et tendit oblique usque ad quatuor digitos inter pollicem et ultimum digitum comprehensos et terminatur in ultimis eorum phalangibus.

M. Flexor communis digitorum sub longiore osse tarsi positus est, interne sub aponeurosi *m. gastrocnemii*; quum ad ossicula tarsi transiit in quinque tendines subdividitur.

M. Interossei superiores adsunt et *inferiores*. Oblique tendunt; insertione cum homine satis conveniunt.

Praeterea Cuvierus tres musculos enumerat quorum analogia non constat.

1°. *Musculus accessorius tibialis anterioris.* A medio oritur ossis tibiae, et tendit usque ad partem internam baseos longi ossis tarsi ubi inseritur.

2°. *Musculus* qui venit interne ab extremitate tarsianâ (ut ita dicam) tibiae et per duos ventres tibiae anterioris transit, tandemque oblique tendens annectitur extremitati digitali longi ossis tarsi in latere interno.

3°. *Flexor longus* interne positus est sub longo osse tarsi, fibrillas musculosas emittit, quae superficiei internae tendinum, e *flexore communi digitorum* oriundorum annectuntur.

Reliqui muscoli, in homine inveniendi desunt e. g. *peronaeus brevis* et *medius*, *musculus plantaris*, *extensor longus pollicis et digitorum*. etc.

DERMOLOGIA, SPLANCHNOLOGIA VITAE ANIMALIS,
ET NEUROLOGIA (1).

De cute in eadem divisione cum sensibus, cum nervis atque centro nervoso agere, necesse nobis videbatur. Cutis enim sedes est tactus communis. Sensus quatuor reliqui nihil sunt nisi cutis evolutiones et perfectiones. Cum sensibus vero nervi centrumque nervorum tam arcte cohaerent, ut non nisi in uno eodemque capite describi possint. — A cute igitur incipiendum.

§. 1.

Cutis et tactus.

Cutis in Batrachiiis, sicut in omnibus vertebratis dermate constat, reticulâ vasculari, pigmento, papillis nervosis, epidermide, cryptis (2).

Derma crassitie satis magnâ praeditum est, spissitate non ita gaudet. Telâ constat fibrosâ.

Reticula vascularis quam maxime est evoluta, atque hic illic magna omnino vasa continet.

Pigmentum, (quod e vivis lucidisque Ranæ v. c. esculentæ coloribus jam cogitandum erat) crassum est, inprimis in supernâ superficie.

Papillarum nervosorum superficies, vel potius nervorum extremitates, insensibili modo per totam superficiem pigmenti explanatae, non quidem visui sese offerunt (quod nec in homine, nec in ullô animali locum habet) sed tamen maximae esse debent, quia a quam plurimis nervis formantur, in cutem exeuntibus. Hoc in dorso ad utrumque lineae medianae latus egregie apparet. Epidermis mucoso constat velamine, e cryptis profluente, quod in omnibus speciebus, in primis autem in Ranâ esculentâ, in dies avelli potest.

Su-

(1) Ad totum hocce caput cf. Ducrotay de Blainville: de l'organisation des animaux T. I.

(2) Conf. Wilh. Cruikshank, Abhandlung über die unmerkliche Ausdunstung. A. d. Eng. Leips. 1798. G. A. Gautier, Recherches sur l'organisation de la peau etc. Paris 1809. Dutrochet Observations sur la structure de la peau, Journ. Complém. Tom. V. cah. 4. pag. 336. Conferri vero inprimis meretur C. A. Rudolphi Grundriss der Physiologie Berl. 1821. tom. I. p. 104. 105. qui nulla strata aut retia in cute admittit, nisi epidermidem et derma, quorum hoc apud illum *corium*, *cutis* audit, atque glandulis sebaceis hic illic munitum dicitur.

Suapte rana saepius hancece epidermidem mutat, ex quâ mutatione Cl. nostras P. Boddaert conclusit ranam pellem mutare (1), quod falsum videtur.

Cryptae jam quae hancece mucum producunt sunt plurimae et maximae. Quamvis in gyris cryptas non invenerim, illarum tamen praesentiam demonstrat maxima mucî quantitas, in corporum superficie obvia. In bufonibus plurimae adsunt, durissimaeque illarum est superficies.

E parvo, in illarum summitate canali, profluit mucus flavus gustuque nauseam illiciens. Pone unumquemque oculum, in supernâ capitis parte, glandulae apparent a situ parotides dictae, conglomeratione illarum cryptarum formatae, eundemque liquorem producentes. In ranis etiam vestigia parotidum glandularum inveni, semper vero e cute tantummodo constabant crassiore et densiore, paucae saltem aderant cryptae. Hylae fere nullas habent cryptas. Hic vero in digitorum extremitatibus cutis mirum phaenomenon quoddam offert. Digitorum enim extremitates mucò tectas habent, atque pulvillis terminalibus instructas. Motui hosce pulvillos inservire omnes statuerunt auctores; quomodo autem hocce officio fungerentur, disputatum est. Putabant enim plurimi, mucosâ illâ substantiâ, digitos arboribus, immo vitro adhaerere posse. Hoc vero minus verum esse, primus, ut puto, docuit Cl. Delabillardiere (2). Hic enim hylas observans invenit, horum pulvillorum (*pelotes*) eundem usum esse, ac cotyledonum in brachiis sepiarum. Retractâ enim mediâ superficie, ope fibrarum quarundam musculosarum, vacuum oritur sub quocunque pulvillo ab atmosphaerâ in basi retento. Hyla jam ex uno pulvillo facili negotio dependet. Quod demonstrare priori explicationi non tam facile erat.

Haecce de cute ejusque substantiâ dicta sunt. Quod vero attinet ad tactum generalem (*tact*, Bichat), multum valet in batrachiis, non vero tantum quantum in homine. Quamvis enim utrumque animal laevi cute gaudeat, in homine paucò, in ranâ nullo villo consistit, cutis in ranâ cum musculis non cohaeret, nisi in articulationibus atque pectore, unde minor illa tactus generalis perfectio profluit. Multo vero major est, quam quidem in plurimis mammalibus et avibus, villis et plumis obsitis, ubi tactus perfectio decrescere videtur ad inversam systematis phanerosi rationem.

Tactus specialis (*toucher*, Bichat) minimus est in batrachiis, quippe quae organa ad hancece usum minime apta habeant. In pedibus enim anterioribus cu-

tis

(1) Boddaert Natuurl. beschr. der dieren, pag. 170.

(2) Vid. Analyse des travaux de l'academie royale de sciences pend. 1816, par Cuvier dans les Annales Gen. de Sciences Physiq. par Bory de St. Vincent, Drapiez et v. Mons. Tom. IV.

tis cum ossibus digitorum cohaeret, ibique systema nervosum fere evanuit, nec organorum etiam forma praehensioni adaptata est. De pedibus posterioribus idem valet. Quamvis enim longiores non aptiores sunt. Longitudo enim illa saltui tantummodo inservit atque natationi, unde etiam membrana illa interdigitalis.

Tactus igitur, quoad generaliter sensus habetur, — imperfectus est in batrachiis.

§. 2.

Lingua et gustus.

Gustus in Batrachiis, utpote piscibus chondropterygiis quam maxime affinibus, imperfectus est. *Lingua*, quamvis maxima, gustui non ita apta est. Degluttoni, respirationi, coaxationi, multo magis inservit. Nec gustus organo perfecto opus habent batrachia: dentibus enim masticationi aptis carent. Insectis, vermibus, molluscis vescuntur, quae dentibus non conficiunt. Succus gastricus tantae est energiae, ut, non masticatum quodecumque insectum et molluscum, durissimis quamvis elytris et testis circumdatum, facili negotio digeratur.

Lingua mucro obsita est gelatinoso, quem mucum tamen gustui solummodo inservire non arbitror. Quis enim gustus, quaeso, provenire potest, e testâ calcariâ, quae illico a lingua introrsum jaculatur? *Lingua* jam nihil in batrachiis esse videtur, nisi praehensionis organon. Insecto enim ob oculos volitanti incito impetu rana irruit, linguam viscosam motu vibratorio eicit, animalque mucro retentum attrahit et devorat.

Forma linguae est longitudinalis. In internâ illaque anticâ parte maxillae inferioris ossibus intermaxillaribus adhaeret, ope pulvilli musculosi transversi, inde tendit ad rimam laryngis. Ab illâ posticâ apice, usque ad tertiam fere partem in duos lobos dividitur, laryngem circumdantes, quae divisio iterum in lineae medianae directione locum habet, atque vestigium esse videtur formationis linguae ex duabus conglutinatis partibus, quod et in foetu humano egregie occurrit. Nonne iterum hoc phaenomenon putandum est favere hodierno illi argumento: foetum in alvo matris omnes organisationis gradus percurrere?

Maximus porro linguae usus est in respiratione et coaxatione. In inspiratione enim (1) os hyoideum et lingua removentur ab ossibus inde palatinis, cavitas oris ita augetur (2), aër per nares (propriis musculis aperiendas et claudendas) apertas irruit.

Mox

(1) Cf. Townson Physiological observations on the amphibia etc. a Caro Lehrs. der Zoolog. pag. 496 laudatum.

(2) Egregie hoc observari potest, amotis in vivâ ranâ narium operculis, tum enim cavitas nasi patet, et linguae apparet, qui cum motu super descripto egregie convenit.

Mox os hyoïdeum linguaque in altum tolluntur, nares clauduntur, aër compressus per rimam laryngis pulmones intrat. Inde intelligendum quare ranae suffocentur, cum earum os vi apertum teneamus. Os hyoïdeum tum enim nec deprimi et nec elevari potest, respiratio igitur cessat, animalque moritur. (1).

Cujusnam usus sit lingua in coaxando, primus indicavit Petrus Camperus, nostras! (2). Aër inspiratus a ranâ per rimam laryngis superficiei inferiori linguae apprimitur. Hujusce aëris una pars dextrorsum, altera pars sinistrorsum tendit, (ad protuberantiâ enim quae totam linguam subtus in duas dividit partes, ad latera repellitur), et quidem in sacculos buccorum membranaceos, maxillae inferiori marium ranarum, esulentarum adhaerentes. Inde expressus, a linguâ ita vibratur, ut inde oriatur sonus ille raninus.

§. 3.

Nasus et odoratus.

Odoratus est sensus tertius. Primus jam est sensuum illorum, qui organo individuali praediti sunt et a Cl^o. Huschke sensus idéales (*ideale Sinnorgane*) vocantur. (3). Quum enim nec tactus nec gustus organa haberent suis tantummodo functionibus inservientia (nam dermatis primarius usus est, corpus tegere,

(1) Haecce jam aliorum fide innixus credebam, quum mihi Physiologiam Cl. C. A. Rudolphi legere contingeret, qui longe aliter hac de re agit.

Primo magnas partes in deglutitione et respiratione adscribit faucium elevationi, quâ cibus quodammodo obviâ eunt fauces, eorumque depressioni egregie favent.

Deinde plane negat, ranas, ore vi aperto, vivere non posse, et experimentis a se ipso institutis affirmat sese, ranas gulis apertis, per horas, dies, imo hebdomades integras vivas vividasque vidisse. Aliorum vero experimentorum infelicem exitum immersioni ranarum in aquam adscribit, unde necesse erat, ut aquâ gulam intrante, misere suffocarentur animalia. Conf. C. A. Rudolphi Grundriss der Physiol. tom. II. part. 2. pag. 85 et 339.

Conf. Herholdt Anmerkungen über die Chirurgische Behandlung tiefer Wunden. Kopenh. 1801, S. 48 — 50. Bulletin Philom. an 7. n. 30. page 42. C. A. Rudolphi Anat. Physiol. Abhandl. S. 113 — 122.

(2) Verhandelingen van het Bataafsche Genootschap der proefond. wijsbeg. te Rotterdam. Tom. I. p. 250.

(3) Beiträge zur Physiologie und Natargeschichte von E. Huschke, 1 Band. Weimar 1827. p. 99.

Cl. Huschke, Okeni discipulus, cui et sum hocce opusculum dicavit, Philosophiâ Schellingii, quae dicitur *Ideal-Philosophie*, *Natur-philosophie* totus quantus addictus esse videtur. Hujusce philosophiâ ad naturalem historiam applicatâ summum est propositum; ut demonstretur uniuscujusque formae corporalis, prototypum exstare, in inferioribus organismis, atque cuique systemati organorum ordinem plantarum aut animalium analogum esse. Sic fungi dicuntur plantae radicariae quippe qui radicem quandam totius regni vegetabilis offerunt. Gramineae caulinariae audiunt, quippe quae caulem regni vegetabilis fere exhibent. Et sic deinceps. Hocce systema licet ingeniosum esse videatur, et juvenibus imprimis

e. g. in piscibus, linguae primarius usus est cibos deglutire, in e. g. molluscis, piscibus, avibus) odoratus primo organon offert, officio sensuali tantummodo dictum (1).

Os ethmoideum duo habet foramina majora ad transmittendos nervos olfactorios, quae septo osseo a se invicem sejunguntur, quod septum cartilagineâ procurrat expansione, fere usque ad ossium nasi apices. Hic brachio dextro sinistroque cartilagineo jungitur ossibus nasalibus atque anticum narium parietem format. Inferne conjungitur ossibus palatinis, quae fundum nasi constituunt, atque in externis lateribus foramina (choanas) relinquunt, quae aëri inspirando inserviunt. Superne cavitas tegitur ossibus nasalibus, quibus membrana a basi ossis nasalis cartilagineâ procedens, adjungitur. Cavitas itaque ab omni parte fere ossibus est circumdata. Nescio igitur an recte sese habeant Cl. Blainville verba: « elle (la poche de la membrane olfactive) n'est point recouverte par les os, si ce n'est par le nasal a son côté externe" (2).

In anteriore jam parte nasi supra ossa nasalia inveniuntur nares, oxidibus cartilagineis munitae, quae oxides, a musculis nasalibus iisque quae ossibus intermaxillaribus adhaerent aperiuntur et clauduntur.

Interna cavitatum superficies membranâ vestita est mucosâ, quae variis gyrorum ambagibus tandem in marginibus choanarum desinit. De nervis olfactoriis et ophthalmicis statim videndum est, quum visus auditusque organa absolverimus.

§. 4.

Oculus et visus.

Visus organon in Batrachiis plurimum eum oculo piscium convenit; tam quod ad externa tegumenta magnitudinemque relativam lentis, quam quod ad iridis minorem mobilitatem processuumque ciliarium minorem evolutionem. *Oculus* enim maximus est atque saliens; spheroida constituit, cujus postica facies tegitur a scleroticâ, cartilagineâ

laete arrideat, illud esse non arbitror, quod ad imperfectam hucusque nostram rerum naturalium scientiam rite applicari possit. Opus jam Cl. Huschke sibi propositum habet ut ostendat: stigmata in insectis prototypum esse organorum sensualium in superioribus regni animalis ordinibus.

(1) Dicat aliquis olfactus organon respiratori etiam inservire, igiturque nostram sententiam falsam esse. Sed in inferioribus classibus, in piscibus, nares externam tantummodo habent aperturam, coecumque saccum formant. In Proteo tantummodo cum tubo intestinali commercium habere incipiunt. Primitivus igitur usus solummodo olfactum spectat; respiratio est usus adventitus. E nervorum distributione praeterea haecce sententia demonstrari posse facile mihi videtur.

(2) Ducrotay de Blainville l. l. p. 329.

laginae fere soliditatis aliquotenusque diaphanâ, ita ut pigmenti nigricantis colorem fere transmittat. Colorem ipsius membranae *argyro-terphrodea* nominare posses, idemque est qui in piscibus observatur. Cornea satis est convexa, igiturque magna. Choroideae interna superficies nigerrima est, externa vero argenteo quodam nitore albicat. Processus ciliares non inveniuntur, nisi circulum tuberosum, choroideae adhaerentem (ubi in iridem abit) capsulaeque lentis cristallini ferme suis radiis adjunctum, hocce nomine insignire velimus. Iridis postica superficies pigmento gaudet, aureo quodam fulgore externo cum illo oculi piscini conveniente. Pupillam plurimi subrhomboideam vocarunt, mihi vero semper elliptica visa est (1). Retina densissima est, totamque posticam oculi partem internam tegit, usque ad lentis capsulam. Vitrea abundat. Lens est sphaeroidalis, capsulisque sphaeroidalibus constat concentricis, in medio continentibus nucem, mirae cujusdam soliditatis, quae etiam analogiam cum oculo piscino egregie demonstrat.

Oculus variis movetur musculis. Musculus infundibuliformis, nervum opticum totum quantus est, circumvestit. Duo obliqui praeterea occurrunt anteriores, quorum unus in latere superiore, alter in latere inferiore oculi inseritur. Duo quoque obliqui posteriores a nervo optico initium ducunt, eodemque fere modo oculo adjunguntur.

Quod ad palpebras: duae inveniuntur; superior immobilis est, inferior deprimi et elevari potest. Maxima haec est et diaphana, nigro quodam tincta colore, illa minor, viridis. Movetur musculo tendinoso in duo brachia diviso quorum utrumque ad orbitae angulum procedit, ibique (fibrosum transiens anulum) inseritur musculo infundibuliformi. Haec inferior palpebra expansione munita est, membranosa, internâ: quae munere fungitur membranae nictitantis, et a quibusdam *tertia* est nominata *palpebra* (2). Praeterea in fundo orbitae invenitur membrana muscularis, quae totum fundum tegit et inde a musculo infundibuliformi initium ducens marginibus orbitae ubique adhaeret.

§. 5.

Auris et auditus.

Auris in minori huc usque animalium numero inventus est, quam quidem oculus.

Au-

(1) Carus observavit pupillam auctâ luce contrahi, sic ut in felibus. Mihi autem (experimentis anquirenti) nunquam hanc proprietatem ranae obtulerunt. Cf. Carus Lehrb. der Zootomie pag. 278. In bufonibus saepius observavi.

(2) Conferri hic merentur memoires de l'Acad. Royale an 1756, ibique Petit l. l.

Auris igitur perfectioris organisationis indicium esse videtur. Auris e tribus organis sensuum idealium, (naso, oculo, et aure) in omni individuo posticum locum habet. Hæcæ causæ, quibus alias facile subjungeremus, nobis persuaserunt, ultimo loco agere de organo auditus.

Saccus jam membranaceus, in quo nervus acusticus dissolvitur (ut ita dicam), quique igitur pars auris essentialis recte habetur, in ranis maximus est, ovalis, substantiâ quâdam ad cremoris instar, plena. Canales semicirculares (1) primo per osseum labyrinthi orificium internum tendunt, et postea mutuâ suâ conjunctione circulum fere constituunt. Substantiam continent subgelatinosam. Labyrinthus osseus ab osse temporali formatur, aurisque partes essentielles continet, quæ vero non ita magnæ sunt, quin magna hujusce cavitatis pars vacua relinquatur, in qua lympham Cotunnii observare non valui. Interne foramen parvum offert ad transmittendum nervum acusticum; externe fenestra ovalis invenitur, quæ major est et commercio constituendo cum meatu auditorio externo inservit. Hicce meatus cavitatis est tympani: in Batrachis tota fere quanta membranacea, magna, lata, non vero ita profunda. Tubæ Eustachianæ orificium internum totam fere baseos cavitatis tympani superficiem occupat, magnoque foramine in cavum oris exit. Inter muscolum elevatorem maxillæ inferioris ejusque depressorem uterque adest tuba Eustachiana.

Tympanum ad latera capitis, statim pone oculum inveniendum adest, cute tegitur tenui, coloris virido-caerulei. Cartilago est infundibuliformis, infundibuli orificium est externum, membrana semicircularis, postice adjuncta, externe illius aperturam tegit.

Ossicula auris tria sunt (2). Primum osseum, piliforme, internum est atque maximum. Secundum brevius, subcartilagineum eandemque cum primo directionem habet. Tertium vero (malleo analogum) cum secundo angulum fere efficit rectum. Spatulatum est, spatulaeque pars lata parti mediae membranae [cavitatis tympani] adhaeret. Altera extremitas margini cartilaginis infundibuliformis adhaeret, parvi muscoli verticalis intermedio.

§. 6.

(1) Plurimæ auris exstant descriptiones diversæ. Illis igitur niti non poteram. Ipse observare debebam, quod in majoribus organis non tantæ est molis, imo jucundissimum, in tenuioribus organis maximæ molis, et arduum. Cum meâ tamen scrutatione satis convenire Clum. Blainville inveni. Rudis tamen meâ in secundis organis tenuibus manus, facili negotio alio partes modo ordinare potuit, quam revera ordinatæ fuerant. Quæ mihi tamen visa sunt, narraui.

(2) Vide eorum delineatas imagines apud Clum. Henschke, l. I.

§. 6.

Cerebrum et médulla spinalis.

E totâ systematis nervosi constitutione (nisi jam omnibus aliis necesse caracteribus pateret) facile demonstratu videtur: batrachia minus composita organisatione gaudere, quam quidem mammalia et aves. In mammalibus enim demto cerebro, jamjam omnis vita organica evanescit (1). Batrachus vero, abrepto cerebro, saltando reptandoque per horas et dies plures vitam vivit organicam; immo nonnunquam aliquotenus animale.

Idem observatum in piscibus, e. g. in anguilla muraenâ. In molluscis, insectis, omnibusque jam invertebratis haecce vitae duratio ad inversam rationem (ut ita dicam), massae medullaris centralis constituta esse videtur. Polypi et infusoria, ubi animalis et organica vita in massam homogeneam mixtae et confusae esse videntur, ubi nulla organa centralia obviam fiunt, in quâcunque moleculâ vitam possident individuale, et ubique nervosam quandam substantiam insulatam, (geisoleerd) ut ita dicam, et per sese existentem habere videri possunt. Antequam jam de nervis cerebri et spinae agere incipiamus, de cerebro ipso spinâque medullari paucis videndum est. Cerebrum in ranis apprimè simplex adest, nullisque gyrorum ambagibus insigne. Medullae spinali diametro ferme aequalis, longitudine longe inferior est. In tres partes non inepte a quibusdam dividitur, partem hemisphaericam, partem thalamorum opticorum, partemque cerebelli et medullae oblongatae. Hemisphaeria jam sunt oblonga, formaeque fere conicae, eorum apices constituunt nervos olfactorios, crassos griseique coloris. Antequam vero hosce nervos emittant, in unum confluunt, gangliumque formant. Postice commissurâ anteriore ambae bases conjunguntur, interne cava sunt, ventriculique corporum striatorum analogâ continent.

Uterius jam encephalum tendens, in amboque latera extensum, duas offert expansiones sphaeroideas, quas thalamorum opticorum nomine insignire solent. Color externus est griseus, internusque albicans. Ventriculosam uterque offert cavitatem, cum cerebrum e cranio desumere conatus essem, pulcherrime in basi mihi apparuerunt nervi optici crucem formantes. Nec in piscibus nec in alio reptili tam distincta et pulcra haecce mihi crucis formatio visa est, quam in ranâ.

An-

(1) Cf. Bichat recherches physiol. sur la vie et la mort.

Antequam vero hemisphaeria in thalamos extenduntur, duo ganglia formant minima grisei coloris, quae unum duove fila nervosa distribuunt, formando nervo optico.

Cerebellum minimum est, statim ad posticam thalamorum partem obviam fit: formam habet fasciolae gracilis, vasibus egregie distinctae.

Medulla oblongata satis longa est. Margines ejus complicati sunt, ita ut canaliculam fere exhibeant; superne tecta est fasciola, valde vasculosâ, ita ut rubram eamque elegantissimam exhibeat superficiem.

Medulla rachidis jam tendit usque ad posticam vertebrarum partem desinitque in regione articulationis ossis coecygis. Antequamcumque expansionem transversam, tam dextrorsum quam sinistrorsum effluvium quoddam est, substantiae calcareae albisimi coloris, quae etiam in cranio et quidem pone scleroticam oculi distincta apparet. Color vero medullae rachidis externe griseus est interneque albus.

Tegumenta cerebri sunt: pia mater et dura mater. Pia mater membrana est apprimè vasculosa, quae in regione, ubi thalami nervorum opticorum concurrunt, concursum quendam vasorum sanguineorum introrsum dimittit. In supremâ superficie cerebri venae, in basi arteriae plurimae sunt. Dura mater fibrosae est substantiae, inprimisque ad hemisphaeriorum latera dextrorsum et sinistrorsum observari potest.

In spinâ pia mater mihi tenuior et magis cellulosa visa est quam in cerebro. Duram matrem non, nisi per intervalla ibi observare valui (1).

§. 7.

Nervi. (2).

Nervi olfactorii primi sunt nervi, qui in capite appareant. Ex hemisphaeriis provenientes, prius conjunguntur, exinde a se invicem recedunt, foramina duo ossis ethmoidei transeunt, et in membranâ pituitariâ leni detrimento dividuntur. Cavitates nasales transeuntes, statim sub aperturâ externâ narium dividuntur in duo brachia, quorum maximum inter maxillae os majus et os intermaxillare inseritur, minimum ossi intermaxillari adhaeret. Alius ramus movendis narium aperturis externis inservit, cartilagineque hujusce aperturae adfixus est.

Ner-

(1) Ratione habitâ ceterarum corporis partium, cerebrum mihi in junioribus individuis majus visum est, quam in adultis.

(2) Ad plurima septimae hujusce §, conf. Cuvier *Lec. d'Anat. Comp.* T. II.

Nervi optici sunt crassi. E thalamis nervorum opticorum oriuntur, et postquam crucem mutuo transitu formaverunt, ex anticâ parte ossium temporalium prorumpunt, statim jam scleroticam perforant, et bulbulum efficiunt, e cujus lateribus retina oritur.

Nervi oculi motorii. Duram matrem perforant. Orbitam uterque intrans in duos ramos dividitur; ramus minor per musculum rectum superiorem oculi tendit, et in facie super oculos evanescit. Alter ramus, in tres ramos dividitur, quorum unus in musculo, adductore oculi desinit, secundus in musculo recto inferiore, tertius in musculo magno obliquo.

Nervus uterque patheticus pone priores duram matrem transit, gracillimus est omnium nervorum, qui e basi cranii proveniunt. In orbitam penetrat et superne tendens, in musculo magno obliquo desinit.

Nervi trigemini: ramus ophthalmicus, maxillae inferioris, et maxillae superioris adsunt.

Nervus ophthalmicus. Sub duram matrem aliquamdiu prorepens, postea erumpit in orbitam. Juxta parietem internum orbitae procurrens, transit per foramina quae os ethmoideum ad latera perterebrant. Jamjam in cavitate nasali duos praecipuos emittit ramos, quorum unus in lineae medianae directione procurrens, ossi intermaxillari adhaeret, alter vero partim inseritur narium aperturae externae, partim musculo quo nares moventur.

Nervus maxillae superioris; nervo maxillae inferioris in origine adjungitur. In inferiorem partem orbitae simul ambo perveniunt ibique dividuntur. Nervus maxillae superioris, juxta internum orbitae parietem repens, in duo brachia dividitur, quorum internum filamenta emittit ad palatum, ad nares et ad faciem, ubi evanescit. Alterum vero brachium externum orbitae parietem transiens, ad inferiorem anteriorem partem orbitae in faciem excurrit, ibique leni detrimento absumitur.

Nervus maxillae inferioris, simul cum illo maxillae superioris in orbitam pervenit et verticaliter fere descendit, inter posticam orbitae partem et os temporale. Filamenta in musculos temporales et pterygoideos emittit, ante articulationem maxillae inferioris flectitur, internae hujusce maxillae superficiei ramulos tribuit, tandemque ossibus intermaxillaribus adjunctus, in linguam emicat, ubi evanescit.

Nervi faciales. Graciles sunt nervi, ob labiorum defectum, atque faciei superficiem musculis fere non vestitam. Quidam eorum rami minimi apparent, eorum vero difficile est scrutari ramificationes. Truncus semper observatur.

Nervi acustici, breves quidem sunt, sed crassi, et quodammodo rubicundi. Statim e cranio prosilientes labyrinthum intrant, ubi eorum finis.

Nervus vagus uterque sive pneumo-gastricus. Pulmonibus, cordi, oesophago,

ventriculo ramos tribuit, formatque plexus nervosos super haecce organa. E cranio prorepens crucem format cum nervo linguali et glossopharyngeo: glossopharyngeus ibi postico, vagus medio, lingualis antico loco positus est. Saepius tria filamenta e cranio proveniunt, quae aucta quibusdam filamentis e glosso-pharyngeo et linguali oriundis, tandem vagum ipsum formant.

Nervi glossopharyngei. Quaedam filamenta recipiunt a nervo faciali, et vago; inde dividuntur in varios ramos, quorum unus partim evanescit in musculis ossis temporalis, partim in musculis linguae. Alter ramus magno nervo hypoglosso jungitur; alii denique rami musculis pharyngeis adjunguntur.

Nervi hypo-glossi, per foramen condyloideum e cranio exeunt, pone nervum vagum. Primo gracilis uterque est, anticam vero capitis partem petens crassior evadit, crucemque format cum vago cui partim adjungitur. Anterius procurrrens super glossopharyngeum transit, in linguamque tendit, cui duobus ramis adjungitur.

Nervi occipitales et cervicales. Duo paria tantummodo adsunt. Inter vertebrae oriuntur, in musculis colli dividuntur et quosdam ramos emittunt ad scapulam.

Nervus diaphragmaticus deest.

Nervi dorsales et lumbares. Similes sunt illis hominum. Numerus tantummodo a numero vertebrarum dependet.

Nervi pelvici et caudales. Caudales desunt. Rami pelvici adsunt: tam illi qui ad ovaria et testes, quam qui ad sphincterem ani et membra abdominalia pertinent.

Nervi brachiales et nervi thoracis. Truncus communis est crassus omnino nervus. Incipit inter secundam et tertiam vertebrae. Jamjam sub axilla ramum emittit: scapulam petentem et inter hujusce musculos evanescentem. Uterius in brachium truncus communis procurrit, et cito in duos ramos dividitur, antea vero extensores brachii et capsula articularis ossis humeri quaedam inde filamenta recipiunt. Unus horum ramorum anticum obtinet locum (*N. medianus*) et ad articulationem humeri cum antibrachio perveniens, in musculos irrumpit antibrachii, ubi in duas partes dividitur, quarum una in flexoribus digitorum evanescit, altera juxta os cubiti et radii prorepens, unicuique digitorum ultimos suos surculos tribuit.

Secundus vero ramus (*N. brachialis*) humerum circumdat, in extensorem antibrachii filamenta emittit, in articulatione antibrachii cum humero postice in musculos emicat, ibique desinit.

Nervi membrorum abdominalium. Tria paria nervorum plexum constituunt femoralem. Juxta totam ossium ilii longitudinem procurrunt. In regione femoris, unus inde separatur nervus, (*N. femoralis anterior*) qui per musculos anteriores femoris dispescitur. Caetera pars posticam femoris partem transit et cum *N. sciatico* convenit. Plurima filamenta emittit, quae musculis femoris inseruntur. Versus mediam ferme lon-

gitudinem femoris in duo brachia dividitur, quae cum *popliteis* conveniunt. Haecce brachia ramos extendunt in musculos tibiae, tarsi et pedis, tandemque evanescent.

Nervus magnus sympathicus (1), (*intercostalis, trisplanchnicus,*) in *Ranâ* esculentâ duodecim format ganglia, quorum duo anteriora cum trunco vagi et trigemini conjunguntur.

Pars ascendens nervi *sympatici*, cum trunco *vagi* e cranio prorepentis, conjungitur et post conjunctionem *duos ramos* emittit ad *trigeminum*; ramum internum et externum. Internus ramus per foramen intrat quo *vagus* exierat, ad rotundum trigemini ganglium prorepat, ibique illi adglutinator. Externus ramus cavitatem transit tympani: juxta ossicula auditoria tendit, cavitatem oculi intrat, tandemque foramen quo trigeminus exierat perterebrans, cum ejus ganglio jungitur.

Inferior pars nervi magni sympathici super omnes rachidis nervos transit, non vero cum iis in unum coit; sed a quocunque accipit ramusculum; quibuscum format parva illa triangularia ganglia e quibus parva brachia in intestina emicant. E ganglio quod e nervi sympathici conjunctione cum quinto nervo spinali provenit, aliquotenus crassior nervus provenit, qui arteriae coeliacae conjungitur. Quinque caetera ganglia in intestina sese perdunt. Ultimum nullum ramum edit, quo cum nervo sympathico oppositi lateris uniatur et ganglion impar componat.

(1) Cf. E. H. Weber anatomia comparata nervi sympath. Lipsiae 1817.

SPLANCHNOLOGIA VITAE ORGANICAE: SYSTEMATA ABSORPTIONIS,
CIRCULATIONIS, RESPIRATIONIS, EXCRETIONIS (1).

Maxima pars illorum organorum, quae vitae organicae inserviunt, in hocce capite mihi est describenda. Ad physiologiae dogmata ordinem constituturus mihi videbar, si a deglutitione incipiens, posteaque de digestionem agens, jamjam pergerem ad lymphatica vasa. Vasa lymphatica autem in sanguinea lympham suam emittunt, vasa sanguinea tam arcte cum pulmonibus glandulisque corporis cohaerent, ut separari a se invicem non possint.

§. 1.

Deglutitio et Digestio.

Deglutitionis organa sunt; cavitas oris in eaque lingua, os hyoideum, musculi, guttur. *Cavitas oris* cute vestita est e coeruleo albicante, mucore obsita, striisque adornata undulantibus, eodem fere modo quo striae e papillis nervosis oriundae in manu hominis, oculo sese offerunt. Superior pars arcte cohaeret cum inferna superficie ossium cranii et faciei, nullorum musculorum interventu. Antice atque ad latus dextrum et sinistrum a maxilla inferiore terminatur. Apophyses odontoideae ossium palatinorum anteriorum cutem perforant. Offert cavitas oris foramina interna narium et tubarum *Eustachianarum*. Maxilla inferior tantummodo est arcus osseus, cujus curvatura musculos continet et cutem. *Musculos* jam absolvimus in capite de myologiâ. In maribus *Ranae esculentae* e regione fere aperturarum tubarum *Eustachianarum* duae adsunt expansiones, quae acre impleri possunt et coxationi inserviunt. Similibus fere expansionibus in cute externa respondent. Ubique cutis maxillae inferioris margini adhaeret, in anguloque ex ambabus maxillis cocuntibus oriundo in unum coit gutturque format.

Os hyoideum formae est rhomboideae. Quatuor cornibus instruitur. Duo anteriora, effluunt in fila cartilaginosa, quae gyro elliptico posticam petunt partem, et ossibus temporalibus ad posticam eorum partem adjunguntur. Cornua duo posteriora, quae

(1) Ad totum hocce caput conferantur *Swammerdamii Biblia naturae*, a quo plurima mutuatus sum.

quae sunt ossea, rectâ lineâ tendunt cavitatemque formant laryngi recipiendae aptam et deinde in unum confluunt. Laryngis substantia ipsa, tota fere est cartilaginosa in mediâ laminâ vero superficie apparent ossificationis quaedam puncta. Tota fere quanta est, contegitur ab anteriore parte ossis sternalis. Deglutionis organismus jam absolutus est, in capite de splanchnologiâ vitae animalis, igiturque hic transeendus.

Cutis guttur formans in ventriculûm abit. Antea vero inferne rimam quâdam offert, labiis suis laryngem circumvenientem. Ventriculus a cardiâ usque ad pylorum infundibuli cuiusdam formam offert, cuius tubus formatur ab intestinis.

Valvulae tam in cardiâ quam in pyloro desunt; pylori vero locus designatur anastomosi quâdam quae ventriculûm cum intestinis conjungit. Inter intestina tenuia et crassa vix distinguas. Tenuia intestina a pyloro inde procedunt, parietibusque firmissimis densissimisque initio circumdata, leni decursu procedentia, transitu fere insensibili exeunt in crassa, dissepimenta quaedam oculo offerunt elegantissima, quae semicirculoso gyro totam intestini superficiem internam circumtegunt, et cum dissepimentis in intestino acipenscris sturionis observandis, miram quandam mihi praeberè videbantur analogiam. Valvulam, quam Cuvierus narrat adesse in conjunctione tenuium et crassarum intestinorum, ego observare non valui. Intestinum crassum magis magisque coarctatur usque ad initium recti, ubi statim expanditur, phiolamque format amplissimam, cylindricam, terminatam a sphinctere ani, qui intestinis finem imponit, expellendisque faecibus inservit. Cuvierus (1) docuit corpus Ranae esculentae a canali intestinali semel superari longitudine quod minus rectum videtur. In plurimis enim, quae dissecavi, Batrachiiis, tam ranis quam bufonibus, semper fere intestina corpus ter longitudine superabant.

Maxima pars intestinorum sinistram occupat latus. Membrana muscosa in ventriculo et initio intestinorum tenuium observatur, deinde autem tela mucosa, intestina tantummodo constituere videtur (2), at saltem tunica muscosa hic ita tenuis est, ut observatorem tota quanta fugiat.

Vasa lactea e tubo intestinali chylum absorbent. Eorum decursus non descriptus est in Cuvierii libro, neque a me observari potuit. In chelonis sec. Cuvierum omnia vasa lactea abdominalia abeunt in duos ductus thoracicos valvulis munitos, qui plu-

(1) Cuvier Leçons d'anatomie comparée, Tom. 3. pag. 457.

(2) Miram illam proprietatem batrachiorum, quâ diutius cibo destituta, ventriculom invertunt, pylorumque in altum tollunt, immo ex ore protrudunt a nemine adnotatam vidi nisi a Gruithuisenio in Reilii et G. Autenriethii Archiv für die Physiologie, part. VIII. cap. 5. Causam perscrutari nec mearum virium nec hujusce loci videbatur. In bufonibus bis observavi, in ranâ esculentâ ter vel quater, ventriculus interne aliquotenus mihi inflammatus videbatur, quod a corrosivâ vi succi gastrici forsitan proveniebat. Intestina valde contracta erant.

plurimis brachiis procurrunnt usque ad venas subclavas utriusque lateris, ubi duos plexus formant et cum vasis lacteis capitis et colli conjunguntur. E plexus dextro duo brachia procurrunnt, quae jugulari sese venae inserunt, prope ejus conjunctionem cum venâ subclaviâ. Sinister plexus unum tantummodo exhibet brachium, cujus insertio locum habet in angulo conjunctionis venae subclaviâ et jugularis. Forsan in Batrachis similis est hujus systematis decursus.

§. 2.

Circulatio.

Licet non inepte separatim tam arteriosa, quam venosa circulatio describi possit, unam tantummodo describere circulationem mihi melius videtur, incipiendo a corde, quod quamvis hîc imperfectius adest, tamen et hîc circulationis centrum est. Cor igitur in batrachis apprimè simplex est, uno tantummodo constans ventriculo unâque auriculâ. Omne vestigium compositionis e duobus cordibus (quod egregie videbatur in *Chelonis*, *Sauris*) hîc oblitteratum est, sanguisque unam tantummodo portam intrat et unâ tantummodo expellitur. Unica auriculâ, quae adest, est rotunda, latior cordis basi, columnis nititur carnis. Aperitur in truncum communem arteriarum, orificio unico dextrorsum in basi positò, inferius quam apertura auriculæ.

Parietes musculosae in ventriculo cordis Batrachiorum tam sunt tenues ut in diastole sanguis in ipso corde conspici possit, quod in systole rursus pallescit.

Sanguinis temperatura ultra 50 gradus non adscendit. Color sanguinis in bene pastis laetè rubescit, in jejuniò laborantibus pallescit. Quamvis analysis nescio an facta sit; carbonium tam in venoso, quam in arterioso sanguine videtur abundare, e nigredine saltem hoc facile demonstrari posse videtur. In venoso tamen sanguine major hujusce principii quantitas adest, quam in arterioso, quia 1°. Color venosi sanguinis nigrior est, 2°. quia ex illâ quantitate aeris atmosphaerici, quae ad respirationem necessaria est oxygenium evanescit, pro eoque gaz acidum carbonicum e sanguine arterioso expiratur.

Inter duos sanguines, tamen multo minor differentia est, quam in haemathermatibus, quia respiratio imperfecta adest.

Aeri expositus sanguis bene pastorum abit in coagulum unguinosum flavi coloris.

Quod jam ad circulationem ipsam: truncus communis arteriarum statim dividitur in duo brachia, dextrum sinistrumque, quae vocare posses arterias subclavas. Utrumque brachium in tres ramos principes exit. Primum minusque par pulmones adit et per illorum superficiem, in tres divisum ramusculos repen-

do evanescit. Hocce par nomine arteriarum pulmonariarum insigniri posset.

Secundum par, e trunco communi arteriarum oriundum facile dignoscitur. Utraque arteria tam dextra quam sinistra, expanditur in duos sacculos, jamjam vero angustantur parietes, quaedam arteriolae emittuntur in linguam et palatum, tandemque iterum in sacculos exeunt. Sententia Swammerdamii, credentis hasce arterias in gyri sanguinem branchiis adduxisse, nescio an valeat.

Tertium par arteriarum e trunco communi oriundarum maximum est et aortae analogum in lumborum regione exhibet. Statim jam e corde oriundae ambae arteriae gyro eleganti flectuntur, arteriasque axillares emittunt. Ulterius tendentibus in abdomen, ex illis oriuntur arteriae carotides, quae in altum repunt, et inter ossa cranii penetrant. Jam jam oriuntur arteriae vertebrales, hae vero cito in unam coeunt, atque emittunt arteriam mesentericam, arterias lumbares, arterias in maribus testiculorum, in feminis ovariorum, arterias renales et ramos iliacos. Ulterius ramificationes sequi arteriarum tempus non sinebat.

Venosa circulatio ab arteriosa valde differt. Venae pulmonariae, quae statim a superiore cordis parte oriuntur duplo majores sunt arteriis pulmonaribus. Penetrant in eavitatem utriusque pulmonis et praecipue in parietes et latera cellularum, quas capillaribus circumdant vasculis. Vas vero quod princeps pulmonum vas habetur hic non invenitur; *vena arteriosa*. Nec illa est necessaria; circulatio enim quum sit imperfecta, pars quaedam tantummodo sanguinis pulmonibus potest affluere.

Superiores illae venae pulmonariae trans arterias tendunt et ramusculos extendunt, quorum quidam os, alii eaput petunt. Posteriores quasdam etiam emittunt ramificationes in anteriores trunci appendices.

Ex eodem trunco oriuntur venae axillares e quibus proveniunt duo brachia quae eleganti gyro inter musculos abdominis et cutem, super ventrem transeunt.

Truncus venae cavae sub corde simplex est. Jam jam emittit tres ramos, qui per hepar tendentes dividuntur et in infinitum ramificantur. Ex hepate oritur vena mesenterica; sub illa venâ cava elegantissime dividitur in superficie renum citoque in duo omnes ramificationes coeunt brachia, iliacasque formant venas, e quibus oritur vena abdominis, quae secundum directionem musculi recti abdominis hepar petit.

Sanguis arterias perfluens jam jam vividum suum colorem amittit, partes nutritivae extrahuntur, partes superfluae vel saltem minoris utilitatis relinquuntur. Color rubicundus in nigrorem abit: — ne multa dicam; sanguis arteriosus in venosum transmutatus est.

§. 3.

Respiratio.

Pulmones non in thorace tantum inveniuntur, sed thorax cum abdomine unam constituit cavitatem et pulmones qui admodum magni sunt, aere expleti totam hujusce cavitatis amplitudinem complere valent. Longe vero hęc pulmonum fabrica simplicior est ac in mammalibus et avibus. Constat enim saccis, laxe cellulosis, membranosis. Licet majores multo sint pulmones ac in haemathermatibus tamen longe paucioribus vasis sanguineis sunt instructi.

Quisnam oris sit usus in respiratione et coactione in capite de dermatologia docuimus. Forma laryngis jam describenda super est, sed angustia temporis non permisit ejus organisationem perscrutari.

Antequam ad caetera intestina (excretioni dicata), transeamus, uno verbo memorandae mihi videntur duae entozoorum species, in ranarum pulmonibus saepissime obviae. A Swammerdamio, nostrate, primā vice illas memoratas inveni (1), nomina hodierna sunt: (ni fallor):

1°. *Ascaris nigro venosa*. Goeze.

—— *pulmonaris*. Linn. Sp. 33.

2°. *Distoma cylindraceum*. Rudolphi. Ent. hist. nat. pag. 393.

§. 4.

(1) Animadversione dignum est (inquit) quod fere semper vermiculi viventes in ranarum pulmonibus inveniuntur; certe vel sex aliquando in iis observavi. Vermiculi isti parte anteriore lumbricis terrestribus satis sunt similes, circa posteriora tamen non nihil crassiores plerumque complicati inter pulmones haerent. Magnitudine haud multam differunt ab illo verme, qui domunculam cochleae marinae *alikuick* dictae, corrodit. Colore sunt ex flavescente albo; nisi quod versus posteriora nigrescant: quae varietas ab ingestis originem ducit. Ore suo semper in membranis pulmonum interioribus defixi sunt, atque inde sanguinem exsugunt. Quod si autem circumspecte de hisce membranis abstrahantur, videre licet, eos exigua ibi aperturam inforasse, e qua tunc aliquid etiam sanguinis exstillat. Imo si os eorum tum temporis simul inspicitur, id quoque sanguinolentum apparet. Videntur hi vermiculi aliam praeterea in pectore suo monstrare apertionem: quam tamen haud examinavi. Neglexi etiam in eorum interanea inquirere: nisi quod tenuia atque crassa intestinula nonnullasque pinguidinis particulas in iis observaverim; sed haec vel foras etiam transparentabant. Quandoque autem alia insuper in ranarum pulmonibus invenitur vermium species, qui tenui setae similes sunt et semet in gyros convolvunt acuminato rostro caudaque praediti” seqq. Swamm. Bibl. Natur. Editio 1738. pag. 803—804, ibique versio Cl. Gaubii.

S. 4.

Organa quae nobis supersunt, describenda, omnia excretionis organa vocari possunt.

Hepar, omnium glandularum facile in corpore maxima est. Comparatione institutâ cum haemathermatibus hepar multo majus est in Batrachiis. In duo hypochondria extenditur ita ut saepe omnia intestina antice tegat; superne sustinetur a peritonæo. Color variat plurimum: ex flavo rubescit, saepe flavus est, saepe fusco ruber: an in maribus et feminis differat, observare non valui. Duobus constat lobis, quorum dexter semper fere unico, sinister vero duobus minoribus compositus est, quorum unus simplex, alter autem scissus et magis minusve divisus apparet. Vasa hepatica et cystica a se invicem divisa sunt, ita ut separatim in intestinum excurrant.

Fundus vesiculae fellis anticam spectat partem. Volumen (si rationem habeas haemathermatum) minus est. Intrat in vesicam bilis per ramos ductus hepatici, qui vesicae collo sese inserunt.

Pancreas figurâ est admodum irregulari; e variis glandulis compositum videtur et in arcu, qui antice formatur a ventriculo et intestinis inveniendum est. Inter duos lobos hepatis a pariete pericardii externâ incipit, tenditque antè in intestina. Cum intestino corpus pancreatis ad unam extremitatem tam arcte cohaeret, ut non separari queat, nisi intestini parietibus diffractis. Pancreas abit in ductum pancreaticum, qui filamentis ubique cum intestinis cohaerens, tandem illi inseritur.

Lien in ranâ figuram offert sphaericam et positus est inter gyros intestinorum crassorum, ubi rubro suo eminet colore.

Renes sunt ovales, oblongi, planiusculi, non lobati. Non longe a se invicem distant. Corpuscula flava adiposa sub eorum cute apparent, quae a Swammerdamio jam observata sunt (1) et maculas elegantissimas in renum superficie anteriore depingunt, quorumque usus huc usque ignotus est.

Vesica urinaria vel potius organon quod plerimi hocce nomine insigniverunt, fundum habet, in duo cornua divisum. Maximum est organon, quod si inflatur, gracilibus suis parietibus, qui vasis sanguineis pulcherrime distincti sunt, tertiam fere partem trunci totius voluminis offert. Townson (2) hanc vesiculam receptaculum credidit a-

quae

(1) Swamm. Bibl. nat. tabula 47. fig. 1. Litt. n.

(2) Physiological observations on the amphibia etc. Lond. 1799.

quae a cute absorptae, cui sententiae egregie favere videtur 1°. ureterum structura, qui non in vesiculam exeunt, sed statim recto intestino inseruntur: 2°. experimenta Cl. Edwards (1) quibus maxima absorbtionis per cutem facultas clare demonstrata est.

Abdomen praeterea continet organa peculiaria, quae magnam habent analogiam cum capsulis superrenalibus et accessoria videntur esse organa testiculorum et ovariorum. A Swammerdamio et Roeselio ita vocatos esse memini saltem. Haecce organa in maribus mihi majora visa sunt quam in feminis. In Gyrinis maxima sunt. Cuvierus (2) graciles sese illas observasse dixit in foemineis individuis, quae nondum ova posuerant; ego vero tam in Aprili quam in Septembri mense (itaque ante et post partum) illa organa ejusdem fere formae deprehendisse mihi visus sum.

Alii illa organa credunt esse receptacula adipis, quo ranae nutriuntur in lethargia illa hiemali: cui sententiae praecipue Malpighius (3) fuisse videtur. Tum vero harum appendicum magnitudo in autumno maxima, in vere minima esse deberet, quod observationi contrarium est.

Res igitur huc usque ignota est: plurimae quidem exstant hypotheses; nulla vero valet ad rite explicandam quaestionem.

(1) Edwards sur l'influence de l'atmosphère sur la vie des Batraciens in Ann. Gen. des Scienc. Phys. par Bory de St. Vincent, Drapiez et v. Mons. tom. IV. pag. 232.

(2) Cuvier Lec. d'Anat. comp. tom V. pag. 248.

(3) Malpighius exercitatio de omento, pinguedine et adiposis ductibus. Edit. Lugd. Bat. 1687; pag. 235.

» In ranis (inquit) ipsis strias utrinque renibus adhaerentes oblongas et insignes oleo refertas observamus, et veluti adnatas trunco venae portae prope jecur, evidens indicium pinguedinis collectionem non fortuito quidem fieri, sed in hac valde sollicitam fuisse naturam cum conspicua efformaverit pro pinguedine receptacula. Et quoniam diu laboravi ut vulgatam hujus dicti veritatem explorarem, in ranis tandem pertractandis hoc observavi, dum languide adhuc redit in cor sanguis, in trunco venae portae, cui appenduntur expositae oleosae striae, videre est conspicuas guttulas olei, compressis praecipue striis quae una cum sanguine in hepatis cavum rapiuntur.

SYSTEMA GENERATIONIS (1).

RANAE ESCULENTAE MASCULAE ET FEMINEAE.

Nihil jam describendum superesse nobis videtur, nisi reproductionis organismus, in Batrachiis satis imperfectus. Marses enim virgâ sunt destituti, igiturque copulatio illa interna, quae in mammalibus, avibus et quibusdam reptilibus observatur, hîc locum non habet.

§. 1.

Organa generationis ranae masculae.

Organa genitalia ranae masculae sunt: testiculi, vasa abducentia et vesiculae seminales.

Testiculi externe substantiam offerunt albugineam, saltem externum tegumentum tenue, translucens. Parenchyma est liquore repletum atque animalculis spermaticis scatet (2). Interne constant testiculi canalibus minoribus coacervatis quae in centrum coeunt. Forma non semper eadem est. Sphaeram aut sphaeroïda aliquando ostendunt, nonnunquam semilunarem formam aut favam mentiuntur. Color est flavus. Vasa sanguinea pulcherrime tunicam quae testiculos circumvestit, (e peritoneae duplicatione oriundam, nigrisque variegatam maculis) distinguunt. Unicuique testiculo semper adhaerent appendices flavae, quae vel simplices sunt, vel duplices, vel multiplices. Numerum fasciarum, quae hasce appendices constituunt, non ultra decem adscendentem inveni. Nonnunquam ita volumine distendantur, ut dimidiam fere superficiem uniuscujusque testiculi tegant et circumdent. Quo juniora sunt individua, eo majores (ratione habitâ caeterarum corporis partium) sunt appendices illae: ita ut in gyrenis maximae sint. Aurcum quendam fulgorem oculis ostendunt, quem testiculi non habent, quem vero invenias in glandulis adiposis, sub collo positis (3).

(1) Qui hic imprimis conferri meretur est: J. v. Swammerdam in Bibliis Naturae, a quo plurima huc facientia mutuatus sum.

(2) Horum satis accurata invenitur imago, in Annales des Sciences Natur. tom. I. fig. 20.

(3) Color organorum, nullis aliis characteribus essentialibus obviis, quamvis (secundum Linnaeum)

In latere uniuscujusque testiculi renes spectante igiturque posteriore, sex vel octo vasa deferentia majora occurrunt, per paria disposita, quorum quaedam simplicissima sunt, alia in ramos divisa. Haecce vasa sperma e testiculis ducunt, jamque variis gyrorum ambagibus contorta renibus adhaerent atque juxta illorum latera externa descendunt, in vesiculas seminales desinunt. Hae jam vesiculae seminales sacci sunt longitudinales vel potius expansiones membranaceae laterum vasorum abducentium, quae jam jam contrahuntur, atque minoribus aperturis desinunt in cloaca, ubi papillam dextram et sinistram formant, quae cum virili organo testudinis, etiam in cloacâ obvio atque maximi voluminis, magnam habere videntur analogiam.

Vasa abducentia non tantum semini abducendo inserviunt, urethrarum munere etiam funguntur. Urina enim usum hîc adventitium habet; sperma cum urinâ miscetur, urinaque vehiculum (ut ita dicam) seminis haberi potest. Inde et explicanda observatio plerorumque naturalistarum; in urinâ ranarum imprimis in verno tempore inveniendâ esse animalia spermatica.

§. 2.

Organa Generationis ranae femineae.

Femina reproductionis organa offert: duo ovaria, in plurimos saccos divisa (1), duos oviductus (*trompes* Gallo-francorum) et uterum in duos lobos divisum maximum.

Ovaria (de appendicibus flavis hic non loquendum est, quippe quae jam tractatae) saccos offerunt membranaceos, ova continentes, e peritoneae duplicatione oriundos

non magnam habeat auctoritatem ad constituendas anomalias vel analogias, tamen ille mihi esse videtur, qui in censum vocari possit et analogias si caeteroquin existere videantur, certiores reddere possit. Color jam glandularum sub collo positarum, cum illo appendicum flavarum idem est; utraque enim organa aureum pulcherrimum emittunt splendorem. satis convenientem cum illo quem Belgi *gebronsd* vocare solent.

Usus vero glandularum colli videtur esse nutritio corporis, in letargiâ hyemali igiturque appendices flavae huicce usui etiam possent inservire?

Conf. Vermischte Schriften Anatomischen und Physiologischen Inhalts von G. R. und L. C. Treviranus tom. I. pag. 96, qui locus longior qui hic transcribatur, pulchre nostram observationem confirmat, sed colorem flavum tantummodo attingit et non ejus modificationem in aureum splendorem. Quae tamen coloris modificatio hic summi mihi videtur momenti: ex illo enim intelligi potest, testes ab appendicibus flavis omnino diversa esse corpora, nec in unum eundemque usum (quod plurimi voluerunt) generationem, servire; — sed utrique usum adscriptum esse individualem.

(1) An haecce differentia aetati sit adscribenda, nescio. Numerus semper mihi observabatur ad utrumque latus, inter quinque et decem, ita ut totus numerus esset inter decem et viginti.

dos, dissepimentis membranaceis a se invicem divisos, vasisque sanguineis non abunde distinctos. Viginti saccos in magnâ et adultâ ranâ inveni, in utroque latere decem. Expansione membranaceâ, vasis pulcherrime distinctâ, renibus jungitur. Ova similia in quocumque adsunt sacco; omnes igitur sacci in coitu dilacerari debent, in omnibus enim ova tam praesentis anni inveni, quam ova annorum futurorum. Haecce ova distinguuntur invicem, ad rationem voluminis et ad rationem coloris; ova enim jam ponenda multo majora sunt, quam ova diu adhuc permansura in corpore matris, color et ovorum anni praesentis semi-fuscus et semiflavus, ova vero annorum futurorum sunt flava (1).

An vero haecce ovaria a pressione pollicis callosi maris ranae in coitu dilacerentur (quod Cl. Prevost et Dumas, affirmare videntur) nescio. Mihi saltem non probabile videtur, quia saepius a viris doctis, immo et etiam a me ipso observatum est, ranarum feminas absque coitu ova ponere, quae tum vero (quod necesse evenire debebat) non fecunda erant. Inflammatoriae solummodo igitur affectioni, e Venere oestroque amoris oriundae, tunc temporis ovaria excitanti, potius dilaceratio illa adscribenda est.

Oviductuum figura est elegantissima. In duo enim hypochondria positi sunt gyris eleganter convolutis ab apicibus cornuum uteri adscendunt usque ad pericardium, cui ut et ligamento suspensorio hepatis arcte eorum orificia adhaerent. Substantiae sunt pulposae (ita ut summis cum difficultatibus praeparatio oviductuum et uteri juncta sit). In orificiis angusti sunt oviductus. Sensim sensimque vero amplificantur, ita ut uterum intrantes satis magnam habeant diametrum. Metiri diametros non volui, quippe quae in variis individuis differant, nec igitur satis firmam basin offerre possint. Inveni oviductus qui quater longitudine truncum superarent. Quomodo autem ova ex ovariiis in oviductum perveniant, diu dubitaverunt viri docti. Ovaria enim tam longe distant ab oviductibus, oviductusque tam firme pericardio adhaerent, ut illorum inclinatio super ovaria admitti nequeat. Diu haecce quaestio causa certaminis fuit physiologici inter Swammerdamium et Oligerum Jacobaeum, in quo Swammerdamius mihi videtur, palmam aemulo surripuisse. Swammerdamius enim, verae philosophiae naturalis studiosus, melius ducebat, organa minute describere, suamque causarum ignorantiam ingenue profiteri, quam arduis nec demonstratis hypothesis phaenomena explicare. Ingenue igitur confessus est se non intelligere potuisse modum quo ova ex

ova-

(1) Cl. Cl. Prevost et Dumas (Anuales des Sciences naturelles tom. II. pag. 100, seqq.) narrarunt, in suis sagacissimis experimentis super evolutionem gyrini institutis, ova anni futuri esse tota fusca. Ab Aprili vero mense usque ad Septembrem dissecans ranas, nulla nisi semifusca et semiflava ac tota flava inveni.

ovariis in tubos venient, quippe quae longissime a se invicem distarent. Ita quaestio remansit ad nostra usque tempora. Cl. Cl. vero Dumas et Prevost nihil difficultatis in solvenda hacce quaestione invenisse videntur, vel potius illam silentes transierunt, statim enim in disquisitione laudatâ narrant (1): « les trompes sont placées de chaque côté de la colonne vertébrale, en arrière des ovaires. Leur longueur est considérable et chacune d'elles peut se diviser en trois parties distinctes, par leurs fonctions, ce qui les rapporte singulièrement des mêmes organes des oiseaux. En effet la pavillon et la partie qui en est voisine se montrent à peu près les mêmes en tout temps. Les ovules qui se détachent sont saisis par les trompes. » Nihil jam de modo quo ova ab oviductibus absorbeantur, loquuntur, sed in figurâ disquisitioni suae adjectâ (organa genitalia feminae ranae exhibente) officia oviductuum prope ovaria posuerunt, quod omnino falsum est. Quaestio igitur nondum soluta.

Uterus membrana est tenuissima, pulcre sanguineis vasis distincta, quae inflata aut ovis repleta dimidium fere voluminis trunci occupat. Latitudo latitudinem trunci quodammodo superat, ita ut utero ovis repleto cutis musculique transversi mire distendantur. Duo cornua, quorum ope oviductibus conjungitur, in posticâ superiore parte adsunt. Cornua illa ejusdem fere substantiae sunt pulposae ac oviductus, totus vero uterus saccis constat duobus, quorum dexter dextro, sinister sinistro cum oviductu cohaeret. In inferiore posteriore parte paulo super sphincterem ani, ambo sacci exeunt in cloacam, orificiis marginibus aliquomodo convexis, annulatis.

De evolutione gyrini tam multa, tamque sagacissima experimenta instituta sunt, a viris doctis, ut de illâ si nobis hic agendum esset pulcherrimam omnino excurrere occasionem haberemus. Quum autem non plane ad quaestionem haecce disquisitio pertineret, quumque de ossificatione nostras proprias observationes, quaeque sint, in osteographiâ narraverimus, finem nostrae commentatiunculae inponimus, credentes, satis jam demonstrasse nos:

Ranam habere quo curiosum fatiget, licet adpectu vilis sit et ciconiarum victima.

(1) l. l. pag. 102 et 105.

S Y M B O L U M.

Habet rana quod curiosum fatiget, licet adpectu vilis et ciconiarum victima.

G. Blasius. Anat. Animal. Cap. XXIV.

A D D E N D A

AD COMMENTATIONEM ZOOLOGICAM, DESUMTA E RESPONSE

P. J. C. LEDEBOER, *ref*

ROTTERODAMENSIS,

MED. IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA STUDIOSI,

QUAE SECUNDOS HONORES TULIT D. VIII FEBRUARII A. MDCCCXXIX.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

A D D E N D A

Faint, illegible text below the title, possibly bleed-through from the reverse side.

H. J. C. LINDORF

Faint, illegible text below the author's name, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

ADDENDA AD COMMENTATIONEM ZOOLOGICAM.

Ad partem secundam p. 8 sq.

Enumeratio systematica Batrachiorum nostratium.

Familia prima. Caudata. Corpus elongatum, terminatum cauda cylindrica aut compressa et natatoria; lingua brevis, crassa; digiti sine unguibus.

Urodeles, Duméril, *Zoolog. Anal.* pag. 95.

Genus *Salamandra*. Extremitates quatuor; statu perfecto pulmonibus respirantia; pedes anteriores quatuor praediti digitis, posteriores quinque. Daudin. *Hist. Nat. des Rept.* tom. 8. pag. 217.

Triton. Dum. *Zool. Anal.* pag. 94 et 95.

Triton, Cuvier *Règne anim.* tom. 2. pag. 99.

Molge, Blasius Merrem *Systema Amph.* pag. 185.

Spec. I. *Salamandra cristata*. Supra nigricans, subtus aurantiaca, punctis magnis et rotundis adpersa, lateribus albido granulatis et nigro punctatis; cauda compressa (erista dorsali fimbriata, mari) Daudin. l. cit. pag. 233.

Lacerta americana. Gmelin *syst. nat.* pag. 1065. n. 55.

Lacerta lacustris. Idem l. l. p. 1065. n. 48.

Salamandra cristata. Schneider *Hist. amph.* pag. 56. n. 2.

Salamandra carnifex « « « « « « « « 71. n. 7.

Salamandra pruinata « « « « « « « « 69. n. 5.

Salamandre à queue plate Lacépède *Hist. nat. des quadrupèdes ovip.* 4. tom. I. pag. 471. pl. 31.

Salamandra cristata. Cuvier, *R. a. T.* II. p. 100.

Molge palustris. Merrem *syst. amph.* p. 187. n. 8.

Lacerta pal. Sturm *Deutschl. Faun. amph.* Heft. 3.

(gevonden op Reederoord bij Velp.)

Spec. II. *Salamandra abdominalis*. Supra viridi-olivacea, subtus flavida punctata, cum linea longitudinali fuscescente in utroque latere dorsi, palmis plantisque fissis. Daud. l. l. p. 250.

Lacerta vulgaris. Gmelin *Syst. nat.* p. 1076. n. 42.

« « « *Salamandra* « « « « « 1066. n. 47. Var. ε.

- Salamandra palustris*. Schneider l. l. p. 60.
Lacerta taeniata. Wolff in Sturm. *Deutschl. Faun.* (Fem. var. p.)
Molge Cinerea. Merrem. l. l. p. 185. n. 5.
 (gev. Meijerij van den Bosch en bij Utrecht.)
 Spec. III. *Salamandra punctata*. Supra cinereo olivacea, subtus flavida et omnino nigris punctis adpersa; cauda compressissima, palmis plantisque fissis. Daud. l. l. p. 257.
Lacerta Salamandra aquatica. Gmelin l. l. p. 1066. n. 45.
Salamandra taeniata. Schneider l. l. p. 58.
Lacerta taeniata. Wolff. Sturm *Deutschl. Faun.*
Salamandra punctata. Cuv. l. l. Tom. 2. p. 100.
 « « « « *elegans*. Daud. *Hist. nat.* Tom. 8. p. 255.
Molge punctata. Merrem l. l. p. 186.
 (gev. bij Rotterdam, en op den Oorsprong bij Arnhem in een vijver).
 Spec. IV. *Salamandra rubriventris*. Corpore supra atro maculis fusciscentibus, subtus aurantiaco immaculato, cum punctis nigris sub collo. Daud. l. l. p. 259.
Lacerta Salamandra lacustris. Gmelin l. l. p. 1065. n. 48. var. ε.
Salamandra alpestris. Schneid. l. l. p. 71. n. 6.
Molge alpestris. Merrem l. l. p. 187. n. 7.
 (gev. te Utrecht en Rotterdam).
 Spec. V. *Salamandra marmorata*. Supra viridi olivacea fusco marmorata, subtus fusciscens granulis albis punctata, cauda compressa. Daud. l. l. p. 241.
Lacerta Salamandra lacustris. Gmel. var. η. p. 1065. n. 48.
Triton Gesneri. Schneid. *Hist. amph.* p. 19.
Molge alpestris. Merrem l. l. p. 187. n. 7.
Salamandra marmorata. Cuv. l. l. p. 100.
 Familia Secunda. Ecaudata. Corpus breve, latum, sine cauda; pedes quatuor, anteriores posterioribus breviores; lingua brevis, crassa, fere adhaerens; primo vitæ stadio caudata, branchiarum, dein pulmonum ope respirantia.
Rana. Gmel. l. l. p. 1046. n. 120.
 « « Cuv. l. l. p. 90.
Anoures. Dum. l. l. p. 92 et 93.
Salientia. Merrem. l. l. p. 169.
 Genus I. *Hyla*. Corpus compressum, elongatum; lingua crassa brevis; digitorum omnium apices terminati pulvillis viscosis; pedes posteriores corpore longiores.
 Daud. l. c. p. 18.
Hyla. Gmel. l. l. p. 1054.
Calamita. Scheid. l. l. p. 153.
 « « « Merrem l. l. p. 169.

Rana temporaria. (brauner Frösch) Merrem l. l. p. 175. n. 8.

« « « « « Sturm *Deutschl. Faun.*

Grenouille rousse. Daud. *Hist. des rainettes.* p. 52. Tab. 15. fig. 2.

(aeque ac praecedens ubique fere dispersa).

Genus III. *Bufo.* Corpus crassum latum, verrucis supra munitum; pedes posteriores corpore non longiores. Daud. l. l. p. 137.

Bufo. Gmelin l. l. p. 1047. p. 3.

« « Schneid. l. l. p. 177.

« « Duméril l. l. p. 92 et 93.

« « Merrem l. l. p. 180.

« « Cuv. l. l. p. 94.

« « Lacépède l. l. p. 568.

« « Daud. *Hist. des rainettes etc.* p. 47.

Spec. I. *Bufo vulgaris.* Supra cinereus pallide rufescens, pustulis rufis, subtus rufescente albidus. Daud. l. l. p. 139.

Bufo terrestris. (*Blätterrichte Landkröte mit rothen Augen*) Roesel l. l. p. 36. Tab. 20.

Bufo cinereus. Merrem l. l. p. 182. n. 11.

« « « « Schneid. l. l. p. 185.

Crapaud commun. Lacépède l. l. p. 568.

« « « « Cuvier l. l. p. 94.

Crapaud cendré à pustules rousses. Daud. *Hist. nat. des rain. etc.* p. 72. pl. 24.

(gev. in Gelderland nabij Wageningen).

Spec. II. *Bufo bombinus.* Supra fusco-olivaceus, verrucosus; subtus luteo auran-
tius, maculis coeruleo-olivaceis plicaeque gulari. Daud. p. 146.

Rana bombina. Gmelin l. l. p. 1048. n. 6.

Rana rubeta « « « l. l. p. 1047. n. 4.

Rana salsa « « « l. l. p. 1049. n. 18.

Le brun. Lacépède l. l. p. 590.

Bufo aquaticus. Roesel. l. l. pag. 69. Tab. 17.

Rana fusca. Sturm *Deutschl. Faun.*

Bufo fuscus. Merrem l. l. p. 183. n. 13.

Crapaud commun. Cuvier l. l. p. 95.

Bufo bombinus. Daud. l. l. p. 75. n. 5. Tab. 26. fig. 1, 2, 3.

(gev. nabij Utrecht).

Spec. III. *Bufo Roeselii.* Supra virescens maculis elevatis atrofuscis; subtus cin-
nerco virescens palmis semipalmatis plantisque palmatis.

Rana Bufo. Gmelin l. l. p. 1047. n. 3.

- Bufo vulgaris*. Roesel l. l. Tab. 20. p. 86.
Crapaud commun. Lacép. l. l. p. 568.
Bufo cinereus. Merrem l. l. p. 182. n. 11.
Crapaud de Roesel. Daud. *hist. nat. des rain. etc.* p. 77. n. 6. pl. 27.
 Spec. IV. *Bufo calamita*. Supra olivaceus, maculis saturatis, pustulis subrufis, et linea dorsali lutea longitudinali in medio dorsi. Daud. l. l. p. 153.
Bufo calamita. Gmelin p. 1047. n. 32. β.
Le calamite. Lacép. l. l. p. 592.
Bufo calamita. Schneid. l. l. p. 193.
 « » Merrem l. l. p. 182. 9.
Bufo cruciatus. (*stinkende Landkröte*) Roesel. p. 107. tab. 24.
Rana portentosa. Sturm *Deutschl. Fauna*.
Rana Bufo calamita. Cuvier l. l. p. 95.
Bufo calamita. Daud. *Hist. nat. rainettes etc.* p. 77. n. 7. pl. 28. fig. 1. (sev. in Gelderland bij Wageningen).

Ad partem tertiam: De ossibus capitis p. 17 sqq.

Synonymia ossium sec. Bojanum in Okeni *Iside* 1821. Heft. XII. et Cuvierium *Rech. sur les Ossem. fossiles V. 2. 1824*, intelligitur ex *Iconum* explicatione, quae desumpta est e Commentatione P. J. C. Ledebœer.

De Cerebro et medulla spinali p. 47.

Cerebrum in ratione ad medullam spinalem adhuc parvum est et massae praecipuae, ex quibus constat, in eadem directione ac medulla spinalis, id est una post alteram partem, sitae. Tres conspiciendae sunt portiones cerebri. Prima, quae occurrit, haemisphaeria refert, scilicet nervorum olfactoriorum ganglia. Componitur ex duobus gangliis rotundis, oblongis, cinerei coloris et, cum tota cerebri massa si comparantur, satis magnis; anterus secum invicem conjuncta sunt, ibi oriuntur nervi olfactorii; posterius a se invicem disjuncta, intus cava sunt, quae excavationes ventriculis lateralibus sive tricornibus analogae sunt; eorum cavitatis opae anteriora versus commercium inter se alunt dextrum sinistrumque ganglion: in fundo cavitatum extumescencia est, secundum Carum cum corporibus striatis comparanda. Sequens intermedia cerebri pars formata est e gangliis nervorum opticorum, thalami eorum nervorum dimidium fere minores sunt gangliis nervorum olfactoriorum et in unum fere ganglion conjuncti cujus e lateribus oriuntur nervi optici; hi nervi antrosum ad se invicem convertuntur, junguntur et porro sub angulo obtuso recedunt. In interiore hujus thalami dicti adest tumescencia ex qua radiatio fibrarum medullarium ad thalamorum tegumenta exit; supra eum invenitur glandula parva coloris rubri, quam cum glandula pineali sive conario confert Carus (zirbel drüse). Praeterea invenitur

adhuc gangliorum par inter thalamos situm et inter ganglia nervorum olfactoriorum; ex utroque nonnulla emittuntur filamenta ad nervum opticum formandum.

Tertia denique sive posterior pars cerebri constat ex cerebello et medulla oblongata; simplicissima est formatio; formatur enim divisione ipsius medullae spinalis, quae dilatatio quartum cerebri ventriculum componit secundum cl. Carum, cujus ventriculi parietes prope ad thalamos nervorum opticorum sese flectunt, et formant ita dictum cerebellum.

Medullae spinalis latitudo fere eadem est ac ipsius cerebri ipsiusque forma cylindrica est, parum complanata; decurrens tenuior fit; intus canalis decurrit qui, ut supra dilatatus sic et inferius fissus observatur, eo scilicet loco quo nervi lumbales oriuntur; dein descendens quam maxime attenuatur et tandem producitur in filum, quod secundum os coccygis decurrit, et evanescit.

Dura mater in hisce animalibus cranio ipsi adhaeret inter quod et cerebrum humor mucosus, oleosus invenitur. Membrana arachnoidea non conspicitur sed ejus loco textura cellulosa laxa. Cerebrum ipsum pia matre obducitur. Medulla spinalis circumvolvitur neurilemate tenui, subtili. In basi cerebri arteriae, in superiori ejus parte venae potissimum conspiciuntur. Magnitudo cerebri adulti non magnopere differt ab eo junioris; saltem videtur cerebrum non aequabiliter cum caeteris partibus crescere, ejusque magnitudo eadem manet quamquam cranium crescit ac capacitate augetur, relinquitur inde spatium oleosa materia repletum ut et in piscibus observatur.

Ad pag. 50. De nervo glossopharyngeo.

— Glossopharyngeus (par nonum). Oritur a parte posteriori medullae oblongatae; per foramen relictum in osse occipitis, ipse os petrosi. Ab eodem loco oriuntur nervus vagus (par decimum), nervus accessorius Willisii (undecimum par); et nervus lingualis medius (1).

De nervis trunci ad p. 50, 51.

— Nervus cervicalis. Unum tantum nervorum colli invenitur par, unica enim tantum est vertebra colli; inter chancam et primam vertebrae dorsalis oritur; seseque ad musculos colli extendit; filamenta quoque ad plexum brachialem dimittit.

— Nervus diaphragmatis in iis non invenitur.

Sequentium nervorum dorsalium decursus tali modo sese habet.

Primum par nervorum dorsalium oritur inter primam et secundam vertebrae dorsalem, omnium crassissimum, cui adjunguntur rami nervi cervicalis nec inon sequitur.

(1) Conf. Treviranus, Vermischte Schriften Band, I. Gött. 1816. Bemerkungen über das Nerven system des Frossches p. 94. Tab. 15. fig. 70, a, b, d.

secundi paris dorsalis; cum hisce brachium petit et magnopere confert ad constituendum plexum brachialem.

Sequuntur quatuor paria nervorum dorsalium, quorum nervi multi tenuiores sunt; primi, ut vidimus, ramum ad plexum brachialem dimittunt: sequentes omnes rami caeterorum parium nervorum dorsalium emittuntur ad musculos intertransversarios et dorsi; trunci ipsi musculos pectoris (et abdominis) petunt et in iis disperguntur.

Duo sequentia paria (quorum superius par inter septimam et octavam totius columnae vertebrae oritur, inferius, sacrale dicendum, inter vertebrae dorsalem ultimam et vertebrae ortum ducit sacralem;) superioribus multo crassiora, decurrunt juxta longitudinem ossorum ilii donec accedat nervus caudalis i. e. qui oritur inter vertebrae sacralem et caudalem. Formant hi trunci tres plexum femoralem et ad femur nervum cruralem demittunt, qui in ejus anteriore parte dividitur: decurrunt porro in pelvim internam; ibi nervi ischiatici, qui ramos in musculos gluteos et posteriores femoris propellit, ipse truncus posteriorem partem femoris petit et inter musculos semimembranosos et semitendinosos progrediens dividitur in popliteum internum et externum; horum internus peroneus sese dividit in ramum ipsum musculus peroneum petentem et in alium qui juxta tibiae latus internum progreditur et in planta pedis digitorum flexoribus ramulos praebet. Externus, tibialis, per totam tibiae longitudinem decurrit, ramum ejus musculus relinquit, ad dorsum pedis sese extendit et singulis musculus extensoribus nervum concedit.

Nervi brachii, ut vidimus, oriuntur praecipue ex nervo primo dorsali cui adjungitur ramus nervi cervicalis et secundi dorsalis: in cavitate axillari ex iis formatur plexus brachialis ibi ad scapulae musculos ramus excurrit; ipse in truncos duos dividitur, quorum exterior, *radialis* circum ipsum os brachii circumvolvitur; pone articulationem brachii et antibrachii sub antibrachii musculus externis prodit et tandem dividitur in ramum ipsam cutem petentem, et in alterum ad musculos extensores digitorum decurrentem.

Interior truncus plexus brachialis, medianus, ante os brachii decurrit sub musculus ad plicam brachii; porro dividitur in ramum alterum tenuiorem, alterum crassiorem; crassior juxta antibrachium sub ligamento carpi ad musculos digitorum pervenit; tenuior superficialis inter digitorum flexores progrediens in cute manus desinit. Quod ad nervos cutaneos, praeter eos qui ex aliis nervis sive extremitatum sive abdominis oriuntur alii adhuc in dorso ex quaque fissura, quae relinquitur inter processum spinosum cujuscunque vertebrae et partem anteriorem sequentis, ortum trahunt.

EXPLICATIO TABULARUM.

- Tab. I. Sceletum *Ranae esculentae* a dorso conspectum.
- Tab. II. (Fig. IV. V. VI. desumptae sunt e commentatione H. L. van Altena, reliquae figurae e commentatione P. J. C. Ledebøer).
- Fig. I. Caput osseum a superiori conspectum.
- Fig. II. Capitis ossei facies inferior.
- Fig. III. Capitis ossa singula, a se invicem remota.
- a. *Os occipitis*. p. 17, 18, *temporale*.
  - b. *Os sphaenoideum* p. 18.
  - c. *Os parietale (frontale)* p. 18. Secundum Bojanum hoc os e frontali et parietali constat, qui ossa haec, transversâ suturâ distincta, delineavit.
  - d. *Os ethmoideum* p. 17.
  - e. *Os petrosum (labyrinthicum Bojani, Rocher, Cuv.)* pars ossis temporalis p. 18.
- * Fig. III. *Columella*.
2. *Os quadratum (Os squamosum Bojani, tympanicum Cuvierii)* p. 19.
  3. *Os pterygoideum Cuvierii, Ala ossis sphaenoidei Bojani (Ossa jugalia)* p. 19, 20.
  4. *Os jugale s. zygomaticum Cuvierii et Bojani, Os maxillare minus.* p. 20.
  5. *Os supramaxillare, Os maxillare majus* p. 20.
  6. *Os pterygoideum Bojani, palatinum Cuvierii, Os palatinum posterius.* p. 21.
  7. *Os frontale anterius Cuvierii, os nasi Bojani, os nasale.* p. 20.
  8. *Os vomeris Cuvierii, palatinum Bojani, os palatinum anterius.* p. 20, 21.
  9. *Os maxillare s. incisivum.* p. 20.

- Fig. IV. V. VI. *Ossa gyrini*. Fig. IV. Sceleti partes essentielles. Fig. V. *Cranium* magn. auctâ. Fig. IV. vertebrae cum osse cœccygis, magn. auctâ.
 Fig. VII. Ultima vertebra dorsî.
 Fig. VIII. Vertebra nona s. sacralis p. 16.
 Fig. IX. *Os cœccygis*. p. 16.
 Fig. X. *Os ilii*. Fig. XI. *Os ischii* et *pubis* p. 17.
 Fig. XII. *Ossa extremitatum anteriorum cum sterno*.
e. Os sternale anterius. p. *Os sternale posterius* p. 25.
f. Clavicula furcularis. C. *Clavicula coracoïdea*.
sc. Scapulae pars inferior, sine expansione dorsali cf. p. 22.
h. Os humeri a latere anteriore, *h'*. idem os a latere interno conspectum.
r. u. Radius et *ulna* inter se concreta; *r'*. *u'*. eadem ossa dissecta.
 1, 2, 3, 4, 5, 6. *Ossa carpi*.
 Fig. XIII. *Os femoris*. A. ab anteriore latere. B. a posteriore.
 Fig. XIV. Sectio *tibiae* et *fibulae* concretæ. p. 25.
 Fig. XV. Tarsi ossa; *a talus* s. *astralagus*, *b. calcaneus* 1, 2, 3. tria reliqua tarsi ossa minora; 4, quartum extra ordinem ceterorum ad latus internum situm.

TAB. III ET IV. MYOLOGIA

Ranae esculentae.

(Hae Tabulae desumptae sunt e commentatione P. J. C. Ledchoer).

TAB. III.

Nº. 1. Musculus intermaxillaris intermedius.	6. M. masseter.
2. M. nasalis.	7. M. depressor maxillae inferioris.
3. M. levator palpebrae inferioris anterior.	8. M. protractor acromii.
4. M. levator palpebrae inferioris posterior.	9. M. protractor scapulae anterior.
5. M. levator palpebrae superioris.	10. M. protractor scapulae posterior.
- K 11.

11. M. levator scapulae sublimis.	36. M. pyriformis.
12. M. levator scapulae profundus.	37. M. extensoris cruris caput medium.
13. M. deltoideus.	38. M. extensoris cruris caput externum.
14. M. scapularis.	39. M. semimembranosus.
15. M. detractor scapulae posticus.	40. M. semitendinosus.
16. M. anconeus externus.	41. M. flexor tibialis externus.
17. M. anconeus medius.	42. M. gracilis.
18. M. extensor digitorum.	43. M. flexor tibialis magnus.
19. M. supinator cubiti.	44. M. gluteus minor.
20. M. flexor ulnaris.	45. M. iliacus internus.
21. M. abductor digiti minimi.	46. M. biceps.
22. M. abductor pollicis.	47. M. vastus (externus).
23. M. depressor acromii.	48. M. peroneus.
24. M. pronator brachii.	49. M. gastrocnemius.
25. M. extensor radialis cubiti.	50. M. tibialis anticus.
26. M. M. interossei externi.	51. M. accessorius tibialis antici.
27. M. quadratus lumborum.	52. M. tibialis posticus.
28. M. obliquus.	53. M. peroneus.
29. M. sacro lumbalis.	54. M. flexor digitorum pedis.
30. M. iliocostygens.	55. M. flexor externus.
31. M. transversus.	56. M. abductor pollicis.
32. M. M. inter transversarii.	57. M. abductor digiti minimi.
33. M. gluteus major.	58. M. adductor pollicis.
34. M. gluteus minor.	59. M. extensor tarsi infimus.
35. M. iliacus internus.	60. M. M. interossei interni.

T A B. I V.

Nº. 1. Bulbus muscoli lingualis.	16. M. flexor digitorum longus.
2. Musculus mylosternoideus.	17. M. pronator cubiti.
3. M. sterno hyoideus.	18. M. anconeus medius.
4. M. geniohyoideus.	19. M. abductor pollicis.
5.	20. M. abductor digiti minimi.
6. } M. pectoralis major:	21. M. flexor radialis.
7. }	22. M. M. interossei interni.
8. }	23. M. rectus abdominis.
9. M. brachio-abdominalis.	24. M. obliquus.
10. M. deltoideus.	25. M. transversus.
11. M. sternoradialis.	26. M. extensor cruris.
12. M. pectoralis portio profundior.	27. M. sartorius.
13. M. subscapularis.	28. M. adductor magnus.
13*. M. depressor abdominalis scapulae.	29. M. flexor tibialis latus.
14. M. pronator brachii.	30. M. flexor tibialis magnus.
15. M. supinator cubiti.	31. M. iliacus internus.

32. M. adductor brevis.	14. M. tibialis posticus.
33. M. adductor longus.	42. M. accessorius tibialis antici.
34. M. semitendinosus.	43. M. extensor infimus: est duplex externus et internus.
35. M. biceps.	44. M. extensor digitorum pedis.
36. M. gastrocnemius.	45. M. extensor digiti minimi.
37. M. tibialis posticus.	46. M. extensor pollicis.
38. M. tibialis anticus simplex.	47. M. adductor pollicis.
39. M. tibialis anticus biceps.	48. M. M. interossei externi.
40. M. peroneus.	

Cf. De myologiâ, J. C. Zenker *Batracho-myologia. Jenae* 1825. 4. acc. tab. II, (quibus *Bufo*num muscoli praesertim illustrantur).

E R R A T A.

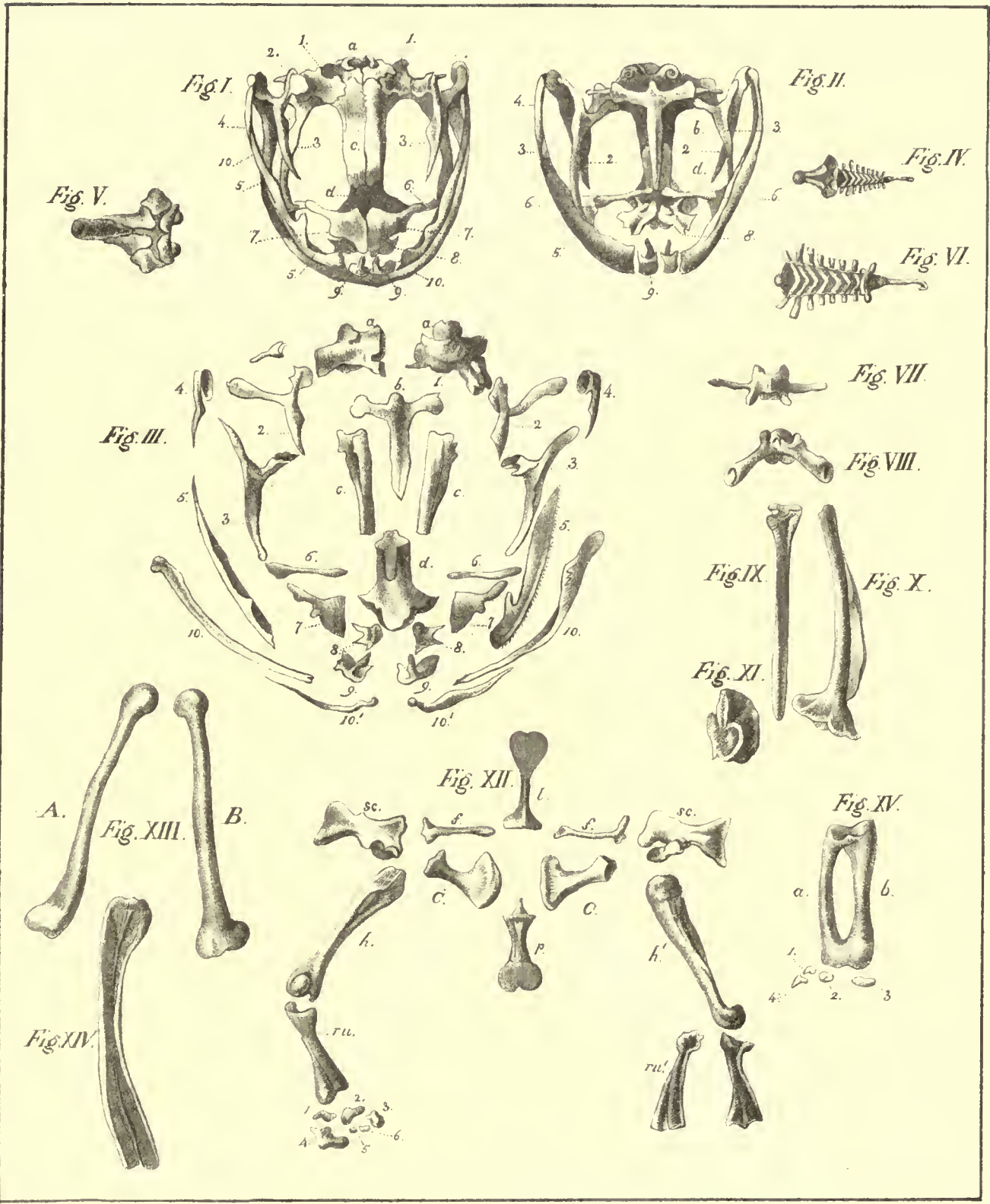
<i>Pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>ab imo,</i>	<i>invenitur</i>	<i>179 e 180</i>	<i>mutetur in</i>	<i>179 et 180</i>
»	» 13.	» 6	» » »	» » » fluentem	» » »	» » »
»	» »	» »	» » »	» » » data occasione	» » »	» » » data occasione
»	» 16.	» 2	» » »	» » » monstruositatem	» » »	» » » monstrositatem
»	» 24.	» 2	» » »	» » » Voyez	» » »	» » » Vide
»	» 25.	» 8	» » »	» » » (1)	» » »	» » » (2)
»	» »	» 9	» » »	» » » (2)	» » »	» » » (3)
»	» 27.	» 4	» » »	» » » evolvuntur —	» » »	» » » evolvuntur, —
»	» 31.	» 2	» » »	» » » Cap. VI	» » »	» » » Cap. IV.
»	» 39.	» 8	» » »	» » » M. Peronalis	» » »	» » » M. Peronaeus
»	» 41.	» 1	» » »	» » » suapte	» » »	» » » suapte
»	» 56.	» 14	» » »	» » » (1) Animadversione	» » »	» » » (1) » Animadversione
»	» 58.	» 12	» » »	» » » athmosphere	» » »	» » » atmosphère

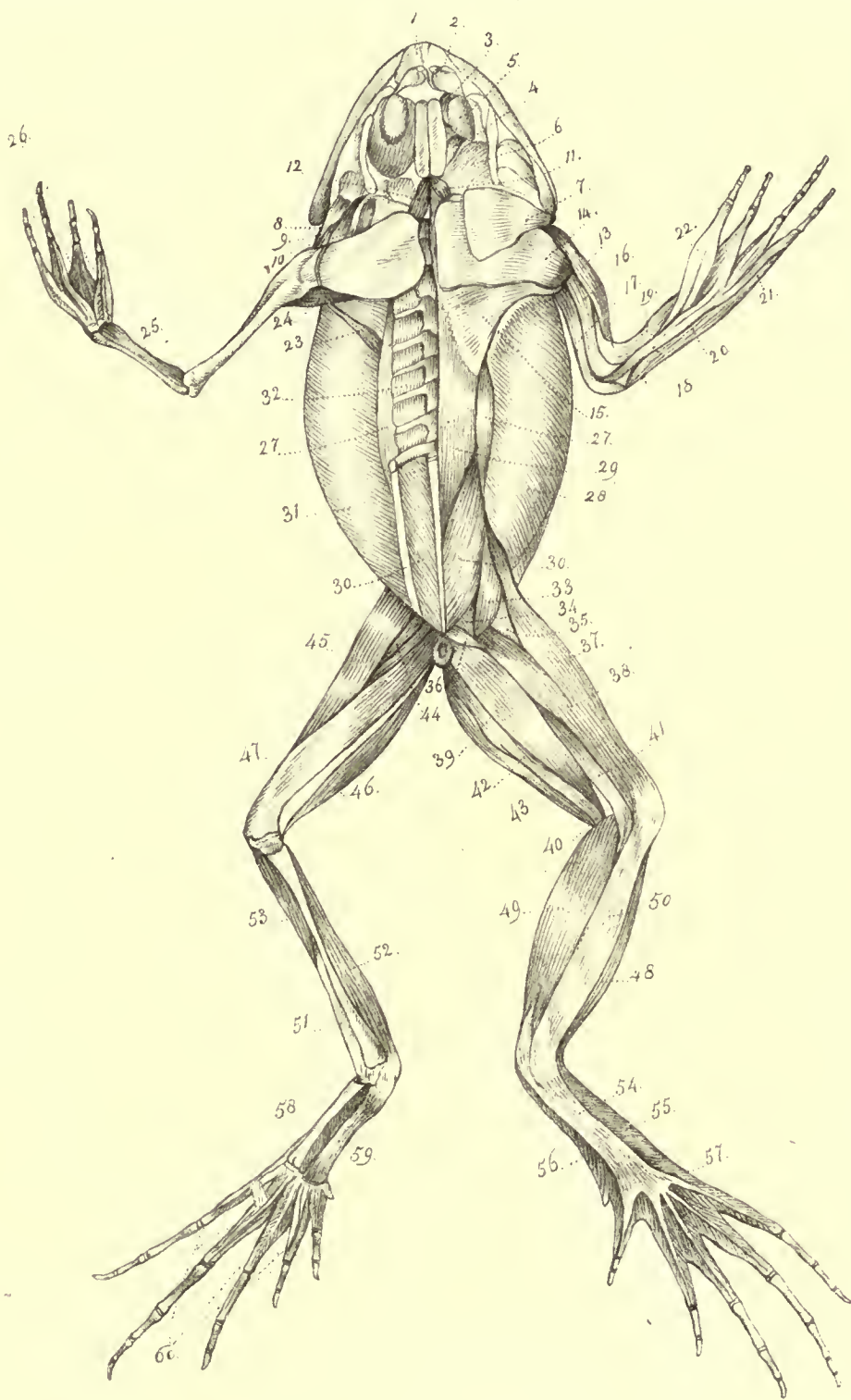
T. C. Bruining del.

Lith. van Sprunger te Leiden.

NOMINA PROFESSORUM,

IN ILLUSTRIBUS ATHENAEIS AMSTELÆDAMENSIBUS

a d. VIII Februarii MDCCCXXVIII, ad d. IX Februarii MDCCCXXIX.

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

CLARISSIMI ORDINIS PRÆSES,

H. C. VAN DER BOON MESCH.

ACTUARIUS,

G. J. ROOIJENS.

DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM PROFESSORES.

H. C. VAN DER BOON MESCH.

J. P. S. VOUTE.

THEOLOGUS.

G. J. ROOIJENS.

JURIDICI.

J. H. VAN REENEN, Prof. Honor.

C. A. DEN TEX.

J. VAN HALL.

2 NOMINA PROFESSORUM.

MEDICI.

G. VROLIK.

F. VAN DER BREGGEN, CORN. FIL.

H. BOSSCHA.

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
HUMANIORUM.

D. J. VAN LENNEP.

J. WILLMET.

J. P. VAN CAPPELLE.

T. ROORDA, Prof. extraord.

LECTOR.

H. DE HARTOG.

SERIES LECTIONUM ET INSTITUTIONUM,

QUAE HABENTUR A PROFESSORIBUS ILLUSTRIS
ATHENAEI AMSTELAEDAMENSIS;

inde a feriis aestivis anni MDCCCXXXIX ad ferias aestivas MDCCCXXX:

JACOBUS VAN HALL,

publice, selecta quaedam Juris Privati capita juventuti disceptanda proponit;

privatim, tradit Institutiones JUSTINIANI Imp.;

Pandectas Juris Romani;

Principia Juris Civilis Belgici,

Jus maritimum tum universum, tum imprimis Belgicum.

GERARDUS VROLIK;

publice; IN HORTO BOTANICO, tradet Elementa Botanica;

privatim, docebit

Obstetriciam theoreticam et practicam;

Physicam plantarum.

DAVID JACOBUS VAN LENNEP,

publice; praecipua quaedam Historiae et Literarum capita tractat, vel ipsi
juventuti, exercitationis causa, disceptanda proponit;

privatim, tradit

Literas Latinas, interpretandis, CICERONIS Somnio Scipionis;

Georgicorum VIRGILII libro tertio; explicandis Antiquitatibus Romanis.

Literas Graecas, interpretandis locis HERODOTI et XENOPHONTIS

quibusdam in *selectis principum Historicorum*, a WYTTENBACHIO editis, item PLUTARCHI Vita Demosthenis, HOMERI Odysseae Rhapsod. M, EURIPIDIS Medea.

Historiam Doctrinarum ab initio ad renatas in Italia literas.

JOANNES WILMET,

publice, *nonnulla Historiae Arabum Literariae capita* tractat, aut praecipua Philologiae momenta ad disceptationem proponit;

privatim, Corani quaedam capita interpretatur;

Lectiones vero Grammaticas atque Exegeticas, hoc iterum anno, habebit Vir Cl. T. ROORDA, illi honorifice Adjunctus.

JOANNES PETRUS VAN CAPPELLE,

publice, partes quasdam historiae literariae Belgicae tractabit;

privatim, de stilo Belgicoaget;

De Poëtis seculi decimi septimi Batavis disseret;

Historiam Patriae tradet;

Exercitationes oratorias moderabitur.

FRANCISCUS VAN DER BREGGEN, CORN. FIL.

privatim, tractabit

Pathologiam generalem;

Materiem Medicam,

Medicinam Forensem.

JOANNES PETRUS STEPHANUS VOUTE,

privatim, exponit Mathesin;

Physicam.

Elementa Psychologiae et Logicae tradit.

COR-

CORNELIUS ANNE DEN TEX,

publice, varia loca ex Jure Naturae, Publico et Gentium tractat, vel ipsi ju-
ventuti disceptanda proponit.

privatim, tradit Jus Naturae,

Jus Gentium,

Historiam Jurisprudentiae Romanae,

Historiam politicam atque diplomaticam Europae.

HENRICUS BOSSCHA,

publice, in THEATRO ANATOMICO, *Partium corporis humani fabri-*
cam et usum explicat.

Operationes Chirurgicas demonstrat variasque eas instituendi
exponit methodos.

privatim, tradit *Anatomiam Physiologiam,*

Chirurgiam Universalem.

HENRICUS CAROLUS VAN DER BOON MESCH,

privatim, tradit

Chymiae Doctrinam et Historiam;

Chymiam Pharmaceuticam, linguâ vernaculâ;

Doctrinae Chymicae usus, quoad artes;

Historiam Naturalem;

Zoologiam, anatomae comparatae conjunctam, habita Faunae Bel-
gicae ratione. Lingua vernacula.

GISBERTUS JOANNES ROOYENS,

publice; Quaestiones aliquot Theologicas juventuti disceptandas proponit;

privatim, Doctrinam Religionis tradit, tum naturalis, tum divinitus patefactae;

Historiam Societatis et Religionis Christianae ab initio ad Carolum
Magnum tractat;

Fandem historiam a Carolo Magno ad nostra tempora exponere pergit;
Loca quaedam selecta interpretatur Evangelii JOANNIS;

T A C O R O O R D A ,

privatim, *Grammaticam Hebraeam* docebit, duce SCHROEDERO;
Antiquitatem Hebraeam, duce PARAVIO, Viro Clarissimo;
Exegesin veteris Foederis, interpretandis *Psalmis*, qui *Mesiani* dicuntur;
Linguam Arabicam tradet, duce ROSENMULLERO, qui *Institutiones* suas et *fundamenta linguae Arabicae* edidit anno 1818;
provectoribus explicabit capita quaedam *Chrestomathiae Arabicae*,
a KOSEGARTENIO editae.

H E N D R I K D E H A R T O G ,

Lector in de Wiskunde, Zeevaart- en Sterrekunde, zal Dingsdags, Woensdags en Donderdags, des middags om *twalf* ure, in het klein *Auditorium* (van het *Athenaeum Illustre*), publieke Lessen in het Nederduitsch, over deze wetenschappen geven; en dat wel in afloop van de volgende orde:

Eerstelijk over de *Rekenkunde*, *Decimale Breuken* en *Logarithmus-Getallen*; vervolgens over de *Meethunde* en *Algebra*, en het maken der *Sinus-* en *Logarithmus-Tafelen*; voorts over de Platte en Klootsche *Driehoeks-meting* en eenige Hoofd-Eigenschappen der *Kegelsneden*; waarin over de beginselen der Sterre- en Aardrijkskunde; en laatstelijk over de Theorie der *Zeevaartkunde*; en wel inzonderheid over de berekening der *Lengte op Zee*, zal gehandeld worden: het een of ander Stuk echter meer of minder uitgebreid, of wel met bijvoeging van eenige verklaring der Zeevaartkundige Instrumenten, naar mate het getal en de lust der toehoorders zulks zal schijnen te vorderen.

ACTA

ACTA ET GESTA IN SENATU

PROFESSORUM ATHENAEI AMSTELAEDAMENSIS.

Die xx. m. Aprilis a. mccccxxviii. Vir Clarissimus TACO ROORDA delatam sibi *Literarum Orientalium* Professionem Extraordinariam solemniter auspicatus est, habitâ Oratione *de Poëtriis Hebraeis*.

Die xxv. m. Junii, munus Praesidis in annum sequentem a. V. Cl. H. C. VAN DER BOON MESCH delatum est Viro Cl. J. VAN HALL.

T A C O N I S R O O R D A
O R A T I O,

DE

POËTRIIS HEBRAEIS,

QUAM PUBLICE HABUIT A. D. XX. APRILIS ANNI MDCCCXXVIII.

CUM PROFESSORIS LITTERARUM ORIENTALIUM EXTRA-
ORDINARIUM MUNUS, IN ILLUSTRIS AMSTELODAMEN-
SIUM ATHENAEIS, SOLENNI RITU ADIRET.

T A C O M A S R O A D A

O R A T I O

18

F O R T H E H O N O R A B L E

C O U N C I L O F T H E C I T Y O F T A C O M A

C O M M O N C O U N C I L O F T H E C I T Y O F T A C O M A
C O N S I S T I N G O F T H E F O L L O W I N G M E M B E R S
T H E H O N O R A B L E J O H N W. S P E A K E R

Ad vitam et societatem humanam animum advertentes, naturam videmus, sive potius, naturae artificem atque dominum, Deum, utrique generis nostri parti, virili femineaeque, munera atque officia distribuisse propria. Aliae viri partes, mulieris aliae; variae illae quidem pro variis terris, temporibus, sensu variorum populorum diverso; sed ita tamen ab ipsâ naturâ definitae atque descriptae, uti, si quando virum muliebria videamus agentem, feminamve virilia obeuntem negotia, aut risus nobis, aut stomachus moveatur. Quod ita tamen nobis haud accidit, quando sexum sequiorem cum fortiori certantem conspiciamus laude virtutis et cultûs ingenii. De virtute ut dicam, non opus est, cum quae hac destituta sit femina, ne sexus sui nomine quidem digna videatur: sed artes quoque ingenuas et liberales, quibus ingenium excolitur atque ornatur, quis nostro sexui ita proprias censeat, ut in feminâ non laudet? Quamquam enim doctae nomen mulieris non parum invidiae habeat; et lucubrationes laboriosae naturae femineae haud nimis convenire videantur; quis, quia femina fuit, stomachetur, quod Sappho pulcherrima venustissimaque condiderit carmina? quis, quia feminae sunt, in Staeliâ vituperet stilum politum ornatumque, in Wytttenbachîâ Atticam elegantiam festivitatemque? Sed nimirum habet illud sexus discrimen suos fines ac limites. Quamvis enim magna cernatur corporis formae et constitutionis, morum etiam et affectuum discrepantia: una

tamen omnibus hominibus, viri sint sive feminae, communis mentis natura; quâ ceteris animalibus praestant; quâ et inter se, et cum ipso Deo immortali, affinitate coniuncti sunt; quam denique quo magis quisque poliverit atque ornaverit veri, honesti venustique amore et studio, eo humanior, id est, eo magis homo crit.

Ex omnibus autem artibus, quae liberales dicuntur, cum praesertim poësis vi magis et facultate ingenii, quam variâ et multiplici, et magno cum labore acquisitâ doctrinâ, contineri videatur, ideoque naturae et moribus feminarum convenientior sit; quid mirum, si omnibus aëvis et in omnibus fere populis mulieres exstiterint plurimae, quae huic studio et feliciter et cum laude praessent? Non Graeciam citabo antiquam, non Romam, non vicinam Galliam, non patriam nostram: sed habeo, auditores, in animo, de unius populi, facultatis poëticae laude in primis clari, et cum studiis nostris coniunctoris; de *populi Hebraei*, inquam, *Poëtriiis*, paulo latius explicare. Nam circumspicienti mihi argumentum, quo pertractando ritui et officio huius horae satisfacere, hoc visum fuit, neque naturâ suâ a personâ et munere meo abhorre, neque sterilitate teretibus auribus vestris indignum, aut perreconditâ obscuritate taediosum. Sed vero nunc praesertim penitus sentio, quam vere dixerit Cicero: *Magnum quoddam est onus atque munus, suscipere atque profiteri, se esse, omnibus silentibus, unum maximis de rebus, magno in conventu hominum, audiendum.* Dicere enim aggredior, non tantum magno in conventu hominum, sed hominum doctissimorum, elegantissimorum: ad quorum benevolentiam atque humanitatem, cum eloquentissimos etiam clarissimosque oratores ducere video, sibi confugiendum esse dicturis, quanto magis mihi, infacundo adolescenti! Id autem studebo, ut, quod eloquentiâ non potero, patientiam et indulgentiam vestram, aliquatenus saltem, meruisse videar brevitate.

Mulieres Hebraeae, quarum integra ad aetatem nostram pervenerint carmina, duae solummodo sunt, Debora et Hanna. Debora, vates illa sub palmâ in montanis Ephraimiticis; mulier Dei, religionis et patriae amantissima; quae, omni in viris exstincto vigore atque virtute, sola vindicavit rei publicae libertatem. Cum enim viginti iam annos Jabinus, Phoenicum rex,

du-

durissimâ eam saevissimâque pressisset tyrannide, illa suâ virtute, auctoritate, et verò etiam exemplo effecit, ut in populo, servitutis iugo iam nimis adsueto, amplius decem mille invenirentur, qui voluntarii arma caperent, fortissimeque pugnarent, et peregrinos dominos civitate expellerent. Et hanc victoriam, cuius non minima laudis pars sibi debebatur, immortaliter cecinit epinicio.

Ab hac poëtriâ moribus ut conditione longe diversâ fuit altera, Hanna; indole mitissimâ, moribusque lenissimis, at sorte simul infelicissimâ. Nam ut nihil infelicius, nihil etiam ignominiosius mulieri in oriente accidere, quam sterilitas, possit, notum est: cum autem altera mariti Elcanae uxor Peninna foecunda esset plurimorum liberorum mater, ipsa sterilis, et huius infoecunditatis eam saepe Peninna momordisset exprobratione; mirum quantum passa sit animi tenerrimi femina. Tandem quod ardentissimis votis tam diu præcata erat, consequitur, parit filium: exultat atque triumphat: deleta ignominia est, refutata aemulae Peninnae convicia: laeta Siluntem tendit, ut quem Jehova ei donaverat, puerum Iehovae redonet ac tabernaculi ministerio consecrèt; et carmen fundit, totum quantum spirans gaudium matris.

Non animus est, auditores, de carminum horum argumento, ratione, atque præstantiâ multis verbis hoc loco exponere: nedum Latine conversa, vobis ea conspicienda, iudicanda, admiranda præbere. Si belgice dicerem, fortasse facerem, sed Latini sermonis quamvis multis merito modis laudetur præstantia, carminibus certe orientalibus transferendis ineptissima est; nec vinum generosissimum transfundendo diluendoque tantum amittere potest saporis atque odoris, quam poëma Hebraicum vertendo in linguam Latinam sublimitatis magnificae, gravitatis sententiosae, concinnitatis elegantissimae. Itaque mihi propositum est, de hisce poëtriis ita deinceps disserere, ut primum de ipsis dicam, ut solis testibus, poëticae studium inter Hebraeos cultum quoque fuisse a feminis; tum ipsarum contempler carmina; ut sola, quae nobis supersint, poësis monimenta e temporibus Iudicum.

Utraque, Debora et Hanna, patriam Palaestinam habuit, quae pars est magni illius Asiae tractus, qui austrum et occidentem spectat atque communi nomine oriens appellatur. In oriente autem conditio feminarum ab eâ,

quae in nostris oris et omnino in Europâ obtinuit, usque adeo fuit, estque etiam nunc diversa, ut ibi non altera generis humani pars, sed aliud genus animantium videatur. Hic societatis humanae ornamentum et decus, oblectamentum et gratia: illic, tamquam generis humani labes, ex vitae communitate eiectae inque gynaeceorum exsilia pulsae. Hic libertate utentes, eâ, quae hominibus debetur, dignitate fruentes; illic conditione propemodum servili, ut, quum collocentur, a patre fere camelis, equis ovibusve vendantur; quum nuptae sint, herorum ancillae magis, quam uxores, videantur. Hic in vitâ communi et celebritate versantes; illic arcte inclusae, suspiciose custoditae, raro prodeuntes in publicum. Hic denique ita educatae, ut homines fiant; illic, ut feminae tantum. Quam, quaeso, requirimus in hac vitâ, in hac conditione, in hac consuetudine virtutem poëticam, in quâ omnè, si quòd naturâ adfuerit, ingenii lumen et sublimior spiritus exstinguantur, necesse videtur? Nullam profecto, si nostrates ita haberentur mulieres: sed illae, de quibus loquimur, orientales sunt. Quamquam enim non is sum, qui naturam putem homines orientales ad poësin cum propensiores finxisse; tum magis idoneos; ab hoc enim, in quò multi olim versati fuerunt errore, iam dudum carmina depulerunt Ossiani aliorumque excellentium poëtarum, quos frigida tulit et horrida et nebulosa plaga septentrionalis; at sine ullâ tamen dubitatione sic statuo et iudico, coeli solique naturam, qualis in oriente est, tum vitam moresque, qui ibi obtinuerunt, non dare quidem facultatem poëticam, sed excitare, alere, augere, amplificare. Tenuè enim coelum nonne acuit ingenia? serenum nonne exhilarat? Deinde, siquidem verum est, ingenii soli, in quo orti et procreati sint, similia fere ingenia hominum esse, et rerum naturalium, quod quotidie sensibus offeratur, spectaculum ad formandos animos vim habere non minimam; cogitatione nos, auditores, convertamus in orientem. Quanta hic et quam mirabilis locorum amoenitas, soli fertilitas atque ubertas, eorum, quae natura profert, copia atque luxuria! nec minus eorum, qui has terras inhabitant, fertile luxuriansque ingenium, imaginum omnis generis, variarum, cummulatarum, laetissimarum amantissimum. Nec desunt, fateor, loca, deserta, intuta a feris, vasta ab naturâ et cultu humano: sed ipsam illam diram vastitatem, formidolosam solitudinem, horridam immensitatem, quam

tam habere censendum est vim ad id genus dicendi, quod in poëtis vel maxime solet efferri, ad sublatum dico! Accedit tertia causa, cuius, quam earum, de quibus dixi, vis etiam multo maior videtur. Hoc enim ab omnibus, qui de his rebus diligentius inquisiverunt, iam concessum video, esse eos fere populos poësi et deditiores et aptiores, qui ad eiusmodi gradum pervenerint humanitatis, ut nec nimis feri, nec nimis politi sint. Et nonne haec fuit per plurima deinceps secula populorum conditio orientalium? Exultant enim illa barbarie, in qua nihil potest esse poësis, nisi mentis delirantis somnia inconditque affectuum indomitorum clamores; longissime tamen ab ea semper remoti fuerunt politiore humanitate; qua Graecia olim et Roma praestiterunt, et in qua etiam nunc populi gloriantur Europaei plerique. Haec autem quantum virtuti poëticae, quae naturam, non arte paratur, detrimenti afferat, incredibile dictu est. Nam cum virtus illa ne esse quidem possit, aut sine mentis quadam in fingendis formandisque imaginibus facilitate et ubertate, aut sine vi et irritabilitate affectuum; nonne ratio nos et historia docet, quo magis ingenia artibus, doctrinis et quavis humanitate poliantur, eo etiam illam mentis facultatem, quam Graeci *φαντασιαν* dicunt, magis imminui, et motus animorum mitigari fortasse emendarique, sed simul debilitari atque exstingui?

Haec, ut et properans, et apud doctos, et semidoctus ipse, quemadmodum ait apud Ciceronem Antonius, breviter percucurri, sed hoc iam intelligimus, credo, auditores, omnes, quam ad poëticum studium prona sint homines orientales et naturam quasi ferantur; nec vero amplius admiramur, fontem istum perennem et suam sponte fluentem ne in mulieribus quidem exsiccare potuisse conditionem, quam utantur unam omnium vel minime poëtica. Sed quid opus est verbis, ubi rerum testimonia adsunt? Ita enim res sese habet: quemadmodum merito miramur poetarum numerum, qui in quovis genere apud quosvis populos in oriente floruerunt, ingentem ac paene innumerum; ita frequentissimis etiam huncce chorum distinctum conspicimus feminis. Ut e multis paucas commemorem, quarum aliqua ad me pervenit notitia, inter priscos Arabes, ante Mohammedis aetatem, celebris fuit mulier, nomine Zercae, Locmani Aditae, ut perhibent, filia: cuius nomen ob duplicem virtutem in proverbium venit, alteram oculorum,

al-

alteram ingenii. Tam acrem enim et acutam illorum tradunt, vel potius mentiuntur, aciem fuisse, ut tridui itineris, intervallum, emetirentur: nec minorem laudem habuit ab incredibili mentis perspicaciâ et in coniectando sagacitate. Haec igitur femina in tantâ sapientiâ non arithmeticae tantum, sed poëticae quoque inserviit; quin suas non raro etiam subductiones versibus complectebatur. Posthaec cum artium doctrinarumque studia, quae per prima illa Mohammedani imperii et bellicosiora tempora nimis iacuerant, rursus, Harûni Arraschidi quoque cohortatione ac munificentia, reviviscere coepissent; in huius ipsius chalifae gynaeconitide fuisse fertur puella, non magis venustate, quam poëtica virtute excellens. Et huius rei testimonium etiam exstat memoria. Nam quum aliquando celebris quidam poeta, Almofaddalis nomine, ad Harûnum salutatum venisset, dum forte unâ cum eo esset ista puella, principem dicunt poëtam rogasse ut brevem quamdam rosarum, quae ad gratum odorem in calatho recens lectae ibi positae essent, diceret similitudinem: et Almofaddalem quidem ex tempore ita obtemperasse, ut satisfacere, puellam autem, licet minus verecunde, at ita tamen, eodem metri genere eademque versuum resonantiâ, continuo respondisse, ut ille etiam ab eâ victus videretur. Deinde ex Asiâ victricia arma Arabibus per Africam in Europam transferentibus, illuc etiam eos natus iste comitatus est amor poëticae; et ingens vero, non modo virorum, sed feminarum etiam fuit numerus, quae per diuturnum illud splendidumque Sarcenorum in Hispaniâ regnum clarum in hoc genere nomen adeptae sunt. Velut Abderrachmano, regum Cordubensium huius nominis tertio, qui ab ineunte seculo a fugâ Mohammedis quarto rerum potitus est, ab epistolis serva fuisse dicitur nomine Mosnae, cuius venustissima carmina ei in primis in deliciis essent. Idem rex libenter quoque legebat scripta Safiae, filiae Abdallae, itidem, ut memoriae proditum est, excellentis, iucundae et doctae poëtriae. Et quot quantaque floruerunt regis, qui huic successit, Alhacemi Almostansiri Billae aetate, quâ cum omnes in Hispaniâ artes ingenuae, tum in primis poëtica, in maximo habebantur honore. Ipse rex in gynaeceo puellam habebat admirabilis venustatis, cui Lobna nomen, grammaticâ, poëtica, arithmetica, et aliis disciplinis, eruditissimam. Stilus eius, ut ait historiae scriptor, quem hîc auctorem sequimur, tam pulcher, quam

manus, quâ scribebat; ut Alhacemus, quum res permagni momenti, praesertim secretas epistolas, perscribendas haberet, illius uteretur ministerio. Uno verbo, in omni aulâ nemo huic Lobnae, aut acumine in scribendo, aut fluente in versibus metro, habebatur par. Tum Aischa, puella Cordubensis, Achmedis, Mohammedis filii, Cadimi nepotis, filia, tantam consecuta est eruditionis laudem, ut diligentissimus auctor, Abumervan Haiandes, neget, quae hanc vicerit, aut corporis venustate; aut morum honestate, aut ingenii praestantiâ, aut orationis ornatu, aut eis dotibus, quae poetriam ornent, omnibus, ullam in Hispaniâ existisse unquam. Carmina condidit, quibus regum et principum suae memoriae celebravit laudes, et omnes viri docti non minus scripta eius admirabantur, quam elegantem, tum in papyro, tum in membranâ, litterarum ductum. Eodem tempore Chadiga, Gafaris Nosciridis filia, bonos faciebat versus et carmina sua dulci voce canebat. Ac Maria, Abuiacobi cuiusdam filia, virginibus etiam Seviliae nobilissimis, cum aliarum disciplinarum, tum poeticae, tradebat praecepta: quin magnam hac re sibi peperit laudem, et plurimae ab eâ profectae exstiterunt mulieres, his artibus insigniter eruditae; principum nobiliumque virorum in gynaeceis amores atque deliciae. Radia denique, cognomine faustum sidus appellata, regis Abderrachmani liberta et ab hoc filio eius Alhacemo cessa, pulchris suis carminibus et praeclaris historiis omnibus iniecit admirationem sui, susceptisque post obitum Abderrachmani per orientem itineribus, quocumque venit, laudes tulit eruditorum.

Mitto de multis aliis, de quibus aliqua quidem, sed non ita explicata memoria est; quales in Arabicâ gente Hurca, Villada, Mostacfi Billac filia, aliaque, et in Turcicâ gente, quae illi in Orientis principatu successit, Zeineba atque Mihria, quam Osmanicam Hammerus vocitat Sapphûm. Etenim iam satis magnam fuisse, quam attuli, arbitror exemplorum vim; et, cum inter omnes orientales nationes virtute poetica Hebraeorum populus ita micat non tantum,

— — *velut inter ignes*

Luna minores,

verum velut sol, cum diem Aurora reduxit, et omnes stellas, et ipsam Iunam, pallescere facit atque obcoecat; nonne hoc igitur omnium maxime foret mirandum, si in hac gente, quae ad poëticum se applicaret studium, femina quoque exstisset nulla? Quamquam ad communes illas omnium orientalium in Deborâ quidem et Hannâ alia etiam, quae poëticum ingenium et suscitaret et augetet, causa accedebat singularis: non tantum in Deborâ incredibilis ille in patriam amor, in Hannâ exsultans illud gaudium matris; qui enim sine affectu, qui inspiret atque incendat, esse potest poëta, quae poëtria? sed temporum dico civitatis, quibus utraque vixit, ratio atque conditio.

Atque ita iam in alteram, quam proposui, me delapsum sentio orationis partem, quâ, ut praedixi, temporum mihi, quibus poëtriae nostrae floruerunt, habenda ratio est. At qualia quaeso ista tempora! Consuevimus ea vocitare tempora Iudicum, nomine ducto ab illis, quorum tum civitatis Israëlitaec nisi imperium, sed imperii tamen similitudo quaedam et imago erat, et qui a muneris, quo fungebantur, parte Suffetes sive Iudices vulgo dicuntur: sin autem horum temporum statum moresque proprios quaerimus, haud incommode, credo, heroïca appellabimus. Quâ vero appellatione non ea maxime designamus tempora, quibus multa sunt et magnâ cum fortitudine audaciâque gesta bella, multa magna memorabiliaque facta facinora; quae enim tum magis hoc nomine, quam Napoleontica aetas, dicenda sit? sed heroïcae quae vocantur aetates, eae sunt, quibus qui vivant homines, incredibili fere excellant corporis firmitate ac viribus; simul virtutibus praestent, simul vitiis maximis; non ratione ducantur, sed ruant, quo eos cumque ferocis appellat animi impetus; non libertatem velint, sed licentiam; nihil denique, nisi quod magnum et ingens et immensum et, paene dicam, nimium sit, habeant, sentiant, ament, sequantur. De quibus in veteribus memoriis et carminibus poëtarum, prisci Graeci legentes, eos non homines, sed *heroës*, id est, semideos, vocitarunt, cum ista scilicet eis hominum vulgarium modum superare viderentur. — Atque huiusmodi illa, de quibus quaerimus, tempora fuisse, quid opus est demonstrare? Ipse Iudicum liber, quo aetatis illius memoria continetur, quamquam, si diligentius inquiramus, summâ fide scriptus reperiatur, sed primâ tamen specie fabularum

rum narrationi, quam verae historiae, videtur similior: ita omnia a nostris moribus et usu et consuetudine discrepant. Quid commemorem repetitum illud, quo aetatis istius tam egregie adumbratur licentia: *Illis diebus non erat in Israële rex, et faciebat quisque quod sibi bonum videbatur?* Quid de Simsone, altero illo Hercule, eius crinibus, robore, vitae ratione, rebus gestis, petulantia atque lascivia? Quid de Samgare, qui uno solum armatus stimulo, sed in manu herois telo sanequam horribili, sexcentos trucidavit Philistaeos? Aut quid memoriam repetam nefandi istius Gibeensium sceleris? pellicis Levitae hospitis in turpissimâ libidine necatae? corporis interfectae coniugis a marito dissecti, et in omnes Israëlitârum gentes dimissi? ultionis non minus dirae et atrocis, quam delictum fuisset; nec a Gibeensibus modo, sed ab omnibus Beniaminitis petita? insaniae civilis belli, ad internecionem gesti, non in viros tantum, sed in senes adeo, feminasque et infantes saevientis? tum consecutae poenitentiae, furoris, qui praecessisset, magnitudini paris? ut reliquis, qui e communi strage fugâ evasissent, Beniaminitis uxores suppter ent, poenae ab Iabensibus, qui manus fraterno sanguine soli non commaculassent, repetitae crudelissimae? virginum denique raptûs Silunte? Quid multa? quo enim cunque in historiâ Iudicum oculos convertamus, tempora cernimus, cuiusmodi ea fuerunt, e quibus fabulae Graecorum manarunt et quae cecinit Homerus; homines intuemur, a naturâ magnos, fortes, vigentes et acres, ab arte incultos inopesque; quos nulla adhuc effeminaverit humanitatis mollitudo, sed illis simul omnibus horrentes asperitatibus, quas liberalior demum ingenii morumque conformatio, et cultura quaedam, deradere possit atque polire.

Iam vero ex his seculis nulla alia nobis sunt reservata poësis monumenta, quam carmina illa Deborae et Hannae. Sed enim, ubi ne feminae quidem tacuerunt, quae ad Musas vulgo tardiores sunt, quis credat siluisse viros? Horum autem nulla iam nobis esse reliqua carmina, id unice tribuendum vetustati, omnia abolenti, et annalium istius aetatis paupertati gracilitatique, qui non historiam nobis, sed vix historiae quandam umbram servarunt. Quin immo nihil dubito assentiri summo Herdero, qui ista tempora sibi ait ex omnibus Israëliticae civitatis vel maxime appellanda videri poetica. Neque enim, ut iam paullo ante monui, vera illa poësis, quae a naturâ, non

ab arte est, valde legum amat et artis imperium, subtilitatemque rationis, atque perennem vitae politoris aequabilitatem; sed libertatem, sed affectuum vim, sed animi impetum, sed magna et rara facinora, cum audaciâ et mirabiliter facta: et haec omnia, quando magis, quam istis seculis, umquam obtinuerunt?

Quodsi vero iam ita pergere velimus, ut quod in primis poëtica illa aetas appellanda sit, ideo de poëtis etiam, quos ea tulerit, praeclare et mirabiliter sentiamus, doceamusque graviter, praeter ista Deborahae et Hannae carmina, nulla alia, et a viris condita, tempus edax rerum nobis reliqua sive visse; haud equidem scio, an nimis celeris haec dicenda sit et properata conclusio. Licet enim polita humanitas, artis norma et exulta disciplinis, ratio ingenio poëtarum haud parum noceant; attamen ut praeclara sint, quae proferat illud ingenium, ut admiremur, ut divina dicamus, requiritur necessario sensus quidam, quem nulla ars docere, quem sola dare potest natura, sensum dico venusti pulchrique, eius, quod deceat, quod cuique personae, rei, loco, tempori, aptum et consentaneum sit. Hunc vero quis quaerat seculis istis rudibus efferatisque, et, ut ita dicam, immoderatis? Vultisne scire, qualis fere poësis tum conditio, qualis habitus fuerit? Arabes adite, non recentiores istos, qui omnia ante pedes posita, quamvis bona et apta, transsilire solebant, omnia longe petita, qualiacumque essent, captare, amplecti, exaggerare ad immensum, cumulare ad satietatem; sed veteres illos dico saniores, qui magis naturam sequebantur, quorumque mores et ingenia incredibile dictu est, quantam haberent cum eis aetatibus, de quibus iam dudum quaerimus, similitudinem; quod eo valet, ut Iudicum librum legentes, non historiam nobis Israëlitarum cognoscere videamur, sed antiquam gentium Arabicarum ante Mohammedem memoriam. Horum autem pervolutantes poëmata, magnam ingenii reperietis vim et copiam, sublimem spiritum, miram imaginum varietatem novitatemque; in verbis granditatem, in sententiis gravitatem; magnas prorsus et multiplices laudes: sed multas alias, nec minus magnas, desiderabitis; concinnitatem et elegantiam; in translationibus verecundiam, in ornatu temperantiam; sonum quendam, rei cuique et personae aptum; simplicem denique venustatis, sed naturalem colorem, non fucis illitum, sed quasi sanguine diffusum. Quibus

vir-

virtutibus quam infinite his praestant Hebraeorum poëtae, plurimi certe optimique! ut qui Arabibus istis, Mosem compararet, aut Davidem, aut Salomonem, aut Iesaiam, aut Micham, aut Nahumum et alios multos, non minorem, hisce iniuriam faceret, quam Virgilio is, qui huius divinitatem cum grandiloque tumore Lucani componeret. Et iam porro quaeritis, quaenam tantae huius dissimilitudinis tantaque distantiae fuerit causa; cum utrique sub eodem coelo, in vicinis terris, in consimili lingua paribusque moribus nati et enutriti essent, eodem a natura donati ingenio, eodem arderent poëticae studio? Quaenam esse potuit, auditores, alia, quam acrior quidam sensus eius, quod deceat, quod iustum aptumque sit; quo ducti, velut auditu musici, sponte sua, etiam sine praeceptis Aristotelis, vitabant vitiosa. Atque hunc sensum si repetendum esse confirmaverim a legibus institutisque, cum ad civitatem, tum ad religionem pertinentibus, quibus prae reliquis hunc populum Deus ornasset; et illud dixisse videbor, quod in se probabile sit, et quod legislatori honorificentissimum. Quid enim magis potest ad sanitatem revocare ingenia hominum, quam legum sapientia et vera religio, quae affectus moderatur; rationem excolit; docetque aeternum illud intueri omnis pulchritudinis perfectionisque exemplar, Deum immortalem?

¶ Iam vero, huius sapientiae huiusque religionis quae vis, qui fructus esse potuit tempore Iudicium? Non maior profecto, quam praestantissimae religionis ad veram humanitatem aevs illis, quae media dicuntur. *Illis diebus faciebat quisque, quod sibi bonum videbatur*, non quod fuerat Deo Mo-sique visum: tantus erat Iovani cultus neglectus, tantus omnium legum contemptus, tam superba et effrenata ferocitas, ut verendum esset, ne vix nata et alta, necdum corroborata res publica, iam in prima adolescentia nimiae libertatis dissolutaeque luxuriae poenas daret praematurum interitum. Itaque, si quidem ea, quae de causa praestantiae Hebraeorum poësis prae carminibus Arabum dixi, probanda videantur, non tam aegre feramus, omnium, quos aetas illa edidit aluitque, poëtarum monumenta delevisse tempus: hoc enim sine ulla dubitatione confirmaverim, et ex eis, quae dicta sunt, iam effectum videtur, non potuisse tum poëtam existere, qualis in priscâ illâ vitae patriarchalis simplicitate fuit aut auctor Iobeidis, aut postea, depulsa istâ barbariae nocte, Davides, Iesaias, similesque. Et si tamen acre illud

et heroicum et iuvenile ingenium penitus cupiamus cognoscere, nec videantur istiusmodi ingenii foetus prorsus sperni oportere; copia est adeundi Arabes, quorum antiquissima carmina desiderium nostrum satis superque explebunt:

At enim, inquiet aliquis, haec ita vero satis verbose disseruisti: sed quid, quaeso, istiusmodi ratiocinatione efficitur, cum ipsius reclament veritatis testimonia? Exstant enim Hannae et Deborae carmina, quae ne tu ipse quidem videris contemnere; ex hisce igitur monumentis potius, quam fallaci coniecturâ, de poëticâ iudicemus istorum temporum laude. Et si ita cecinerunt feminae, quid non de viris suspicemur! — Illud recte, Hannae me et Deborae carmina non contemnere. Licet enim alterius versus virtutibus forte non ita multis et raris excellant; at Deborae certe poëmate quod in eodem genere aut ad inventionem mirabilius, aut ad compositionem elegantius, aut ad picturam expressius, aut ad ornatum pulchrius, aut ad totum colorem habitumque naturae convenientius esset, me nondum fateor vidisse quidquam. Sed vero ex his iam duabus de toto aëvo isto coniecturam facere, id equidem haud scio, an nimis inconsideratum sit. Nam principio ne illae quidem mulieres in ceteris quoque suae similes fuerint aetatis. Tam ardentis enim Dei religionisque studii, quod in Deborâ reveremur, antea animi lenitatis morumque suavitatis, quam in Hannâ diligimus, rara certe in annalibus istorum temporum exstant exempla. Et quis nostrum tam arrogans est, tantus sui sexûs laudator, ut non libenter concedat, interdum feminas posse aliquid optime facere, quod eodem tempore non perinde viri queant? De ferociâ aetatis istius iam vidimus: quae tanta fuit, ut nisi aliquo modo aliquatenus certe mitigaretur, non posset tum poëta existere plane perfectus. Profecto eripi tum debuit lyra manibus virorum nimis vehementibus, utque pure, ut suaviter, ut divinitus sonaret, digitis pulsari mollioribus feminarum.

Quae quum ita sint, auditores, equidem gratias ago Divinae providentiae, quae quum ex priscis illis temporibus omnia virorum carmina interierint, haec feminarum tamen servaverit. Atque magis etiam, quod ex tanto veterum litterarum naufragio divinae tamen Hebraeorum poësis nobis salva evaserint tam multa, tamque illustria monumenta. In printis vero gra-
tias

tias ago eidem benignissimae providentiae, quae cetera in me collata beneficia, quae sane et multitudine et magnitudine infinita sunt, hoc iam ingenti auxerit cumulo, quod mihi concesserit, in studio horum poetarum reliquarumque litterarum orientalium, non identidem, ad tempus duntaxat, velut in deversorio, commorari, sed totus atque perpetuo habitare.

Et post Deum vobis hoc debeo, illustris Athenaei curatores, huius civitatis consul et senatores, viri amplissimi. Atque laetor profecto, iam tempus venisse, quo possim pro tanto beneficio publice vobis gratias agere; utque nunc ago, ita semper habebo quam maximas. Quid enim unquam mihi ab ullo mortalium accidere potuit gratius exoptatiusque, quam hocce munus honorificentissimum, quod ad me deferre voluistis? quam hocce otium ad ea studia, quae tantopere amo atque amplector? Unum tamen est, quod me solet praecipue commovere; cogitatio scilicet iuvenilis aetatis, quae utique ad discendum, quam ad docendum accommodatior videtur, et quae saepe metum mihi iniicit, ut officio meo et vestrae expectationi, quemadmodum volo, ita possim satis facere. Sed vero unum etiam est, quod haud parum me consolatur; vos ipsos, viri amplissimi, probe novisse, qualem vocaveritis; a iuvene autem non nisi iuvenilia postulari posse: et hoc semper studebo, ut si ingenium vobis doctrinamque nequeam, at voluntatem certe ac diligentiam probem. De reliquo et personam meam et studia mea etiam atque etiam vobis commendo.

Et vobis me commendatum volo, professores quarumvis artium doctrinarumque, viri clarissimi, quos sane non sine verecundia collegas appello. O praeclarum honorem, qui mihi iuveni obtigit, cum talibus tantisque viris iungi societate collegii! Infirmum, quaeso, mihi concedite in vestro ordine locum, et eadem, qua coepistis; quid enim amplius rogem? me prosequi pergatis perhumanam benevolentiam. Si quid autem praeter amicum et observantem animum ego habeam, quo vobis prodesse possim, id quantulumcunque sit, velim vestrum esse putetis.

Vobis autem, Rooijensi, Hoeveni, Koopmansi atque Mullere, gratulor parem mecum adeptum in eadem hac urbe honorem; mihi gratulor, me hoc nomine vos salutare posse: utque non eodem tantum nobis tempore haec provincia obtigit, sed maior etiam est studiorum vicinitas, ita nos

arctius iungat amicitiae vinculum. Mihi certe nihil erit gratius: itaque iunctis animis iunctisque viribus hoc enitatur, ut, quantum nos quidem ad id conferre possimus, multi etiam ex hac urbe, prodeant veri et germani theologi, id est, quemadmodum tu nuper, Hoeveni, dicendo copiose exposuisti, litterarum sacrarum interpretes.

Et tibi, venerande senex, clarissime Willmete, gratulor otium; otium cum honore et dignitate coniunctum; otium, quod et annis et meritis tuis debebatur. Mihi non modo honorificum, tibi et esse et dici adiunctum, sed gratum etiam, [aliquid me afferre posse; quo tuam levem senectutem. Fruere iam otio parto labore, et utere etiam, si modo id rogare liceat, uterè etiam ad proferenda ea in lucem et utilitatem publicam, quae in scrinia congesserit longa atque minime otiosa vita. Precor autem, ut vividam beatamque senectutem diu Deus tibi conservet; atque crescentes annos hac consolare cogitatione, corpus hocce terrenum esse quidem mortale, sed, uti animum, sic nomen immortale.

Quam autem laetor, te hinc coram ntueri, clarissime Hamakere, praeceptor dilectissime! O utinam nunc mihi suppeteret eloquentia Tullii, quàm magnitudinem possem tuorum in me meritorum verbis atque laudibus consequi! Quamquam si quidem verum sit, quod vulgò dicunt, pectus esse, quod disertum faciat, nemo iam me est disertior. Sed reprimam me, ut ne ceteris auditoribus meis molestus sim. Parum enim ad hos pertinet, quantis tu me devinxis beneficiis; plurimum ad me, ut fiam immemor nunquam. Quod Deus avertat! et vero quod ne fieri quidem poterit: tam multa, tam magna sunt, tam penitus in animo meo defixa. Hoc tamen et a te, et ab omnibus, ad quorum aures vox mea penetret, sciri volo: quod iam ex hac cathedrà verba facio, quod, quantuluscumque sim, eo tamen perveni, ut hinc verba mihi facere liceat, id ita me tibi praesertim acceptum referre, ut iudicare videar, me id tibi uni debere. Vive diu, vir praeclare, vive felix, lux litterarum nostrarum, splendor eius, quam ornas, Academiae, decus patriae; mihi autem exemplum, quod intuear, et, quamvis longo intervallo, sed pro meo ingenio tamen sequar. Perge vero, precor, sicut adhuc fecisti, consiliis tuis salutaribus atque fidelibus, doctrinâque copiosâ atque stupendâ, porro me adiuvarè; et hoc volo

tibi

tibi semper persuadeas, dum ego vivam, discipulum tibi vivere et gratissimum, et observantissimum.

Tandem ad vos se mea convertit oratio, bonarum artium studiosi, iuvenes ornatissimi; ad vos in primis, qui me studiorum comite atque duce uti voluistis, aut uti posthac voletis, commilitones optatissimi. Commilitones vos appello, et commilitonem me vobis praebeo, paullo quidem diutius in hisce studiis versatum, sed cui nihil sit gratius futurum, quam si quid longiori exercitatione acquisiverit, quo vestris commodis servire possit. Iungit nos, amici, aetatis fere aequalitas, iungit studiorum necessitudo; iungat etiam magis idem studiorum ardor. Nolo iam litteras eas, quas ego profiteor, laudare atque efferre: sed tamen quid iuvenili nostrae aetati magis convenit, quam illustris, et laeti, et vividi, et locupletis ingenii orientalium studium, fructuumque, quos ingenium illud tulerit, uberrimorum splendidissimorumque? quid ingenuo et liberali animo exoptatius esse potest, quam campus, ubi tot fulgent atque invitant palmae? quid denique magis necessarium Theologo, quam rerum, morum, linguarum cognitio orientis, ubi primum divinitus prolata fuit coelestis nostra religio, et unde ad nos permanavit, litteris consignata ab hominibus orientalibus? Quid statis igitur, iuvenes generosissimi? Itineris socium atque ducem quaeritis? Si me vultis, et si quid in me est, quo vos sublevare possim, lubenter vobis me offero. Agite igitur, iungamus dextras, et indefesso labore assiduâque industriâ ostendamus, quemadmodum posterius confirmavit omnium seculorum testimonium, ita prius non minus esse verum, in nobis certe, huius Arabum proverbii membrum: *Duplex est genus hominum, quod non saturatur unquam: qui quaerunt doctrinam, et qui quaerunt divitias.*

D I X I:

LECTIONES

IN SEMINARIO EUANGELICO-LUTHERANO-AMSTELÆDAMENSI
HABITÆ,

*inde a feriis æstivis anni MDCCCXXVIII, usque ad ferias æstivas
anni MDCCCXXIX.*

D. JO. THEOPH. PLÜSCHKE, *Prof. Ord.*

Isagogen tradidit in studia Theologica.

Acta Apostolorum, itemque *selecta loca Jesaiæ* interpretatus est.

Doctrinam fidei Christianæ proposuit, eiusque præcipua capita cum
provectoribus *colloquendo* pertractavit.

CHRISTIANUS HENR. EBERSBACH, *Prof. Extraord.*

Ethicam Christianam docuit, habita ratione tam eorum, qui primum his
lectionibus interfuerunt, quam illorum, quos rerum perceptarum re-
cognitio iuvare posse videretur.

GEORG. FREDER. SARTORIUS, *Prof. Extraord.*

Epistolas ad Timotheum et Titum populariter exposuit, eoque exemplo
iuvenes imbuere studuit recta rationi Literarum S. S. pro concione ex-
plicandarum.

De officiis Pastoris Evangelici disseruit, adiunctis varii generis exercita-
tionibus tam homileticis, quam catecheticis.

L I T T L E

IN SEMINARY PUBLICATIONS

and of other books published by the

D. J. O. THEOPH. PUBLISHERS, N. Y. C.

Isogen in the in the in the

dele Apostolica, in the in the in the

Doctrinae in the in the in the in the

CHRISTIANUS OMNIS LIBERUS EST

Christianus in the in the in the in the

GEORG. WILHELM. BARLOWE, P. M. D.

Epistola in the in the in the in the

De Christiano in the in the in the in the

I N D E X

EORUM, QUAE DECIMO QUARTO ANNALIUM LEIDENSIUM
VOLUMINE CONTINENTUR.

Nomina Professorum, Lectorum et Magistri Academici.

Series Lectionum in Academia Lugduno-Batava.

Acta et Gesta in Senatu Academiae Lugduno-Batavae.

Series Dissertationum Inauguralium publicè defensarum.

Judicia Facultatum de Commentationibus ad quaestiones anni superioris ad
se perlatis.

Programma novarum Quaestionum, die VIII Febr. anni MDCCCXXIX pro-
positarum.

Orationes J. BAKE.

J. VAN VOORST.

Commentationes P. J. Lemoine.

A. M. C. van Hall.

J. R. Werninck.

H. L. van Altena.

Nomina Professorum et Lectoris Athenaei Amstelaedamensis.

Series Lectionum in Athenaeo habitarum.

Acta et Gesta in Senatu Professorum Athenaei Amstelaedamensis.

Oratio T. ROORDA.

Series Lectionum in Seminario Evangelico-Lutherano Amstelaedamensi ha-
bitarum.

2 3 4 5 6

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY

REPORT OF THE
COMMISSIONERS OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
FOR THE YEAR 1900

1. SALARY	100,000.00
2. EXPENSES	50,000.00
3. OTHER	20,000.00
4. TOTAL	170,000.00

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
CHICAGO, ILLINOIS
1900

